SCAN
SWED
2-5

SCAN
SWED
2-5

Swedish Cultural Center

Property of the
Seattle Genealogical
Society

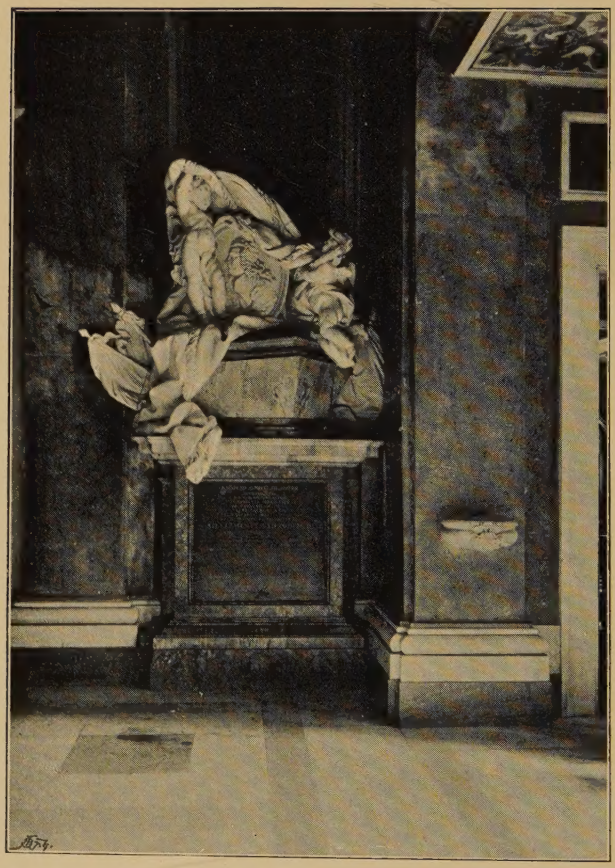

Neg. förf.

NILS BIELKES GRAFVÅRD I S. BIRGITTAS KYRKA.

C. BILDT

SVENSKA
MINNEN OCH MÄRKEN
I ROM

STOCKHOLM
P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG

STOCKHOLM
KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER
1900

FÖRORD.

Under min nu mer än tioåriga vistelse i Rom har jag sökt att anteckna alla de där befintliga minnesmärken, konstverk, inskrifter o. s. v., hvilka på ett eller annat sätt angå Sverige. Det är på dessa anteckningar följande berättelser grunda sig. Jag har trott mig ej gå det historiska allvaret för nära genom att åt framställningen gifva en lättare form än den, som vanligen användes för s. k. afhandlingar. Afsikten har varit att narra dig, min läsare, att bläddra i boken, innan du reser till Rom, eller, ännu bättre, medan du är där. En lärdare utrustning skulle kanske skrämma bort en och annan.

Den förteckning, jag här lämnar öfver de svenska märkena i Rom, gör icke anspråk på fullständighet. Visserligen har jag samvetsgrant tillvaratagit hvad som kommit under mina ögon, men möjligen finnes ännu mera, som jag ej lyckats se. Till dem, som skulle vilja rikta min uppmärksamhet på något uteglömdt eller förbisedt, ber jag att på förhand få uttala min tacksamhet.

Rom i maj 1900.

C. Bildt.

INNEHÅLL.

Sid.

I. **S. Birgittas kyrka** . . . . . 1.

Jubelåret 1350. — Birgittas första bostad i Rom. — Francesca Papazuris hus. — Birgittas död. — Donationen till Vadstena kloster 1383. — Det svenska hospitalets första år. — Stadgarna. — Birger Gunnarsson inreder ett kapell 1433—35. — Hospitalets finanser. — Petrus Henrici. — Svenska gäster. — Underhandlingar om Katarinas kanonisation. — Heming Gadh och Hans Brask. — Peder Månssons föreståndarskap 1508—24. — Han bygger kyrkan 1513. — Blomstringstiden. — Hospitalet efter reformationen. — Johannes och Olaus Magnus. — Pius IV skänker kyrkan till magdalenasystrarna. — Sigismund återfår byggnaden. — Kardinal-protektorernas regemente. — Kardinal Orsini plundrar hospitalet. — Kristina öfvertager styrelsen. — Grefve Vasenau. — De svenska konvertiterna. — Birgittinerordens anspråk. — Klemens XI ombygger kyrkan. — Seminarium Gothicum. — Hospitalet under 1700-talet. — Senatorn grefve Nils Bielke. — Leo XII:s donation. — Förnedringens tid. — Kanikerna i Trastevere och fäderna af det Heliga Korset. — Bättre dagar. — De polska systrarna. — Kyrkans nuvarande tillstånd.

II. **S. Birgittas reliker** . . . . . 65.

Birgittas begrafning. — Sarkofagen i S. Lorenzo in Panisperna. — Likfärden till Sverige. — Relikerna i S. Lorenzo. — Wolfgang Sandizellers kapell. — Sarkofagens öppnande 1892. — Klarissornas mantel. — Tagelskjortan i S. Marco. — De talande krucifixen. — Birgittas staty i S. Paolo. — Andra Birgitta-bilder. — Birgitta på Index.

III. **Kristinas palats** . . . . . 93.

Kristina i Vatikanen. — Intåget genom Porta del Popolo. — Palazzo Farnese. — För nära påfven. — Bo-

Sid.

sättningen i Palazzo Riario. — Palatsets historia. — Inredningen på Kristinas tid. — Sommarrummen. — Kolonner och statyer. — Praktvåningen. — Tapetzerierna. — Drottningens audienssalar. — Tafvelsamlingen. — Mynt, medaljer och andra dyrbarheter. — Sofrummet. — Öfre våningen, teatern och biblioteket. — Något om kök och servis. — Trädgårdarna. — Lusthuset. — Porträttsamlingen. — Palatsets senare öden. — Officiell vandalism.

IV. **Academica** . . . . . 133.

Italienska akademier. — Vitterlekarne i Palazzo Farnese. — F. M. Santinelli som skald. — Ett egendomligt lotteri. — Kristinas mecenatskap. — Accademia Reale stiftas. — Ordensfunderingar. — Också en serafimerorden. — Akademiens medlemmar och arbeten. — Astrologien under rannsakning. — Smak och stil. — Arkadierna. — En hyllning efter döden. — Bosco Parrasio. — Herdeakademien. — Svenska arkadier.

V. **Drottningens guldmakeri** . . . . . 161.

Piazza Vittorio Emanuele. — Porta Magica. — Alkemien och de vises sten. — Markis Massimiliano Palombara. — Mannen från Majorka. — Alkahest. — J. F. Borri hos Kristina. — P. A. Bandiera blir alkemist på stat. — Drottningens experiment. — Pilgrimen i Villa Palombara.

VI. **Spridda Kristina-minnen** . . . . . 187.

Kanonskottet mot Villa Medici. — Minnestaflan på Capitolium. — Trinità dei Pellegrini. — Kristinas jubelår. — Grafven i Peterskyrkan. — Bysten i Villa Albani.

VII. **Gustaf III i Rom** . . . . . 205.

Palazzo Correa. — Augusti mausoleum. — Gustaf III:s afresa från Sverige. — Sviten. — Baden i S. Giuliano. — Vistelsen i Florens. — Grefven af Albany. — Josef II. — Ankomsten till Rom. — Kristian I:s romafärd. — Kardinal de Bernis. — Juldagen i S. Peter. — Gustaf III hos Pius VI. — Konungen som turist. — Fester och teatrar. — Den svenska sviten hos påfven. — Konungen i Vatikanska museet. — Kulan på Peters-

Sid.

kyrkans kupol. — Marmortaflorna i trappan. — Inskriften på Capitolium. — Besök hos S. Birgitta. — Adlerbeths intryck af Rom. — Gyllene Sporren. — Till Neapel. — Ferdinand IV och Maria Karolina. — Sällskapslif och utfärder. — I Caserta. — Palazzo Giraud. — Konstintressen. — I Propagandan. — Påskfesterna. — Den första protestantiska gudstjänsten i Rom. — En nunnevigning. — Gåfvor och dricksp engar. — Åter norr ut. — I Venedig. — Efterskrift.

VIII. **Två kontraster** . . . . . 279.

Padua. — Prato della Valle. — Gustaf II Adolf och Dulle Banér. — Gustafs förmenta besök i Padua. — En seglifvad legend. — Memmo och Adlerbeth.

IX. **Resurrecturis** . . . . . 293.

Kättares begrafning. — Protestantiska kyrkogårdarna. — Svenska grafvar. — En svensk prelat.

Förteckning öfver illustrationerna.

Nils Bielkes grafvård i S. Birgittas kyrka.
Birgittakyrkan under förnedringens tid . . . . . 1.
Senatorn grefve Nils Bielke . . . . . 42.
S. Birgittas kyrka år 1900 . . . . . 51.
Högaltaret i Birgittas kyrka . . . . . 53.
Birgitta och Katarina. Oljemålning i sakristian . . . . . 55.
S. Birgittas kammare . . . . . 58.
Från frisen i Birgittas kyrka . . . . . 62.
Sarkofagen i S. Lorenzo in Panisperna . . . . . 65.
Birgittas tagelskjorta . . . . . 81.
S. Birgitta. Tyskt träsnitt från 1400-talet . . . . . 87.
Från frisen i Birgittas kyrka . . . . . 90.
Medalj slagen af Alexander VII öfver Kristinas intåg . . . . 93.
Palazzo Riario vid 1600-talets slut . . . . . 97.
Piazza del Popolo på Kristinas tid . . . . . »
Springbrunn vid Palazzo Corsini . . . . . 103.
Från trädgården vid Palazzo Corsini . . . . . 113.

Sid.
Trädgårdsfasaden af Palazzo Corsini år 1900 . . . . . 123.
Medalj slagen i Rom öfver Kristina . . . . . 129.
Kristinas vapen . . . . . 133.
Bokband som tillhört Kristina . . . . . »
Vapen på bokband, som tillhört Kristina . . . . . 139.
Ett af Kristinas vanliga bokband . . . . . 149.
Arkadiernas emblem . . . . . 156.
Ett af Kristinas sigill . . . . . 161.
Porta Magica . . . . . 165.
Ur Kristinas alkemistiska papper . . . . . 170.
Inskrifterna å Porta Magica . . . . . 183.
Ett af Kristinas sigill . . . . . »
Träsnitt öfver G. Bosellis välkomsthälsning till Kristina, Bologna 1655 . . . . . 187.
Springbrunnen med den s. k. Kristinas kanonkula . . . . . »
Kristinas grafvård i Peterskyrkan . . . . . 200.
Medalj slagen af Kristina i Rom . . . . . 202.
Ur THOMNHMA Parmense . . . . . 205.
Kardinal de Bernis . . . . . 226.
Prinsessan Santa Croce . . . . . 229.
Pius VI . . . . . 232.
Drottning Maria Karolina . . . . . 250.
Palazzo Giraud . . . . . 259.
Gustaf III. Venetianskt kopparstick 1784 . . . . . 271.
En svensk diplomats visitkort omkring 1790 . . . . . 275.
Ur THOMNHMA Parmense . . . . . 276.
Ur THOMNHMA Parmense . . . . . 279.
Gustaf Adam Banérs staty i Padua . . . . . 282.
Gustaf II Adolfs staty i Padua . . . . . 289.
Ur THOMNHMA Parmense . . . . . 291.
Resurrecturis. Ingången till nya protestantiska kyrkogården i Rom . . . . . 295.
Den äldre protestantiska kyrkogården i Rom . . . . . 297.
Prelaten F. G. Mayer . . . . . 306.
Finis coronat opus . . . . . 308.

I.

S. BIRGITTAS KYRKA.

*Birgittakyrkan under förnedringens tid.**

I.

S. Birgittas kyrka.

Jubeláret 1350. — Birgittas första bostad i Rom. — Francesca Papazuris hus. — Birgittas död. — Donationen till Vadstena kloster 1383. — Det svenska hospitalets första år. — Stadgarna. — Birger Gunnarsson inreder ett kapell 1433—35. — Hospitalets finanser. — Petrus Henrici. — Svenska gäster. — Underhandlingar om Katarinas kanonisation. — Heming Gadh och Hans Brask. — Peder Månssons föreståndarskap 1508—24. — Han bygger kyrkan 1513. — Blomstringstiden. — Hospitalet efter reformationen. — Johannes och Olaus Magnus. — Pius IV skänker kyrkan till magdalenasystrarna. — Sigismund återfår byggnaden. — Kardinal-protektorernas regemente. —

* I vänstra hörnet är ett kafé inredt. På skyltbrädan läses *Café Farnese.*

Kardinal Orsini plundrar hospitalet. — Kristina öfvertager styrelsen. — Grefve Vasenau. — De svenska konvertiterna. — Birgittinerordens anspråk. — Klemens XI ombygger kyrkan. — Seminarium Gothicum. — Hospitalet under 1700-talet. — Senatorn grefve Nils Bielke. — Leo XII:s donation. — Förnedringens tid. — Kanikerna i Trastevere och fäderna af det Heliga Korset. — Bättre dagar. — De polska systrarna. — Kyrkans nuvarande tillstånd.

Nu, när jag skrifver detta, är det jubelår i Rom. Alltsedan julaftonen af 1800-talets sista år, då Leo XIII med tre slag af sin gyllene hammare öppnade Peterskyrkans *Porta Santa*, har staden varit talrikt besökt af fromma främlingar, som strömmat hit för att få sin del af den aflat, som här frikostigt bjudes de troende. Det är både svårare och dyrare än vanligt att få tak öfver hufvudet. Så klaga resenärerna; men svårigheter och kostnader äro dock nu ett intet mot hvad de voro för sex hundra femtio år sedan, vid jubileet 1350, för hvilket S. Birgitta kom till Rom. Staden, som nyss hemsökts af digerdöden och af svåra jordbäfningar, hade då knappt en tiondedel så många invånare som nu, dess förnämsta byggnader hade lidit svåra skador, och pilgrimernas antal var vida större än nu, troligen tiodubbelt. Värdshus funnos visserligen, och icke så få heller, de flesta i trakten kring Campo de' Fiori, men de voro alldeles otillräckliga. Hvarje hus, där man ville förtjäna något, inreddes till härbärge, men det oaktadt måste talrika skaror lägra sig i fria luften under den oblida vinterhimmeln. Lika svårt var det att få mat. Den tidens romare voro goda protektionister, och för att få högre

pris på sina varor sökte de hindra tillförseln från andra städer. Den pilgrim, som ej kom med tålamod och fylld pung, måste finna sig i att slita ondt.

Romarne hade egentligen ej så orätt. När Bonifacius VIII år 1300 instiftade jubileerna, som skulle återkomma hvart hundrade år, hade han fullkomligt klart för sig, att han därmed tillförde kyrkans förråd af finansiella uppfinningar ett högst värdefullt bidrag. Lika gifvande som skärselden, som ständigt är till hands, kunde en hundraårsfest icke bli, men inkomsterna voro minsann ej att förakta. En samtida författare säger sig t. ex. ha sett två präster med långa skrapor räfsande ihop offerslantarna från högaltaret i S. Paolo. Ungefär som croupiererna i Monte Carlo nu för tiden! Slantarna voro naturligtvis afsedda för den heliga stolen själf, men när det regnar på påfven, dryper det också litet på de goda romarne. Det dröp till och med så rikligt, att de ogärna ville vänta i hundra år för att vara med om det igen, och på deras böner förkortade Klemens VI verkligen tiden till femtio år. Det skulle trösta dem litet för påfvens bortovaro i sitt franska Avignon. Jubileet var således till för romarnes lika mycket som för pilgrimernas skull, och man må ej förtänka de förra, om de begagnade tillfället att skära guld med täljknifvar.

Birgitta slapp likväl ganska lätt ifrån de romerska värdarnes snikenhet. Redan före hennes afresa från Sverige voro hennes framstående egenskaper väl bekanta för det påfliga hofvet i Avignon. En inflytelserik person som hon förtjänade någon uppmärksamhet. Också finna vi henne snart efter hennes ankomst till Rom på senåret 1349 inkvarterad i ett med kyrkan

S. Lorenzo in Damaso sammanbyggdt hus, som var ämbetsbostad för den kardinal, som innehade kyrkan. Denne var ingen mindre person än påfvens broder, kardinal Hugues Roger de Beaufort. Själf residerade han i Avignon och hade lika litet som sin broder några tankar på att flytta till Rom. Innan hon fann detta skyddande tak, fick Birgitta dock troligen tillbringa några dagar som gäst i Klarissornas kloster vid S. Lorenzo in Panisperna, och antagligen har hon allra först måst hålla till godo med något vanligt *xenodochium*. Så heter ett värdshus på medeltidens munklatin. — I kardinalens hus* framlefde Birgitta de första åren af sin romavistelse. En gång fick hon en anmodan att flytta inom en månad, hvilket vållade henne icke ringa bekymmer, ty det hände vid en tid, då hon hade ondt om pengar och ännu ej hunnit förvärfva många vänner. Men i sista ögonblicket, då hon redan packat in sina anspråkslösa tillhörigheter för att begifva sig till ett af de tarfliga härbärgena i trakten, kom där bud att hon fick stanna kvar. — Till slut, efter nära fem år, måste dock kardinal de Beaufort taga tillbaka sitt hus, men uppsägningen kom nu lägligare för Birgitta. Hon hade under tiden knutit ett vänskapsband med en romersk dam, Francesca Papazuri, och denna, som nyss blifvit änka, inbjöd Birgitta att med hela sitt lilla svenska följe taga sin bostad hos henne.

Francesca Papazuris hus *ad campum Flore* låg helt nära S. Lorenzo in Damaso. Då Birgitta flyttade

* Detta hus nedrefs jämte kyrkan i slutet af 1400-talet för att lämna rum för kardinal Riarios palats, nu Palazzo della Cancelleria. I dettas nordöstra hörn inreddes en ny kyrka, som öfvertog den gamlas namn.

dit, var trakten endast sparsamt bebyggd,* och intet af de stora palats, som nu resa sig där, Farnese, Spada, Falconieri m. fl., funnos ännu till. Hennes nya boning vette antagligen med hufvudfasaden i söder mot Via Regula (nu Monserrato), en vanlig grusad väg, som löpte nästan parallellt med Tibern. På andra sidan om denna väg, ända ned till floden, funnos knappt några hus, blott fält och ängar. Den östra sidan, som nu ligger fritt mot Piazza Farnese, vette i stället mot en smal gränd, och i norr stötte byggnaden till ett mindre hus, som dock ej skymde utsikten öfver Campo de' Fiori, då ännu endast en gräsbevuxen äng, och hvilket lämnade blicken fri ända till S. Lorenzo. I väster begränsades tomten då såsom nu af engelska hospitalet.

Byggnaden själf var ett tvåvåningshus af rätt små dimensioner men hörde till de förnämare i trakten och kallades *palatium magnum*. Med det egentliga »palatset», som pryddes af ett torn och en portik med fem kolonner, voro tre smärre låga hus sammanbyggda. Skild från detta komplex genom en trädgård låg ännu en liten tornbyggnad, *turricella*. En lugn, säker och väl försvarad bostad, just hvad som passade för den, som i dessa oroliga tider ville lefva skild från världen och dock nära nog att kunna ingripa i händelserna, när tillfälle därtill gafs.

Här tillbringade Birgitta hela sin tid i Rom. Efter hvar och en af sina resor, till Assisi, Monte Gargano,

* De topografiska uppgifterna äro väsentligen hämtade från de förarbeten franske ministern vid Vatikanen **F. de Navenne** gjort för en historia öfver Palazzo Farnese, delvis tryckt i REVUE DES DEUX MONDES, och hvilka han haft godheten meddela mig.

Neapel och slutligen till Jerusalem, återkom hon ständigt hit. Här har således den största delen af Revelationerna skrifvits — näst Linnés arbeten det mest spridda och bäst kända verk af någon svensk författare - , och huset har därför ett visst anspråk på svenskars vördnad och tillgifvenhet. Må vi ej glömma, att det är Birgitta äran tillkommer att, såsom en nyss afliden forskare* skrifvit, »med sitt rykte hafva fört sitt fosterland fram i dagsljuset för de stora och långt framskridna kulturländernas blickar». Efter Birgitta vet Europa, att det finnes ett *Svecia*.

Den stora sierskan afled i Francesca Papazuris hus morgonen den 23 juli 1373. Detta bestyrkes så väl af vittnesmålen i den s. k. kanonisationsprocessen** som af två inskrifter, som några få år därefter uppsattes i det rum i öfre våningen, där Birgitta dog. De hafva sedan flyttats ned i den nuvarande kyrkan, där de fått sin plats på väggarna å ömse sidor om hufvudingången.

* Hofmarskalken C. Silfverstolpe.

** Processus Canon: — Depositio Domini Magni (Petri) facta Rome.

Item super XXV articulo. — — —

Interrogatus, in quo loco dicta domina B(rigida) emisit spiritum, respondit quod Rome, in domo habitationis ipsius domine Brigide, posita apud campum Flore, in qua presentialiter habitat prefata domina Katharina, ejusdem domine B(rigide) filia, de anno Domini MCCCLXXIII et de mense Iulii die XXIII presentibus prefatis dominis confessoribus, domina Katharina et domino Birgero filiis dicte domine Brigide et tota familia sua et ipso teste.

(Cod. Ottob. N:r 90. Bibl. Vat.)

Uppgiften i en af de vid kanonisationen 1391 utfärdade påfliga bullorna, att Birgittas död skulle ha ägt rum i Klarisserklostret vid S. Lorenzo in Panisperna kan ej tillerkännas vitsord mot detta tydliga och osantastliga vittnesmål.

Till höger läses (med upplösning af förkortningarna):

HIC BRIGIDE CARE SESE CHRISTUS MANIFESTANS
PREDIXIT CLARE VITE SPACIUM BREVE RESTANS
QVAM BLANDA FACIE CONSOLANS FORTIFICAVIT
HINC QVINTAQVE DIE QVOD TRANSEAT INSI-
NUAVIT
ADVENIT IPSA DIES QVA SACRIS MANE REFECTAM
HANC VELUT ELECTAM COLLIGIT ALMA QVIES*

och till vänster:

HIC DESIGNATUR LOCUS IN QVO CARNE SOLUTA
MIGRAT ET IN TUTA PIA BRIGIDA SEDE LOCATUR
M:C TER ET DECIES SEPTEM TRES APOLLINARIS
HANC INCEPTA DIES CELESTIBUS ADVEHIT ARIS**

Den gotiska skriftformen, versifieringen och den egendomliga förkortningen af »Christus», som skrifves XPC på grekiskt sätt, visa, att inskrifterna ej kunna vara yngre än från slutet af 1300-talet. Vi kunna till och med påstå, att de måste ha tillkommit före 1391, kanonisationsåret, eftersom Birgitta ej kallas *sancta*.

* Här uppenbarade sig Kristus för (sin) kära Birgitta och förutsade det ryktbara lifvets korta återstod. Med sin milda åsyn tröstade han henne och tillkännagaf, att hon skulle bortgå på den femte dagen. Kom så den dagen, och sedan hon på morgonen njutit sakramenten, mottog den saliga hvilan henne som en af de korade.

** Här betecknas den plats, där den fromma Birgitta lösts från köttet och hvarifrån hon vandrat och flyttat till den trygga boningen. Morgonen af S. Apollinaris' dag (23 juli) 1373 förde henne till de himmelska altaren.

Längre ned till vänster från ingången, öfver dörren till sakristian, läses ännu en inskrift:

SANCTA BIRGITTA HIC OBIIT 1373
DIE 23 MENSIS JVLII
ET CANONIZABATUR PER BONIFACIUM 9
ANNO 1391 DIE 7 OCT.*

Denna inskrift är tydligen yngre. Bruket af arabiska siffror röjer dess ursprung från 1400-talet, och här kallas också Birgitta *sancta*. Antagligen har den suttit utanpå fasaden öfver stora porten, där den, som vi snart skola se, år 1513 ersattes af en annan.

Francesca Papazuris intresse för Birgitta och hennes verk upphörde ej med den heligas död. Då Birgittas dotter Katarina två år därefter återvände till Rom för moderns kanonisation, inbjöds hon att såsom förut bo i huset vid Via Regula, och hon stannade där under hela de fem åren af denna sin andra romavistelse. Hon kunde på sätt och vis betrakta huset såsom tillhörande Vadstena kloster, hvars abbedissa hon var, ty Francesca hade redan förklarat, att hon ansåg sig ha skänkt fastigheten till Birgitta och efter henne till klostret. Det var likväl ej ännu en laglig donation. Denna ägde rum först två år efter Katarinas död, då Francesca den 8 januari 1383 med iakttagande af alla lagliga formaliteter lät utfärda formlig öfverlåtelse af egendomen till Vadstena kloster. Detta representerades af Birgittas forne kaplan, Magnus Petri, som då befann sig i Rom, alltjämt för kanonisatio-

* S. Birgitta dog här den 23 juli 1373, och hon kanoniserades den 7 oktober 1391 af Bonifacius IX.

nens skull. Gifvarinnan förbehöll sig nyttjanderätten under sin lifstid och utfäste sig till en ersättning af 500 guldfloriner, om hon toge gåfvan tillbaka. — Så blef huset svenskt, och ett band knöts för sekler mellan Rom och den unga kulturhärden i den aflägsna Norden.

Till en början synes klostret ha varit villrådigt om hvad det skulle göra med gåfvan. Icke så underligt — det var ungefär, som om Uppsala universitet nu för tiden skulle få ett hus i Calcutta eller Mexiko. Dessutom synes huset den första tiden icke ha varit inbringande utan tvärt om ha förorsakat kostnader för underhållet. Klostret vände sig därför till Sveriges biskopar med anbudet att i sin nya besittning upprätta ett härbärge eller *hospitium*, såsom det då hette, för de svenskar, som besökte Rom, och till erkänsla beviljade mötet i Arboga 1406 en liten afgift till huset af hvarje sockenpräst och sockenkyrka i riket samt uppmanade med löften om aflat de troende till frivilliga bidrag.

Detta var emellertid den stora schismens tid i Rom, och det svenska hospitiet eller hospitalet delade med stadens öfriga inrättningar den nöd och det förfall, som rådde där under 1400-talets två första årtionden. Att påfven Alexander V 1409 under löfte om indulgenser uppmanade till bidrag för detsamma hjälpte ej stort. Tre år därefter vädjades det åter till den kristna offervilligheten, denna gång af tre kardinaler. Huset var då enligt deras skildring i ruiner; där funnos ej mera bäddar, sängkläder eller husgeråd; främlingar kunde ej härbärgeras, och föreståndaren hade svårt att draga sig fram.

Sedan Martin V efter schismens slut återvändt till Rom (1420), inträdde efter hand en förbättring i stadens allmänna villkor, hvaraf äfven den svenska stiftelsen blef delaktig. Samtidigt började klostret tillsätta prokuratorer eller föreståndare, som skulle styra hospitalet, ombesörja främlingars härbärgerande samt skydda stiftelsen mot ofredare och vedersakare. Det sistnämnda var icke det minst viktiga. *Res absentis, res nullius** är en sats, som i alla tider gärna tillämpats i Rom; icke minst i fråga om Birgittas hus. — Den förste prokuratorn, en lekman från Gotland vid namn Johannes, tillsattes 1418 och förblef i tjänsten, dels ensam, dels jämte två medbröder, ända till 1431. — Sistnämnda år utfärdade Vadstena kloster till slut formliga statuter för stiftelsen. Tillfället begagnades för att uttryckligen förbehålla klostret den fullaste dispositionsrätt öfver egendomen, och upplåtandet af densamma till härbärge för svenska pilgrimer förklarades såsom beroende på klostrets fria vilja och barmhärtighet, icke såsom en skyldighet. Konventet uppfordrade sina efterkommande — eftersom omständigheterna ej medgåfvo dem själfva att, såsom de skulle velat, upprätta ett kloster i Rom — att styra, vidmakthålla och förbättra huset, så att ett kapell där kunde inrättas, samt fastställde för detsamma följande stadgar:**

1) Tvenne klosterbröder skola utses att styra nämnda hus och deras egendom i staden. De kunna återkallas,

* Frånvarandes egendom är ingens egendom.

** Stadgarna äro tryckta efter **E. Hildebrand: Den svenska kolonien i Rom under medeltiden,** Historisk Tidskrift 1882, s. 218. Hela skildringen af Birgitta-husets öden före 1557 är väsentligen grundad på detta arbete.

när abbedissan så finner för godt. I Rom skola de vara ordens prokuratorer och generalfullmäktige, med uppdrag att leda förhandlingarna vid kurian, samt dess konservatorer med rätt att hålla under uppsikt och tukt de lösa bröder — *fratres vagabundi* —, som kunna komma till Rom.

2) Ordensbröder, som komma till staden, böra anmäla sina ärenden för föreståndarne: de ha rätt att få härbärge i huset, rum och säng fritt men underhåll blott en vecka, hvarjämte de ha anspråk på biträde vid förefallande behof.

3) Föreståndarne böra mottaga främlingar, som komma från Sverige, gifva dem vin och bröd i tre dagar, säng och rum i en vecka. Rika pilgrimer, som vilja härbärgeras i samma hus, få lefva på egen bekostnad men få rum fritt, detta så väl under jubelår som annars. Stridiga och trätlystna äga föreståndarne utdrifva.

4) De böra utöfva gästfrihet mot de fattiga och äfven bistå dem med själavård.

5) Hvarje afton böra de enligt Birgittas föreskrift sjunga eller framsäga Maria-hymnen *ave maris stella*.

6) Egendomen skall hädanefter kallas S. Birgittas svenska hospital (*hospitale S. Brigittæ de regno Svetiæ*).

7) Prokuratorerna äro skyldiga att, när så kräfves, afgifva räkenskap.

8) De få icke ingå några förbindelser för främmande, icke göra någon skuld, pantsätta eller sälja huset o. s. v.

9) En afskrift af dessa statuter skall hvarje gång lämnas de bröder, som begifva sig ut, och dessa böra lofva att ställa sig dem till efterrättelse.

Det går ofta lättare att utfärda stadgar än att efterlefva dem: det skulle klostret snart få erfara.

Generalkonfessorn i Vadstena, som 1431 vistades i Rom och i hvilkens namn, jämte abbedissan Benedikta Gunnarsdotters, stadgarna utfärdats, utnämnde den 14 juli s. å. till hospitalets rektorer eller prokuratorer en

klerk från Linköpings stift, herr Birger Gunnarsson, samt en lekman. Antagligen ha några klosterbröder icke funnits till hands. Birger, som snart blef ensam vid styret, stannade i hospitalet ända till 1445. Han synes icke hafva varit någon särdeles duktig förvaltare, och han beskylles för att ha låtit tyrannisera sig af sin hushållerska Margit — *honni soit qui mal y pense* —, men under hans regemente inträffade åtskilliga för stiftelsen viktiga händelser. — Genom en bulla af den 20 maj 1433* beviljade Eugenius IV åt dem, som bidrogo till reparationen af hospitalets byggnader, hvilka uppgåfvos vara mycket bristfälliga, eller till underhållet af där boende fattiga, en jämförelsevis betydlig indulgens af två år och två gånger fyrtio dagar. Samma år bekräftade han genom en bulla den 20 augusti så väl klostrets äganderätt som de nya stadgarna. Och snart därefter finna vi ändtligen, att ett kapell blifvit inredt i hospitalet. Genom en annan bulla den 26 mars 1435** gaf nämligen påfven Birger Gunnarson och hans efterträdare tillstånd att bikta pilgrimer från de tre nordiska rikena samt att meddela dem de sista nådemedlen, äfvensom att i S. Birgittas kapell hålla sakramentet utställdt och ringa med kapellets klocka. Af herr Birgers böneskrift inhämtas, att en klockstapel med en liten klocka blifvit uppsatt i huset eller bredvid detsamma strax efter invigningen af kapellet. Detta låg en trappa upp, medan bottenvåningen användes för hospitalets egna behof. Inred-

*Arch. Vatican. Suppl. 279 (Eug. IV, An. 3, Lib. 2) fol. 185. Meddelad mig af D:r K. H. Karlsson.

** Arch. Vatican. Suppl. 299 (Eug. IV, An. 5, Lib. 4) fol. 45 v. Meddelad mig af D:r K. H. Karlsson.

ningen af detta första tämligen blygsamma birgittakapell har således ägt rum mellan åren 1433—1435, och det är utan tvifvel då, som den å sid. 8 omtalade inskriften blifvit uppsatt utanpå byggnaden. Efter all sannolikhet har hufvudingången samtidigt flyttats från den södra fasaden till den östra, där den sedan alltjämt förblifvit. *

Klagomålen öfver hospitalets vanskötsel och dess dåliga affärer återkomma ofta under dessa tider, men de voro kanske icke alltid befogade. Inredningen af kapellet har naturligtvis kostat pengar, men vi finna icke desto mindre, att stiftelsens kapital efter hand ökats och att den numera utom de af Francesca Papazuri skänkta fastigheterna besatt en vingård samt åtminstone två andra hus, ett i judekvarteret och ett bredvid kyrkan S. Pantaleo (nära Piazza Navona).

Herr Birger, som uppbar hyrorna, aflatsmedlen och dessutom från Vadstena lär ha mottagit inalles 625 dukater — en för den tiden ingalunda obetydlig summa —, borde ha kunnat reda sig ganska bra, och vi finna, att ärkebiskop Olaus Laurentii vid sitt besök i Rom 1434 lånat pengar i hospitalet, hvilket just ej tyder på dettas fattigdom. Men åren 1434—1443, då påfven var borta från Rom, voro säkert skäligen magra hvad hyres- och aflatsmedel beträffade, och det är möjligt, att herr Birgers ständiga klagan öfver sin nöd och fattigdom varit berättigad. — 1445 begåfvo sig Vadstenas generalkonfessor och en annan munk

* Antagligen har dock Birgittas kammare länge dessförinnan begagnats till oratorium samt haft ett altare. I ett bref från Rom 1428 omnämnes att »kapellet» vansköttes samt saknade lämplig ingång, hvilket synes mig hänsyfta på det ifrågavarande bönerummet. Jfr **Hildebrand** anf. arb. 217.

till Rom för att efterse förhållandena, och följande år finna vi en ny styresman i hospitalet.

Denne, som stannade på platsen ända till sin död tjugu år senare, var en präst från Linköpings stift vid namn Erik Fasteson. Han synes ha varit en särdeles duktig man, som med framgång redde sig ur icke obetydliga svårigheter. Kristian I förföljde honom såsom misstänkt för att vara anhängare af Karl Knutsson och för anti-danska stämplingar i Rom samt sökte två gånger få honom aflägsnad från hospitalet. Med Vadstena kloster var han en gång i öppen tvist; denna bilades visserligen, men i striden med konung Kristian fick han i Vadstena föga stöd. Icke desto mindre lyckades herr Erik ej allenast hålla sig kvar i hospitalet utan äfven att bringa stiftelsens finanser i godt skick. Bevis därpå har man i det inventarium, som efter hans död 1465 upprättades, då styrelsen öfvertogs af norrmannen Asgot Svensson från Nidaros. Hospitalet befanns vara efter omständigheterna väl försedt med husgeråd, redskap, linne och sängkläder samt ägde kyrkokärl, präst- och altarkläder, ljus och klockor, bilder af frälsaren och jungfru Maria o. s. v. samt en liten boksamling. Någon bild af Birgitta fanns däremot ännu icke.

Asgot Svensson, som, då ingen lämplig svensk fanns att tillgå, låtit öfvertala sig att mottaga hospitalets styrelse för att hindra det att falla i händerna på danskar, tyskar eller italienare, stannade där blott en kort tid. Efter honom finna vi åter en svensk vid styret, en viss Petrus Henrici, och denne stannade i stället så mycket längre, ända till 1505. — Under hans tid ha många märkliga svenskar besökt Rom och

naturligtvis icke försummat att förrätta sin andakt i Birgittas kapell. Redan några år förut hade den unge Kettil Karlsson Vase i Rom hämtat sig åldersdispens för biskopsvärdigheten; nu kommo, hvar i sina ärenden, den lärde Kort Bugge, biskop Konrad i Åbo, ärkebiskop Jakob Ulfsson, som 1470 i hospitalet mottog invigningen till sin höga värdighet, Sten Stures *orator* Heming Gadh, hvilken kan betraktas som den förste svenske ministern i Rom, Hans Brask m. fl. Många ha också varit gäster inom hospitalets murar under en längre tid; till dessa höra, efter all sannolikhet, Heming Gadh och Hans Brask. Bådas namn återfinnas bland vittnena till i hospitalet upprättade kontrakt.

Vadstena kloster hade under den första tiden Petrus Henrici var i Rom ett ärende af stor vikt att befrämja hos den påfliga kurian, nämligen den heliga Katarinas kanonisation. Hon var, fast folket kallade henne helig, egentligen blott »lycksalig», d. v. s. hon innehade den andra graden, *beata*, på helgonens rangskala, emellan *venerabilis* och *sancta*. Det låg naturligtvis konventet om hjärtat att skaffa sin första abbedissa en befordran, så mycket rättvisare, som mirakler ofta inträffade vid hennes graf, och åren 1466—1489 skedde härom underhandlingar med växlande hopp om framgång. Man hade begärt, att Sixtus IV, samtidigt med den heliga Bonaventuras kanonisation 1482, äfven skulle inskrifva Katarina *in albo sanctorum*, men man erhöll blott ett provisoriskt tillstånd att inom de nordiska rikena ägna henne den vördnad, som tillkom helgonen. En ny mission, som 1487 afsändes från Vadstena för att jämte Petrus Henrici fortföra saken,

lyckades heller icke utverka kanonisationen, och klostret fick nöja sig med att den 31 juli 1489 i Sten Stures närvaro med stor pomp och ståt fira translationen af Katarinas reliker. Och så gick hon, den älskvärda och ödmjuka, om hvilken det heter:

Omnium oculis gratiosa
— — — — — — — —
Humilitate placida,

miste om den officiella helgonglorian. Den hon bär har ej en påflig kongregation utan svenska folkets kärlek satt kring hennes ljufva, ljusa minne.

Kanonisationer kosta emellertid pengar, äfven då de misslyckas. För att betäcka utgifterna lät Vadstena kloster bland annat i Rom upptaga ett lån af 900 dukater mot säkerhet i hospitalets egendom. Det blef visserligen icke användt för ändamålet, utan summan förblef tills vidare deponerad i Rom, men hospitalet mistade ändå en stor del af beloppet. — Vi veta tyvärr ganska litet om Heming Gadhs förbindelser med hospitalet under hans ungefär tjuguåriga vistelse i Rom (omkr. 1480—1500), men bland detta lilla är hans förbindelse med denna olyckliga finansoperation. Han hade nämligen i uppdrag att af påfven utverka en bulla, som förklarade kriget mot ryssarne för korståg. Det lyckades honom också 1496 efter åtskilliga förhandlingar, i hvilka äfven Petrus Henrici tog del, att för de svenska krigarne utverka rätt att anlägga röda korset — det hade då ej samma mänskliga betydelse som nu —, men då bullan hann upp till Sverige, ansåg man sig ej längre ha något gagn af densamma. Kostnaderna för bullans lösen, 880 dukater, fingo ombuden taga på sig, och Heming Gadh nödgades för

sin del låna upp 500 dukater därtill. Dessa medel försträcktes honom af Vadstena kloster, och efter all sannolikhet har det just varit en del af de förutnämnda 900 dukaterna, som härtill användes.

Hospitalet hade ej heller mycken fromma af sin förbindelse med Hans Brask. Han var två gånger i Rom, och vid sitt andra besök 1504 förmådde han före sin hemresa den gamle Petrus Henrici att på honom öfverlåta hospitalet med full besittningsrätt. Petrus Henrici skulle där få rum, kläder och föda samt fortfara att sköta det, tills Hans Brask återkomme från Sverige. Denne synes ha umgåtts med tankar på en längre vistelse i Rom, fast ödet annorlunda bestämde. Uppgörelsen hade naturligtvis, om den kommit till stånd, varit mot Vadstenas rätt och intresse. Detsamma kan man säga om att Brask tillät sig att, med Petri Henrici medgifvande, pantsätta en del af hospitalets silfver för att skaffa sig respengar.

Vadstena kloster kunde, som begripligt är, ej vara belåtet med den ålderdomsslöe föreståndarens sätt att sköta sig. Affärerna hade nu gått utföre i nära tjugu år, ty redan 1485 hade Petrus Henrici af brist på tillgångar till erforderliga reparationer måst uthyra flera af hospitalets små fastigheter under s. k. *emphytensis*, på innehafvarnes och deras första arfvingars lifstid, * mot villkor att de verkställde reparationerna. Vingården hade sålts, och för den influtna summan hade ett litet hus i Rione Ponte inköpts. Kapellet

* Hospitalets notarii Latini de Massiis register (Arch. di Stato, Roma, Prot. 1092) upptager ff. I: 12, 15, 21, 39, 144, II: 134—5, 250, 263—4. 306, 329 och 392 åtskilliga åren 1485—1503 af Petrus Henrici för hospitalet afslutade dylika kontrakt.

måste ha varit mycket förfallet, ty i ett af hyreskontrakten förbehåller sig hospitalet rätt att återtaga ett visst rum, om det behöfdes för kapellets återuppbyggande (*edificare de novo*). De två klosterbröder, Jönis Nicolai och Petrus Ingemari, som utsändes för att aflösa Petrus Henrici, funno kapellet fallfärdigt, uppstyltadt med stockar — och inga medel till att förbättra det med.

Strax efter deras ankomst dog Petrus Henrici, 1505, och nya faror började hota den svenska stiftelsen. Först var det påfven Julius II, som insatte en fransk kanik till föreståndare; sedan var det en otrogen tysk klosterbroder vid namn Bartoldus, som efterträdt de först utsända munkarne och som missbrukade sin ställning till svenskarnes förfång. Det dröjde flera år, fulla af allahanda intriger och vedervärdigheter, innan det till slut 1511 lyckades Vadstenas nya ombud Peder Månsson — likväl endast genom att köpa ut Bartoldus — att komma i okvald besittning af hospitalet.

Peder Månsson, som ankommit till Rom 1508, stannade där ända till 1524, då han kallades hem för att öfvertaga biskopsstolen i Västerås. Under dessa sexton år förestod han hospitalet dels ensam, dels tillsammans med den ofvannämnde Petrus Ingemari och en annan vadstenamunk, Laurentius Benedicti. Denne senare, som utsändes 1513, dog i hospitalet 1523 och begrafdes i den då nybyggda kyrkan.

En af Peder Månssons första omsorger hade varit att sätta det förfallna kapellet i stånd, och detta gjordes ganska grundligt, så att byggnaden numera blef värdig namnet kyrka. — Medan det gamla kapellet

legat en trappa upp, inreddes den nya kyrkan i jordvåningen, under hvilken hvalf och källare byggdes. På arkitraven till stora porten anbringades följande inskrift i gotiska bokstäfver och arabiska siffror:

DOMUS SANCTE BIRGITTE VASTENENSIS DE
REGNO SWECIE INSTAURATA
ANNO DOMINI 1513. I. H. S.*

Den läses där ännu.

Öfver altaret uppsattes en praktfull relief föreställande Madonnan och Jesusbarnet, hvilken enligt kännares omdöme är antingen af Mino da Fiesole själf eller åtminstone utgången från hans atelier.** Sannolikt har det också varit vid detta tillfälle, som hospitalet kom i besittning af en stor tafla föreställande fyra helgon, bland hvilka Katarina och kanske äfven Birgitta själf.*** Denna märkliga målning har ty värr för omkring fyrtio år sedan blifvit förd till

---

* Förkortningarna upplösta. Inskriften upptager en enda rad. — En handskrift från förra hälften af 1600-talet i Biblioteca Alexandrina i Rom (95.1021), »**Relatio adventus S. Brigittæ ad Urbem et eiusdem Ecclesiæ Descriptio**», uppgifver, att under fasadens *fenestra major* fanns inskriften:

B. Brigidæ Viduæ Sacrum.

Därunder en madonnabild, och därunder åter inskriften:

Hospitale Nationis Suecorum Gothorum et Wandalorum.

Därunder slutligen inskriften å arkitraven. — Jag anser icke troligt, att alla dessa inskrifter anbringats 1513, i synnerhet som det ser besynnerligt ut, att »vandalerna» fått komma med så tidigt, men jag har icke heller funnit något, som antyder en annan tid för deras tillkomst. — Den ofvannämnda handskriften synes vara från tiden strax efter kardinal Odoardo Farneses död 1624.

** Den har nu flyttats till trappuppgången från Via Monserrato; vid ingången till rektorns bostad 2 tr. upp.

*** Jfr **E. Hildebrand**: **S. Birgittas porträtt** i Hist. Tidskr. 1883.

Amerika, hvarom mera sedan. Vi ha inga bevis för att den kommit till hospitalet just då, men den fanns ej 1465, enligt inventariet, och därefter är Peder Månssons tid på mycket länge den enda, då hospitalet haft råd att köpa konstverk. Äfven herr Peder har visserligen klagat öfver sitt betryck, men han har ock erkänt, att »det är med detta huset så, att den som får det i sin hand, han släpper det ogärna». Fastighetsvärdet i Rom hade stigit under denna renässansens gyllene tid, och hyrorna inbringade ej mindre än 250 dukater,* antagligen mera. Besöken från Norden voro nu jämförelsevis talrika: 1512 härbärgerade herr Peder 18 svenskar och 12 danskar. Åtminstone de mera bemedlade af romafararne ha säkert bidragit att öka hospitalets inkomster.** — Bland de förnäma svenskar, som vid denna tid gästade Rom, märkes i främsta rummet den sedan som ärkebiskop så sorgligt ryktbare Gustaf Trolle, hvilken ankom dit 1513 och uppehöll sig i Italien två år.

Äfven hospitalets yttre omgifningar hade väsentligen förbättrats. Den rastlösa byggnadsverksamheten i Rom under 1400-talets senare hälft hade på ett genomgripande sätt förändrat traktens utseende och karaktär. Campo de' Fiori hade blifvit stenlagdt och från betesplats förvandlats till ett ordentligt torg, där man höll marknad och reste schavotter. Sedan Ponte Sisto 1475 blifvit fullbordad, hade kvarteren där om-

* En dukat motsvarade i guldvikt ungefär 13 francs.

** En viss Laurentius Vestinii har genom en den 23 aug. 1501 till Petrus Henrici utfärdad förbindelse (L. de Massiis reg. II. 264) erkänt sig vara skyldig 26 guldfloriner (omkr. 1300 frcs) för sitt och sin tjänares underhåll i hospitalet under 8 månader. Ingalunda billigt för tiden.

kring blifvit tätare bebyggda och trafiken blifvit liflig-gare. Hus reste sig nu mellan Tibern och Via Regula, som efter byggandet af den spanska nationalkyrkan S. Maria di Monserrato (1495) började kallas Via Monserrato. Ett halft sekel senare fullbordade byg-gandet af Palazzo Farnese (1540—80) förändringen och gaf kvarteret dess nuvarande utseende. Palatset upp-slukade i sig småhusen söder om Via Regula och stängde för hospitalet utsikten mot Tibern, men i stället skapade man framför palatset den fria platsen Piazza Farnese och röjde därvid bort de hus, som lågo midt emot hospitalet i öster. Däremot byggdes andra hus i södra delen af Campo de Fiori för att draga en gräns mellan detta och den nya platsen. Hospitalet befann sig således efter dessa förändringar kringbyggdt i norr och väster, med östra fasaden, där ingången låg, fri mot Piazza Farnese, och den södra vettande mot Via Monserrato med en stor, skymmande byggnad på andra sidan gatan.

Efter Peder Månssons hemresa 1524 finna vi en kort tid en annan sedermera ryktbar man, Olaus Magnus, såsom föreståndare i hospitalet. På sommaren samma år aflöstes han af två klosterbröder, af hvilka den ene, Holmsten Jonsson, Vadstenas siste representant, stan-nade i Rom ända till sin död, hvilken inträffade mellan åren 1546—1549. Hospitalets korta blomstring under herr Peder efterträddes under herr Holmsten af en lång följd af olyckor och svårigheter. Först af alla Roms plundring af Bourbons vilda skaror 1527; därpå 1530 en öfversvämning, som liksom till hån började på själfva S. Birgittas dag, och så den långa, kalla öfvergifvenheten, som följde af reformationen i Sverige.

Inga pilgrimer kommo mer från Sverige för att söka aflat, inga prelater för att vinna befordran, inga sändebud för att underhandla med kurian, inga klosterbröder från Vadstena. Och efter gammal vana sträckte Vatikanen snart rofgiriga händer mot den numera skyddslösa stiftelsen. Genom två bullor den 4 februari 1535 * skänkte Paulus III kapellet och hospitalet, hvilka uppgåfvos »på sätt och vis vara utan ägare», fast de orättmätigt innehades af en viss »Olstanus», till sin hofman Johan Bapt. Spinola. Inkomsterna beräknades då till omkring 250 dukater.

I trots af allt lyckades dock Holmsten Jonsson hålla sig kvar i hospitalet, som efter hand blef en samlingspunkt för en ny art af svenska resenärer, de katolska flyktingar, som hellre höllo fast vid den gamla tron än vid fäderneslandet. Den förnämste bland dem var Johannes Magnus, nyss Svea rikes ärkebiskop, nu en biltog flykting i knappa villkor men alltid en rättskaffens man och en högsint patriot. Under de år han uppehöll sig i Rom 1541—44 var han efter bästa förmåga Holmsten till stöd och hjälp, och det är troligen hans inflytande man har att tacka för att den tillämnade plundringen af hospitalet uteblef. — 1544 dog Johannes Magnus i hospitalet S. Michele och begrofs på påfvens bekostnad i S. Peter vid S. Veronicas altare. I Peterskyrkans *Liber mortuorum* ** är han inskrifven, men ej ens med angifvande af hans namn eller af hans nationalitet utan som »en tysk

* Reg. Vatican. 1467 fol. 98, 99 och 1468 fol. 36. Meddelade mig af D:r K. H. Karlsson.

** Mortuorum Liber 1543—1577 fol. 11 v. Anteckning af Julius Podius f. Marzo 1544. »Domenica 23 detto morse un vescovo *todescho over pollacho* qual abitava in S. Michel.»

eller polsk biskop». Tragiska kontrast mot ungdomens lysande löften!

Med Holmsten Jonssons död slets det sista bandet mellan Vadstena kloster och S. Birgittas hospital i Rom. Om denna förbindelse, som då varat i öfver halftannat sekel, skrifver en forskare, som är en auktoritet: * »Att några kulturelement i rikare mått härifrån skulle ha tillströmmat klostret, under den tid Italien var bildningens hufvudsäte i Europa, torde knappt kunna påstås, men så mycket verkade dock denna besittning, att synkretsen vidgades utöfver de trånga klostermurarna och ett i någon mån innehållsrikare lif däraf kunde bli en följd. Om konstens och vetenskapernas pånyttfödelse höres knappt en hviskning, men af de stora händelser, som upprörde världen, trängde på denna väg ljudet allt emellanåt fram till stränderna af Vättern. — —.— På fäderneslandets historia i allmänhet har Vadstena kloster genom sin koloni i Rom också inverkat en eller annan gång, när man på händelsernas förveckling ansåg sig nödsakad att söka en lösning hos S. Peters efterträdare. Åt alla erbjöd slutligen S. Birgittas hus ett härbärge: åt prelaten, som kom att söka stadfästelse på sitt val, åt klerken, som ville i Italien fortsätta sina studier, åt de fromma, som vid Roms heliga orter ville förrätta sin andakt, åt de botfärdiga, som här sökte aflösning för någon synd. Att tillvaron af detta härbärge befordrat resorna från norden till Rom synes vara påtagligt; tidtals var tilloppet ganska stort.»

Förbindelsen mellan hospitalet och Sverige afbröts ej på samma gång, som bandet med Vadstena

* **E. Hildebrand**: anf. st. sid. 212.

löstes. * — Då Olaus Magnus 1549 bosatte sig i Rom, förordnades han af Paulus III till styresman för hospitalet med rätt att fritt förfoga öfver dess inkomster. Han förde nu efter broderns död titeln af ärkebiskop i Uppsala. Tack vare hans energiska förvaltning och inflytelserika förbindelser återvände välståndet snart, om än blott för kort tid, i det svenska huset vid Piazza Farnese. Olaus Magnus kunde till och med inköpa två nya hus. Dessutom hade han råd att uppsätta ett eget tryckeri. I hospitalets öfversta våning uppställdes tvenne pressar, som i åtta år rastlöst arbetade att tjäna minnet af de tre namn, vid hvilka den varmhjärtade gamle med trogen hängifvelse hängde fast: brodern Johannes Magnus, hans skyddshelgon S. Birgitta och fäderneslandet. Redan under jubelåret 1550 hade han tryckt de *Quindecim Orationes*, som bära Birgittas namn. 1554 utgaf han broderns *Historia de omnibus Gothorum Sueonumque Regibus* och 1555 sitt eget storverk *De Gentibus Septentrionalibus*. Tryckningen af Johannes Magni *Historia Metropolitanæ Ecclesiæ Upsaliensis* hade afslutats redan före Olaus Magni död den 2 augusti 1557, men boken utgafs ej förrän tre år senare. Ännu under hans sista sjukdom pågick tryckningen af hans med prydliga träsnitt utstyrda upplaga af Birgittas *Revelationes*. Året förut hade han utgifvit ett rikt illustreradt prospekt till arbetet, det s. k. *Memoriale effigiatum*. — Det är en vacker gärd af historisk rättvisa, att en praktupplaga af Birgittas verk till slut blifvit tryckt äfven i hennes

* Jfr för detaljer för tiden 1549—1700 min uppsats om **S. Birgittas hospital under 1600-talet** i HISTORISK TIDSKRIFT 1895, s. 353—414.

eget hus, *in ædibus divæ Brigittæ viduæ*, såsom det står på sista sidan. Men Birgitta hade nog ej gillat, att boktryckaren tillåtit sig att gifva henne den under renässansen i stället för *sancta* ofta begagnade titeln *diva*.

Vid sin död testamenterade Olaus Magnus till hospitalet ett af sina nyförvärfvade hus. Sin öfriga icke obetydliga egendom lämnade han till sina brorsöner, Magnus Laurentius och Olaus Laurentius, åt hvilka han dessutom på förhand utverkat den heliga stolens löfte om att få efterträda honom i hospitalets förvaltning. — Hans förordnanden gingo emellertid blott delvis i fullbordan. Brorsönerna infunno sig visserligen i Rom och synas äfven ha varit i besittning af hospitalet, åtminstone för någon tid, men därefter antingen godvilligt lämnat det eller undanträngts därifrån af någon ännu okänd orsak.

Det hvilar dunkel öfver den svenska stiftelsens öden åren 1557—1568. Säkert är endast, att en präst, som kallas Nicolaus Gothus, då funnits där, men i hvilken egenskap och med hvad rätt veta vi ej, och ej heller hvem han egentligen varit. 1568 gick hospitalet till slut för första gången ur svenska händer. Abbedissan och nunnorna i ett romerskt kloster, som egentligen var en stiftelse för fallna kvinnor, *Convertitæ B. Mariæ Magdalenæ*, hade kastat ett godt öga på hospitalet, som de tydligen ansett sakna laglig ägare, samt begärde hos Pius IV att få med sitt samfund införlifva detsamma. I Sverige, skrefvo de, funnos blott få katoliker kvar, Birgittas kloster ägde ej längre bestånd, och det vore sannolikt, att det ej på många år skulle komma till

Rom några svenska pilgrimer, hvilka kunde draga någon fördel af hospitalet. — Vid kurian gjorde man sig icke besvär med någon ordentligare utredning. Och hvad betydde väl ett borttynande kloster i ett kätterskt aflägset land mot en verksam romersk stiftelse? — *Les absents ont toujours tort.* Pius IV öfverlämnade genom en bulla 1568 till Maria-Magdalenasystrarna för evärdliga tider hospitalet med dess tillhörigheter. Nicolaus Gothus tillförsäkrades likväl en lifstidspension af 50 guldscudi, och det ålades nunnorna att, om i framtiden några svenska katoliker skulle besöka Rom, gifva dem nödtorftigt understöd af hospitalets medel. Så blef det gamla svenska härbärget, efter att i nära två hundra år ständigt ha hört svenska talas inom sina murar, ett hem för romerska magdalenor.

I Sverige lät man sig likväl icke nöja med hvad som skett. Redan 1574 gjorde Johan III, under Ture Bielkes och P. Rosini beskickning till Italien, ett försök att reklamera hospitalet, men oaktadt det bistånd som Rosinus därvid erhöll af den polske kardinalen Stanislaus Hosius samt af andra medlemmar af kardinalkollegiet, fingo nunnorna stanna kvar. Ett annat försök att återvinna hospitalet för Vadstena genom bemedling af den kände Antonio Possevino (1577—1580) misslyckades äfven. Först 1589 kunde Sigismund efter långa underhandlingar genomdrifva, att nunnorna aflägsnades från hospitalet, hvilket därpå af Sixtus V och Gregorius XIV öfverlämnades till hans eget *gubernium.* Det blef i sammanhang härmed bestämdt, att i den mån inga pilgrimer toge inkomsterna i anspråk, skulle dessa användas till att

uppfostra unga svenskar för att tjäna den katolska kyrkans intressen i Sverige.

Vi äro nu inne på det andra skedet i hospitalets historia, då det är afsedt att blifva medelpunkten för en katolsk propaganda till det kätterska Sveriges återeröfring för den romerska kyrkan och de polska Vasarne. Resultatet motsvarade likväl ingalunda förväntningarna. Det blef genast från början svårt att rekrytera de unga svenskar, hvilka under namn af *alumni S. Brigidæ* skulle bo i hospitalet och uppfostras till präster i det tyska seminariet *Collegium Germanicum*. Snart fick man taga polacker och ungrare till förstärkning. Och konung Sigismunds »gubernium» var, såsom man kan tänka sig, en styrelse blott till namnet. Att sköta hospitalet från Polen gick ej för sig. Sigismund öfverlämnade därför förvaltningen åt en kardinal, som samtidigt utöfvade det maktpåliggande värfvet att vara *Protector Regni Sueciæ*. — Men kardinal-protektorerna voro i allmänhet alldeles för förnäma herrar för att själfva befatta sig med hospitalet, utan dettas ekonomi kom för det mesta att skötas af en vice-värd eller s. k. *esattore*, medan gudstjänsten uppehölls af en af kardinalen utsedd kapellan. Både vice-värdar, kapellaner, bokhållare och andra hospitalets betjänte voro ständigt italienare och lågo ofta i delo med alumnerna i fråga om inkomsternas fördelning. De stackars alumnerna drogo därvid vanligen det kortaste strået.

Om hur det vid denna tid såg ut i kyrkan ha vi en berättelse i protokollet vid den stora apostoliska visitationen, som 1628 på Urban VIII:s befallning där förrättades. Kyrkans inre hade hvarken tak-

hvalf eller kassett-tak, såsom då var modernt, utan efter gammalt ärligt medeltida bruk naket bjälklag under tegeltaket. Ty värr var det ej af god smak, som man underlåtit anskaffa någon plafond med förgyllningar och sniderier, utan helt säkert af njugghet, ty hela den öfriga inredningen synes ha varit så enkel och fattig som möjligt. Högaltaret var muradt af tegel, försedt med stenskifva, täckt af en baldakin samt prydt med en tafla, föreställande frälsaren, madonnan, Birgitta och andra helgon.* Två smärre sidoaltaren pryddes af den heliga jungfruns bild samt af en tafla på duk med valnötsram föreställande S. Birgitta. Vid den ena långväggen var fästadt ett bord, som tillhört Birgitta och hvilket enligt traditionen varit så väl hennes matbord och skrifbord som slutligen hennes dödsbädd; midt emot var en nisch med tre relikvarier, som dock ej innehöllo några reliker efter Birgitta själf. I sakristian, då såsom nu till höger från altaret, funnos två skåp med kyrkans husgeråd, men bland dem nämnas inga dyrbarheter. Bakom kyrkan och sakristian fanns en inre gård, som ledde till ett mindre hus, där kapellanen bodde. I öfre våningen däraf fanns ett rum, där kyrkans arkiv förvarades. I en särskild flygel, som tillsammans med kyrkan och kapellanens hus bildade fyrkant omkring gården, visades de till bönekapell inredda rum, där Birgitta och Katarina fordom bott.

Gudstjänsten uppehölls af kapellanen, som dagligen läste mässan och ombesörjde en fest på Birgittas dödsdag, den 23 juli. Däremot synes man icke ha brytt sig om att fira den egentliga högtidsdagen, som i den

* Säkert samma tafla som den sid. 19 omtalade.

romerska kalendern bär hennes namn, årsdagen af kanonisationens slut den 8 oktober. Visitationen gjorde ingen anmärkning mot kapellanens sätt att sköta tjänsten men ålade honom att flytta från huset bakom gården, där han kanske hade mera frihet än som passade för en präst, till en våning bredvid själfva kyrkan.

Det öppna bjälklaget i taket ansågs opassande, och visitationen föreskref anskaffandet af ett nytt *decens et ornatum lacunare*. I öfrigt nöjde den sig med att anbefalla några smärre reparationer samt öfvergick till granskningen af hospitalets affärsställning. Denna befanns särdeles god. Det upplystes visserligen, att det ålåg hospitalet att bekosta underhållet i Collegium Romanum Germanicum af tre eller fyra ynglingar från Sverige, Polen eller Ungern, hvilket skulle kosta 10 scudi i månaden för hvar och en, men det tillades ock, att detta icke på någon tid behöft komma i fråga. Inkomsterna voro omkring 1300 scudi, dels af hyror, dels af räntor på penningkapital, medan utgifterna för gudstjänst och förvaltning ej uppgingo ens till 100 scudi. Hvarje år lämnade således ett betydligt öfverskott, som placerades i räntebärande papper.

Stiftelsen borde således efter hand ha blifvit ganska förmögen, men ty värr blef detta icke förhållandet. Under kardinal-protektorerna Farneses, de Torres' och Santa Croces förvaltningar skedde dock inga större underslef, men 1641 kom hospitalet under styret af kardinal Virginio Orsini, som icke drog i betänkande att helt enkelt tillägna sig så godt som hela hospitalets lösa egendom. Det skedde visserligen under

form af lån, som kardinalen upptog dels för sig själf, dels för sina bröder, men i verkligheten var operationen icke annat än en »annektering». Först 1682, sex år efter kardinal Virginios död, lyckades hospitalet få en slutuppgörelse med huset Orsini. Detta befanns då vara skyldigt hospitalet öfver 37,000 scudi, hvilket efter dåvarande förhållanden högst betydliga belopp betalades på följande sätt: omkring 4,000 scudi genom en ny förskrifning, och för återstoden öfverläts till hospitalet en egendom nära Galera, *il Quartaccio* kallad, hvilken värderades till något öfver 33,000 scudi. Detta var för hospitalet en mycket dålig affär, ty egendomen inbringade aldrig öfver 700 scudi. — Rätt egendomligt, att det skulle vara förbehållet denna samma släkt Orsini, som tre hundra år förut varit Birgitta till trofast stöd, att nu bidraga till att rifva ned den stiftelse, som i Rom bevarade hennes minne och namn!

Hvarken Sigismund eller hans söner, hvilka fortforo att af påfvarne tituleras som konungar af Sverige, ingrepo på annat sätt i hospitalets styrelse än genom att då och då tillsätta en alumn. Detta namn kom snart att rätt och slätt betyda en pensionstagare, utan att därmed förknippades någon tanke på prästerlig uppfostran eller katolsk propaganda. — Efter konung Johan Kasimirs död förordnade Klemens X genom *breve apostolicum* den 22 juni 1673 drottning Kristina till *administratrix*, *gubernatrix*, *directrix et superintendens generalis* på lifstid öfver hospitalet och alla dess tillhörigheter. Hon utrustades med den mest vidsträckta fullmakt, utan annan egentlig inskränkning, än att hospitalets egendom ej finge bortsäljas eller ut-

hyras på längre tid än tre år. Inkomsterna fingo användas till förmån så väl för svenska katoliker som deras efterkommande. Brefvet, hvars författare tyckes ha varit föga hemma i historien, ty han kallar Kristina *sola catholica ex S:te Birgitte posteritate*, upplyser, att drottningen redan i januari 1673 inträdt i utöfningen af sina rättigheter men att hon, följande de polska konungarnes exempel, bekräftat kardinal Orsini såsom svenska nationens beskyddare.

Till bevis på att hon tog sin nya ställning på allvar lät Kristina genast såsom alumner inskrifva några personer, för hvilka hon intresserade sig. Den förnämste bland dessa, hvilken också erhöll den största pensionen eller 50 scudi i månaden, var grefve Vladislav Konstantin Vasa af Vasanhof, vanligen Vasenau* kallad, naturlig son till Vladislav IV, hvilken efter Johan Kasimirs död kommit till Kristinas hof. En melankolisk figur i historien, denne Vasa-son! Rättänkande, hederlig, ädelsinnad, men utan några vare sig kroppens eller själens lysande egenskaper, utan tilltagsenhet och förföljd af en oblidkelig otur, gick han genom lifvet utan fröjd, utan ära och utan pengar,

* Hvem Vasenaus moder varit, är ej utredt. Enligt prof. Viktor Czermak, som ägnat Vladislav IV:s historia mångåriga studier, har samtiden visserligen tillagt konungen åtskilliga kärleksäfventyr men utan att därvid kunna binda några namn. Det gifves blott ett undantag, och det handlar därvid ej om mer än en misstanke. Vladislav lär nämligen ha hyst en stark böjelse för en tysk hofdam hos sin första gemål, fröken v. Ekemberg. Men mot antagandet, att hon skulle varit Vasenaus mor talar det förhållande, att konungen 1646 bortgifte henne med en furst Czartoryski och att det varit fråga om giftermål mellan henne och en furst Radziwill. Det är föga troligt, att medlemmar af dessa släkter skulle ens inlåtit sig i underhandlingar om ett giftermål med en dam, som haft en bastard, låt vara en kunglig, till sitt debet. — Jag har för meddelandet härom att tacka grefvinnan Therese Wodzicka på Koscielniki.

nära till både rikedom och glans utan att kunna nå någondera. Hösten och vintern 1674 var han Kristinas ombud i Sverige och öfvertog vid sin återkomst till Rom 1675 befälet öfver hennes lilla lifvakt. Åtskilliga gånger blänkte hoppets stjärna för honom; än var det fråga om ett rikt parti, än om att han af spanska hofvet skulle erkännas som arfvinge till några af de polska Vasarnes rättigheter öfver Bari, men till hans olycka lade Kristina sig hvar gång i saken, och hon hade en märkvärdig lätthet att fördärfva allt hon tog om händer. Vasenau fick nöja sig med sin anspråkslösa ställning som chef för drottningens lifvakt och sedan som *cameriere d'onore* hos påfven samt med trösten af den vänskap han fann hos monsignor, sedermera kardinal Gio. Francesco Albani. Han fick dock ej lefva, till dess denne 1700 besteg den heliga stolen såsom Klemens XI. Då hade säkert bättre dagar randats — men Vasenau dog redan 1698.*

* Han är begrafven i kyrkan Le Stimmate i Rom. Grafmonumentet visar hans medaljongbyst och därunder inskriften:

D. O. M.
Vladislao Constantino Vasa Comiti de Vasanhof
Vladislai IV Poloniæ Regis F.
Hujus Archiconfraternitatis Sodali
Viro Honestatis Cultu Animi Candore
Morum Suavitate Omnibus Accepto Atq. Probato
Die XIX Martis MDCXCVIII Romæ E Vivis Erepto
Joannes Franciscus S. R. E. Cardinalis Albanus
Ex Testamento Hæres
Amoris Et Desiderii M. P.

Därunder i golfvet en marmorplatta med det polska Vasavapnet och en grefvekrona samt följande skrift:

Ossa
Vladislai Constantini
Vasa
Comitis de Vasenhoff
Obiit Die XIX Martis
MDCXCVIII.

Skiljaktigheten i namnets stafning är märklig.

Jämte Vasenau uppfördes å alumnernas lista åtskilliga af de svenska konvertiter, som voro i Kristinas tjänst, Andreas Galdenblad och hans bröder, Johan Gammal, bröderna v. Brobergen, Anders Svensson m. fl. — Hospitalet, hvars styrelse Kristina efter kardinal Orsinis död 1676 verkligen öfvertog, betraktades af henne allenast såsom en försörjningsinrättning för dessa hennes skyddslingar. Att pensionera konvertiter var ju också på sätt och vis att göra katolsk propaganda, och hon kunde således därmed anse sig uppfylla det med hospitalet afsedda ändamålet.

Förvaltningen lämnade under Kristinas tid fortfarande åtskilligt öfrigt att önska. Räkenskaperna fördes slarfvigt, till hyresgäster i hospitalet och dess fastigheter antogos allt annat än pålitligt folk, pensionerna betaltes ganska oregelmässigt, och någon verklig tillsyn ägde icke rum. Något intresse för Birgittas minne hade Kristina icke, och hela hennes omsorg om hospitalet koncentrerade sig kring dess inkomster och de däraf flytande pensionerna. Att hon skulle ha ägnat gudstjänsten i det svenska kapellet någon annan uppmärksamhet än ett par flyktiga besök, har det icke lyckats mig att finna några spår af, ej heller att hon, den annars så frikostiga, hedrat det med någon skänk. — I trots af all vanvård hade hospitalet dock så småningom blifvit en ganska värdefull besittning. Det ägde ej mindre än nio hus i Rom, af hvilka sju lågo vid Piazza Farnese och bildade en sammanhängande klunga, egendomen Quartaccio samt penningfordringar, hvilka afkastade 527 scudi om året. Inalles beräknades dess inkomster till nära 2000 scudi; i verkligheten uppgingo de till ett eller annat hundratal mindre.

Vid Kristinas död 1689 uppstod åter frågan, hvem stiftelsen egentligen tillhörde. De svenska konvertiterna, med Andreas Galdenblad i spetsen, uppsatte genast en petition till påfven med anhållan, att hospitalets inkomster fortfarande måtte reserveras till svenska katolikers bästa. Men nu uppträdde äfven en farlig medtäflare, nämligen den 1675 reorganiserade birgittin-orden, hvilken lydde under den företagsamme och energiske general-priorn Simon Hörmann i S. Maria Altomünster i Bäjern.

Att börja med förordnade påfven en särskild kongregation under kardinal-vikariens presidium att taga hand om hospitalet. Den styrande i denna kongregation blef snart Kristinas vän monsignor Giovanni Francesco Albani, hvilken, sedan han blifvit kardinal, formligen öfvertog protektoratet öfver Birgittas kyrka och därmed äfven öfver hela Sveriges rike. Under Albanis ledning företogs nu en grundlig utredning af hospitalets intrasslade finanser samt en pröfning af de svenska katolikernas och birgittinernas stridande anspråk. Saken afgjordes 1692 till svenskarnes fördel men med inrymmande af vissa rättigheter till birgittinerna. Kongregationen förblef i besittning af så väl kyrkan som ock öfrig egendom under uttryckligt förbehåll af den rätt, som tillkom »den svenska katolska nationen», men upplät åt birgittinerna en beständig nyttjanderätt till kyrkan, till S. Birgittas kammare med det där inredda kapell samt till några rum bredvid kyrkan. Dessa senare skulle tjäna till bostad för två fäder, hvilka, liksom fordom vadstenamunkarne, skulle residera i Rom såsom ordens prokuratorer. Det ålåg i ersättning dessa fäder att upprätthålla gudstjäns-

ten samt att bidraga till kyrkans underhåll. I en särskild punkt stadgades uttryckligen, att kyrkan skulle fortfarande kallas »S. Brigida di Svezia» eller »de' Goti» och att fäderna hvarken skulle få förändra befintliga inskrifter eller uppsätta nya. De skulle anse sig blott och bart som kapellaner i svenskarnes kyrka, och den nu gjorda upplåtelsen skulle aldrig få betraktas såsom hafvande skett till svenskarnes förfång. Kardinal-protektorns myndighet öfver kyrkan skulle förblifva oinskränkt.

I september 1693 öfverlämnades kyrkan till två munkar från Altomünster, som redan året förut för detta ändamål kommit till Rom, och ett inventarium upprättades öfver de lösören, som samtidigt tillställdes dem. Inventariet upptager åtskilliga nya taflor. Öfver högaltaret fanns nu en Kristusbild och en stor tafla, föreställande Birgitta, samt därunder en annan aflång tafla, förmodligen den redan omförmälda. Sidoaltarena hade bilder af den heliga jungfrun och af Kristus. Öfver det vänstra var äfven anbragt Birgittas bord, numera infattadt i en förgylld ram och skyddadt af förhängen af grönt siden. I sakristian funnos en bild af Birgitta tillbedjande krucifixet samt porträtt af kardinalerna Magalotti och Montalto, af en konung af Polen, af en okänd riddare i rustning samt ännu en likaledes okänd helgonbild. I Birgittas och Katarinas kammare i öfre våningen funnos en på trä målad tafla, som troddes vara Birgittas porträtt, samt en kopia af madonnabilden i kyrkan. De öfriga tillhörigheterna vittna icke om någon lyx — tvärt om! Kyrkans två kalkar voro af förgylld brons, den ena likvisst med skål af silfver, men det var också det

enda silfver, som fanns. Asken för den heliga hostian var af trä, ljusstakarna af mässing och kandelabrarna af trä. Mässhakar, altarkläden och kyrklinne funnos i tillräcklig mängd, men åtminstone linnet synes ej ha varit särdeles väl underhållet. Stackars öfvergifna kyrka för det fjärran landets söner! De, som kunnat känna pietet för dina minnen, voro kättare, och de, som efter omvändelsen knäböjde vid din altarring såsom den allena saliggörande kyrkans återlösta barn, de frågade blott efter dina räntor.

Ännu under några år var det en liflig täflan om de räntor, som funnos kvar efter all misshushållning och alla förluster, men snart glesnade de svenska katolikernas led i Rom. År 1698, sedan döden strukit Vasenau från pensionslistan, uppgingo hospitalets utgifter endast till 447 scudi, medan inkomsterna voro 1709 scudi. Hospitalet hade således ett årligt öfverskott af 1262 scudi samt utsikter till ytterligare ökning i beloppet.

Kardinal Albani blef härigenom i tillfälle att verkställa en länge påtänkt ombyggnad af kyrkan. När denna ägt rum, kan jag ej till året uppgifva, men den måste ha varit fullbordad 1707, ty då utkom i Rom ett kopparstick, * föreställande byggnaden i dess nya skick. Den påfliga tiaran öfver Albanis vapen, hvilket anbragts bland målningarna i takhvalfvet, visar också, att arbetena afslutats först efter hans tronbestigning 1700. ** — I början af 1700-talet fick alltså kyrkan

* Ritadt af B. Luti, stucket af B. Fariat.

** En vanligen pålitlig romersk auktoritet (**Forcella:** ISCRIZIONI IX, 297) uppgifver visserligen, att ombyggnaden ägt rum, medan Albani ännu var kardinal, men å andra sidan skrifver Albanis samtida **Crescimbeni** (STORIA DI S. GIOVANNI AVANTI PORTA LATINA,

det utseende, den sedan bibehållit ända till våra dagar. Tre af de små husen vid Piazza Farnese förenades nu till en enda byggnad med en gemensam fasad. Å denna anbringades på ömse sidor om hufvudingången två kolonner af travertin, uppbärande kolossala stoder af Birgitta och Katarina, likaledes i travertin. Under frontispisen höggs den inskrift, som ännu läses där:

IN HONOREM S. BIRGITTÆ D.*

Kyrkans inre fick i stället för det efter 1628 insatta platta taket ett tunnhvalf, som smyckades med fresker, och hela inredningen synes, att döma af det lilla som finnes kvar, ha skett på ett ganska anslående sätt. I barockstil naturligtvis, ty så ville tiden ha det, men äfven barocken kan ha vackra sidor, när dess öfverdrifter dämpas. Små tillgångar ha ofta visat sig som ett godt korrektiv.

Sedan den lilla kolonien af svenska konvertiter, som under Kristinas tid samlat sig i Rom, så småningom dött ut eller skingrats, hade Albani varit ganska villrådig om hvad han skulle göra med sitt hospital och dess pengar. En tid beslöt han att åter använda det till ett slags seminarium, där unga svenskar skulle uppfostras till katolska präster för att sedan verka för sina landsmäns omvändelse. Denna idé

---

tryckt 1716, i dedikationen till Klemens XI), att han sett S. Birgittas kyrka ombyggas under hans regeringstid. Räkenskaperna för 1698, de sista som varit mig tillgängliga, nämna intet om något byggnadsarbete, och detta kan ej gärna ha hunnit utföras under 1699, det enda återstående året före Albanis tronbestigning.

* D = Dicatum.

hade ursprungligen utgått från kejserliga sändebudet i Stockholm grefve Franz von Starhemberg, en ifrig katolik, som lifligt intresserade sig för Sveriges återförande till den rätta tron och som tyckes ha gjort sig betydande illusioner om möjligheten däraf. Ett försök gjordes verkligen, och våren 1699 finna vi sex ynglingar från Sverige samlade i Birgitta-hospitalet för att bilda det nya *Seminarium Gothicum*, hvilket skulle stå i förbindelse med den af jesuiterna i Linz för propagandan i Norden stiftade *Fundatio Septentrionalis*. Af dessa sex voro dock minst tre egentligen icke svenskar, och bristen på lämpliga rekryter medförde snart, att planen måste öfvergifvas.

Nu inträder åter en period af dunkel i hospitalets och kyrkans historia. Dess arkiv har fullständigt försvunnit, och det har ej ännu lyckats forskningen att samla de papper, som kunde berätta oss hvad som skett där under 1700-talet. Vi veta endast, att Klemens XI ständigt fortfor att intressera sig för Sverige och allt svenskt samt att det svenska protektoratet från honom öfvergick först till hans brorson kardinal Annibale Albani samt därefter till kardinalerna Alessandro och Gian Francesco af samma namn. Efter den sistnämnde öfvertogs det af kardinal Onesti Braschi.

Under hela 1700-talet fortforo bäjerska munkar från Altomünster att i kraft af den 1692 träffade öfverenskommelsen residera i hospitalet och ombestyra gudstjänsten i kyrkan, men revolutionsåren 1798—99 skrämde bort dem, och de återkommo ej mer. — Den 4 januari 1784 hade kyrkan besök af Gustaf III och den 5 februari 1793 af Sofia Albertina.

Efter kardinal Braschis död 1819 utnämndes ej någon ny protektor, och som ingen tyckes ha brytt sig om att reklamera den svenska tillhörigheten, började den naturligt nog att betraktas som en *res nullius*. Till slut beslöt sig Leo XII att disponera öfver egendomen, och som han själf varit kanik i S. Maria in Trastevere, skänkte han genom bullan *Inter gravissimas* den 5 oktober 1828 kyrkan och hospitalet med alla dess fasta och lösa tillhörigheter till kapitlet i nämnda basilika. Han fogade dock därvid det villkor, att kapitlet skulle vara skyldigt att understödja de behöfvande svenska katoliker, som i framtiden möjligen kunde komma till Rom, och denna skyldighet åligger fortfarande detsamma. Alldeles slitet är bandet med Sverige således ännu icke.

Om de svenska konvertiter, som under 1700-talet möjligen åtnjutit S. Birgittas gästfrihet, har jag intet att berätta. Jag kan likväl ej här förbigå namnet af en märkvärdig svensk, fast jag ej vet annat om hans förbindelser med kyrkan, än att han är där begrafven. Strax till höger om ingången står en imponerande vård af svart och hvit marmor, visande öfverst en sarkofag, öfver hvilken två änglar hålla en medaljong. På denna synes bilden af en man med lugna, regelbundna drag. Under sarkofagen ett postament med en lång inskrift, som berättar, att där hvilar grefve Nils Bielke från Stockholm, hvilken lämnat en älskad hustru, fosterland, gods och äreställen för att afsvärja den lutherska irrläran samt i 28 år varit senator i Rom, där han aflidit den 12 juni 1765, sextio år gammal. Hans vän Antonio Casali, stadens guvernör, reste vår-

den.* På ett veck af det rika draperiet, som faller öfver sarkofagen, läses konstnärens namn: Tomas Richi. Den bekante forskaren och reseskildraren Biörnståhl, som var i Rom 1771—72, skrifver litet kitsligt om denne i sin *Resa***, att han »synes snarare vara en prackare än en Praxiteles», men jag tror de flesta skola finna monumentet ganska tilltalande och i hvarje fall lyckligt harmonierande med sin plats.

---

* NICOLAO COMIT. DE BIELKE
HOLMIÆ NATO
SVECIÆ REGIBUS AFFINI
ET CUBICULI PRÆPOSITO
OB CATHOLICAM FIDEM
SINGULARI ANIMI CONSTANTIA
CONJUGE CARISSIMA AVITIS BONIS
HONORIBUSQUE PATRIIS RELICTIS
AD CLEMENTEM XII PROFECTO
DETESTATA LUTHERANORUM SECTA
IN QUIRINALIBUS ÆDIBUS
PONTIFICIS INDULGENTIA EXCEPTO
SENATORE URBIS OMNIUM ORDINUM
PRINCIPUMQUE CHRISTIANORUM
PLAUSU RENUNCIATO
PER ANNOS XXVIII SUMMA ÆQUITATE
MAGISTRATU PERFUNCTO
ROMANORUM PONTIFICUM BENEVOLENTIA
ET CAPITOLINÆ CURIÆ LAUDIBUS CUMULATO
FAMILIA HÆREDE INSTITUTA
CENSU VIRITIM DISTRIBUENDO ARBITRATU
ANTONII CASALI PRÆFECTI URBIS
QUI OPTIMO PIISSIMOQUE AMICO
MONUMENTUM HOC IMPENSA SUA
FIERI CURAVIT.
VIXIT ANNOS LX. OBIIT PRIDIE IDUS JUNIAS
CIↃIↃCCLXV.

** I. 516.

Det är en ganska besynnerlig historia, som är kondenserad i den där inskriften. Den Nils Bielke, hvarom fråga är, föddes i Stockholm 1706 af grefve Karl Gustaf Bielke (slutligen president i statskontoret m. m.) och Brita Sofia Horn. Då fadern blef envoyé i Paris (1719—21), fick den unge Nils följa med och sattes i en förnäm skola. Där synes han, enligt sina biografer,* ha fattat den starka böjelse för den katolska religionen, som blef bestämmande för hans lefnadsöden. När han, efter två år, skulle resa hem till Sverige, försökte han hålla sig undan och gömde sig i ett karmelitkloster. Det lyckades väl icke, men den unge mannen tyckes sedan dess aldrig ha trifts vare sig i sitt land eller med sin religion. Han tillbragte ett par år på resor dels i Ryssland, dels i Frankrike, gifte sig 1727 i Stockholm med fröken Hedvig Elisabet Sack men reste några månader därefter åter ut. Jämte sin unga fru begaf han sig nu för tredje gången

* Det finnes två biografier öfver Bielke tryckta i Italien: den ena af Generoso Salomoni i Rom 1769, den andra af Fra Francesco dello Spirito Santo i Venedig 1770. — De båda minnesteckнarne ha uppenbarligen åsyftat att lämna en så sympatisk bild som möjligt af den svenske konvertiten. Han framställes såsom ända från sin barndom svärmande för katolska kyrkan och för denna offrande allt annat i lifvet. Ty värr har bilden därjämte fått en sliskig och omanlig anstrykning, som gör det svårt för läsaren att värja sig för tanken, att han egentligen har att göra med en mes. — Biörnståhl skrifver om Salomonis opus: »Nog synes det, att det icke är skrifvet af en stor mästare.» Hade han också läst Fra Francesco's, hade han nog sagt detsamma.

Båda arbetena prydas af ett porträtt i kopparstick af Antonio Zaballi efter en 1757 målad pastell af J. Hien. Originalet, ett praktfullt knästycke i kroppsstorlek, föreställande Bielke i sin röda ämbetsdräkt som Roms senator, tillhör nu prins Doria. Caspar Georg von Prenner har 1749 målat ett annat porträtt af Bielke, likaledes knästycke i senatorsdräkt. Det återgifves här sid. 42 efter ett kopparstick (1750) af Carlo Nolli.

Senatorn grefve Nils Bielke.
Kopparstick af C. Nolli 1750.

till Paris, där han till en början lär ha blifvit särdeles väl mottagen vid hofvet. Bladet vände sig dock så småningom, och Bielke fick en vink att resa hem till Sverige, där hans närvaro också påkallades af moderns död. De båda makarne lämnade Paris, men de följdes ej åt längre än till Hamburg. Bielke synes redan ha beslutat sig för att bli katolik och begaf sig till Augsburg, där han tills vidare uppslog sina bopålar, medan hustrun skulle resa hem, realisera hans möderne-arf och därefter komma ut till honom.

Skilsmässan blef emellertid beständig. Grefvinnan Bielke skickade visserligen efter någon tid till sin man i Augsburg en större summa pengar, men hon kom aldrig själf efter. Vi finna nu under någon tid Bielke irrande omkring mellan Lindau, Wien, Augsburg och Venedig. I denna sistnämnda stad uppehöll han sig ungefär ett år under namnet Cavaliere di San Isidoro.* Genom de inflytelserika förbindelser han bevarat lyckades han skaffa sig rekommendationsskrifvelser till Klemens XII från kejsar Karl VI och Ludvig XV, och sålunda rustad begaf han sig 1731 till Rom. Franska sändebudet kardinal de Polignac, med hvilken han sedan sin vistelse i Paris var bekant, föreställde honom för påfven, inför hvilken han gråtande — så säga biograferna — tillkännagaf sin afsikt att bli katolik. Den 2 juni 1731 skedde hans högtidliga afsvärjelse i den Heliga Inkvisitionens palats i närvaro af kardinal Corsini m. fl.**

Bielke återvände strax därefter till Venedig, men

* Han lät där måla sitt porträtt i pastell af Rosalba Carrera, nu i Nationalmuseum i Stockholm.

** En målning, föreställande denna ceremoni uppgifves ha funnits i Palazzo Corsini's *computisteria*. Hvart den tagit vägen är mig obekant.

han trifdes denna gång icke länge där. Biograferna ha dukat upp den underliga historien, hvilken de antagligen hafva från honom själf, att hans lif hotats af två från Sverige utsända lönmördare, och de ha till och med beskyllt Bielkes fader för att vara anstiftaren. Så långt — kantänka — kunde kättares hat gå mot en stackars konvertit! — Vår hjälte lämnade emellertid — fast troligen af helt andra skäl — Venedig och begaf sig först till Florens och därpå till Siena, hvarifrån han slutligen kallades till Rom af påfven, som utnämnde honom till kammarherre, *cameriere segreto*. Denna befattning var vanligen oaflönad, men ett undantag gjordes för Bielke, som erhöll fri bostad i Kvirinalen och tillräcklig lön för att kunna hålla sig vagn och betjäning.

Nu följde sex lugna år under hvilka vår konvertit fick fröjda sig åt den gode Klemens XII:s gunst och åt två franska ordnar, med hvilka Ludvig XV, som erinrade sig, att han som barn lekt med Bielke, nu hugnade honom. Ett afbrott i lugnet skedde dock en gång, då han önskade resa till Venedig för att träffa sin svåger Karl Gustaf Tessin, då stadd på återresa till Sverige från sin beskickning i Wien. Påfven, som fruktade, att hans kammarherre skulle låta tubba sig till hemresa och återomvändelse, ville ej gifva honom tillåtelse att resa, och denna beviljades först sedan Bielkes biktfader gått i borgen för att han skulle vara tillbaka om tjugu dagar. Bielkes svenska kammartjänare, som förblifvit lutheran, passade väl på tillfället att söka öfvertala sin herre att återvända till Sverige och sina fäders tro, men den stackars tjänaren drog härvidlag det kortaste strået. Bielke

icke allenast kom tillbaka på utsatt tid, utan han omvände till på köpet sin envise kammartjänare, som nu i sin ordning fick afsvärja sitt kätteri hos den heliga inkvisitionen.

I början af 1737 inträdde i Bielkes öden en afgörande vändning. Roms senator markis Mario Frangipani afled i de första dagarna af februari, och Klemens beslöt att till hans efterträdare kalla den svenske konvertiten. Sedan fyra hundra år hade ingen utländing beklädt denna värdighet, hvilken ansågs vara förbehållen åt italienska ädlingar af icke-romersk börd. Men påfvens rätt att välja hvem honom behagade var oinskränkt, och Klemens XII ville ej försumma detta tillfälle att visa världen, hur kyrkan förstod att belöna dem, som togo sin tillflykt i hennes sköte. Ämbetet ställde icke några stora fordringar på sin man. I medeltidens romerska republik hade senatorn verkligen varit stadens styresman, men då påfvarne låtit värdigheten fortfara, hade de därmed blott velat gifva sina romare en illusion af självstyrelse. Senatorn residerade på Capitolium och uppträdde vid stora ceremonier med prakt och stått som stadens representant, men i verkligheten var han endast, jämte några lagkloka biträden, domare i ett slags romersk rådsturätt. En dekorativ personlighet — se där hans egentliga uppgift, och den passade förträffligt för Bielke, som var en vacker karl med förnäma later. Den 12 februari 1737 blef han utnämnd, den 18 inträdde han i tjänstgöring, och den 5 maj följde hans högtidliga besittningstagande, den s. k. *possesso*.

Kyrkans beskydd beredde Bielke ännu flera välsignelser. Maltesordens stormästare fick den lyckliga

idéen att låta i ordens arkiv efterforska, om icke under Sveriges katolska tid någon af den nye senatorns förfäder varit inskrifven i orden. Mycket riktigt: man anträffade i rullorna, så säges det, icke blott en Bielke utan flera, och nu blef vår hjälte storkors. Det var visserligen mot reglerna att gifva en gift man detta äretecken, men grefvinnan Hedvig Elisabet var ju långt borta, och udda fick vara jämnt. — Hvad skall man också ha för nöje af ordensregler om ej att någon gång få bryta dem? — Mindre ärofullt men kanske mera nyttigt var, att Bielke samtidigt af Ludvig XV erhöll ett par andliga prebenden, som afkastade 1717 scudi. I sammanhang därmed naturaliserades han som fransman.

Penninghjälpen från Frankrike var välbehöflig, men gunås långt ifrån tillräcklig, ty midt i all sin nya glans och stråt befann sig vår senator i den argaste penningknipa. — *Possesso'n* var en af de vackraste ceremonier i världen, men allt vackert kostar pengar. Klemens XII, som kände sin skyddslings knappa tillgångar, hade lofvat att betala alltsammans, och i förtröstan därpå hade Bielke lånat ihop summan — hela 7,000 scudi. Men olyckan ville, att Klemens dog, innan han hunnit betala, och den nye påfven ansåg sig ej bunden af företrädarens löfte. Där satt nu Bielke på Capitolium med sin förtviflan, sina skulder och mässlingen, som han fått i samma vefva.

Tid och tålamod afveckla många svårigheter. Benedikt XIV hade ej velat betala Bielkes installering, men han befriade honom i stället från all representationsskyldighet; Ludvig XV ökade efter ett par år på prebendena med ytterligare 2,000 scudi om året; och

efter nio års sparsamhet blef Bielke ändtligen skuldfri. Jag antager också — utan att på minsta sätt veta det —, att S. Birgitta härvidlag på ett eller annat sätt kommit honom till hjälp. Han hade såsom svensk konvertit bättre rätt än någon annan till hospitalets tillgångar, och det synes mig knappast möjligt, att han ej skulle fått begagna sig däraf. Dock — räkenskaperna äro borta, och jag vet intet utan bara tror.

De trassliga affärerna hade emellertid haft till följd, att Bielke upphörde att vara en nöjeslysten världsman och tog sin tillflykt till studiernas och böckernas lugna frid. Först af nödtvång, sedan af smak. Han lefde stilla och beskedligt med några få likatänkande vänner, som han gärna samlade kring sig i sin ämbetsbostad på Capitolium eller i en liten villa med trädgård, som han hyrde på Aventinen bakom S. Maria in Cosmedin. Mot svenskar, som kommo till Rom, var han alltid mycket förekommande och välvillig. — Efter sin hustrus död 1760 inträdde han i det andliga ståndet genom att taga den s. k. första tonsuren, hvilken inbegriper de fyra förberedande graderna ända till subdiakonatet. Detta är den enda märkliga händelsen under hans senare år.

Bielkes hälsa, som aldrig varit stark, började kort därefter att bli vacklande, och han fick talrika anfall af hypokondri. Han afled efter långvarigt lidande den 12 juni 1765 och begrofs följande dag i Birgittas kyrka. Hans testamente bestämde, att hans i Rom efterlämnade tillgångar skulle fördelas mellan hans tjänare af hans vän och testamentsexekutor Monsignor Antonio Casali, stadens guvernör. Till denne skänkte han sin boksamling, hvilken lär ha värderats till ej

mindre än 10,000 scudi. Det var till erkänsla härför Casali reste vården i Birgittakyrkan. — I berättelserna om Bielkes sista sjukdom läses, att han ägde reliker af bl. a. S:t Erik och Birgitta. Hvarifrån kommo de, och hvart ha de tagit vägen? — Det skulle jag bra gärna vilja veta, men det är, i fråga om reliker som om mycket annat, lättare att fråga än att få svar.

Den svenske senatorn har ett godt eftermäle i Rom. Biörnståhl skrifver 1771:* »Om grefve Bielke, Senateur de Rome, tala alla människor härstädes väl: han är så almänt berömd öfver hela staden, af höga och låga, af små och stora, att jag icke vet mig hört maken: de tala om honom med tårar i ögonen och sucka öfver hans mistning.»

Birgitta-kyrkans häfder under 1800-talet äro föga rikare än under det föregående århundradet. Kapitlet i S. Maria in Trastevere hade, såsom lätt begripligt är, föga intresse för Birgitta och intet alls för Sverige; blott tre gånger före seklets slut utdelades obetydliga understöd till svenska konvertiter, gudstjänsten uppehölls så sparsamt som möjligt, och byggnaderna fingo förfalla. Till slut blef dock en ordentlig reparation oundgänglig, men hellre än att underkasta sig den till 4,000 scudi beräknade kostnaden härför föredrog kapitlet att, alldeles som Petrus Henrici förr i världen, afstå från nyttjanderätten till fastigheten genom s. k. *emphyteusis*. Den 5 juni 1855 afslöt kapitlet med en fransk kongregation, fäderna af det Heliga Korset, ett kontrakt, hvarigenom kapitlet för beständigt till fäderna afstod nyttjanderätten (*dominium*

* RESA: I. 179.

utile) till fastigheten vid Piazza Farnese jämte kyrkans inventarier, mot en årlig afgäld af 620 scudi (= lire 3,332: 50). Kapitlet behöll endast den nakna egendomsrätten samt rättighet att vid Birgittas fester den 23 juli och 8 oktober officiera i kyrkan.

Härmed blef det dock ingalunda slut med vår bortglömda helgedoms förnedringstillstånd. Fäderna verkställde visserligen de föreskrifna reparationerna, men därefter ansågo de sig kunna betrakta fastigheten som en vanlig hyreskasern. Det gick så långt, att till och med ett kafé inreddes bredvid stora ingången till kyrkan, där sakristian nu är. Gudstjänsten sköttes på det mest försumliga sätt till stor skandal för befolkningen i trakten, som aldrig upphört att med rörande kärlek omfatta Birgittas namn och minne. Men nu stod kyrkan, som de höllo kär, oftare stängd än öppen.

Rättvisan fordrar dock att erkänna, att fäderna icke nöjde sig med att nödtorftigt reparera Birgittas kammare utan äfven (1857—58) läto pryda väggarna med fresker af fransmannen Ed. Brandon. — Men å andra sidan läto de till en dem tillhörig stiftelse i Notre Dame i Indiana bortföra den stora målning med madonnan mellan fyra helgon, hvilken alltsedan början af 1500-talet funnits i kyrkan.* Ett af helgonen har länge ansetts vara Birgitta själf, och bilden har såsom hennes porträtt anbringats i hrr Hammerichs och Brinkmans monografier öfver vår sierska. Det är visserligen mycket svårt att tillerkänna den egenskapen af ett porträtt af Birgitta, men en annan

* Jfr sid. 19 härofvan samt **S. Birgittas porträtt** i HISTORISK TIDSKR. 1883, sid. 355—58. Ännu på Biörnståhls tid fanns taflan öfver högaltaret. Den sades då vara målad i Sverige (?).

af figurerna föreställde efter all sannolikhet hennes dotter Katarina, och i hvarje händelse hade bilden ett högt historiskt intresse. Illa är det, att den blifvit bortförd, men värre ännu, att fäderna för att sätta den i stånd att värdigt figurera på världsutställningen i Chicago läto »restaurera» den af en målare från sagda skyskrapande svinslaktarstad. Hvad få ej taflor lida, när de råka i händerna på visst folk! Föras från Rom till Indiana, besmetas af en chicagomålare och sättas på en utställning bland burkar och korfvar — det är hårdt för en helgonbild med sekelgamla anor! Bortförandet var dessutom en dubbel olaglighet: fäderna hade på grund af sitt kontrakt blott nyttjande- ej äganderätt till kyrkans inventarier; vidare få ej dylika gamla konstverk föras från Rom utan särskildt tillstånd af italienska regeringen. — Det gläder mig att kunna tillägga, det man sagt mig, att fäderna numera erkänt sitt fel och lofvat återsända taflan äfvensom en relief och en inskrift, som gjort den sällskap till Amerika.

Fäderna af det Heliga Korset trädde 1889 i förhandling om försäljning af sitt *dominium utile* till en polsk gren af karmelit-orden, systrarna för det Heliga Sakramentets ständiga tillbedjan, hvilka samma år flyttade in i fastigheten. Genom kontrakt af den 15 november 1892 öfverläts detta *dominium* formligen på grefve Ludvig Dembinski, hvilken emellertid därvid blott lånade sitt namn åt systrarna, då dessa af den italienska lagen icke kunde erkännas som en juridisk person. Den verkliga köparen var systrarnas priorissa Suor Maria Edwige della Croce, född grefvinna Wielhorska, en släkting till grefve Dembinski.

Neg. af förf.

S. BIRGITTAS KYRKA ÅR 1900.

Såsom afträdessumma betingade sig fäderna ett belopp af 72,000 lire — för dem en ganska vacker förtjänst, eftersom de själfva endast betalt hvad de utgifvit för reparationerna och målningarna.

Birgittakyrkans rättsliga ställning är således f. n. denna: Den nakna äganderätten, *dominium directum*, tillhör alltjämt kapitlet i S. Maria in Trastevere och den beständiga nyttjanderätten, *dominium utile*, till namnet grefve Dembinski men i verkligheten systrarna af det Heliga Sakramentet. Den årliga afgäld, systrarna skola erlägga till kapitlet, är fortfarande lire 3,332: 50.

Priorissan lät åren 1892—1894 utföra omfattande och dyrbara reparationer, och kyrkan glänser nu i en grann prakt, hvartill den säkert aldrig förut sett maken. Följ mig nu till Piazza Farnese, skola vi se, hur den tager sig ut!

Birgittas kyrka är den aflångt rektangulära byggnad, som intager torgets sydvästra hörn. Huset, som har tre våningar, saknar stil och karaktär. Med sina släta, rappade, bjärt brunmålade fasader skulle det göra intrycket af ett nybyggdt förmöget borgarhus, vore det ej för de två stora travertinkolonnerna med Birgittas och Katarinas stoder, som afbryta fönsterraderna mot torget. Mellan dessa kolonner är fasaden beklädd med travertin och antager monumental karaktär. Porten öppnar sig bakom ett galler af smidt järn; öfver densamma läses Peder Månssons inskrift från 1513. Öfver denna åter har kapitlet i S. Maria in Trastevere anbragt sitt märke: den påfliga solskärmen med devisen *Fons Olei*. Ett rundfönster med glasmålningar bryter en mörk öppning i den ljusa travertinen under den triangelformiga frontispisen, där Klemens XI:s dedi-

kation prunkar i jättebokstäfver. På taket synas glaskonstruktioner af mycket modernt tycke och prydda med växter. De bilda ett slags täckt trädgård, där systrarna taga sina promenader. Midt däribland reser sig en otäck liten medeltida toskansk klockstapel i leksaksformat. Den är ej, såsom man skulle tro, från 1294 utan från 1894. Måtte den 1994 vara försvunnen!

Den första anblicken, då man genom stora porten träder in i kyrkans halfdunkel, har något mystiskt tilldragande. Ljuset faller sparsamt genom det enda fönstrets färgade glas, och ögat uppfattar att börja med inga detaljer utan blott de allmänna intrycken af proportioner och konturer. Kyrkan är liten, det se vi strax: ett enda skepp med tre altaren, ett i absiden och ett vid hvar sida; däröfver ett luftigt tunnhvalf. De lyckligt afvägda proportionerna visa oss dock dess litenhet i så harmoniskt ljus, att vi aldrig tänka: den är *för* liten. Vore ej kyrkan svensk i annat, så är den det i detta, att den är *lagom*. Det är redan mycket för en byggnad. Men vår blick skärpes snart, och vi kunna se litet noggrannare på hvad som omger oss. Reflexer af sneda strålar, brutna mot glänsande marmor och metall, ge ett gladt och lifvande intryck åt taflan, som växer fram mot oss. Ett intryck af rik, omsorgsfull ans, till och med af prakt. Intet har också sparats för att göra kyrkan sina stora minnen värdig: förgyllningar, marmor och den polerade stuck, som är Roms hemlighet, ha med slösande hand fästats å väggar och hvalf. Kanske för slösande, kanske för rikt, tycker en och annan, men jag, som vet med hvilket godt hjärta allt detta guld strötts af den vördnadsvärda gamla, som här

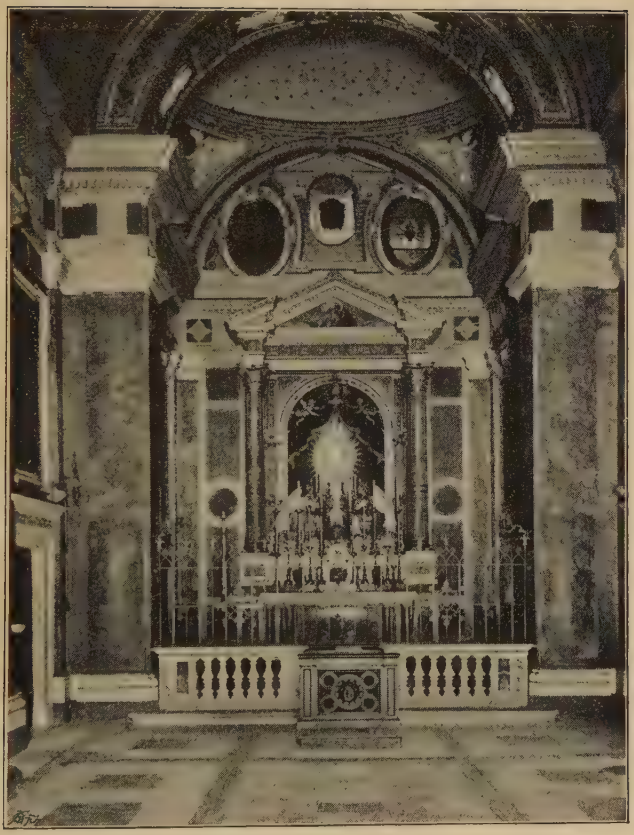

Högaltaret i Birgittas kyrka.
Neg. af förf.

velat hedra Birgitta, jag har ej hjärta till någon kritik. Jag minns blott, hur priorissan alltid haft samma ord på läpparna: för Birgitta vore intet för godt.

Å ömse sidor om ingången se vi de sid. 7 om-

nämnda inskrifterna anbringade öfver två dörrar; den ena till vänster, som hålles stängd, leder till systrarnas sakristia, den till höger till ett nyinredt sidokapell, där två biktstolar stå. Bredvid denna dörr är vid väggen fästad en vigvattensskål af marmor med Farneses liljor, ett minne från den tid kardinal Odoardo Farnese var kyrkans protektor. Framom denna står Nils Bielkes vård. Det högra sidoaltaret näst bredvid prydes af en kopia af den beryktade polska madonnan i Czestochowa, hvilken priorissan låtit ditsätta. Originalet har två djupa skåror, märken af svenska svärdshugg, säges det, och dessa ha troget återgifvits i kopian. Altaret midt emot har en tafla med S. Birgitta och S. Teresa, dekorativ men utan konstvärde. Bredvid detta altare öppnar sig en dörr till sakristian, öfver hvilken finnes den inskrift om Birgittas död och kanonisation, som ända till 1513 sannolikt varit anbringad utanpå fasaden. — I koret, som skiljes från skeppet af ett lågt skrank med Albanis vapen, reser sig högaltaret. Det har ej någon tafla utan är hållet i den vanliga litet granna tabernakelstilen med förgyllda kolonner och knäböjande änglar.

Takhvalfvets fresker äro af romaren Biagio Puccini, en vid början af 1700-talet högt ansedd mästare. De föreställa Birgittas apoteos och äro hållna i den obligatoriska moln- och ängelstilen. Färgen är glad och ljus, teckningen ädel och måttfull. Det hela är ovillkorligen kyrkans glanspunkt. Klemens XI:s enkla och vackra vapen, tre berg med däröfver en stjärna, är inmåladt å långsidan. — Utom freskerna i taket har Puccini äfven målat sex stora dukar med scener ur Birgittas lif. Två sitta i koret på hvar sin sida

om altaret, tre öfver dörrarna i kyrkan; den sjette, som ursprungligen också varit placerad i kyrkan, har nu fått lämna sin plats åt en liten orgel och flyttats upp i systrarnas »rekreationsrum», ett stort och gladt rum all-

Birgitta och Katarina.
Oljemålning i sakristian.

deles öfver kyrkan. Dessa taflor äro hvarken bättre eller sämre än det mesta af den tidens religiösa måleri. De vackra färgerna ha mörknat, och nu äro de intetsägande. Det vill ett starkt minne för att komma ihåg dem.

Så mycket mera karaktär har en tafla, ty värr af okänd mästare, som en tid haft sin plats öfver ett af altaren men nu flyttats ut i sakristian. Den föreställer Birgitta med Katarina vid sin sida, mottagande en uppenbarelse från Kristus och madonnan. Bilden, som här återgifves (sid. 55), antages vara målad norr om Alperna under senare hälften af 1500-talet. Vid birgittafesterna utdela systrarna små fotografier af densamma, och den är väl känd i hela trakten.

Äfven golfvet förtjänar vår uppmärksamhet. Bland dess grafstenar bär en ett svenskt namn. Den lades 1523 öfver stoftet af Laurentius Benedicti från Västergötland, Peder Månssons biträde i hospitalets förvaltning. Öfverst på den prydligt ristade hällen läses:

STIPENDIUM PECCATI MORS.

Därunder i relief en sköld med ormen slingrande sig uppför kunskapens träd, därpå orden

MEMENTO ME

samt bröstbilden i relief af en munk med hättan öfver hufvudet. Den egentliga grafskriften följer därefter, så lydande:

LAURENTIUS BENEDICTI FRATER
ORDINIS SANCTE BRIGIDE DE MONA
STERIO VASTENENSI QUONDAM
RECTOR HUJUS HOSPITALIS
NATIONE SUECUS OBIIT
ANNO MDXXIII DIE VIII
JULII.

En dödskalle och två korslagda ben afsluta monumentet, hvars epigrafi, såsom läsaren ser, lämnar åtskilligt öfrigt att önska.

Vid högtidliga tillfällen anbringas i koret två väggstakar af konstrikt drifven brons, en gåfva af Sveriges nu regerande konung. På högaltaret lägges också då en präktig duk med rika vadstenaspetsar, en subskriberad gåfva från Sverige. Alldeles bortglömd hemma är vår kyrka icke.

Till Birgittas kammare i öfre våningen leda två trappor. Den ena, från Via Monserrato, är afsedd för den besökande allmänheten; den andra, från kyrkan och Piazza Farnese, för systrarna och deras bekanta. Vi gå upp för denna senare, ty vi vilja i förbifarten se två taflor i förstugan just framför ingången till *le stanze di S. Brigida*. Den första är bara en kuriositet: en af fäderna beställd Gud Fader, hvilken en tid hängt i kyrkan öfver altaret men sedan tagits bort och, då man ej haft någon lämplig användning för den, genom tillsatsen af ett svärd, en helgongloria och en pappersrulle förvandlats till aposteln Paulus. Den andra är ett verkligt konstverk, en till färg och teckning hänförande madonna, som på 1600-talet uppgafs vara ett verk af Annibale Caraccio men kanske blott är en kopia.* En smal af färgade fönster upplyst gång leder till kamrarnas förrum eller sakristia. På väggen är en rosenbuske målad; mellan de taggiga grenarna slingrar sig ett sirligt band, bärande som inskrift linköpingsbispens Nicolai Hermanni vackra Birgitta-officium

Rosa Rorans Bonitatem.

Öfver dörren ännu en kvarlefva från hospitalets korta

* **B. Piazza**: EMEROLOGIO DI ROMA, s. 486. — Min personliga åsikt, som det skulle vara för vidlyftigt att här motivera, är, att den verkligen är ett original af nämnde mästare.

S. Birgittas kammare.

välmaktstid, en lång och smal marmorrelief med ett madonnahufvud mellan två änglar.

Den lilla sakristian försöker se en smula medeltidsaktig ut. Det gamla nakna bjälklaget i taket är bibehållet men öfvermåladt i granna, bjärta färger,

såsom jag gärna vill tro att det brukades i Rom på Birgittas tid. Åtminstone har målaren velat öfvertyga folk därom. I ett skåp förvaras kyrkans reliker, däribland också S. Birgittas, om hvilka mera i nästa kapitel.

Öfver dörren till vänster synes i lunetten en liten fresk, Birgitta mellan tvenne änglar, af Brandon. Den är full af allvar och behag och tjänar förträffligt att väcka den stämning af vördnad, utan hvilken ingen svensk bör taga det steg, som öfver den höjda tröskeln leder in i Birgittas kammare. I detta lilla fyrkantiga rum med det hvälfda taket, där nu ett altare visar sig, glänsande i guld och färger, där väggarnas och fönstrens bildskrud tala hennes lof, där rader af bönstolar vittna att hennes namn aldrig glömmes, där har hon lefvat, lidit och försakat, bedit, arbetat och dött. Se där borta under fönstret inom den rikt förgyllda ramen denna väldiga skifva af svartnadt trä. Det är Birgittas bord, där hon intagit sina anspråkslösa måltider och där hennes flitiga penna skrifvit bok efter bok på dyrköpt papper. Dit lyftes hon upp under sin sista sjukdom från golfvet, som var hennes vanliga läger, och där uppgaf hon i de sinas närvaro sin sista suck.* Försaka och framhärda, står det i osynliga bokstäfver ristadt i det mörka multnande träet. Det var hemligheten i Birgittas lif; hon ville för målets egen skull, för sin orden, som skulle lefva

* Ända till den af de polska systrarna verkställda reparationen hade bordet sin plats öfver altaret nere i kyrkan till vänster om ingången. Enligt den sid. 19, not. 1, omförmälda **Relatio** var det, åtminstone på 1600-talet, infattadt i en träram, på hvilken lästes inskriften:

»Haec est mensa S. Brigidae in qua cum sua familia manducavit in Urbe Roma, et Dns Jesus Christus, cum miracula ei

efter henne, och för detta mål vann hon slaget, fast segern kom först efter hennes död. Vi barn af det nittonde seklet ha föga sympati för Birgittas världsåskådning; hennes Gud är medeltidens hemska glädjekväfvande straffälskande Deus, dystrare än semiternas blodstänkte Jahveh, och vi rysa oftare, än vi värmas, när vi lyssna till hennes uppenbarelser. Men i ett är hon värdig att i alla tider vara en föresyn: hon vek aldrig en tumsbredd från sin öfvertygelse, och för att vinna hvad hon trodde sitt lands lycka och välsignelse gaf hon sig själf och hela sitt lif.

Väggar och tak äro prydda af Brandons fresker och dukar med scener ur Birgittas lif. Jag skrifver med full afsikt prydda, ty konstnärens arbeten äro verkligen i hög grad tilltalande. De visa innerlighet i känslan, lugn, enkelhet och harmoni i kompositionen samt en rik men aldrig öfverdrifven kolorit, allt egenskaper man gärna söker men ej alltid finner hos det religiösa måleriet. Man har däremot understundom klandrat, att många af figurerna ha ett semitiskt, snarare än ett nordiskt tycke. Anmärkningen är riktig men har kanske sin förklaring däri, att Brandon lär ha varit af judisk börd. Huru som helst — hans ar-

---

revelaret, multoties apparuit in eadem. Fuit at eius obitus anno 1373 die 23 julij.»

Nu läses öfver bordet följande å väggen anbringade inskrift, som författats af kardinal Parocchi:

S. BIRGITTA
HUIC TABULA INNIXA LIBRUM REVELATIONUM SCRIPSIT
CIBUM CUM SODALIBUS SUMPSIT
SPIRITUM DEO REDDIDIT.

Bordsskifvan är af valnöt, och icke, såsom jag i HISTOR. TIDSKR. 1895, 361 uppgifvit, af ek.

bete är all vår erkänsla värdt. — De helgonbilder, som, jämte Birgittas, äro målade å väggarna, föreställa Katarina, Botvid, S. Anna och S. Agnes, Frans från Assisi samt hans väninna Klara. Bilden af Birgitta, strax till höger om dörren, har ofta reproducerats, emedan den, med sitt asketiska uttryck, svarar mot den populära föreställningen om den svenska sierskan. Den bästa af målningarna är, efter mitt sätt att se, den lilla plafonden, föreställande Birgittas lik, som af änglar föres mot himmeln.

Af helt annat slag äro freskerna i rummet till höger om sakristian, där Katarina bott. De äro af en välmenande italienare vid namn Palumbi, som så godt han kunnat på långväggarna afbildat två episoder ur vår sköna och goda landsmaninnas historia. Till vänster om den, som vänder sig mot altaret, synes Katarina i tåget, som för Birgittas lik ut från S. Lorenzo in Panisperna. Till höger är hon afbildad, då Tiberns vatten, som öfversvämmat Campo de' Fiori, viker tillbaka vid hennes framträdande. Detta under berättas hafva skett på våren 1377 vid Katarinas andra vistelse i Rom. — Verkligt vacker, fast ej fullt korrekt i dräkt och attribut, är däremot fönstrets glasmålning med Katarina. — I detta kapell användes vid högtidliga tillfällen en af H. K. H. Kronprinsessan skänkt, i Sverige väfd matta med motiv från Birgittas svenska relikskrin.

Den öfriga delen af huset är stängd för profana blickar, ty där råder den strängaste klausur. Rundt om de två små klostergårdarna är byggnaden indelad som ett vanligt kloster. Där finnas celler för ett tret-

tiotal nunnor, men vanligen når antalet endast upp till något öfver hälften.

Och härmed taga vi farväl af den gamla svenska helgedomen. Vill man se, hvilken dragningskraft den alltjämt utöfvar, bör man gå dit vid vespern. Det är godt om kyrkor i trakten af Piazza Farnese, men det är ej i många af dem man skall finna en sådan stämning af allvarlig andakt som i *Domus S. Birgittæ de Regno Swecie.**

* En anslående skildring af **S. Birgittas hus i Rom** har lämnats af **Fanny Cederblad** i NY ILLUSTR. TIDN. den 3 dec. 1898.

Från frisen i Birgittas kyrka.

II.

S. BIRGITTAS RELIKER.

Sarkofagen i S. Lorenzo in Panisperna.

II.

S. Birgittas Reliker.*

Birgittas begrafning. — Sarkofagen i S. Lorenzo in Panisperna. — Likfärden till Sverige. — Relikerna i S. Lorenzo. — Wolfgang Sandizellers kapell. — Sarkofagens öppnande 1892. — Klarissornas mantel. — Tagelskjortan i S. Marco. — De talande krucifixen. — Birgittas staty i S. Paolo. — Andra Birgittabilder. — Birgitta på Index.

S. Birgitta afled den 23 juli 1373 på morgonen i huset vid Piazza Farnese, som ännu bär hennes namn.** Följande natt fördes liket, enligt hennes eget förordnande, till kyrkan S. Lorenzo in Panisperna, som tillhörde fransiskan-orden. Birgitta hade nämligen varit en medlem af ordens lekmannaförbund, tertiärerna, och hon hade ofta besökt kyrkan samt gästat nunnorna i det därmed förbundna klarisser-klostret.***

* Större delen af denna uppsats har varit tryckt i K. V. H. och A. Akad:s månadsblad för 1893. — Den återgifves nu med nödiga rättelser och tillägg.

** Jfr här ofvan sid. 6.

*** Klarissorna äro äfven en afdelning af fransiskan-orden.

Det var därför hon valt denna kyrka till det första hvilorummet för sitt stoft, ehuru den var längre aflägsen från hennes bostad än de kyrkor, där hon vanligen brukade bedja, S. Lorenzo in Damaso och S. Maria in Monticelli.

Under de följande dagarna blef liket högtidligen utställdt under stort tillopp af folk, och, såsom vanligt och naturligt vid dylika tillfällen, inträffade då bland de troende, som trängdes kring båren, åtskilliga helbrägda-görelser, som fingo namnet mirakler. Två af dessa ha ansetts värda att omnämnas i Bonifacii IX:s bulla den 7 oktober 1391 om Birgittas kanonisation. Det ena undret skedde med en kvinna vid namn Agnes de Contessa — ett i Rom under medeltiden ofta förekommande släktnamn —, hvilken botades för en halssvulst, och det andra med en klarisser-nunna, Francesca af den ädla släkten Savelli, som befriades från ett långvarigt maglidande. Den 27 juli nedlades liket i en träkista, hvilken betäcktes med kläde och förseglades af den aflidnas son Birger Ulfsson, hennes mångårige vän Latinus Orsini samt flera förnäma romerska herrar, hvilkas namn dock icke bevarats.* Kistan nedsattes därpå i en marmorsarkofag, och denna uppställdes i kyrkan, innanför järngallret, heter det, på den plats Birgitta själf i lifstiden utvalt. — Om sarkofagen uppgifver ett franskt arbete om Birgitta,** att Stefana Savelli, en af klostrets välgörarinnor, låtit utföra den för sin egen begrafning men nu afstod den till Birgittas förmån. Den

* Processus Canonizationis. Depositio Magni Petri super art. XLIX. SCRIPTORES RERUM SVECICARUM MEDII AEVI III. 2. 224.

** **Comtesse de Flavigny**, S. BIRGITTE DE SUÈDE. Paris 1892, sid. 503.

ar emellertid ett hedniskt arbete från 4:e århundradet. Framsidan är genom kolonner delad i fem fält, af hvilka det mellersta visar två halföppna dörrar med medusahufvud och lejongap samt de öfriga fyra prydas af bevingade figurer, föreställande de fyra årstiderna.* Hvad åter Stefana Savelli beträffar, kan hon icke hafva haft mycket med saken att göra, ty hon lefde först 200 år senare. men det synes mig däremot mycket antagligt, att idéen att använda en antik sarkofag just kunnat utgå från en dam af släkten Savelli, måhända den nyss nämnda Francesca. Hon har nämligen haft för ögonen praktiska exempel i de ståtliga grafvårdar, som hundra år förut upprests i kyrkan Araceli åt hennes egna anförvanter och i hvilka gamla hedniska sarkofager användts till postament.

Bisättningen i Panispernakyrkan var likväl endast provisorisk, ty Birgitta hade under sina sista dagar förordnat, att hennes jordiska kvarlefvor skulle föras till Sverige för att hvila i Vadstena klosterkyrka. Hennes i Rom efterlefvande barn, Birger och Katarina, samt hennes trogne följeslagare och biktfäder, prior Petrus från Alvastra och magister Petrus, började äfven genast rådslå om hemfärden, men en annan af hennes närmaste vänner, spanioren Alfonso af Jaen, var frånvarande i Avignon, dit han fört Birgittas sista hälsning till Gregorius XI. Han hade varit alltför nära förbunden med den aflidna under hennes sista lefnadsår, för att det kunde komma i

* Denna dekoration, som symboliserar det mänskliga lifvet, förekommer ej sällan å romerska sarkofager. I klostrets gamla handlingar omtalas monumentet såsom prydt med »uthuggna änglabilder och andra arbeten».

fråga att bortföra hennes stoft, innan han kom tillbaka, och han synes därjämte hafva varit med varm vänskap förenad med de kvarlefvande. I den första veckan af september var han emellertid åter i Rom, och det beslöts då att genast vidtaga förberedelser för den långa likfärden. Birgittas huskaplan, Magnus Petri, anskaffade erfaret folk och nödiga materialer för balsameringen, men om man får tro honom själf och andra samtida,* var detta ett onödigt försiktighetsmått. Då nämligen kistan öppnades, befanns skelettet torrt och rent i svepningen. Allt annat var försvunnet! Endast en del af hjärnan fanns, enligt Katarinas utsago, kvar i hufvudskålen.

Den, som skrifver om ett helgon, får ofta nöja sig med att säga: *relata refero.* För mera kritiskt anlagda läsare kan det ju vara roligt att veta, att liknande under alls icke äro ovanliga; sålunda lär det t. ex. ofta hända, att helgonlik sprida en ljuf vällukt. Att detta varit fallet med Birgittas kvarlefvor, har Magnus Petri, som öppnade kistan, icke intygat i sitt vittnesmål vid kanonisationsprocessen, men i det af honom grundade birgittinklostret Paradiso vid Florens, där han år 1397 afled,** visste man längre fram bättre besked, ty i den biografi öfver Birgitta, som där skrefs omkring 1450 af klostrets *confessor generalis*, Berthold från Rom, berättas det,*** att utom

---

* Processus canonizationis l. c.

** Magni Petri ben förvaras nu i kyrkan S. Niccolò oltre Arno vid Florens, dit de förts från Paradiso. De gömmas i en enkel »urna» af glas och förgylldt trä, som har sin plats i sakristian och är försedd med inskriften *Beato Manno.*

*** Lib. III, procœmium, tryckt i ACTA SANCTORUM Oct. IV sid. 524.

skelettet anträffades, i stället för inälfvor, en svart massa, hvilken doftade som rökelse eller myrra.*

Klarissorna i S. Lorenzo in Panisperna** yrkade emellertid att få hos sig behålla några reliker. Birgitta hade ju varit deras mångåriga väninna; hon hade ofta förrättat sin andakt i deras kyrka och till och med suttit bland tiggarne vid porten och tagit emot allmosor, hon hade varit gäst i klosterhärbärget, hon borde väl icke ens i döden helt och hållet öfvergifva dem, med hvilka hon i lifvet haft så mycket gemensamt! Så blef det också. Från skelettet, som af de sörjande fördes till Sverige, afskildes den ena armen samt flera andra delar, hvilka fingo sin plats i den redan omnämnda marmorsarkofagen. Denna murades därefter vid långväggen till höger från altaret.

---

* »Quod mirabilius est», tillägger naivt författaren.

** Denna kyrka, en af de äldsta i Rom, antages vara under Konstantins regering upprest på Viminalen, där enligt traditionen den unge spanske diakonen Laurentius led martyrdöden omkring år 260. Den kallades först »ad Viminalem», sedan »in Formoso» och därefter på 900-talet »in Panisperna», hvilket namn den ännu behåller. Om dettas betydelse härskar ovisshet. Några härleda det från »pane e perna», emedan bröd och fläsk där utdelades till de fattiga på S. Laurentii festdagar. Enligt andra åter skulle vid en af kyrkans många ombyggnader arbetarne hafva närts med ett underbart bröd, som änglar hvarje morgon nedlade i ett närbeläget hus, där en änka vid namn Perna bodde. Andra slutligen anse, att kyrkan blifvit uppbyggd af någon medlem af släkten Perperna eller Perpenna. Denna åsikt synes ha den största sannolikheten för sig. En Perperna Quadratus var prefekt under Konstantins tid och förestod byggandet af kejsarens termer i närheten. **Gregorovius** säger sig (GESCHICHTE DER STADT ROM. I. 99) i kyrkans trädgård hafva funnit ett stycke marmor med den tydliga inskriften »Perperna», men det har icke blifvit tillvarataget. — Bredvid kyrkan byggdes på 900-talet ett benediktinkloster, som dock i början af 1200-talet var öfvergifvet, troligen på grund af byggnadens förfall. Omkring hundra år senare togos klostret och kyrkan i besittning af klarissorna, som stannade där till år 1877, då klostret indrogs af regeringen, hvilken förvandlat det till ett kemiskt institut.

Utom för hvad armen angår, finnes det icke i samtida handlingar eller hos Birgittas äldsta biografer antecknadt, hvilka de delar voro, som stannade i Panisperna-kyrkan. Bonifacii IX:s kanonisationsbulla säger blott, att de voro många, och i fransiskanernas annaler* omförmäles senare endast, att klarissorna behållit »vänstra armen jämte andra kvarlefvor».** Först år 1574 finnes omtaladt, att relikerna voro nio, hvilket stämmer med det nu befintliga antalet (en arm, ett bäckenben, tre refben och fyra ryggkotor). Möjligen voro de ursprungligen flera, ty i slutet af 1400-talet inträffade en händelse, som sannolikt hade till följd, att en eller annan relik fördes öfver Alperna.

År 1485 störde nämligen grafvens ro, om än blott till helgonets större ära. Hertig Georg af Bäjern, som var en ifrig gynnare af birgittinnerna, hade då skickat Wolfgang Sandizeller*** till Rom för att af Innocentius VIII utverka, att det år 1480 af benediktinerna öfvergifna, sedermera så namnkunniga klostret Maria-Altomünster finge öfverlämnas till birgittinerna. I sammanhang därmed skulle en stor generalförsamling af orden för unifikation af dess i olika länder skiljaktigt tillämpade regel hållas i det första stora bäjerska birgittin-klostret Gnadenberg i Ober-Pfalz.†

---

* **Lucas Wading,** ANNALES MINORUM ad 1318 num. 43.

** **Cons. Durante** aftrycker i sin upplaga af Revelationerna, Rom 1628, II. 529, ett fragment af en gammal handskrift, som uppgifves ha förvarats i Birgittas hospital och hvari armen kallas den högra.

*** Kallas äfven Zeleners. **v. Nettelbla,** NACHRICHT VON BIRGITTINER-KLÖSTERN, Frankfurt 1764, sid. 81 och 88.

† Båda delarna skedde år 1487. Vid generalförsamlingen närvoro från Vadstena Clemens Petri, som förde ordet, och Johannes Mathæi. v. Nettelbla a. st.

Under sin vistelse i Rom för detta uppdrag lät Sandizeller åt S. Birgitta inreda det kapell i S. Lorenzo in Panisperna, som ännu bär hennes namn; det är det andra *a latere evangelii*, d. v. s. till höger från altaret. Vid detta tillfälle öppnades sarkofagen den 19 juni 1485 i många vittnens närvaro, och den 21 i samma månad tillslöts den å nyo och ställdes under kapellets altare, som högtidligen invigdes nämnda dag af biskop Petrus i Nisa. Det framgår af de två protokoll, som häröfver upprättades af den apostoliske notarien, kaniken Ermengild Gade, att då jämte birgittarelikerna äfven nedlades två andra mycket dyrbara sådana, nämligen en tand af evangelisten Lukas och ett käkben af aposteln Filippus*. Men i stället bortförde Sandizeller efter all sannolikhet någon af Birgittas reliker, ty det är knappast tänkbart, att han under sådana omständigheter skulle hafva uraktlåtit att betinga sig något minne efter den af honom så djupt vördade heliga, och han uppgifves uttryckligen hafva

---

* Originalen till dessa på pergament uppsatta handlingar hafva förvarats i fransiskanernas stora arkiv i Araceli, som nu ej längre existerar. Liksom så många andra arkiv i Rom led det först stora förluster under revolutionsåren 1798—99; hvad som fanns kvar blef efter 1870 indraget till italienska staten, men som öfver två år förflöto mellan konfiskationens kungörande och verkställande, hann mycket undandöljas. Klarissorna i Panisperna hade emellertid afskrifter, och af dessa åter tog deras biktfader Padre Andrea di Rocca di Papa för några år sedan nya afskrifter. Vid nunnornas flyttning år 1877 till deras nuvarande kloster vid Piazza Giovanni Lanza kommo deras papper i oordning, och de äldre afskrifterna hafva ej kunnat återfinnas. Till grund för min framställning ligga således P. Andreas afskrifter, hvilka visserligen äro obestyrkta och tagna efter kopior, om hvilka man ej vet att de varit bestyrkta, men i saknad af hvarje rimlig grund att antaga någon förfalskning eller mala fides, vare sig i första eller andra hand, tvekar jag ej att bygga på deras auktoritet.

till Maria-Altomünster, där han år 1517 blef munk och år 1525 afled, skänkt en ansenlig samling reliker.*

Omkring hundra år senare blefvo stora reparationer nödvändiga i S. Lorenzo, och dessa utsträcktes äfven till Birgittas kapell. Under arbetena, som ägde rum år 1574, synes sarkofagen hafva öppnats och en inre trälåda, som närmast inneslöt relikerna, hafva framtagits. Ett den 5 augusti 1574 af klarissornas biktfader Petrus Ispanus samt fransiskanbröderna Bernadinus Tiburtinus och Johannes S. Mariæ uppsatt protokoll** intygar, att de i sarkofagen återlagt den därifrån tagna trälådan, om hvilken det denna gång säges, att den bland annat innehöll »nio reliker af S. Birgitta, däribland ett skulderblad (*scapula*) samt ryggkotor och refben». Armen omnämnes däremot icke särskildt. Något skulderblad fanns likväl icke; hvad som så benämndes var ett bäckenben, som sedermera i alla handlingar fått behålla sitt oriktiga namn. Detta vittnar icke om några större anatomiska kunskaper hos de kyrkliga auktoriteterna, som gång efter annan i förteckningar och intyg rubricerat den ifrågavarande reliken såsom »scapula», men det kastar icke nödvändigtvis någon skugga på relikens äkthet. Det visar blott, att de goda munkar, som år 1574 hade relikerna framme, icke voro tillräckligt kunniga för att gifva benen deras rätta namn och att deras efterföljare varit lika litet grundliga.

---

* En förteckning öfver dessa finnes, enligt v. Nettelbla, tryckt i **R. P. Schecks** beskrifning öfver Maria-Altomünster, kap. 14, sid. 34; det har icke lyckats mig att i Rom uppdrifva arbetet.

** Om denna handling gäller detsamma som förut sagts om Ermengild Gades protokoll.

Det var vid detta tillfälle, som en Stefana Savelli, då novis hos klarissorna, lät öfver altaret uppföra hvad som i fransiskanernas annaler* kallas »*elegans sacellum*» och hvarmed antagligen menas någon lättare nu försvunnen öfverbyggnad. Hufvudprydnaden var en större freskomålning, föreställande Birgitta tillbedjande den korsfäste.

Altarets utrustning så väl som alla reparationerna synas likväl hafva varit ganska underhaltiga, ty vid en stor visitation, som den 11 mars 1627 förrättades i kyrkan af kardinal-vikarien, föreskrefs bland annat,** att S. Birgittas altare skulle förses med en ny stenskifva och på ett passande sätt utsmyckas samt de af abbedissan anbringade inskrifterna borttagas. Hvilka dessa voro, omförmäles icke. Visitationsberättelsen upplyser för öfrigt, att abbedissan till svar å frågor rörande relikernas äkthet företedde ett gammalt dokument, som kardinalen lät afskrifva och intaga i berättelsen. Årtal och författarens namn antecknades dock ej. I detta säges om Birgittas reliker följande:

»Under S. Birgittas altare finnas i en liten låda af cypressträ ett skulderblad af nämnda helgon jämte hennes öfriga reliker, en tand af S. Lukas och ett käkben af S. Filippus.»

Jag antager, att de lämnade föreskrifterna utfördes. Åtminstone ägde stora reparationer strax därefter rum, ty det finnes antecknadt, att klarissorna år 1629, då Suor Ippolita Cianti var abbedissa, för sådant ändamål utgifvit ej mindre än 5,400 scudi.

---

* **Wading,** ANNALES MINORUM a. st.

** *Acta Sacræ Visitationis S. P. Urbani* VIII. Pars II. Arch. Secr. Vatican. B. VII. 112.

Stefana Savellis altartafla måste emellertid hafva förstörts af tidens tand, ty den ersattes år 1757 af en tafla på duk, som Suor Felice Teresa Luzi lät måla af Giuseppe Montanari. Den nya taflan, som uppgifves vara utförd efter mönstret af den gamla freskomålningen, föreställer Birgitta i sin ordens dräkt — hvilken hon dock aldrig bar, lika litet som någon annan nunnedräkt — knäböjande framför den korsfäste, som synes tala till henne. Detta hänsyftar på den i Rom gängse sägnen, att Frälsarens bild på ett heligt krucifix en gång skulle talat till Birgitta, då hon var försänkt i bön.

År 1818 framdrogos Birgittas reliker åter från sitt hviloställe under altaret. Armen skildes då från de öfriga lämningarna och insattes i ett ganska dyrbart relikviarium af drifvet silfver med förgyllningar, föreställande en upprättstående beklädd underarm med öppnad hand. Detsamma gjordes med en i Panisperna-kyrkans ägo befintlig arm af martyren S. Felix, hvarpå de båda silfverarmarna uppställdes i det stora relikskåpet i sakristian. Till denna mera hedersamma plats synas äfven S. Lukas' tand och S. Filippi käke då hafva blifvit flyttade, ty de stå där nu, men de omtalas däremot icke i de två s. k. *autentica*, som den 10 juni 1818 utfärdades af Fr. Jos. Barth. Menochio, *Sacrarii Apostolici Præfectus*. Den ena af dessa handlingar bestyrker äktheten af de i silfverarmen förvarade benen, den andra intygar, att de öfriga relikerna nämnda dag inlades i ett träskrin, som förseglades och åter gömdes i sarkofagen. Denna igenmurades därpå och doldes under altaret af en liten skärm af målade bräder. Anledningen härtill var helt enkelt

den, att klarissorna, hos hvilka intresset för Birgitta under seklernas lopp hade svalnat, icke ansågo sig hafva råd att bekosta vare sig passande montrer för relikerna eller ett värdigt ordnande af altaret. Det föll sig därför bekvämast och billigast att mura igen och dölja sarkofagen, hvarigenom man också slapp allt besvär med att visa relikerna. För den, som behöfde anlita den heligas hjälp, hade man, såsom vi skola se, lätthandterligare saker till hands.

Sifverarmen öppnades den 17 juni 1878, och af Birgittas armben uttogs då en del för att sändas till birgittinklostret Marias hjärta i Weert vid Roermond i Holland, hvilket framställt begäran därom. Ny *autentica* för hvad som stannade kvar utfärdades nämnda dag af kardinal Monaco La Valetta, men de öfriga handlingarna i saken har Panisperna-kyrkans vördnadsvärde rektor, P. Anacleto di Velletri, ty värr icke lyckats återfinna.

Redan omkring två hundra år förut hade lillfingret afskilts och öfverlämnats till benediktinnunnorna i S. Maria in Campo Marzo, där det alltjämt förvaras. Precis när detta skett, har jag icke kunnat utfinna, ty äfven denna kyrkas arkiv är försvunnet, men reliken omtalas redan i slutet af 1600-talet såsom där befintlig.*

När de polska karmeliterna flyttade in i S. Birgittas hospital, blef priorissan af fransiskanerna i S. Lorenzo in Panisperna underrättad om tillvaron af de sedan 1818 undanmurade relikerna och förklarade sig beredd att bekosta så väl altarets ordnande som montrer o. s. v., om blott S. Birgittas kyrka finge någon relik

* **Bartolomeo Piazza.** EMEROLOGIO DI ROMA, s. 486.

sig tilldelad. Detta förslag mötte så mycket mindre svårighet, som S. Lorenzo under år 1892 började grundligt repareras för Leo XIII:s förestående biskopsjubileum.*

Efter af d. v. kardinal-vikarien h. em. Parocchi meddeladt tillstånd framtogs sarkofagen därför å nyo i ljuset och öppnades den 17 december 1892 i närvaro af kardinalens ombud, monsignor Anselmi, föreståndare för vikariatets reliksamling, jesuitpatern Bonavenia, kyrkans rektor P. Anacleto di Velletri samt klarissornas d. v. biktfader P. Andrea di Rocca di Papa. Det år 1818 nedlagda skrinet och Menochios då utfärdade *autentica* anträffades, förseglingen bröts, och relikerna, som voro i oskadadt skick, fördes till vikariatet. Kardinal Parocchi verkställde därefter följande fördelning af desamma. Två ryggkotor lämnades tillbaka till Panisperna-kyrkan, insattes i små glasmontrer och förvaras nu bredvid silfverarmen i sakristians relikskåp. Bäckenbenet, som fått behålla sin gamla titel af skulderblad, och en ryggkota gåfvos till priorissan Suor Maria Edwige för S. Birgittas kyrka, och hon har för dem låtit förfärdiga prydliga montrer af förgylld och ciselerad brons. Detsamma har å hennes bekostnad gjorts för det ena refbenet, som tilldelats klarissorna, hvilkas kloster numera, sedan de år 1877 måst lämna S. Lorenzo, är förlagdt till S. Lucia in Selci på Eskvilinen (Piazza Giovanni Lanza). Ett annat refben gafs till ärkebiskopen af Benevent, hvilken stad Birgitta besökt under en af

* Det var i S. Lorenzo in Panisperna hans helighet den 19 febr. 1843 vigdes till biskop, och där firades den 21—23 febr. 1893 ett högtidligt »triduum» till åminnelse däraf.

sina pilgrimsfärder. Det tredje refbenet och en ryggkota hafva behållits i vikariatets samling.*

Sarkofagen har därefter åter fastmurats i Birgittas kapell, men icke som förut under altaret utan vid skiljeväggen till det bredvid liggande S. Francescos kapell och en meter högt öfver golfvet. Under altaret hvilar i stället martyren S. Victorias lik.

Klarissorna förvara äfven andra minnen efter Birgitta, nämligen en mantel af groft ylletyg, en skjorta af grågult råsilke med en lös kapuschong af samma tyg samt en lifgördel af fint rep efter den vanliga klostermodellen. Silkesskjortan är 1,45 meter på ryggsidan, mätt från halsen ända ned, 30 cm. mellan armhålssömmarna upptill, 50 cm. mellan samma sömmar nedtill; vidden nedomkring är 2,68 m., ärmens längd 54 cm., vidden af halsöppningen 50 cm. Plagget är föga uppskuret i bröstet, så att det måtte ha varit ganska besvärligt att taga på sig. Kapuschongen mäter 33 cm. från hjässan till hakan, 12 cm. under hakan till nedersta sömmen, 50 cm. från hjässan rundt öfver hufvudet till nackfästet, 69 cm. från framsnibben till baksnibben. Repbältets dubbla lopp mellan löpknutarna är 1 m., med 1 m. vidhängande enkelt rep.

Dessa mått tyda på ett ganska storväxt fruntimmer, hvilket strider mot det vanliga, af flera omständigheter bestyrkta antagandet, att Birgitta varit liten. Bäckenbenet är svårt att mäta i montern, men det är utan tvifvel litet, till och med mycket litet. Det har ty värr icke heller varit mig möjligt att få öppna silfverarmen för att mäta armbenen, men så vidt jag kan döma af hvad som synes genom en

* Liptanoteca pontificia.

glasöppning, skulle underarmens stora benpipa mäta ungefär 18 cm.

Skjortans och kapuschongens äkthet är icke bestyrkt af något annat än traditionen inom klostret, enligt hvilken Birgitta skulle hafva burit dem under den pilgrimsfärd hon år 1372 företog till det heliga landet. Nödvändigheten af en lättare beklädnad kan möjligen förklara, att hon undantagsvis bar ett så kostbart material som silke. Hon begagnade annars, enligt hennes samtidas vittnesbörd, ständigt de gröfsta tyger, och det säges uttryckligen, att hon under trettio år ej ens brukade linne till annat än hufvudduk. En mantel af samma slags silke förvaras i Panisperna-kyrkans sakristia, men som den var inlagd i ett med grönt siden beklädt pappfodral, som var förseglad och icke fick öppnas, har jag icke kunnat mäta den utan måste nöja mig att genom en glasöppning i fodralet konstatera, att den tydligen hörde ihop med skjortan och kapuschongen. Man sade mig, att knappast någon dag förflöt, utan att någon fallandesjuk fördes till kyrkan för att få fodralet med den heliga manteln lagdt på sitt hufvud. Äfven kapuschongen hos klarissorna anlitas flitigt af de sjuka, ty den har rykte om sig att bota hufvudvärk.* Nödvändigheten af att ofta framtaga dessa saker och låta dem handteras af de besökande förklarar kanske, att inga äktheten be-

* Traditionen om fallandesoten kan återföras till en händelse i Birgittas lif, som berättas af **Berthold från Rom** (Lib. II, cap. I, 85). Hon skall nämligen utanför kyrkan S. Praxedis, helt nära S. Lorenzo in Panisperna, hafva funnit en norsk kvinna, hvars namn skrifves Dyovetur, vridande sig i denna sjukdom. Med hjälp af sin kaplan, Magnus Petri, förde hon den sjuka till ett hospital och tog henne sedan hem till sig, där Dyovetur genom den heligas förböner fullständigt tillfrisknade.

styrkande dokument finnas dem vidhäftade; åtminstone säger klosterfolket så. Möjligen finnes också någon *autentica* dold i mantelns hemlighetsfullt igensydda fodral.

Större visshet har man om den mantel, som klarissorna hafva om händer. Man visade mig i klostret vid Piazza Giovanni Lanza en med guld och silfver rikt broderad kudde med påskrift: *Mantello di S. Brigida Vedova* samt ett den 28 september 1686 af klostrets biktfader Fr. Pietro di Venaco utfärdadt edligt intyg på italiënska, att han varit närvarande, »då S. Birgittas heliga mantel, hvilken i sagda kloster förvaras såsom en vördnadsvärd och dyrbar relik, blef tagen ur det gamla söndriga och af tiden förtärda taftfodralet samt, för större anständighets och vördnads skull, i närvaro af den ädla och högvördiga abbedissan Sor Hortenzia Capisucchi samt af alla de andra högvördiga mödrarna och vördiga systrarna inlagd, insydd och förseglad i en med guld och silfver arbetad och broderad sidenkudde, hvilken de högvördiga mödrarna Sor Maria Vittoria Vebri och Sor Rosa Maria Ferrari låtit förfärdiga för detta ändamål», hvilket allt skedde ofvannämnda dag. Dokumentet är undertecknadt, utom af Pietro di Venaco, äfven af Sor Hortenzia Capizucchi och Sor M. Vittoria Vebro,* samt försedt med Panisperna-kyrkans sigill, S. Laurentius på halstret.

Genom välvilligt tillmötesgående af priorissan Suor Teresa Margherita Farinetti blef denna kudde den 6 maj 1893 i min närvaro uppsprättad och man-

* Namnen äro olika stafvade i handlingens text mot i underskrifterna. Ej ovanligt för den tiden.

teln urtagen. Den var vikt i fyrkant samt omknuten med ett kors af hvitt linneband, hvars ändar voro förseglade. Sedan bandet afklippts och manteln utvecklats, fanns inne i densamma ännu ett exemplar af det nyssnämnda intyget, ordagrant, så när som på ett par obetydliga varianter, likalydande med det förra exemplaret. Manteln, som är af grof svartbrun ylleväf, lik den fransiskanerna begagna, fast kanske något mörkare, är skuren som en rundkappa utan ärmar; till höger framtill har funnits en armöppning, men den är igensydd. Den består af sex längdvåder samt är hopsatt af ej mindre än 19 bitar, som tala om flitiga lappningar. Alla sömmar äro på insidan öfverklädda med tunt gredelint silke; vid halsen finnes en liten linning af gult siden. Den har fästats upptill med en rund knapp af silkessnodd med några guldtrådar, af hvilket material äfven ett helt obetydligt broderi anbringats vid knappens fäste. Annars saknar det gamla plagget hvarje prydnad men har så många flera hål och trasigheter, ett rörande vittnesbörd om ägarinnans enkelhet. Framtill är längden 1,10 m. bak 1 m., omkretsen nedtill är 2 m., kring halsen 65 cm.*

Trovärdiga samtida vittnen ha intygat, att Birgitta brukade bära en tagelskjorta närmast kroppen. Hon säges till och med ha burit den under sin sista sjukdom och vid sin död. Pinoredskapet visas ännu i kyrkan S. Marcos rika reliksamling, och det utställes ibland vid stora fester till allmänt beskådande, för-

* Priorissan erbjöd mig att afklippa ett stycke. En känsla af helgerån lät mig tveka, men på förnyad uppmaning — manteln var i alla fall mycket trasig i kanten — klippte jag en liten bit och fick därtill en »autentica» af klostrets biktfader.

varadt i en väl förseglad glaslåda. »*Cilicium S. Birgittæ Viduæ*» står där präntadt öfverst i bottnen på lådan. Det förfärliga plagget är icke egentligen en skjorta utan snarare en vid halsen urringad tröja med helt korta ärmar, räckande ungefär ned till lifvet, något uppsprättad under ärmarna. Måtten äro (sådana jag kunnat taga dem utanpå glaset): bredd från ärmfåll till ärmfåll öfver axlarna 54 cm; från urringningen

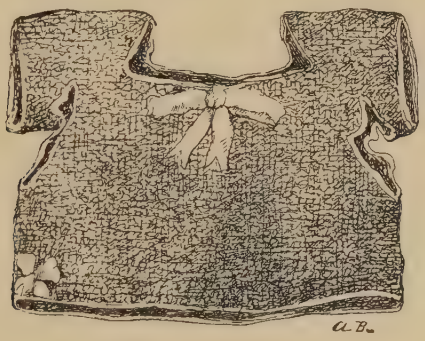

Birgittas tagelskjorta.

under halsen ända ned 34 cm; från axlarna ända ned 44 cm. Äfven dessa mått tyda snarare på ett storväxt fruntimmer, men det är möjligt, att tröjan med flit gjorts mycket vid. Om den suttit spänd, skulle pinan varit för stor. Den är löst stickad, med stora maskor och stora knutar, af mörkbrunt tagel. Rundt om är den kantad med skära silkesband, tydligen senare tillkomna.

Huru och när denna relik kommit till S. Marco, har jag icke kunnat få reda på. Den ärevördige

gamle kanik, som förvaltar det viktiga ämbetet af *sagrestano maggiore*, kunde intet därom upplysa. År 1828 hade glaslådan öppnats, emedan Leo XII velat se tagelskjortan på närmare håll. Sedan dess hade den varit förseglad, och att öppna den var ej att tänka på. Kanske låg autentican där inne. Kanske fanns den också i arkivet, och då — ja då *vattelapesca!* (Försök bara fiska upp den!) Detta ironiska *vattelapesca* upprepade gubben flera gånger, medan hans stackars stela rödfrusna gamla pekfinger gjorde långsamma horisontala svängningar, ägnade att ingifva mig en fast öfvertygelse om fruktlösheten af ett försök.

Någon relik efter Birgitta har fordom äfven förvarats i S. Agata in Trastevere. Hennes namn förekommer nämligen å förteckningen öfver kyrkans reliker vid Urban VIII:s stora visitation, hvilken ägde rum där den 4 september 1628.* Kyrkan och det dithörande klostret tillhörde då *patres Congregationis Christianæ*. Nu är likväl reliken försvunnen och hvarje minne däraf utplånadt.

I *Scala Santas* stora samling af heliga ting har, enligt äldre uppgifter,** nedlagts någon af Birgittas reliker, kanske blott en benskärfva, men därom kan numera ingen visshet vinnas, ty alla dessa ärevördiga lämningar äro tillsammans inlåsta dels öfver dels under altaret i det s. k. *Sanctum Sanctorum*. Någon förteckning finnes ej och har kanske aldrig funnits, och till och med nycklarna till gömställena ha förkommit. Så sade man mig på ort och ställe.

* *Acta S. Visit.* Arch. Secr. Vatican.
** **Moroni.** DIZIONARIO DI ERUDIZIONE ECCL: 71. 140.

Mycket är ej heller att säga om de birgittareliker, som förvaras i kyrkan S. Maria in Trastevere. Autentican är mycket färsk, af 1878, och säger blott, att relikerna äro af Birgittas ben (*ex ossibus*). De äro inlagda i en förseglad påse af rödt siden tillsammans med reliker af S. Elisabet och gömmas i ett litet relikvarium af förgylld brons. Vid jubileet 1675* förevisades de tillsammans med reliker af S. Costanza, men som sistnämnda helgon var jungfru, har man sedan funnit det mera passande att sammanföra Birgitta med Elisabet, som också var änka. O vördnadsvärda etikett, du förnekar dig då aldrig!

Jag omnämnde nyss den i Rom gängse sägnen, att ett krucifix skulle talat till Birgitta. Ursprungligen visste legenden blott att berätta, det Kristusbilden vändt sig mot den bedjande, men den har som vanligt vuxit med tiden. Att heliga bilder vända sig eller blinka med ögonen räknas till de allra vanligaste underverk, och ännu i våra kritiska dagar får man höra att sådant sker. Att de tala är vida sällsyntare, och det vittnar om Birgittas stora anseende, att hon hållits värdig en sådan nåd, i synnerhet som legenden sannolikt uppstått redan under hennes lifstid eller åtminstone strax efter hennes död. Det krucifix, vid hvilket berättelsen först knutits, är den stora af Giottos lärjunge Pietro Cavallini snidade Kristusbild af öfvernaturlig storlek, hvilken på Birgittas tid nyss blifvit uppställd i en krypta till vänster om högaltaret i stora tvärskeppet i S. Paolo utanför murarna. Den har sedan flyttats till det af Carlo Maderno byggda

* **Ruggiero Gaetano**. LE MEMORIE DE L'ANNO SANTO MDCLXXV, Rom 1691, sid. 162.

kapell, som nu bär Birgittas namn, och där hennes bildstod också nu står. Den barockt hållna, i marmor huggna statyn, ett verk af okänd mästare,* visar oss en i vida draperier knäböjande ungdomlig och fager nunna, som egentligen kunde föreställa hvilket kvinnligt helgon som helst. Men inskriften därunder upplyser oss om att det verkligen är Birgitta och att stoden tillkommit med anledning af jubelåret 1650. Där läses:

PENDENTIS PENDENTE DEI VERBA ACCIPIT AURE
ACCIPIT AT VERBUM CORDE BRIGITTA DEUM
ANNO JUBILÆI MDCL.

Krucifixet i S. Paolo är likväl icke ensamt om äran; samma sägen berättas om två andra Kristusbilder. Den ena hänger i kapitlets kapell i S. Lorenzo in Damaso, och till höger om nischen är en bild af Birgitta i kroppsstorlek målad. Under fresken, som är en modern fantasiskapelse, läses: *S. Birgitta Vidua.* Den andra finnes i S. Maria in Monticelli, en liten kyrka med ett vackert romanskt torn ej långt från Piazza Farnese, om hvilken traditionen förmäler att Birgitta brukade bedja där, när hon af en eller annan anledning ej vågade sig ut till den aflägsna S. Paolo. Den hänger i andra kapellet till vänster om ingången. Ingen inskrift påminner om traditionen, men i hvalfbågens afskärning läsas Frälsarens ord på korset,

* Carlo och Stefano Maderno samt Silla da Viggiù uppgifvas af olika författare såsom upphofsmän. Carlo Maderno var egentligen arkitekt, ej bildhuggare, och alla tre voro 1650 redan döda. — Jag har ej lyckats anträffa något dokumentärt bevis om konstnärens namn och inskränker mig till att gissa, att det varit Sillano Sillani, som då var verksam i Rom.

hvilka också voro Birgittas sista ord: *Domine in manus tuas commendo spiritum meum.*

Tiden för mirakler är knappast ännu riktigt förbi för S. Maria in Monticelli, ty vid mitt besök där visade mig sakristanen en annan Kristusbild, en liten tafla på högaltaret, hvilken lär ha blinkat med ögonen så sent som 1854. Ja, ännu för ett par år sedan ha blinkningar iakttagits, fast af mindre pålitligt folk. — Alla dessa tre krucifix äro otvifvelaktigt samtida med Birgitta och, hvart och ett i sitt slag, ypperliga alster af medeltidens naiva och strängt realistiska träsnidarkonst. Äfven i Birgittahospitalet förvaras ett krucifix, omkring 35 cm. högt, om hvilket det säges att sierskan ständigt hade det framför sig, när hon skref. Redan i slutet af sextonhundratalet fanns det placeradt i kyrkan öfver Birgittas bord å vänstra altaret, men nu har det flyttats till systrarnas enskilda kor-rum. Enligt kännares omdöme kan denna bild likväl knappast vara äldre än 1600-talet.

Det återstår mig ännu att berätta, i hvilka kyrkor jag funnit bilder af S. Birgitta, utom de redan nämnda. I S. Maria della Pace, strax till vänster om ingången, i den s. k. Cappella Ponzetti, står ett åt Birgitta vigdt altare, och däröfver är en intagande fresk, hvilken tillskrifves Baldassare Peruzzi och som föreställer madonnan mellan S. Birgitta och S. Katarina. Dock ej vår Katarina utan hennes namne från Alexandria. Å hvalfbågen läses*

FERDINANDUS PONZETTUS CAMERE APOSTOLICE
PRESIDENS ET DECANUS DIVE BRIGIDE
NERITIE DICAVIT.

* Förkortningarna upplösta.

I S. Sebastiano utanför murarna, på Via Appia, finnes, på väggen närmast till höger om ingången, en målning från sextonhundratalet, föreställande Birgitta och hennes dotter Katarina, knäböjande. Färgerna ha mörknat, så att det är svårt att döma om taflans konstnärliga värde, men det torde icke vara stort. Antagligen har målningen tillkommit, då kardinal Scipio Borghese 1612 lät kyrkan undergå en sådan där välmenande förstörelse, som går under namnet restauration. Den är ämnad att påminna om att S. Sebastiano var en af de kyrkor Birgitta gärna besökte. — I S. Cosma och Damiano, under den stora mosaiken i absiden, är bland andra helgon äfven Birgitta afbildad, men målningen är ty värr blott ett prof på barocktidens sämre konsthandtverk.

Det finnes kanske ännu flera birgittabilder i Rom, än dem jag här upptecknat. Jag har sökt efter dem i tio år, men tio år förslå ej långt, då det gäller att forska i Rom. — Det kan också vara af intresse för mina läsare att veta, att de äldsta resehandböcker öfver Rom, *Mirabilia Urbis Romæ*, 1400- och 1500-talens Bædeker, vanligen såsom ett bihang hade de s. k. Birgittas Femton böner (hvilka likväl icke äro författade af henne) med ett titelblad i träsnitt, visande Birgitta knäböjande inför det till henne talande krucifixet. Denna lilla bok har mycket ofta omtryckts, och de Femton bönerna ha bl. a. äfven utgifvits af Olaus Magnus från hans tryckeri i Birgittas eget hus under jubelåret 1550. Märkvärdigt nog ha dessa Femton böner, ett af de mest spridda arbeten i kristenheten, också skaffat vår heligas namn in — på Index.

I denna kyrkans förteckning öfver de böcker, de

S. BIRGITTA.

TYSKT TRÄSNITT FRÅN 1400-TALET.

troende ej få läsa, upptogos genom ett dekret den 10 juni 1671 de Femton bönerna, med förbehållet »såvida icke inledningen utelämnas». Och i dekretet, som tillkom på anstiftan af ingen mindre myndighet än den Heliga Inkvisitionen, motiveras förbudet därmed, att inledningen »innehöll många dumheter och till och med åtskilligt, som vore farligt för enfaldiga och lättrogna».* Och så kom Birgitta på Index, där hon emellertid har utmärkt sällskap.

Af Birgitta äro en mängd »porträtter» i träsnitt och kopparstick kända, äfvensom några stålstick.** Det sannolikt äldsta, ett tyskt träsnitt från midten af 1400-talet, återgifves här. Birgitta skrifver i en bok med ett kors framför sig. Bakom står pilgrimsstafven, som vittnar, att hon besökt den heliga grafven. I öfre högra hörnet synes madonnan med barnet i moln, till vänster en sköld med Roms stolta S. P. Q. R. Däremellan på två rader: **O brigita bit got fir uns.** Nedtill i högra hörnet stå fyra bokstäfver, som jag öfverlämnar åt läsaren och annat lärdt folk att tyda. — Det senaste jag känner är ett i Rom 1830 af Luigi Agricola utfördt stålstick. — Sedan har Birgittas bild, liksom så många andra, omhändertagits af ljustrycket i dess olika former.

Det framgår af de vittnesmål, som 1376 upptogos i Neapel till bestyrkande af de underverk Birgitta där utfört, att bilder af henne då funnos i tre kyrkor

---

* »*Quia multas continet ineptias, ac etiam quædam periculosa pro simplicibus et credulis.*»

** Jfr **Klemming**: SVENSK BIRGITTALITTERATUR, Stockholm 1883, s. 89—99 samt **W. L. Schreiber**: MANUEL DE L'AMATEUR DE LA GRAVURE, Berlin 1892, II, 1283—1313. Dessa förteckningar äro likväl icke fullständiga.

därstädes, till hvilka de skänkts af tacksamma helbrägdagjorda. I dessa kyrkor, S. Maria del Carmelo, S. Eligio och S. Gregorio Maggiore, har jag anställt noggranna undersökningar men ty värr måst nöja mig med att konstatera, att så väl bilderna själfva som hvarje minne däraf för längesedan försvunnit. Skadan är så mycket större, som man där kunnat vänta en verklig porträttlikhet, eftersom konstnärerna haft möjlighet att se Birgitta i lifvet. — Denna möjlighet är visserligen icke utesluten i fråga om den nu kända äldsta birgittabilden, en miniatyr i en 1398 skrifven italiensk öfversättning af Revelationerna,* men det är heller icke annat än en möjlighet, icke ens en sannolikhet.

De uppgifter, jag här lämnat, äro icke många och icke särdeles viktiga heller. Men jag tror ej, att jag öfverdrifver, om jag säger, att hvarje sida i detta kapitel representerar åtskilliga kilometers vandringar fram och tillbaka i denna stad, som kallas den eviga men lika gärna kunde heta den långsamma. Jag ångrar dock icke den bekantskap jag gjort med relikernas underliga värld, och jag minnes gärna mina besök i kyrkor, kloster och sakristior, med mörka trånga gångar och trappor, med skåp fulla af heliga föremål i montrer, ibland granna, ibland tarfliga, med galler och vändskifvor, bakom hvilka aldrig sedda nunnor talat, med märkvärdiga lås och jättelika nycklar. Det skulle vara frestande att skrifva mera om alla de saker jag sett, bitar af korset på Golgata, törnen ur Frälsarens

* I Sienas Biblioteca Comunale. Miniatyren har varit återgifven, efter en fotografi af förf., i NY ILL. TIDNING 1891 n:r 33—35, s. 288 samt i ORD O. BILD, 1896, s. 414.

krona, madonnans tårar, skallar, ben och knotor, hår och tänder, trasor, skärfvor och bitar af alla möjliga slag — och af några omöjliga med. Men det är svårt att tala om allt sådant, utan att en smula ironi tränger sig fram, och jag vill helst icke ha för mycket af den varan med. Kritiken finner mycket, alltför mycket att nagelfara, om den handskas blott med relikernas historiska värde. De ha dock äfven ett annat. De äro tysta vittnen om att minnet af en god gärning icke dör, en ödmjuk hyllning af eftervärlden till dem, för hvilka samtiden kanske blott haft hån och hugg och slag. Låt oss glömma hvad man berättar oss om relikernas underkurer, färder genom luften, lifsyttringar och mirakler och endast se i dem en stum erinran om att den som i lifvet varit sann, god och ståndaktig, den förmår ännu efter den stora förvandlingen ur människors hjärtan framlocka några smulor af de dyrbara skatterna tacksamhet och kärlek.

Slutligen må tilläggas, att de birgittareliker, som finnas i kyrkorna S, Silvestro på Kvirinalen och S. Clemente, icke äro efter vår Birgitta utan efter hennes skotska namne. Hon igenkännes på titlarna *Virgo et martyr*, medan vårt helgons officiella benämning är *S. Birgitta Vidua.**

Med detta är allting sagdt, som kunnat inhämtas om S. Birgittas reliker i Rom. Vore det fråga om bevisning inför rätta, skulle man kunna önska argumenternas kedja fastare knuten, men i ett ämne som detta torde det vara svårt att komma till större visshet. Få äro i alla fall de reliker, som kunna fram-

* Hennes dotter Katarina har den mera sällsynta titeln »Virgo et Vidua».

ställa lika anspråk på äkthet som de nu beskrifna, om man undantager silkesplaggen och tagelskjortan, hvilka måste anses osäkra. — Ty värr kan lika mycket icke sägas om de reliker, som leda sitt ursprung från Vadstena, men detta hör icke till området för denna uppsats.

Från frisen i Birgittas kyrka.

III.

KRISTINAS PALATS.

Medalj slagen af Alexander VII öfver Kristinas intåg.

III.

Kristinas palats.

Kristina i Vatikanen. — Intåget genom Porta del Popolo. — Palazzo Farnese. — För nära påfven. — Bosättningen i Palazzo Riario. — Palatsets historia. — Inredningen på Kristinas tid. — Sommar-rummen. — Kolonner och statyer. — Praktvåningen. — Tapetzerierna. — Drottningens audiens-salar. — Tafvelsamlingen. — Mynt, medaljer och andra dyrbarheter. — Sofrummet. — Öfre våningen, teatern och biblioteket. — Något om kök och servis. — Trädgårdarna. — Lusthuset. — Porträttsamlingen. — Palatsets senare öden. — Officiell vandalism.

Drottning Kristina har bott på fem ställen i Rom: i Vatikanen; i Palazzo Farnese; i kardinal Mazarins palats, det nuvarande Palazzo Rospigliosi; i det palats, som nu kallas Giraud-Torlonia vid Borgo Nuovo, samt i Palazzo Riario, numera Corsini.

Drottningen gjorde sent på aftonen den 20 december 1655 sitt första intåg i Rom. Det ansågs ske

incognito, ehuru hela staden visste om det och mycket folk var i rörelse för att se den märkvärdiga främlingen. Färden gick från Ponte Molle längs högra Tiberstranden, och Kristina åkte in genom den nu igenmurade Porta Pertusa* vid de vatikanska trädgårdarna. Hon fördes genast till den bostad, som inredts åt henne i den af Innocentius VIII uppförda Belvederepaviljongen, också kallad *Torre dei Venti*. — Påfven hade mycket tvekat, huruvida det vore passande att inbjuda en kvinna att bo i Vatikanen, men dessa fromma betänkligheter hade fått vika för hans önskan att visa sin gäst den största möjliga uppmärksamhet. Det framhölls äfven, att hans helighet ändock icke komme att bo under samma tak som en medlem af det farliga könet, eftersom paviljongen var en alldeles självständig byggnad. Den var nämligen endast genom ett galleri, hvilket tillkommit på Julius II:s tid, förenad med den egentliga Vatikanen. Pryderiet var alltså lugnadt. Såsom ett bevis på den taktfullhet, hvarmed Alexander VII bemödade sig att uppträda mot Kristina, förtjänar följande omtalas. Ett par dagar före hennes ankomst besåg han den för henne bestämda våningen för att försäkra sig, att allt vore i ordning. När han då passerade genom ett rum, där personifikationer af vindarna voro målade på väggarna, märkte han under Nordan inskriften: *Omne malum ab Aquilone*.** Genast lät han öfvertäcka den med gips.

Det nyssnämnda galleriet kallades *Corridore di Cleopatra*,*** emedan den ryktbara staty, som då

* Icke Porta *Portese*, såsom några forskare uppgifva.
** Allt ondt kommer från Norden.
*** Nu *Museo Chiaramonte* och *Galleria Lapidaria*.

bar detta namn, hade sin plats där öfver en fontän, strax vid ingången till Belvederens lilla gård. Påfven lät till minne af Kristinas besök bredvid statyn uppsätta en marmortafla med en inskrift, som hans förtrogne sekreterare monsignor Agostino Favoriti författat. Den hade följande titel:

AUGUSTINI FAVORITI
CLEOPATRA IN HORTIS VATICANIS
AD CHRISTINAM SUECORUM
GOTHORUM VANDALORUM REGINAM.

Därpå följde 83 latinska hexametrar,* i hvilka Kleopatra hälsade Kristina välkommen och för henne beskref Belvederens förnämsta konstverk. Statyn, som fått sitt namn med anledning af en ring i form af en orm, som den bär på vänstra öfverarmen, har sedan omdöpts till Ariadne samt flyttats till *Galleria delle Statue*. Kristinas marmortafla har följt med och synes nu till höger om Ariadnes nisch, bakom en af de s. k. barberinska kandelabrarna.

Vistelsen i Vatikanen, som blott skulle räcka några få dagar, afbröts den 23 december för några timmar af det andra intåget i Rom. Etiketten fordrade nämligen, att en så hög person som Kristina skulle göra sitt inträde till häst med prakt och ståt, något drottningen för öfrigt intet hade emot. Att sitta till häst var väl egentligen endast obligatoriskt för det starkare könet, men Kristina tyckte ibland om att räkna sig dit. — Hon åkte på eftermiddagen

* Den, som är road af latinskt versmakeri och ej bryr sig om några tryckfel, kan läsa dem hos **Arckenholtz**: MÉMOIRES II. Append. s. 122.

genom Porta Angelica ut till Ponte Molle och därifrån till Julius III:s villa, *Vigna di Papa Giulio*, där den stora kortègen bildades. Sedan hon där stigit till häst, fortsattes tåget öfver Via Flaminia och genom Porta del Popolo. Vädret var ty värr dåligt, och ståten störes af flera regnskurar. Då Kristina satte sig till häst, höll det dock upp.

Porta del Popolo hade dagen till ära klädt sig i festskrud. Äfven i hvardagslag var den en af de mera imponerande bland Roms portar, liksom den alltid varit en af de mest trafikerade. Pius IV hade 1561 låtit ombygga den efter ritningar af Michel Angelo.* Den yttre fasaden, som då blifvit den förnämsta, pryddes på ömse sidor om porthvalfvet af ett par doriska kolonner, mellan hvilka uppställts stoder af apostlarne Petrus och Paulus.** Inga stora konstverk dock, ty de hade ursprungligen beställts för kyrkan *S. Paolo fuori le mura*, men refuserats af munkarne där såsom otillfredsställande. (Jag undrar ej därpå; Petrus i synnerhet gör en otäck grimas, som kanske icke stör, då man åker förbi, men som skulle bli mycket retsam, om man måste ha den dagligen för ögonen.) Den inre helt enkla fasaden flankerades af två fyrkantiga torn, som sträckte sina enformiga massor mot torget. Här var det den nya dekoreringen nu anbringades af ingen mindre än Bernini. Han uppställde mot muren kolonner och statyer samt öfver porthvalfvet en kolossal relief med Alexander VII:s vapen, sex berg med däröfver en stjärna, i tämligen maniererad stil. En girland under vapnet visade ax och eklöf, äfven det

* Vignola nämnes också som upphofsman.
** Af Francesco Mocchi.

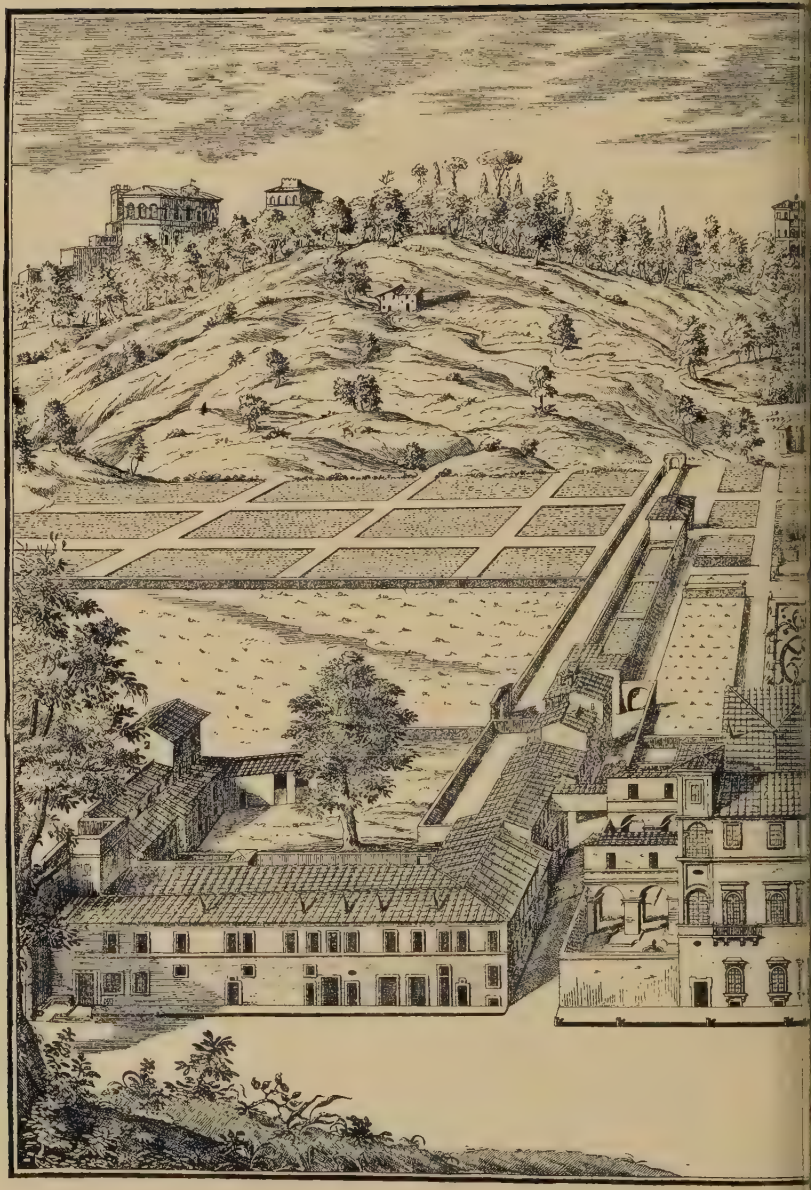

PALAZZO RIARIO VI

SAMTIDA ANONY

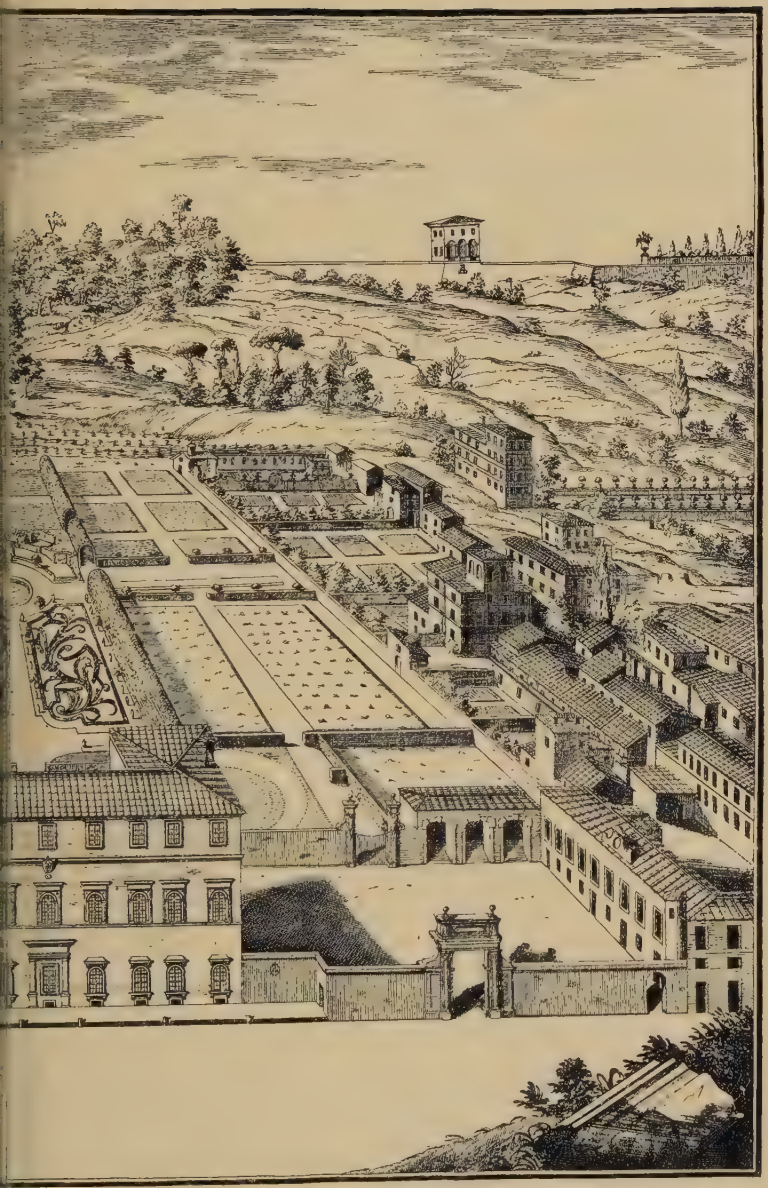

)O-TALETS SLUT.

)PPARSTICK.

en heraldisk erinran om släkterna Vasa och Chigi. Därunder närmast öfver hvalfvet inskriften

FELICI FAUSTOQ. INGRESSUI
ANNO DOM. MDCLV.*

Dekorationerna voro endast provisoriska, men de blefvo snart därefter med några förenklingar utförda i travertin och marmor under Berninis ledning. Inskriften och vasa-axen i girlanden påminna ännu i

Piazza del Popolo på Kristinas tid.
Kopparstick af G. Ba. Falda 1665.

dag om Kristinas intåg. Porten har dock nu blifvit betydligt större och vackrare än på hennes tid, ty 1879 borttogos de små flankerande tornen, och i stället tillbyggdes två mindre portöppningar, hvilkas arkader jämte hufvudhvalfvet gifva monumentet ett visst tycke af triumfbåge.

Själfva Piazzan hade ej på Kristinas tid samma storartade karaktär som nu. Sluttningen af Monte

* För ett lyckligt och sällt intåg, år 1655.

Pincio upptogs af vigner och trädgårdar, tillhörande augustinmunkarne i S. Maria del Popolo. Deras mur, som löpte från kyrkans fasad till hörnet af Via del Babuino, afstängde en stor del af det, som sedan blifvit fri plats. Äfven åt Tibersidan var torget trängre och belamradt af ett par små hus, framför hvilka stod en enkel fontän utan alla slags prydnader. De två systerkyrkorna, som bilda den monumentala ingången till Corson, funnos ej ännu. Däremot stod obelisken redan på sin plats men utan de fyra lejonfontänerna, som nu omgifva den. I stället hade den bakom sig, mot Corson, en större, ganska vacker, på tre trappsteg höjd springbrunn. Jag nämner detta, för att den, som söker att rekonstruera Kristinas intåg, icke måtte såsom ram för taflan tänka sig Piazza del Popolo i sitt nuvarande skick. Skådespelet var nog ståtligt ändå, äfven om dekorationerna ej kommo upp mot våra dagars storslagna prakt.

Efter ceremoniernas slut återvände Kristina till sitt kvarter i Vatikanen, men redan den 26 december på aftonen flyttade hon till Palazzo Farnese, hvilket ställts till hennes förfogande af hertigen af Parma. Där förblef hon under hela sin första vistelse i Rom, till den 18 juli 1656. — Palazzo Farnese är för väl kändt, för att jag skulle uppehålla läsaren därvid. Det kan dock intressera roma-farare att veta, att drottningen hade sin sängkammare en trappa upp i sydvästra hörnet.* Dess två fönster öppna sig å

* En planritning öfver Kristinas installation finnes bland *Carte Farnesiane* i Archivio di Stato i Neapel; fasc 8. (bilagd depeschen af 23 februari 1656). Där finnas äfven räkningarna öfver några af de kostnader hennes besök förorsakade hofvet i Parma; fasc. 908. 76. En fransk forskare, F. de Navenne, förbereder ett detaljeradt arbete härom i sammanhang med palatsets historia.

den långa terrassen, som vetter mot Tibern. Det är andra rummet till höger från *Galleria de' Carracci* och är nu en af franska ambassadens salonger. — Ingen inskrift påminner om Kristina i Palazzo Farnese. Samtida berättelser omtala visserligen inskrifter och sinnebilder, som till hennes ära anbringades å palatset, men därmed afses de tillfälliga dekorationer af tyg och papp, som uppsattes å norra fasaden och som senare borttogos.*

När drottningen återkom till Rom den 15 maj 1658, tog hon sitt kvarter i kardinal Mazarins palats på Monte Cavallo, snedt emot Kvirinalen. Hon hade önskat få komma tillbaka till Palazzo Farnese, men hertigen af Parma, som hade goda skäl att vara missnöjd med det sätt, hvarpå Kristinas följe handterat hans tillhörigheter, undskyllde sig med att han kunde komma att behöfva huset för sin beskickning i Rom. Mazarin hade varit mera medgörlig, men så var han också angelägen om att bli af med Kristina i Paris. Kanske har han också i hemlighet gnuggat händerna öfver det spratt han spelade den af honom föga älskade Alexander VII genom att skaffa honom drottningen till nära granne. I så fall lyckades beräkningen förträffligt, ty påfven lät så godt som genast Kristina förstå, att hon borde skaffa sig en bostad längre bort från Kvirinalen. Tiderna hade förändrat sig sedan hennes första besök! — Kristina gaf slutligen vika, och i de första dagarna af juli 1659 flyttade hon till Palazzo Riario vid Lungaran. — Icke heller i palatset vid Monte Cavallo finnes något bevaradt, som på-

* Till deras fästande åtgingo enligt räkningarna 4 stora kittlar lim och 33,000 spikar.

minner om Kristinas vistelse där. Det är en stor men tämligen ointressant byggnad från början af sextonhundratalet, som tillhört släkterna Borghese, Bentivoglio, Mazarin, Mancini och Rospigliosi. Den bär nu den sistnämndas namn. Den höga muren kring den rymliga gården ger den något hemlighetsfullt, som förklarar, att Alexander VII kunnat känna sig skrämd af tanken, att Kristina kanske där bakom exercerade ett eller annat kompani banditaktiga soldenärer.

Palazzo Riario blef sedan Kristinas fasta bostad i Rom ända till hennes död. Hon lämnade det blott för sina två resor till norden 1660—62 och 1666—68 samt under månaderna januari—april 1670, då hon hyrde det s. k. Palazzo d' Inghilterra, nu Giraud-Torlonia vid Borgo Nuovo, för att under den pågående konklaven vara så nära Vatikanen som möjligt. Grannskapet hade sina fördelar, ty under hela konklaven underhöll hon med kardinal Azzolino den lifligaste korrespondens.*

Kontraktet om förhyrning af Palazzo Riario afslöts den 1 juli 1659 mellan ägaren, markis Ferdinando Riario, och kardinal Azzolino »för en person, som skulle namngifvas inom femton dagar». Ägaren fick genom denna försiktiga omskrifning en ansvarig person att hålla sig till, ifall den oantastliga krönta drottningen ej skulle fullgöra sina förbindelser. Till yttermera visso betingade han sig borgen därför af kardi-

* Kristina har likväl stundom gjort en s. k. »retraite» i det närbelägna karmelitklostret Regina Coeli. — Att den klostermässiga enkelheten ej strängt iakttogs, synes däraf, att hennes inventarium upptager såsom särskildt afsedda för hennes rum i klostret bl. a. gardiner och en portière af rödt siden samt en sängmatta af 84 skinn. Hennes mat fördes till klostret i två korgar, klädda med rödt skinn och prydda med hennes vapen.

nal Francesco Barberini, hvilken den 11 juli afgaf skriftlig förbindelse härom. * — Den betingade årliga hyran var 1,125 scudi, ** ett belopp som i våra dagar förefaller utomordentligt billigt. Villkoren för betryggande af byggnadens och trädgårdarnas underhåll voro vidlyftiga. Bland annat ålades det hyresgästen att årligen plantera femtio träd. Kontraktet afslöts till en början på tre år, hvarefter det skulle fortlöpa med två månaders uppsägning men alltid för minst två år.

Palazzo Riario var uppfördt vid tiden 1475—80 under Sixtus IV:s pontifikat, men det råder mycken osäkerhet om allt, som har sammanhang därmed. Om själfve byggherren t. ex., Girolamo Riario, den hjältemodiga Caterina Sforzas gemål, vet man egentligen ej riktigt, hur nära han var besläktad med Sixtus IV. Om byggmästaren växla uppgifterna också. Det säges, att Bramante lämnat ritningarna; Giuliano da Sangallo nämnes af andra såsom arkitekten. Något säkert vet man ej, men i Rom har det alltid varit brukligt att vid ett konstverk fästa det största namn, till hvilket det möjligen kan hänföras. Bramante har därför fått stå som Palazzo Riarios mästare. Namnet palats bar det dock icke från början, ty detta förbehölls åt Riariernas stora bostad inne i själfva staden, det n. v. Palazzo Altemps vid S. Apollinare. Den mindre byggnaden kallades Vigna eller Villa Riario. Med detta anspråkslösare namn brukade man beteckna sommarställena på landet, och den trakt, där

* Kontraktet och borgensförbindelsen finnas i Archivio di Stato, Rom, Protoc. 5924 c. 10 ad 18. Not: A. C. Olympiades Petruccius.

** Ungefär 4,500 kronor.

Girolamo Riario lät bygga, ansågs då nästan ligga på landet. Lungaran, den långa väg, som förband Roms två förstäder på högra Tiberstranden, Borgo och Trastevere, hade i början blott få hus att skryta med. Trakten miste först sitt landtliga tycke, sedan Riario, och efter honom Agostino Chigi, som lät Baldassare Peruzzi uppföra den sköna villa, som längre fram kallades *la Farnesina*, börjat sina byggen.

Släkten Sforza hade sedan 1587 en längre tid förhyrt villan, som vid Kristinas ankomst till Rom beboddes af prinsessan af Butera. När Kristina efter prinsessans död flyttade in, hade villan redan fått namnet palats, och Lungaran kallades gata. Med undantag af ett par kloster och några få enstaka större byggnader syntes likväl på den stora sträckan mellan Porta S. Spirito mot Borgon och Porta Settimiana mot Trastevere endast obetydliga hus. Bakom dessa fyllde vigner och trädgårdar sluttningen af Janiculus upp till krönet af kullen. De största och rikaste anläggningarna voro de, som tillhörde Palazzo Riario, hvilka sträckte sig ända dit, där Garibaldis ryttarstod nu står. När planteringarna tillkommit, är ovisst. De funnos emellertid där redan vid Kristinas tillträde och underhöllos af henne på det präktigaste. Hon lät dessutom anlägga springbrunnar, hvartill hon af påfven fick till skänks vatten från den närbelägna ledningen af Acqua Paola.

Till palatset hörde ett lusthus, eller *casino*, högst uppe på kullen, blott ett litet stycke från Garibaldistodens plats. Grunden synes ännu. Där bodde Kristina vid inflyttningen 1659, ty hufvudbyggnaden kräfde omfattande reparationer och inredningar. Dessa blefvo

Neg. förf

SPRINGBRUNN VID PALAZZO CORSINI.

ej afslutade förrän efter drottningens hemkomst från sin första resa till Sverige — antagligen ha de hvilat under hennes bortovaro —, och först med början af 1663 finna vi henne definitivt installerad i sin bostad, till hvilken nu äfven hennes stora och dyrbara samlingar hunnit flyttas.

Bilden vid sid. 97, en reproduktion af ett ytterst sällsynt kopparstick,* ger en noggrann och fullständig föreställning af det, som man ser, tämligen stora etablissement, Kristina disponerade, med dess stall, uthus och bostäder för tjänare af alla slag. Af de många mindre husen till höger synas likväl blott de två största, det längst ned vid gatan samt det dubbla trevåningshuset i midten, ha hört till Palazzo Riario. De äro åtminstone de enda af den rätt betydliga klungan, som upptagas på den dithörande planritningen. Af de fyra byggnader, som synas öfverst på krönet af kullen, är endast den andra från höger Kristinas. Det är den s. k. *casino* eller *palazetto*. Man ser, att den i trots af det blygsamma namnet dock icke varit någon föraktlig bostad.

Det yttre af palatset hade ung-renässansens lugna, förnäma enkelhet. Fönstrens ramar pryddes i hörnen öfver bågen af Riariernas heraldiska ros, samma motiv som användts i *la Cancelleria* och sedan kopierats otaliga gånger. Annars synes fasaden icke haft någon annan dekoration än den påfliga vapensköld, som gravyren visar, förmodligen Sixtus IV:s. Kristinas eget vapen har helt säkert också varit anbringadt å palatset, men i brist på säkra vittnesbörd kunna vi

* I italienska statens samling, *Gabinetto Nazionale delle Stampe.*

endast gissa, att det suttit öfver perrongen till stora ingången, som var från trädgårdssidan.*

Så mycket praktfullare var det inre. Äfven i sextonhundratalets Rom, där de påfliga nepoternas slott glänste i all sin rikedom — en kedja af juveler, infattade i peterspenningens guld, — äfven i de palats, som buro de stolta namnen Borghese, Barberini, Farnese, Pamfili, Chigi, Ludovisi, fanns ej en inredning, som i värde öfverträffade den, som omgaf den forna drottningen från det fattiga landet i fjärran nord. Men så var det ock ej blott Vasahusets ärfda klenoder utan äfven det dyrbaraste krigsbytet från trettioårskriget, som förts hit att pryda Kristinas bostad vid Tibern. Svärdets rof bredvid aflatens! — Ingen svensk kan läsa de långa listorna öfver de skatter, Kristina förde med sig från Sverige, utan en saknadens suck. Huru mäta den skada förlusten af så många konstverk, handskrifter, böcker och andra dyrbarheter orsakat vårt kulturlif? Tröste sig den som kan med tanken, att största delen annars måhända hade brunnit med Stockholms slott! Eller att det allra mesta var våldfånget gods; det brukar ju ej ha lycka med sig.

Men följ nu med, så taga vi en öfverblick af de förnämsta gemaken, sådana de tedde sig under drottningens senare år. Vi åka in genom den stora inkörsporten åt Lungaran, och öfver den sandade gårds-

* Beskrifningen öfver Palazzo Riario grundar sig, för hvad angår det yttre, på så vidt möjligt samtidiga stadsbeskrifningar, stadsplaner och gravyrer. För det inre har jag användt ett Inventarium öfver drottningens bo i Azzolinska arkivet; Nicodemus Tessins beskrifning, tryckt hos **O. Granberg**: KRISTINAS TAFVELGALLERI Stockholm 1896, sid. 175—80; samt sistnämnda arbete själft.

planen svänga vi längs det höga staketet af smidt järn, som omger trädgården, rundt om västra flygeln och stanna vid den breda låga trappan midt på södra fasaden mot Janiculus. Därifrån föra tre portar in i en väldig hall i |__| form, där ett par »schweizare» med hillebarder hålla vakt. Till vänster se vi trappan, som leder till stora våningen, *l'appartamento nobile*, men om det är sommar, tager drottningen ej emot där uppe utan på nedre botten, där man har mera skugga från murarna midtemot och därifrån man genast kan komma ut i trädgården. Vi börja alltså vårt besök i bottenvåningen. Öfver denna finnes en planritning, och vi kunna där med inventariet och Tessins beskrifning i handen tämligen säkert hitta fram.

Som den stora hallen, trappor och korridorer upptogo mycket utrymme, funnos i bottenvåningen blott tio rum, afsedda för drottningens eget bruk. I västra flygeln funnos dessutom ännu några få mindre rum, om hvilkas bestämmelse vi likväl intet veta. — Det första rummet, där besökaren inträdde, låg mot Lungaran åt norr och var det andra från nordvästra hörnet. Där väntade lakejer i gredelina livréer, fodrade med rödt och kantade med brokiga band. Salen pryddes af en antik liggande Kleopatra, af sju andra marmorstoder, af fyra byster på kolonner samt af en antik basrelief föreställande en backanal. På väggarna voro enligt italienskt bruk landskap målade. Dörrgardinerna voro af gredelint kläde med vasavapnet. Äfven väggarna i de följande rummen hade fresker af landskap, men alla, utom det sista, hade därjämte fullständiga väggbonader af grönt vattradt siden.*

* Väggbonaderna af siden, de s. k. *paramenta*, spändes icke

Både väggar och möbler voro öfverdragna därmed, och gardiner, portiärer och kuddar voro af samma dyrbara tyg, ytterligare förhöjdt af en rikedom af guldgaloner och fransar.

Det andra och det tredje rummet disponerades af drabanterna, de s. k. *lancie spezzate*, samt af kavaljererna. Hos drabanterna stodo tre statyer, två byster och åtta kolonner; hos kavaljererna fyra statyer oeh fjorton byster, af hvilka åtta på kolonner. Den fjärde salen var hörnrummet mot öster, och därifrån ledde en dörr ut i en liten trädgård, hvilken en hög mur skyddade mot nyfikna blickar. Där stodo enligt Tessin* »4 Statuer hvaribland den förnämsta är Julius Cæsar af Bronze förgyld i eld. Klädnaden, äfven på Benen, är af Agathe och Antique. Manteln är af Alabastre Cotognino. Den bäste Statuen därintil var en Faunus. Dessutom stodo där 8 Byster på 8 Colonner.»

Praktrummet i bottenvåningen var det femte, *la sala delle colonne*. Det hade två fönster och en dörr, som ledde ut till trädgården, midt emot en liten springbrunn. Mellan fönstren och dörren upplystes väggytorna af speglar, »hvilkas fogningar med blad och blommor voro öfvermålade. Rundt omkring rummet stodo 16 Colonner af Giallo Antiquo med förgyld Bas, Capitel, Corniche och Architrave. Ofwanpå språnget af listen öfver Colonnerna woro små Consoler med deras lister.» — I denna sal voro uppställda de namnkunniga Muserna, åtta marmorstoder, som några år förut funnits i hertigens af Acquasparta trädgård

då, såsom nu brukas, å fasta ramar utan fästades genom ringar vid hakar i väggen. De kunde således lätt borttagas, flyttas, vädras och rengöras. Tessin såg väggarna i bottenvåningen bara.

* Jag citerar Fredenheims öfversättning, tryckt af O. Granberg.

på Eskvilinen.* De hade restaurerats samt försetts med nya hufvud och armar af Ercole Ferrata. Detta sorgliga öde, att nödgas bära ett annat hufvud än sitt eget, delade de med de flesta af Kristinas antika statyer. Lyckligare lottad i detta afseende var den Apollo, som satt midt ibland dem, ty han var helt och hållet modern, ett verk af den nyss aflidne J. Maria Nocchieri.** Midt emot dörren stod på en låg estrad drottningens stora fåtölj under sin tronhimmel med draperier, gardiner, fransar, kuddar och alla tillbehör i grönt vattradt siden och guld; det var här, som Kristina om sommarn gaf audiens.

Det sjette rummet beskrifves af Tessin sålunda: »Midt däri låg på en piedestal en antique Clytia af Marmor: i taket ofvanföre syntes Solen till att utmärka huru hon förälskat sig i den. Hon förestäldes i det ögonblick, då hon förvandlades till en Solblomma. På ändarne af fingrar och tåer såg man redan grenar utbrista, likasom på Daphne. Dessutom voro där 7 andra Statuer och Buster, af hvilka Alexander Magnus och Antinous woro ganska wackra. Där stodo äfven 8 Colonner och ett Qvinnohufvud, hwilket Riddaren Bernini skall hafwa gjort, uti sin första ungdom.***

* För detaljer om af Kristina inköpta fornfynd se **Carlo Fea:** MISCELLANEA Vol. V, s. 226, 227 o. 239, företalet till Feas öfversättning af **Winckelmann:** STORIA DELLE ARTI DEL DISEGNO, p. 32 samt hans OPERE DEL MENGS s. 420. Jfr äfven **Maffeis** RACCOLTA DI STATUE n:r 112—119 och 122, där Museрna och Faunen äro afbildade.

** Enligt Tessin. Enligt Winckelmann skulle stoden däremot vara af Ercole Ferrata.

*** Den första kvinnobyst man känner från Berninis ungdomstid är den sköna bilden af hans älskarinna Costanza Buonarelli, nu i Museo Nazionale i Firenze. Bysten kom till Modena 1640

I det sjunde rummet stod en grupp af Domenico Guidi, tvenne barn stridande om en palm. »Där såg man äfven en vacker Antique Venus med halfböjda knä, såsom sittande i Bad; tre andra små Statuer; 2 Antique Oxar af Marmor; 16 hufvuden och 7 Colonner.»

Det åttonde rummet, i sydöstra hörnet, var det förnämsta näst audienssalen, och här voro drottningens mest värderade bildstoder uppställda. Där syntes en stor Venus, som några år förut anträffats vid gräfningar för öppnande af en ny gata nära S. Lorenzo in Panisperna. Den tämligen illa medfarna statyn hade inköpts af Kristina, som låtit Ercole Ferrata hopsätta, restaurera och fullständiga den. Ett annat fornfynd var en faun bärande en hind öfver axlarna, den bekante förelöparen till den Gode Herden. Denna staty hade anträffats nära S. Maria in Valicella, där en hel bildhuggaratelier kommit i dagen vid arbetena för en gata. Äfven den var restaurerad af Ercole Ferrata. En grupp af Castor och Pollux hade Kristina köpt af kardinal Massini. En naken Ptolomeus, åtta byster och en antik basrelief med Silenus och Backus fullbordade samlingen. Alla bysterna stodo på kolonner af orientalisk alabaster, gul spansk *brocatello* eller *giallo antico*.

Det nionde rummet, mot trädgården, var helt litet och pryddes endast af två marmorbyster af drott-

och fanns 1682 i Firenze. Dess öden under den mellanliggande tiden äro ej kända. Möjligen har den också varit i Kristinas ägo. Skänker och byten af konstverk mellan hofven voro då för tiden vanliga i Italien. Dessutom känner man blott tre från konstnärens ungdom: en madonna samt bilderna af Maria Barberini och Camilla Barbadori. Det synes mig icke troligt, att Kristina ägt någon af dessa senare.

ningen själf.* Bakom detta låg ett badrum med två badkar af grå marmor. Draperierna voro här af rödt kläde. I två nischer stodo en antik Venus, köpt af prins Ludovisi, och Sömnen med vallmo i händerna.** Om venusbilden skref Tessin, att den ansågs »i skönhet gå närmast den Grekiska Venus: också är ingen Antique Statue i hela Rom så fullkomligen conserverad». Venus var kanske ej fullt på sin rätta plats i Kristinas badrum, ty de former, som blottades där, liknade som bekant ingalunda gudinnans. Sömnen passade så mycket bättre, ty där fanns också en enkel säng, hvilket antyder, att drottningen brukade taga en *siesta* efter badet. Däremot synes det föga troligt, att hon skulle ha tillbringat nätterna där. I Rom sofver man ej gärna om natten på nedra botten, ifall man kan slippa, och rummet låg dessutom alltför obekvämt till för betjäningen. Strax utanför ledde en smal trappa, som ännu finnes kvar, upp till Kristinas sängkammare i första våningen. Kommunikationen med badrummet var således lätt.

Af hela ståten i bottenvåningen finnes intet kvar. I de en gång så praktfulla salarna arbetar nu *Accademia dei Lincei's* boktryckeri.

Det har ej lyckats mig återfinna någon planritning öfver våningarna en och två trappor upp, och beskrifningen kan därför ej bli lika fullständig som i fråga om bottenvåningen. Inventariet och Tessins beskrifning lämna dock i fråga om *l'appartamento nobile* tillräckliga upplysningar för att bilda oss en föreställning om

* En af dessa var sannolikt den byst, som nu lär finnas i La Granja nära Madrid och som antagligen är ett arbete af Bernini eller åtminstone utfördt i hans atelier.

** Troligen modern.

dess lysande inredning. — Drottningens förnämsta taflor voro där upphängda jämte hennes dyrbara »tapetzerier».* Tillsammans med hennes öfriga samlingar af böcker, handskrifter, teckningar, mynt och medaljer bildade de ett helt, som ådrog sig alla kännares beundran och hvars skönhetsvärde ytterligare stegrades genom infattningen i ett utomordentligt rikt bohag.

Medan bottenvåningen var hållen i grönt och bonad med vattradt siden, prunkade statsvåningen i rödt, af ålder den förnämaste färgen, och tygerna på väggar och möbler voro sammet, damast och brokad. Sin sängkammare och sina hvardagsrum hade Kristina i den soliga östra flygeln med utsikt mot trädgårdarna. Därpå följde mot norr åt Lungaran samt i västra flygeln de egentliga paradrummen, som synas ha varit nio salar samt ett galleri. — Genast vid inträdet i första rummet, där lakejerna, *i valetti*, uppehöllo sig, såg man, hvar man var. Där stod enligt romerskt bruk en baldakin med hängen, tofsar och fransar af röd sammet. På ryggstycket syntes vasavapnet samt däröfver drottningens *impresa* eller sinnebild, en fenix skådande mot solen. Äfven på dörrgardinerna af sammet såg man vapnet »utskuret af rödt damast, med rödt kantadt, såsom ock derefter med hwitt förhöjdt och med mörkt skuggadt och måladt». Detta sätt att anbringa vapen brukas i Rom än i dag. Väggarna voro klädda med damast, men frisen var af sammet med fransar.

Därpå följde drabanternas rum. Det var »möbleradt med rikt och vackert Damast, med breda Galo-

* Jag begagnar, efter **J. Böttigers** föredöme, detta ord för att beteckna väfda tapeter. Det svenska bruket att kalla dessa »gobeliner», äfven då de icke äro från den berömda franska fabriken, synes mig förkastligt.

ner öfver Sömmarna. Ifrån frisen nedhängde högre Guldfransar, under hvilka war en botten af Guldmoir, på det fransarna så mycket bättre måtte falla i ögat.» — Ungefär liknande voro bonaderna i de öfriga rummen, tills man kom till de två audienssalarna, den mindre och den större. Äfven de voro hållna i rödt och guld, men där hängde dessutom, fästade vid ringar, som löpte på förgyllda järnstänger, några af drottningens ryktbara tapetzerier. Kristina ägde 114 stora tapeter samt 9 mindre stycken. Bland de förra voro 8 sviter af s. k. »historier» och 31 st. landskap eller »verdurer». Af sviterna voro tre synnerligen dyrbara, inväfda med guld och silfver: en svit om 8 st. med Julius Cæsars historia, ursprungligen inköpt af Erik XIV; en (*ricca assai*) om 8 st. med Scipios historia, inköpt af Gustaf II Adolf*; samt en (*richissima*) om 11 st. med Kleopatras historia, inköpt af Erik XIV. Ännu en svit samt några enstaka stycken voro väfda med guld; de öfriga voro af silke och ylle.

Äfven i galleriet, framför fönstren, brukade man hänga tapetzerierna, alltid löpande i ringar på sina stänger. Detta var i full öfverensstämmelse med tapetzeriernas ursprungliga bestämmelse att vara lätt flyttbara och öfverallt användbara dekorationer. Att göra dem väggfasta är en missuppfattning af detta ändamål, och detta sätt att anbringa dem uppträder också först samtidigt med tapetväfveriets förfall. — Kristina lånade stundom ut sina tapetzerier för kyrkoceremonier. Detta var då ännu seden i Rom. För hennes eget första mottagande t. ex., julen 1655, hade

* De s. k. Lennart van Sorgens tapeter. Jfr **J. Böttiger**: SVENSKA STATENS SAMLING AF VÄFDA TAPETER, Sthm 1895, II. 9.

så godt som allt hvad Rom ägde af tapetzerier hopbjudits för att pryda Peterskyrkan och Vatikanen.

Drottningen visste naturligtvis mycket väl själf, hvarifrån hennes tapetzerier kommo, men i Rom och till och med bland hennes omgifning hade man ej reda därpå. Det troddes allmänt, att de ursprungligen tillhört det hertigliga slottet i Mantua, efter dettas plundring 1630 af de keiserliga förts till Prag samt där 1648 tagits af Königsmark med det öfriga bytet från Hradschin. Detta har sagts, skrifvits och tryckts så ofta, att det blifvit tradition, men det är dock oriktigt. — Vid afresan från Sverige förde Kristina med sig 9 sviter tapetzerier af omkring 80 stycken,* men de voro ingalunda krigsbyte utan köpta för svenska kronans sent besparda styfvar under Erik XIV:s och hans efterträdares dagar. Blott två sviter hade bevisligen köpts under hennes egen tid. En af dessa, Dianas historia, fanns ej kvar i Palazzo Riario. Om tre andra, Konstantins historia och de s. k. Bidalska sviterna, råder osäkerhet, då de möjligen fått nya namn. Därtill hade drottningen senare gjort flera inköp bl. a. i Frankrike af en svit om 10 st., »I Trionfi del Petrarca», samt en annan om 7 st. från hertigen af Bracciano, förmodligen en som senare fått namnet »Helena och Paris». Dessa två samt Erik XIV:s två praktfulla serier, Cæsars- och Kleopatra-sviterna, funnos ännu i slutet af 1700-talet kvar i Rom hos huset Odescalchi, till hvilket Kristinas och kardinal Azzolinos arftagare, markis Pompeo Azzolino, hade öfverlåtit nästan alla drottningens konstskatter. Huset Odescalchi kom emellertid för en eller två på dekadans, och tapeterna lära ha föryttrats

* Jfr **Böttiger**, anf. arb. II. 33.

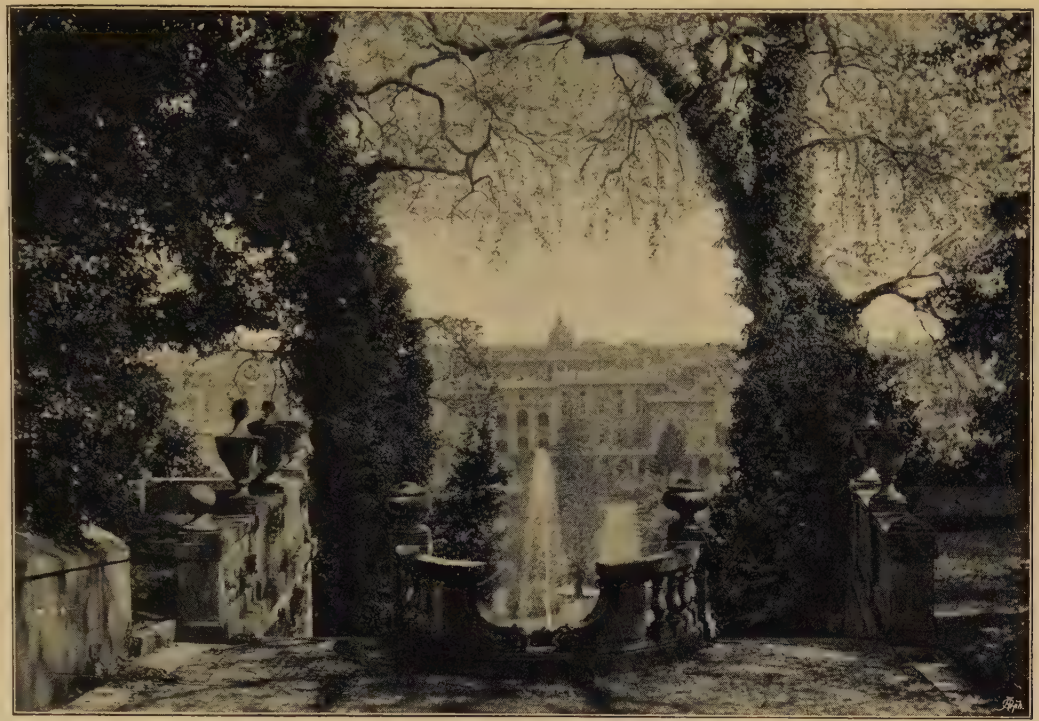

Neg. förf.

FRÅN TRÄDGÅRDEN VID PALAZZO CORSINI.

till två judar. Hvart de sedan tagit vägen, är obekant. Troligen var köpeskillingen låg.

Det är svårt att bilda sig en föreställning om det penningevärde, Kristinas samling i våra dagar skulle representera, men det torde icke vara någon öfverdrift att säga, att om tapeterna nu skulle bortauktioneras, och de voro anständigt bibehållna, skulle summan gå löst på millioner.

Efter denna lilla afstickare på tapetzeriernas område, återvända vi till audienssalarna. I bådadera stod på en låg estrad en stor fåtölj för drottningen under en baldakin af guld- och silfverbrokad. Å ömse sidor om fåtöljen eller »tronen» i stora salen syntes två lejon af förgylldt trä hållande en glob. Rundt om estraden löpte ett skrank af rikt snidadt förgylldt trä med glober på stolparna. På ena väggen såg man ett porträtt i kroppsstorlek af drottningen (af J. F. Vouet), sittande, ena handen stödt på ett lejon. Golfven i båda rummen täcktes af mattor från Kairo och Smyrna.

Stora audienssalen var den förnämsta och kanske grannaste i våningen, men intressantare var utan tvifvel det fyrkantiga hörnrummet åt Lungaran i västra flygeln, där nu *Accademia dei Lincei* har sin högtidssal. Såsom plafonder voro i taket anbringade fyra stora dukar af Paolo Veronese, kända under namnen »L'Amour heureux», »Le Respect», »L'Infidélité» och »Le Dégoût», samtliga nu i England. Omkring målningarnas släta förgyllda ramar var i taket spänd en duk målad med ornament i *grisaille*, lifvade med guld. Öfverst på väggarna, vid frisen, hängde sju taflor af samme mästare, med mytologiska ämnen,

Venus och Adonis, Venus och Mars m. fl. Ännu en tafla af veronesaren, ett exemplar af hans flera gånger gentagna komposition »Europas bortförande», hade en hedersplats längre ned. Man kan tänka sig, hvilken effekt dessa färgfriska liffulla dukar måste utöfva, och likväl voro de ingalunda rummets förnämsta prydnader. Där syntes nämligen också samlingens pärla, Correggios vidtberömda »Danae», nu i Galleria Borghese.* — Som motstycke därtill satt Correggios »Leda med svanen», nu i Berlins museum, till hvilkets förnämsta prydnader taflan ännu räknas i trots af ett par »restaurationer» och annan misshandel. Med Correggios namn ståtade ännu ett stycke, »Jupiter och Io», äfven det nu i Berlin, men det var i själfva verket blott en gammal god kopia. Den fjärde af de högst skattade taflorna var en Tizian tillskrifven »Venus, Kupido och Merkurius».** Dessutom pryddes väggarna af ej mindre än sjutton dukar, som buro den store venetianarens namn, de flesta med mytologiska och allegoriska motiv. Åtminstone tre af dessa, »Venus med musslan», »De tre människoåldrarna» samt »l'Esclavonne»*** voro obestridligen originalstycken af Tizians hand. De öfriga anses af den moderna kritiken på goda skäl såsom kopior eller på sin höjd såsom i mästarens verkstad utförda reproduktioner, men det talar till deras fördel, att de ända till våra dagar an-

* Vid de värderingar, som föregått italienska regeringens för parlamentet nyligen framlagda förslag om inköp af detta galleri, har denna tafla upptagits till en million lire. En värderingsman, den store tafvelkännaren Vilh. Bode, har till och med velat sätta summan 250,000 lire högre.

** Nu i Stafford House, London. Enligt Granberg måste det anses osäkert, huruvida den är af Tizian.

*** Alla nu i England.

setts värda att bära Tizians namn. En kopia var äfven Parmigianino's »Bågskäraren».* Originalet hade den kejserlige intendenten i Prag Miseron lyckats sända undan till Wien, då svenskarne framryckte mot staden. Till rummets klenoder räknades vidare en liten »Ganymedes», som tillskrefs Michel Angelo, en tafla öfver hvars senare öden dunkel hvilar och hvars ursprung från mästaren är osäkert. På Kristinas tid stod den högt i ropet och kallas i ett inventarium *il famoso.* Vidare hade Kristina ansett värdiga att få plats i denna hederssal några taflor af Giulio Romano, Cambiasi, Caravaggio, Guido Reni och Bassano samt två porträtt af Van Dijk. Alla dessa kunde dock ej mäta sig i värde med de förut nämnda. Inalles voro taflorna i salen fyrtiofyra.

Glansen af det hela förhöjdes ytterligare genom speglar. Om inredningen veta vi för öfrigt genom Tessin endast, att »en Antique Buste af Bronze, föreställande Alexander Magnus, stod på Bordet». —

Det var icke utan, att alla de nakenheter, hvilkas skönhet här tjusade ögat, väckte litet anstöt. I sextonhundratalets Rom skulle Lex Heinze haft stor framgång. Redan vid sin första ankomst hade Kristina stött pryderiets vänner genom sin smak för, »lasciva» bilder, men hon var ej den, som lätt tog intryck af andras fördomar. Hon lät helt lugnt borttaga de skynken, hvarmed man behängt statyerna i Palazzo Farnese, och det föll henne aldrig in att dölja Correggios Tizians och veronesarens mästerverk, därför att de framställde människokroppen i ohöljd skönhet. Hvad hon skulle skrattat och harmats, om hon

* Nu i London.

kunnat förutse, att ägaren till hennes Leda ett halft sekel efter hennes död skulle skära ut hufvudet ur duken! Det var för uttrycksfullt, tyckte hertig Louis af Orléans, regentens son, och hans biktfader stärkte honom i uppsåtet! »Just likt prästerna!» skulle hon ha sagt, som hon sade om skynkena i Palazzo Farnese.

Galleriet till *appartamento nobile* rymde femtiosju taflor. Vi återfinna där namnen Tizian, dock endast representerad af kopior, Palma den äldre, Francesco Albani, Salviati, Cambiasi m. fl. Där fanns äfven en S. Giovanni af Bernini, hvilken Tessin kallar »förträffligt vacker». Taflor af Bernini voro ej så sällsynta, som man kanske skulle tro, ty barockens mästare var mycket produktiv såsom målare, och han tänkte själf mycket högt om sin verksamhet på detta område. Han har dock blifvit tämligen ensam i denna uppskattning. Emellertid äro öfver hundra taflor af honom kända. Kristina ägde minst två.

Mantegna och Giovanni Bellini voro representerade i Kristinas samling, den förre med sju taflor, den senare med en, men de hade ej sin plats i hedersrummen. Mantegnas serie med scener ur S. Sebastians lif hängde i lusthuset. Om Bellinis »Konungarnes tillbedjan» finnes det ej antecknadt, hvar den var placerad. Detsamma är fallet med Rafaels »Madonna del passeggio», hvaröfver drottningen var mycket stolt, ehuru den möjligen endast var en kopia. Ej heller vet man platsen för de öfriga åtta taflor med Rafaels namn, Kristina ägde, eller hvar hon låtit hänga Andrea del Sartos »Leda», eller de utmärkta dukar hon hade af Dürer, Holbein, Tintoretto, Paris Bordone och Annibale Carracci.

Men galleriet hade ännu andra skatter att skryta med. I två skåp och två bord af ebenholts förvarades drottningens mynt, medaljer, kaméer och gemmer — omkring 6000 stycken —, desamma som Gustaf III 1784 såg under namnet *Museum Odescalchum*. Konstverk voro äfven de af Faenza ciselerade två silfverkandelabrarna med drottningens sinnebild, fågeln Fenix, hvilka tillsammans vägde 171 romerska ℔. De stodo i hörnen. — Möjligen förvarades också i galleriet* Kristinas sju volymer handteckningar. Däribland funnos Botticellis illustrationer till Dantes Divina Commedia, hvilka nu tillhöra Vatikanen,** men på den tiden brydde man sig icke mycket om Botticelli, och Tessin t. ex. nämner ej hans namn bredvid Rafaels och Giulio Romanos.

Om drottningens enskilda rum i östra flygeln veta vi ej mycket. Sängkammaren var ett jämförelsevis litet men gladt och soligt rum. Vid palatsets ombyggnad har denna flygel icke undergått någon större förändring, och vi se detta rum i dag ungefär såsom det såg ut på Kristinas tid. Två kolonner med förgyllda korintiska kapitäl delade det i två, hvardera hälften täckt af ett särskildt hvalf, prydt af fresker med bibliska scener och grotesker.*** Rummet var helt och hållet draperadt med röd sammet och damast. Till och med kolonnerna voro klädda med sammet. Mellan dem var en liten balustrad af förgylldt trä anbringad. Sängen var rikt behängd med rödt; de tre madrasserna och kuddarna hade alla fodral af rödt

* Kanske också i biblioteket 2 tr. upp.

** En del i Berlins museum.

*** En afbildning och en planritning återgifvas i ORD O. BILD, 1896, s. 57 o. 58, förf:s uppsats »Kristinas sista dagar».

vattradt siden. På golfvet låg en kairomatta, hållen i grönt, rödt och gult. Bredvid sängkammaren hade Kristina ett helt litet kapell med sin sakristia. Möjligen fanns dock någonstädes ännu ett litet större kapell inredt. Säkert är åtminstone, att två andra rum, däribland ett i bottenvåningen, på olika tider användts till gudstjänst. — Hela våningen hade en förtjusande utsikt öfver trädgårdarna och var utan tvifvel en af de angenämaste i Rom.

I våningen två trappor upp var västra flygelns hörnrum åt Lungaran inredt till konsertsal och teater. Det är samma rum, där anti-anarkist-konferensen 1898 hade sina sammanträden. Där hängde 36 taflor, förutom tre, som voro anbringade som plafonder. De förnämsta voro åtta dukar af Rubens, däribland »De fyra världsdelarna», nu i Wiens museum; den sedermera uppbrunna »Scipios ädelmod» samt mytologiska stycken, hvilka nu förmodas finnas i England. Näst därefter märktes fem kartonger af Giulio Romano med Jupiters äfventyr, sannolikt nu i Paris. De öfriga tillskrefvos Guercino, Lanfranco, Guido Reni, Pietro da Cortona m. fl. — Andra våningen var i allmänhet afsedd för det mera samtida måleriet. Där hängde också drottningens fåtaliga och föga värderade flamska och holländska dukar af Jan och Abr. Brueghel, Bril, Honthorst, Seghers m. fl. — Inalles ägde Kristina i Rom omkring 300 målningar, af hvilka de flesta och bästa härstammade från Prag. Men hon hade därjämte riktat sin samling, dels genom några gåfvor, dels genom åtskilliga inköp, af hvilka det betydligaste var det af den Imperialiska samlingen i Genua 1667.

Två rum voro afsedda för biblioteket och ett tredje för handskriftsamlingen. Denna senare, som nu till allra största delen tillhör Vatikanska biblioteket,* var en af de förnämsta och dyrbaraste i Europa, och den förlust den svenska vetenskapen lidit genom att den stannat utomlands är ofantlig — och ty värr oersättlig. Här är icke platsen att ingå i några detaljer om Kristinas böcker och handskrifter, men jag begagnar tillfället att rätta den ganska allmänna villfarelsen, att äfven de förra hamnat i Vatikanen. Väl om så varit! De ha i stället så småningom skingrats åt alla möjliga håll och ha i alla tider varit särdeles eftersökta af samlare, dels emedan många af dem innehålla anteckningar af drottningens hand, dels för bandens skull. Dessa voro för det mesta af rödt skinn eller af pergament med vasavapnet pressadt i guld. Under de senare åren började Kristina därjämte rätt ofta använda tre kronor. Somliga band voro ytterst rikt utstyrda med guldpressningar, verkliga praktexemplar af romerskt bokbinderi. När Fredrik IV af Danmark 1708 efter sitt besök i Florens reste genom Bologna, erhöll han till skänks af Klemens XI:s brorsöner Carlo och Alessandro Albani flera

* Alexander VIII (Ottoboni) köpte Kristinas böcker och handskrifter af Pompeo Azzolino för en summa, som uppgifvits till 8000 scudi. Han skänkte genast omkring 1900 af handskrifterna till Vatikanska biblioteket, där de bilda den s. k. Regina-samlingen. De öfriga behöllos i släkten Ottoboni och införlifvades med dess öfriga handskrifter, tillsammans med hvilka de senare likaledes tillföllo Vatikanska biblioteket. Denna samling kallas där den Ottoboniska. Alexander VIII lät till erinran om sin gåfva uppsätta en inskrift i biblioteket samt slå en medalj. De äro likväl mera till hans eget lof än till Kristinas, hvarför jag ej här återger lydelsen. Den är att läsa hos **Arckenholtz** II. 322.

böcker och kartor, som tillhört Kristina.* De ansågos väl värda att användas till kungliga presenter.

I östra flygeln öfver Kristinas egna rum bodde den kvinnliga uppvaktningen. — Och härmed är vårt vetande om själfva palatset slut. Jag kan ty värr ej berätta, hvar Kristina hade sitt laboratorium eller s. k. *distillaria* eller sin matsal eller sina kök. Dessa voro tre: *la cucina segreta* för drottningen själf, *la cucina dei cavalieri* för uppvaktningen samt *la cucina comune*. Kristina åt vanligen ensam och ofta i sängen, ty inventariet upptager ett särskildt därför afsedt bord, liksom ett annat för att läsa i sängen. Hennes anspråk på köket voro som bekant små, och den summa, som i räkenskaperna för ett år synes för hennes egen kost, är obetydlig. Men ville hon slå på stort och ställa till middagar, så var det ej silfver, som fattades. Hon ägde däraf, oaktadt stora förluster genom Santinellis och andras stölder, öfver 2000 romerska skålpund, det mesta rikt arbetadt. Bland annat märktes fem stora vinkylare med deras slefvar, vägande tillhopa 288 ℔, tre ljuskronor om 187 ℔, två kannor med deras brickor om 108 ℔, två kandelabrar (i galleriet) om 171 ℔ och ett annat par om 138 ℔ samt en mängd skålar, korgar, saltkar, peppardosor, ljusstakar, fat och tallrikar. Märkvärdigt nog säger inventariet blott om få föremål, att de haft drottningens vapen. Mycket var förgylldt, men af massivt guld ägde Kristina blott en brödkorg och ett fat, vägande tillsammans något öfver 7 ℔. Rätt dyrbara pjeser, som man ser. Af silfver funnos ej mindre än

* **Fr. Cancellieri:** NOTIZIE DELLA VENUTA IN ROMA DI CANUTO II, ETC., Rom 1820, s. 35.

27 bläckhorn och sanddosor, några förgyllda, såsom det anstod en så vitter furstinna. Sämre var det ställdt med skedar, knifvar och gafflar. Inventariet upptager blott 9 fullständiga kuvert, 18 skedar samt 8 knifvar af silfver. Det öfriga af dessa alltför portativa artiklar var af mindre ädla metaller.

Det kan möjligen ännu roa mina läsare att veta, att inventariet bl. a. upptog två stora rum-bonader af gyllenläder, den ena om ej mindre än 531 skinn, med 11 portiärer, däraf 6 med vapen. En bonad fanns äfven tillreds för att kläda ett rum i sorg. Den var dock ej helt svart utan af violett kläde med svarta band. — Af musikinstrument funnos 2 orglar, hvaraf den ena var kardinal Azzolinos, 3 clavicembaler och 3 spinetter, 6 violor, 1 lyra och 2 gitarrer, den ena afsedd för pagerna. Talrikare voro de krigiska instrumenten: 51 musköter, 44 karbiner, 14 pistoler, 4 terzeroler, 37 hillebarder, omkring 50 svärd och värjor m. m. — Bland anmärkningsvärda artiklar förekommo vidare en biljard samt en låda för drottningens peruker, om hvilken mycket noggrant uppgifves, att den hade lås. Kristina var ej mycket noga om sitt yttre, men jag undrar, om det i världen existerat många gömställen för kvinnligt löshår utan lås.

Bakom palatset låg en ridbana, som under drottningens senare år blott undantagsvis begagnades af henne själf. Ålder och tilltagande korpulens gjorde det besvärligt för henne att sitta till häst, men hon fortfor alltid att lifligt intressera sig för hästar, och bland tjänstepersonalen förekom en beriderska. Söder om ridbanan vidtog den stora trädgården. Dess nedre jämnt liggande del utgjordes af stelt hållna anlägg-

ningar med klippta häckar och rabatter i konstrika figurer. En springbrunn och två grupper löfsalar bildade ett lifvande afbrott i anordningens dekorativa tvång. Tre långa täckta gångar af järnek och lager, till skydd mot sol och nyfikenhet, förde genom den nedre trädgården ända till stigningen mot Janiculus. Där antog anläggningen mera karaktären af park. En lummig dunge af järnekar, kastanjer, plataner, pinier och acacior, med en och annan magnolia och cypress, fyllde kullens af två terrasser med trappor och springbrunnar afbrutna sluttning. Vid hvarje afsats vidgade sig utsikten och öppnade för blicken allt bredare taflor af landskaplig skönhet. Det var en tröttsam vandring kanske, det sista branta stycket upp till krönet, där *il casino* låg, men den förde till en af världens skönaste utsiktspunkter. Pennor utan tal ha skildrat anblicken af Rom och Campagnan från Janiculus, men ingen har gjort den rättvisa, och ingen kan göra det. Så tycker åtminstone den, som står där uppe en solig vårdag och följer ljusets trollspel af skuggor och dagrar. Ett litet moln öfver solen, och hela taflan förändras med ens. Ett lätt töcken blott, som afbryter någon reflex, och en ny stämning födes. Oföränderliga äro blott konturerna: det majestätiska panoramat från Soracte i norr till de Albanska kullarna i söder, där berg knyter sig till berg som länkarna i en jättes brynja; Roms väldiga massor af murar på Campagnans gräsklätt; allt detta ligger där dag efter dag, sekel efter sekel orörligt och stilla. Tidens hand sätter blott då och då ett nytt komma på sidan. Skriftens mening rubbar den icke. Dock, inga ögon se där detsamma, och ingen dag är taflan

Trädgårdsfasaden af Palazzo Corsini år 1900.
Neg. af förf.

densamma som gårdagens. Se den hundra gånger, se den tusen, aldrig skall du tröttna. Den är som solen, alltid

aliusque et idem,

och gärna fortsätter man Horatii bön:

. . . . *possis nihil urbe Roma*
Visere majus.

Ty den griper med en sällsam tjuskraft, denna underbara bild af lefvande död och dödt lif, Rom som varit och Rom som är, denna tysta sång af stumma stenar, denna verklighet mindre än drömmen men större än sig själf. Och hvar gång man ser den blir tjusningen större, ty hvar gång löses en tunga och börjar tala. Tro ej man behöfver vara boksynt och lärd för att förstå det språket! När bokstäfverna äro monument, kunna äfven klena stafvare läsa, och när sagan hviskas fram af konst och natur i förening, är det med hjärtat man lyssnar. Roms skönhet förstår den fåkunnige godt. Kanske känner han den än innerligare än den lärde; skarpa ögon se rynkor på den skönas kinder, och spörjande öron fatta dissonanser i sången.

Ofta har Kristina suttit här uppe i sitt kära *casino*, där hon lefvat sina lyckligaste dagar, den första varma växande hängifvenhetens tid, då hon älskade Azzolino med all den glöd, hvaraf hon var mäktig. Ofta har hon ännu på gamla dagar vandrat dit upp vid den trogne vännens sida, och med en viss stolthet har hon om sin kärlek då kunnat säga, äfven hon:

aliusque et idem.

Hvem vet, hvad hon har tänkt, då hon satt i hörnrummet, där den stora kikaren stod, och skådade mot det blåa Soracte. Kanske kunde hon, då hon slöt ögonen, se genom berget långt långt bort till det fattiga land, hvarifrån dock all prakten och ståten kommit, och tillbaka genom åren till den tid, då hon ännu var en liten flicka, som hela det landet höll af. Kanske hade det varit synd, ty då hon öppnade ögonen igen, hade skönhetstaflan under hennes fötter måhända mistat litet af sin fägring — för stunden.

Själfva *casino* var en tre våningar hög nästan kvadratisk byggnad med sex fönster på hvarje fasad. Från östra sidan ledde en trappa upp till första våningen, den enda hvari drottningen själf vistades. Bottenvåningen synes ha innehållit kök och ekonomirum; två trappor upp voro rummen för den kvinnliga personalen. Drottningens våning bestod af åtta rum, omgifvande en stor hall eller *anticamera*. Denna senare var klädd med röd damast, alla de öfriga rummen med grönt siden, brokad, damast eller taft. Gardinerna voro af detta lättare tyg. Nästan hela drottningens skulptursamling och flera af hennes större taflor hade länge inrymts därstädes,* innan de flyttades ned i palatset. Porträttsamlingen fanns likaledes länge i Casino, och det är möjligt, att den stannat där ända till drottningens död. Blott angående enstaka porträtt

* Inventariet upptager såsom befintliga i Casino de flesta af de skulpturer och de flesta af de taflor Tessin 1688 såg i själfva palatset. Omflyttningen har således ägt rum mellan inventariets författande och 1688. Jag kan ej noga bestämma, när inventariet uppsatts, men som det nämner Vasenau såsom boende i palatset, kan det ej vara tidigare än 1673, då han kom till Rom, men som hans vistelse då var ganska kort, är det troligare, att det skrefs efter hans hemkomst från sin beskickning till Sverige, 1677.

har jag sett bestämda uppgifter om att de hängt i själfva palatset. Märkvärdigt nog synes Gustaf Adolf ha fattats i samlingen. Denna upptog däremot af svenskar: Karl X, Karl XI, Maria Eleonora, Hedvig Eleonora, Adolf Johan, Axel Oxenstierna, Karl Gustaf Wrangel, M. G. de la Gardie, H. K. Königsmark och Ebba Sparre. Ulfelt, Chanut, Descartes, Bourdelot, Grotius och Naudé påminde också om flydda dagar i Sverige. Den italienska samtiden representerades af Bernini och naturligtvis af Azzolino. Af samtida regenter syntes där Ludvig XIV, Cromwell, Vladislav IV samt Filip IV och Karl II af Spanien. Vidare märktes hertigen af Orléans och den sköna la Vallière, förutom en mängd, hvilkas namn ej bevarats. Af Kristina själf funnos åtminstone sex porträtt, af Bourdon, Beck, J. Ovens och J. F. Vouet.

Det första rummet till vänster om trappan vette mot söder och var ett väntrum, som i händelse af behof kunde inredas till kapell. Näst intill, i sydvästra hörnet, hade drottningen en mindre sängkammare. Hon brukade därifrån höra mässan läsas i rummet utanför. I detta rum hängde* Mantegnas sju taflor med S. Sebastians historia. Därpå följde åt väster en större sängkammare med en profanare tafla, en »Danae» af Giulio Romano, försiktigtvis skyddad af en grön taftgardin. De öfriga rummen voro en tid fyllda af statyer, byster och kolonner, och äfven efter den stora flyttningen till bottenvåningen i palatset kvarlämnades säkert tillräckligt för att gifva dem ett furstligt utseende. Samlingen var stor nog därtill, och till och med på taket stodo två statyer.

* Åtminstone då inventariet skrefs.

— För utsiktens skull funnos i ett af rummen två kikare, en stor och en liten. Utanför den lilla *loggian* på norra sidan hängde fågelburar. På andra sidan mot söder fanns en särskild liten trädgård med en Venus och Kupido i marmor.

Efter Kristinas död förblef Palazzo Riario länge utan någon stadig hyresgäst. 1702 flyttade kardinal Vincenzo Grimani dit, men han stannade blott ett par år. Våren 1708 var det hart nära, att huset åter sett en kunglig gäst från norden inom sina murar. Fredrik IV af Danmark, som under karnevalen vistades i Florens, väntades till Rom för fastan, och för att värdigt mottaga honom lät Klemens XI hyra Palazzo Riario och på det präktigaste inreda och möblera det. Han intresserade sig så lifligt för anordningarna, hvilka leddes af kardinal Pietro Ottoboni, att han personligen infann sig för att inspektera våningen, men det var lönlös möda, ty den danske kungen ändrade sina resplaner och reste i stället norr ut. — Därefter kom åter en kardinal, portugisen Pereyra de la Cerda, och efter honom en abbé Ridolfi, men nu voro den gamla byggnadens dagar räknade. Sedan kardinal Lorenzo Corsini 1730 såsom Klemens XII bestigit påfvestolen, flyttade hans förnäma släkt från Florens till Rom och sökte sig där en bostad, värdig påfliga nepoter. Valet föll på Palazzo Riario, som inköptes af påfvens brorson kardinal Neri Corsini. Denne fann likväl utrymmet otillräckligt och lät utvidga och delvis ombygga palatset af Fuga, som då var arkitekten på modet. Denne tillade en ny flygel åt väster, inredde den monumentala trappan samt uppförde den nuvarande stillösa fasaden. Det

hela har därigenom blifvit mera storartadt och grannare, men jag fruktar, att det förlorat i behag.

Ödets nyck ville, att palatset äfven under sitt nya namn skulle ha något med en svensk drottning att göra — fast det var, innan hon hade någon aning om att en tron väntade henne. När Josef Bonaparte på hösten 1797 kom till Rom såsom franska republikens sändebud, bodde han nämligen i Palazzo Corsini, och där mottog han vid jultiden ett besök af sin svärmoder, m:me Clary och dennas unga dotter Désirée. Besöket blef icke långvarigt, ty strax därefter inträffade det upplopp, hvarunder general Duphot fann döden utanför palatset, och hela den franska beskickningen lämnade genast Rom. Drottning Desiderias vistelse i drottning Kristinas boning räckte blott några dagar.

Äfven i ett annat afseende har palatset bevarat sina traditioner. Icke mindre än tre akademier ha efter Kristinas tid haft sina sammanträden där, nämligen *Gli Infecondi*, *Accademia dei Quirini* och *Accademia dell' Archeologia*, och då italienska staten 1883 inköpte huset af den furstliga släkten Corsini, var det för att upplåta det till säte för den berömda *Accademia dei Lincei** samt där inrymma sina samlingar af äldre taflor och af kopparstick. Museerna öfvergifva ej de hus, där man älskat dem, skulle man förr i världen ha sagt! — Jag vill ej säga något ondt om museerna, men jag tviflar ändå litet på deras intresse för det gamla palatset eller kanske rättare på deras inflytande hos det nya Italiens byråkrater. De ha åtminstone ej kunnat hindra dessa herrar från att

* Italienska vetenskapsakademien.

hugga ned en stor del af de härliga lummiga gamla träden för att i den sköflade parken inrätta hvad de behaga kalla en botanisk trädgård. Måtte Kristinas skugga förlåta dem — om hon kan. Jag skulle ha svårt för det.

Medalj slagen i Rom öfver Kristina.

IV.

ACADEMICA.

A. B.

BOKBAND SOM TILLHÖRT KRISTINA (1686).

(BRODERADT I SILFVER.)

Kristinas vapen. Romerskt träsnitt 1656.

IV.

Academica.

Italienska akademier. — Vitterlekarna i Palazzo Farnese. — F. M. Santinelli som skald. — Ett egendomligt lotteri. — Kristinas mecenatskap. — Accademia Reale stiftas. — Ordensfunderingar. — Också en serafimerorden. — Akademiens medlemmar och arbeten. — Astrologien under rannsakning. — Smak och stil. — Arkadierna. — En hyllning efter döden. — Bosco Parrasio. — Herde-akademien. — Svenska arkadier.

Man får i Rom så ofta höra, att drottning Kristina stiftat *l'Accademia degli Arcadi*, eller, som det kortare och rättare heter, *l'Arcadia*, att det så småningom nästan blifvit en trosartikel. Äfven ansedda svenska forskare, Biörnståhl i första rummet, ha upp-

repat påståendet. Det är dock strängt taget icke fullt riktigt. Kristina har icke stiftat »Arkadien», men den kan anses som en fortsättning af hennes egen akademi, och en skildring af de svenska minnena i Rom vore icke fullständig utan några ord om båda dessa samfund.

Sextonhundratalet var som bekant akademiernas gyllene tid, i synnerhet i Italien. Icke blott hvarje hof utan äfven hvarje mera betydande stad skulle ha sin akademi för vetenskap, vitterhet eller konst, eller ibland helt enkelt för att roa sig. Ofta funnos flera akademier äfven i mindre städer, och listan på alla deras namn skulle fylla sidor. Endast i Rom funnos under tiden 1560—1720 ej mindre än femton. Några lefva ännu kvar under sina gamla namn fast i modernt skick, men många flera af dessa *Intrepidi*, *Illuminati*, *Humoristi*, *Infecondi*, *Intronati*, *Arrabbiati* och allt hvad de heta ha skattat åt förgängelsen. Må man dock icke fästa alltför mycket allvar vid det högtidliga namnet. Akademierna voro då för tiden ett uttryck för det allmänna behof af sällskaplighet, som något senare tog formen af ordenssällskap och i våra dagar yttrar sig i klubbväsendet. Skulle Idun, »Tratten» eller Stora Sällskapet ha sett dagen i Rom på sextonhundratalet, hade de säkert döpts till »akademier». Man ville nog vara vitter och lärd, men ibland ville man också ha trefligt. Tanken var kanske icke så dum.

Strax efter Kristinas ankomst till Rom höll hon i Palazzo Farnese* hvad i nutidens reporterstil skulle kallas aftonunderhållningar, till hvilka Roms

* I det rum, som nu är stora matsalen.

förnämsta vitterlekare inbjödos. Det var klent ställdt med växtligheten på den romerska parnassen då för tiden, och jag kan lugnt förtiga namnet på de dilettanter, som där bröto sin lager. Mina läsare ha troligen aldrig hört talas om dem förr. Utom två kanske: bröderna Santinelli. Den äldre, Francesco Maria, var verkligen, bland mycket annat, äfven rimsmidare och har till och med låtit trycka några af sina skaldestycken.* Den yngre, Lodovico, samma råe sälle som sedan stack ihjäl Monaldesco, var bara med som åhörare — och dansör. — Det gick nämligen rätt gemytligt till vid dessa akademier. Den första, som hölls den 24 januari 1656, ägnades visserligen åt loftal öfver påfven, onekligen ett ganska allvarsamt ämne, men redan vid det andra sammanträdet slog man in på lättare banor. Talaren för aftonen sysselsatte sig med att bevisa, att kvinnliga snubbor stundom äro kärleksbevis. Det visste nog många förr, men ämnet utvecklades nu med den grundlighet det utan tvifvel förtjänar. — Vid den tredje akademien diskuterade man, huruvida skaldeingifvelsens ådra flyter rikare om dagen eller om natten. Den höga församlingen uttalade sig för natten. Skälen har jag icke reda på, men det synes mig troligt, att akademien hade rätt. En af nutidens mest bekanta romanförfattare, hvars besök nyss afbrutit mitt skrifveri, var af alldeles samma åsikt. — Nattens seger firades med en stor balett under anförande af bröderna Santinelli, i hvilken Natten uppträdde jämte de tolf Timmarna och fyra

* *Preparamenti festivi di Parnasso*, Rom 1656, med dedikation till Monaldesco; *Poesie*, Venedig 1669, och *il Pegaso*, Rom 1683 (med anledning af Wiens befrielse).

Stjärnor. Glansnumret var en af Stjärnorna dansad *canario*. Skada blott, att det bara var karlar som dansade.

Den fjärde akademien blef den sista men säkert icke den tråkigaste. Francesco Santinelli, som fått sig ledningen anförtrodd, hittade på att låta de närvarande draga lott om ämnen, som de fingo improvisera öfver. Det kallades *lotto accademico* och beundrades som mycket kvickt. I våra moderna akademier skulle det måhända taga sig litet besynnerligt ut.

Fastan gjorde slut på akademierna, hvilka betraktades som alltför världsliga förströelser, och Kristina upplät i stället Palazzo Farneses salar för predikningar och oratorier. Sedan dröjde det mycket länge, innan hon åter fick ro och lägenhet att tänka på några akademier i Rom. På *Sturm und Drang*-perioden 1656—1658 följde tio nästan lika oroliga år, fulla af politiska funderingar och ekonomiska bekymmer samt bl. a. upptagna af de två resorna till Norden. Först efter hemkomsten från den sista svenska resan i slutet af 1668 inträder i den stackars drottningens lif en längre tid af något, som kan kallas lugn och under hvilken hon kan låta den vackraste sidan af sin begåfning komma till sin rätt. För den historiska sanningens skull har jag så ofta nödgats dröja vid de mindre tilltalande sidorna af Kristinas mångskiftande personlighet, att det är ett verkligt nöje att en gång skrifva om henne som beskyddarinna af vetenskap och konst. Där är hon sympatisk, och vasablodet kommer till heders.

Kristinas mecenatskap har varit storartadt och af det goda slaget. Ty äfven här finnas gradationer, till

och med motsatser. Det finnes verkligen också ett mecenatskap, som är af ondo och som genom att söka drifva konst och vetenskap in på vissa gifna banor fostrar maner. Låter konstnären, skalden eller forskaren locka sig att tjäna andra ändamål än sina egna, att söka annat än skönhet och sanning, då släckes gudagnistan. Frihetens syre kan ej ersättas af kväfve, ej ens om det är framgångens. Ack I jordens store af alla slag, af alla sekler, af alla länder, stort är det skuldregister, I åsamkat eder, när ni glömt detta — och dock har det ofta skett i välmening! — Kristina har verkligen älskat konst och vetenskap för deras egen skull. Hon har därjämte haft en hög uppfattning af sin kunglighets plikter därvidlag. *Il faut que les Princes se rendent protecteurs des sciences et des arts*, har hon skrifvit.* Visserligen har hon tillagt *sans se rendre les competiteurs de leurs professions*, hvarmed hon velat visa, att fursten egentligen är en alltför hög person för att syssla med sådana saker,** men i själfva verket har hon genom sitt exempel gifvit följande vackrare öfversättning åt sitt förbehåll: »utan att fuska i deras yrken eller vilja föreskrifva dem lagar.»

Hvad de bildande konsterna angår, var Kristinas intresse företrädesvis samlarens. Det kunde svårligen annorlunda vara med en sextonhundratalets furstinna. Antikens uppfattning af konsten såsom en af det offentliga lifvets funktioner hade blossat upp under renässansen endast för att kväfvas i »kabinetten»

* SENTIMENTS HÉROIQUES. Manuskript med egenhändiga rättelser, börjadt den 29 september 1681; i Azzolinska arkivet.

** Den följande satsen lyder: «Il est également honteux aux Princes d'en savoir trop, ou d'estre tout à fait ignorants.»

— alldeles som politiken —, och den har först i våra tider vaknat till medvetenhet igen. Må vi därför ej förundra oss att under Kristinas penna finna följande ord: *La Pinture, la sculture et tous les autres arts qui en dependent sont des impostures innocentes, qui plaisent et qui doivent plaire aux gens d'esprit. C'est un defaut a un honeste homme que de ne les aymer pas, mais il faut les aymer raisonnablement.**

Sympatiskt förstående står hon däremot i sitt förhållande till vitterhet och vetenskap. Hennes törst efter vetande är ej blott nyfikenhet, äfven om någon ytlighet låder därvid. Det var ju oundvikligt. De vittras och lärdas sällskap var henne alltid kärt, både i ungdomen och ännu mer kanske på gamla dagar, sedan hon hunnit jorda många illusioner. Mot dem har hon varit något mer än den förnämt beskyddande drottningen; många gånger har hon blott velat vara den uppmuntrande, rådkloka och taktfullt hjälpande vännen. Och eftersom penningfrågan sällan saknar sin betydelse, så må det ock räknas Kristina till heders, att hennes frikostighet aldrig förnekat sig, ej ens under de år, då hon sent omsider fått lära sig, hvad det betyder att behöfva hushålla.

Det var först 1674, nära sex år efter den sista hemkomsten till Rom, som den länge närda tanken att stifta en akademi blef till verklighet. Dessförinnan hade politiken och teatern upptagit för mycket af drottningens tid. Förberedelserna hade också varit grundliga, ty denna gång gällde det mera allvar än

* *Sentiments*, a. st.

då bröderna Santinelli dansade *canario* i Palazzo Farnese.

Vapen på bokband, som tillhört Kristina (1684).

Kristina har uppsatt ej mindre än aderton koncepter till sin akademis stadgar.* Det första är helt och hållet af hennes egen hand. De andra äro samtliga renskrifna med hennes sekreterares, abbé Santinis, präktiga stil samt i margen försedda med Kristinas talrika ändringar. Man kan tänka sig, med hvilka känslor Santini gång efter annan präntade *Constitutioni dell' Accademia Reale* öfverst på arket, undrande, om denna gång väl skulle bli den sista. Alltid fann Kristina något att ändra; ej ens det adertonde konceptet kom tillbaka orördt. *Tantæ molis erat. . .* Akademiens ändamål uppgafs vara att vinnlägga sig om vetenskapens alla grenar samt att vid sina sammankomster behandla alla ämnen, som kunde vara föremål för mänskligt vetande och mänskligt tal. Tämligen vidsträckt således! Dock skulle allt uteslutas, som kunde kasta tvifvel öfver kyrkans dogmer eller som anginge politik. Likaledes finge intet af satiriskt innehåll förekomma mot hvem det vara mände, och ej heller några loftal eller smickerskrifter öfver drottningen själf. Akademiens språk skulle vara italienska; man borde beflita sig om »en sträng, majestätisk och tuktad stil med undvikande af den moderna smaken för svulstighet och öfverdrift.» Därför borde man till förebilder välja de gamla mästarne från språkets »heroiska» tid likväl med undvikande af »toskanskans grammatikaliska vidskepelse och torrhet». Hellre borde man till mönster välja »det romerska hofvets ädla och bildade tal». Främmande lärde skulle dock få begagna latinet. Språkfrågan hade varit föremål för mycket ändrande fram och tillbaka i de aderton koncepterna,

* Montpellier-samlingen XIII; 23—135.

innan man stannade vid denna lösning. Latinet hade ömsom införts och strukits. Såsom betecknande för tiden förtjänar anföras, att italienska språket i samma paragraf förekommer under tre benämningar: *volgare*, *italiana* och *toscana*.

Akademiens sammanträden voro dels hemliga, dels offentliga. Vid de förra närvoro endast akademiens ämbetsmän samt af drottningen särskildt tillkallade medlemmar. Insända skrifter pröfvades där af fyra censorer med biträde af en sekreterare och en lektor. De afhandlingar, som vunnit denna utvalda församlings gillande, föredrogos sedan vid de offentliga sammanträdena. Programmet för dessa upptog för hvar gång en föreläsning samt en disputation, hvarvid en akademiker uppträdde å hvardera sidan för att försvara eller angripa en uppställd sats. Talarne skulle således alltid vara minst tre.

Hvarje akademiker fick välja sitt ämne, och tiden för talen var ej begränsad. Något oförsiktigt kanske, men i dessa tider ville man ha sina njutningar ordentligt tilltagna. Man satt gärna fyra timmar till bords; en »akademi» borde väl ej stå tillbaka för en middag. I de första koncepterna hade sammanträdena bestämts till tre dagar i veckan, men förståndigt nog hade Kristina sedan strukit alla bindande föreskrifter härom, och det öfverlämnades till hennes godtfinnande att utlysa sammankomsterna, hvilka alltid skulle äga rum i hennes palats. Med tre aftnars vitterhet i veckan hade ingen kunnat härda ut.

Drottningen åtog sig alla kostnader för handlingarnas renskrifning och tryckning. Å andra sidan förbehöll hon sig, i egenskap af »akademiens furste

och beskyddare» — märk den maskulina formen — tillsättandet af alla ämbetsmän. Efter hennes död skulle detta föreståndarskap öfvergå på den kardinal, drottningen kunde ha därtill utsett. Ursprungligen hade det i koncepterna stått »på kardinal Azzolino», men sedan hade det allmännare uttrycket valts. — Azzolino hade naturligtvis rådfrågats i fråga om allt, som rörde akademien, och sannolikt ha de flesta af de aderton koncepterna underställts honom. Där finnes dock blott en enda och tämligen obetydlig rättelse af hans hand.

Akademien skulle ej ha några sinnebilder eller valspråk och medlemmarne ej antaga några namn såsom annars brukligt var. Den kallades helt enkelt *Accademia Reale*. —

Det finnes dessutom bland drottningens papper ett utkast till stadgar för en *Accademia Clementina*, hvilket synes vara tidigare än de andra och antyder, att Kristina först haft för afsikt att uppkalla sin stiftelse efter vare sig Klemens IX eller Klemens X. Jag antager, att hon afstått från sin afsikt för att undvika förväxling med *Collegio Clementino*, en 1595 af Klemens VIII stiftad uppfostringsanstalt för adliga ynglingar,* i hvilken brukade gifvas så väl dramatiska föreställningar som »akademier». Dessa bevistades ofta af Kristina, och hon öfvertog äfven beskyddarskapet öfver en *Accademia degli Stravaganti*, som 1678 stiftades i kollegiet.**

---

* Nu Convitto Nazionale Vittorio Emanuele II.

** **Girolamo Donnino**: I CONVITTORI ILLUSTRI DEL COLLEGIO CLEMENTINO, Rom 1899, s. 9—13 — Acc. d. Stravaganti's handlingar trycktes i Rom 1688. De äro tillägnade drottning Maria Eleonora af England.

Kristina har äfven roat sig med att skrifva stadgar för tre ordnar. Den ena var en nunneorden, *Le Romite;* den andra en militär riddarorden, *della S. Passione*, och den tredje, likaledes en riddarorden, skulle heta — *La Croce del Serafino.* Att döma af de omständliga reglerna tyckes hon ha omfattat dessa hugskott med lifligt intresse, men en flyktig blick på stadgarna är nog att visa, att hennes ordnar icke hade den aflägsnaste utsikt att någonsin kunna blifva till verklighet. Serafimerriddarne t. ex. skulle äga domsrätt i civila mål utan annan appell än till ordens storprior.

Den nya akademien fick genast från början en allvarligare prägel därigenom, att de allra flesta medlemmarne voro andliga. Af det mera världsliga sällskap, som aderton år förut samlats kring drottningen i Palazzo Farnese, fingo nu blott två vara med: abbé Vincenzo Maculano samt monsignor Ottavio Falconieri. Denne senare befann sig för tillfället på resa i Sverige tillsammans med diplomaten grefve Lorenzo Magalotti, som någon tid därefter likaledes kallades till ledamot af akademien. Listan öfver medlemmarne upptager många högt ansedda namn:* främst bland dem monsignor G. F. Albani, som sedan blef Klemens XI, de lärda kardinalerna Noris och Rodolovic, skalderna Menzini, Guidi, Filicaia och Lemene.

* I Vatikanska biblioteket förvaras en i rödt bunden liten bok med Kristinas vapen, som tydligen varit afsedd att utgöra den liggare, hvari akademisterna skulle teckna sina namn (Cod. Ottobon. 2,140). Alla bladen utom de två första äro likväl tomma. Dessa två, som aftryckts hos Arckenholtz, II 139, upptaga 27 namnteckningar. Vid Stefano Pignatellis namn har Kristina egenhändigt antecknat hans dödsdag (16 jan. 1686). — Denna lista är långt ifrån fullständig och snarare att betrakta som ett slags autografalbum. — Rodolovics namn finnes ej däri men är tillagdt af Arckenholtz, som följt Crescimbenis oriktiga afskrift.

naturforskaren och skriftställaren Francesco Redi samt en rad af jesuiter, dominikaner, fransiskaner och abbéer, framstående för lärdom men hvilkas namn föga lefvat efter dem. Att det ansågs för en heder att tillhöra detta vittra sällskap bevisas bäst däraf, att en man af sådan ställning som prefekten för Vatikanska biblioteket abbé Stefano Gradi låtit på sin grafsten rista, att han varit medlem af Kristinas akademi.* — Såsom sekreterare fungerade drottningens mångårige kapellan och antikvarie don Francesco Camelli.

Ty värr gick Kristinas afsikt att låta trycka akademiens handlingar aldrig i fullbordan, och vi veta ej mycket af hvad som tilldrog sig i den lärda kretsen. En i Vatikanska biblioteket förvarad samling redogörelser för det första årets sammanträden,** se där det mesta. Däraf inhämtas, att den första *accademia pubblica* hölls den 11 november 1674 samt att den upptogs af ett föredrag af monsignor Suarez i ändamål att bevisa, »att den moraliska filosofien består i själens ro». — Vid nästa sammankomst, den 6 december, talade den lärde benediktinern monsignor Angelo della Noce, f. d. ärkebiskop af Rossano, öfver ämnet: »Dygdens orättvisa klagomål öfver ödet.» Den stackars ärkebiskopen behöfde verkligen en viss dosis resignation för att ej klaga öfver ödet, ty så prelat han än var, befann han sig ofta i penningknipa och hörde till dem Kristinas frikostighet understödde. Efter della Noce talade jesuiten Girolamo Cattaneo om Demokritos. — Den 8 januari 1675 uppträdde jesuiten Nic-

* I kyrkan S. Girolamo degli Illirici, till höger om stora altaret.

** Cod. Ottobon. n:r 1744. Samtliga handlingar äro renskrifna af Santini.

colò Maria Pallavicini med en nationalekonomisk tes: »Fattigdom i ofruktbara länder är lyckligare än rikedom i fruktbara.» En sats, som ej skulle vara mycket populär nu för tiden! Därefter talade två världsliga herrar, Lodovico Casale och Stefano Pignatelli, öfver Plato och Aristoteles. — Nästa akademi, den 5 februari 1675, inleddes med ett föredrag af Casale öfver kärleken, hvarpå Camelli och naturforskaren Alfonso Borelli talade öfver antikens triremer.* — Men nästa sammanträde, den 25 februari, öfverträffade vida i intresse de föregående. Det var uteslutande ägnadt åt astrologien och bevistades af många inbjudna, däribland tjugutvå kardinaler samt talrika prelater och adelsmän. Astrologien var, som bekant, en vetenskap, i hvilken litet hvar gärna fuskade då för tiden, och Kristina icke minst. De astrologiska papper, som finnas kvar efter henne, äro rätt många, och en sakkunnig forskare skulle kanske därur ännu kunna hämta mycket, som vore roligt att veta. Kyrkan såg likväl snedt på stjärntyderi och guldmakeri, och när Kristina envisades att bita i de tämligen dyra äpplena från detta kunskapens träd, så snaskade hon med förbjuden frukt. Så mycket trefligare naturligtvis. — I sin akademi fick hon emellertid höra sanningen. — Diskussionen öppnades af Pallavicini, som förklarade sig som en motståndare af astrologien men dock vara villig att underställa saken akademiens pröfning. Han protesterade dock på förhand mot två argument, som ofta användes till dess förmån: mängden af de troende och det att spådomarna ofta slogo in. Intet-

* Äfven Borelli var en af Kristinas pensionärer, och hon bekostade utgifvandet af hans förnämsta arbete *De Motu Animalium*.

dera bevisade något. Camelli höll sig mest till astrologiens historia men dolde icke sitt ogillande. Han slutade med att berätta, att man i det lärda Alexandria kallat den *vectigal stultorum*, en skatt på dumheten. Än strängare var monsignor Suarez, som förde fram de teologiska argumenten, erinrade om apostlarnes, fädernas och kyrkomötenas förkastelsedomar och förklarade, att alla försök att utgrunda framtiden vore ett ingrepp i de verkliga profeternas privilegier. Allt detta var dock småsaker mot hvad som komma skulle. Aldrig fick man klarare för sig sanningen af vishetsorden: Gud bevare oss för våra vänner! Ty nu kom försvaret. Ärkebiskopen af Rossano hade utsetts att leda detta, och han började med dessa ord: »Min tunga har valts att kämpa för lögnen. Jag skall bli osanningens sakförare. Jag anser astrologien för lögn. Dock skall jag försvara den!» Hur han fortsatte bevisas bäst däraf, att det allvarsamma protokollet rubricerar hans tal som »ett sofistiskt försvar».

Padre Cattaneo, sekreterare i Jesu sällskap, kallade stjärntyderiet rent ut en djäfvulsk uppfinning, och lekmannen Pignatelli sökte ådagalägga, att det skulle vara en verklig olägenhet för människan att känna sitt öde. Detta bestreds af två andra lekmän, Borelli och Casale, af hvilka den senare, som mest talade om Platos åsikter i frågan, samtidigt måste medgifva, att han alls icke förstod sig på det moderna stjärntyderiet. Sedan padre Cattaneo ytterligare visat, att det till på köpet stred mot Aristoteles' filosofi, formulerade Pallavicini akademiens »konklusion», som blef, »att astrologien fördömes såsom varande både vilseförd och vilseförande». — Tämligen rent språk, som man ser, utan

att böja sig för drottningens välkända lilla svaghet. Kristina nöjde sig också med att höra på.

Den följande akademien, den 22 april, upptogs af ett föredrag om Etna af Borelli samt af en diskussion mellan abbé Cottone och Pallavicini, om hvilket fel vore fördärfligast för mannen, afunden eller girigheten. Sedan tog man sig ferier under hela sju månader. Det var minsann annat än de rysligt tillämnade tre aftnarna i veckan! — Den 19 november samlades akademien åter för att lyssna till Pignatelli, som uppställde den djärfva satsen: »Skald blir man genom konst, talare af naturen.» — All mänsklig sanning är relativ. Oss synes satsen en paradox, men så tog den sig ej ut på Kristinas tid, då hvarje skriftställare med någon självfrespekt måste skrifva vers. Efterfrågan framkallar alltid tillverkning. När Crescimbeni 1698 utgaf sin *Istoria della Volgar Poesia*, omförmälde han däri femtio lefvande rimsmidare, hvilkas namn uttagits *genom lott* från ett större antal. Öfver lottningen fördes protokoll! — Efter Pignatellis föredrag disputerade abbé Gradi och ärkebiskopen af Rossano om hvem som vore den störste hjälten, Scævola eller Porsenna. — Handlingarna sluta med protokollet vid den akademi, som hölls den 16 december 1675 och som hufvudsakligen ägnades åt Titus Manlius Torquatus, men det anförda torde vara nog för att ge läsaren en ungefärlig föreställning om hur det gick till vid dessa samkväm. — Senare, när skalderna Menzini och Guidi kommo med, har utan tvifvel poesien spelat en större roll vid sammanträdena, men i brist på protokollens vittnesbörd få vi nöja oss med gissningar. Vi ha nämligen utom den ofvannämnda samlingen blott en

af drottningen uppgjord lista öfver diskussionsämnen.* Det tar sig litet besynnerligt ut att bland de femtiosju satser, som där uppställas som föremål för en gammal furstinnas och ett antal för det mesta andliga herrars spekulationer, finna tjuguåtta, som angå kärleken. Den skälmen, han skall då alltid vara intressant! Låtom oss ej glömma likväl, att för Kristinas akademi var ej innehållet men formen hufvudsaken.

Detta är ej något högt betyg för ett vittert samfund, men det är en sorglig sanning, att den italienska litteraturen, och särskildt den romerska, knappast någonsin stått lägre. Den klerikala reaktionens triumf öfver den fria tanken var öfverväldigande, och obskurantismens dok hängde i tunga veck öfver sanningens nakenhet. Det är en tråkig tid att minnas. Leda, pjunkighet och onatur klibba envist fast vid dessa pappersark, på hvilka rädda pennor klottrat. Hvar tid har sin symbol. Kanske skall man minnas vårt nittonde sekel som långbyxornas tid, praktisk, ful och bekväm. Sjuttonhundratalet är pudrets och rococons tid. Sextonhundratalet hör plymen till. Öfverallt härska dess krökta, granna former. Den svajar ej blott i fältherrarnes fjäderbuskar: i hofvens kruserliga etikett, i konstens barocka snirklar och stormfyllda draperier, och ej minst i litteraturens siratliga krumelurspråk återfinna vi plymens krypande, pösande tomhet.

Kristinas skaplynne stämde i allmänhet godt öfverens med hennes plymagerade tid. Men på ett område har dock hennes medfödda smak tagit ut sin rätt, och det är just på stilens. Hon har menat

* Tryckt hos Arckenholtz, IV. 33. Originalet har ty värr efter A:s tid förkommit.

A. B.

ETT AF KRISTINAS VANLIGA BOKBAND.

allvar, då hon i stadgarna för sin akademi predikat uppror mot svulstighet och öfverdrift. Själf har hon också föregått med godt exempel. Enkelt och kraftigt är språket i hennes bref. I de arbeten, som varit ämnade för en vidare krets, träda samma egenskaper fram, naturligtvis ej så bjärt och omedelbart som i brefven men dock tillräckligt för att visa, hur hon i detta förmått höja sig öfver sin tid och sin omgifning. Vi veta ej, att några af Kristinas arbeten föredragits i hennes akademi, men det synes troligt, att åtminstone hennes samlingar af aforismer* skrifvits i denna afsikt. I sådan händelse ha de antagligen för detta ändamål öfversatts till italienska af hennes sekreterare. Samma böjelse för det klara, rakt på saken gående röjer sig i de ytterst talrika kritiska noter, hvarmed Kristina älskade att späcka hvad hon läste. Det är omöjligt att tänka, att hon ej låtit samma hälsosamma kritik komma till sin rätt inom hennes akademi. Hon hörde ej till dem, som fruktade att sjunga ut. Nyheter var hon ej heller rädd för, och när på metrikens område en reformator framträdde med Alessandro Guidi, var det Kristina, som drog fram och beskyddade honom.**

---

* **Ouvrage de Loisir** och **Sentiments**, båda tryckta hos Arckenholtz. Det första arbetet är utgifvet på svenska, under titel: **Drottning Christinæ Moraliska Tankar**, af **Anders Säfström**, Stockholm 1756.

** Docenten **E. Meyer** har i SAMLAREN, 1884, s. 65—114, offentliggjort en gedigen och värdefull afhandling **Om drottning Kristinas litterära verksamhet i Italien**, åtföljd i årgången 1890, ss. 84—89, af en studie öfver **Drottning Kristinas Alexander.** Jag skulle blott ha föga att tillägga till dessa lika samvetsgranna som intressanta arbeten, till hvilka jag ber att få hänvisa dem, som önska detaljer.

Med Kristina dog äfven *l'Accademia Reale.* Azzolino följde som bekant efter några veckor sin väninna i grafven, och efter honom fanns ingen, som hade förmåga att hålla verket uppe i dess högtidliga och något kostbara form. Men den organisation, som skulle träda i den gamlas ställe, hade redan fått lif. Det var en förening af unga män, under ledning af advokaten Vincenzo Leonio, hvilka, alldeles som Kristina, föresatt sig att kämpa mot det moderna skrifsättets svulstighet och återföra språket till natur och enkelhet. De brukade hålla sina anspråkslösa sammankomster i det fria eller på de talrika utvärdshusen, som alltid varit romarne kära. Efter hand fick emellertid Kristina höra talas därom, och med sitt vanliga lifliga intresse inbjöd hon de unga männen att hålla sina *conversazioni*, som de kallades, i hennes trädgård och förklarade sig vilja åhöra deras uppläsningar och föredrag. Genom Guidis bemedling var aftal härom redan träffadt, då drottningens död mellankom. Leonios följeslagare återtogo då sina utflykter i stadens omgifningar, och under ett dylikt möte på ängen utanför Castel S. Angelo, nu belamrad med fula hus men då ännu i all sin idylliska fägring, var det som någon förtjust utropade: »I dag ha vi återupplifvat Arkadien.» — Namnet slog an på en af de närvarande, Gio. Maria Crescimbeni, och snart var han jämte Leonio färdig med ett förslag till stiftande af ett sällskap, *Gli Arcadi.* — Den 5 oktober 1690 gillades förslaget formligen vid en sammankomst i en trädgård vid S. Pietro in Montorio, och sällskapets första handling blef en hyllning åt Kristinas minne. Hon hälsades enhälligt som Arkadiens beskyddarinna

under namnet *Basilissa* (drottning), och före förteckningen öfver ledamöterna skrefs i den första af sällskapets handlingar följande titel:

ARCADIA. Sällskap för vitterhet, stiftadt i Rom den 5 oktober 1690.

BASILISSA. Kristina Alexandra, drottning af Sverige, ärorik i åminnelse. i hvilkens trädgård, på arkadiskt språk *Bosco Parrasio* kallad, Arkadiens herdar församla sig.

Föreningen hade nämligen beslutat att, i enlighet med tidens bruk, medlemmarne skulle antaga namn, erinrande om forntidens herdar, och att deras samlingsort skulle anses vara en skog och med sitt namn påminna om Hellas.

Det skrifna ordet, att arkadierna funnit sin Bosco Parrasio i Kristinas trädgård, representerade emellertid icke verkligheten utan blott en from önskan. Palazzo Riario var nu i andra händer, och arkadierna sluppo icke dit annat än undantagsvis. De fingo länge sakna en egen lokal och samlades än på Palatinen, än på Aventinen, än i någon villa utanför murarna, tills konung Johan V af Portugal skänkte dem fyra tusen scudi, hvarmed de 1726 inköpte en liten villa med trädgård på sluttningen af Janiculus, alldeles bredvid Palazzo Riarios anläggningar, hvilken fick och allt sedan behållit namn, heder och värdighet af Bosco Parrasio.

Det nya sällskapet växte snart ut till en formlig akademi, fastän det ej antog det högtidliga namnet, och de förnämsta bland Kristinas akademister läto

inskrifva sig däri. Vi återfinna i Arkadien namnen Filicaia, Pallavicini, Magalotti, Redi, della Noce, Menzini, Lemene, Noris m. fl. och främst bland alla Kristinas vän och medarbetare Alessandro Guidi, den stackars skelögde puckelryggen, hvars granna verser än i dag ej mist sin malmrika klang. — Kristinas minne fortlefde således genom Arkadien, och vi ha rätt att anse den om ej såsom hennes stiftelse, så likväl som en fortsättning af hennes verk.

Arkadien har blifvit skarpt kritiserad och illa förlöjligad, och det hör nu för tiden nästan till goda tonen att smått draga på munnen åt den. Den litet barnsliga apparat, med hvilken den från början omgaf sig, har utan tvifvel haft sin stora del häri. Man förlåter gärna skalder litet narraktighet, i synnerhet när de äro unga, men för dem, som hvarken äro skalder eller unga, har världen alltid varit mera kritisk och mera kitslig. De så kallade herdenamn arkadierna antogo, Pindoro Messatico, Corileo Nassio, Anaseo Ninfadio, Laurindo Acidonio o. s. v., måste ovillkorligen verka litet löjligt, när de buros af gravitetiska personer, som af sin ålder och ställning voro hänvisade till en förtroligare kännedom om peruker, bläckhorn och glasögon än om flöjter och herdinnor. Dessutom räknade de i »olympiader», stiftade »kolonier» o. s. v. För allt detta har man skrattat åt dem. Men dessutom har man förebrått dem deras klerikala och jesuitiska tendenser och velat i deras samfund se ett obskurantismens och reaktionens verktyg. Häri torde dock ligga någon öfverdrift. Ett samfund, hvari majoriteten alltid bestått af präster och hvari jesuiterna ofta nog varit de duktigaste, kan ej gärna

vara annat än klerikalt, men man öfverskattar dess kraft, om man beskyller det för att i kyrkans intresse ha ingripit i kulturlifvet. Kyrkan hade minsann i inkvisitionen och Index redskap af helt annan verkan. I jämförelse med dessa skarpa svärd har Arkadien bara varit en leksak. — Enligt de ursprungliga reglerna skulle sällskapet icke ha några beskyddare, men det dröjde knappast ett år, innan det kallade Alexander VIII till sin »förste och öfverste herde», och alla följande påfvar ha sedan hyllats i samma egenskap. Detta har dock icke hindrat Arkadien att bland sina ledamöter räkna icke så få protestanter. I detta afseende var den liberalare än *Accademia Reale*, som icke ville veta af några kättare.

Det kommer alltid att räknas Arkadien till förtjänst, att den ägnat vetenskapen, ej minst naturvetenskapen, en liflig uppmuntran. Malpighi, Leonardo di Capua, Marchetti, Lancisi, Bellini m. fl. af dem, som fört plogen på naturforskningens fält, där vårt sekel sett så lysande skördar växa, dessa stå på Arkadiens listor. Och på historiens, arkeologiens och teologiens områden är det knappast något af Italiens goda namn, som ej återfinnes där under sjuttonhundratalet. Arkadien har en viss rätt att vara stolt öfver denna del af sin historia. Mindre sympatisk förefaller oss däremot dess litterära verksamhet. Sitt ursprungliga mål, återgången till det naturliga och enkla, sökte Arkadien uppnå på ett konstladt sätt. Idyllen skulle aflösa epopéen, och Teokritos, Vergilius och Sanazzaro uppställdes som mönster. Men det är ej så lätt att skrifva herdedikter, när man bär prästrock och tonsur. Det hjälper ej att kalla sig Alfesibeo Cario eller Erilo

Cleoneo. Ännu i dag läsa vi med intresse och nöje Longus' härliga »Dafnis och Kloe». Fast den sannolikt skrefs under kejsar Teodosius' dekadenta tid, slår den oss genom sitt friska behag. Den, som börjar den, släpper den ej gärna, förrän han läst den till slut. Men Arkadiens *pastorellerie* äro ovillkorligen tråkiga. Deras handlande personer äro ej människor utan abstraktioner, och vi se hela tiden tvärt igenom dem den svarta skuggan af den pudrade abbéen vid skrifbordet.

Det är likväl ej min mening att ingå i någon vidare skildring af Arkadiens litterära betydelse. Jag har blott velat framhålla dess förbindelse med Kristinas minne och därigenom medelbart med Sverige. Alessandro Guidi, den åtminstone i formen självständigaste af Arkadiens diktarskara, kallar Kristina

— — — — Lei
Che giù per lo sentiero degli Dei
*Venne a recare il nome al secol nostro.**

Detta är icke något tomt beröm. Mer än en gång finner man i litteraturhistorien 1600-talets sista årtionden kallade Kristinas tid, eller *il seicento di Cristina*. I samma dikt, den klangfulla dedikationen till Klemens XI af *L'Endimione* — i hvilken han haft Kristina till medarbetare — erkänner Guidi henne som sin ledarinna med följande ord:

E sono figlie di sue voci istesse
*Le lodi, ch'or ti sorgeranno intorno.***

* Hon, som steg på gudastigen ned att skänka sitt namn åt vårt sekel.

** De äro återklang af hennes egen stämma, de hyllningsord du i dag skall höra.

Tacksamt har drottningens minne bevarats i Arkadien, och denna tacksamhet har till och med utsträckts till dem, som efter henne burit Sveriges krona. En af Arkadiens styresmän har sagt mig, att det är sed att genom acklamation invälja hvarje konung af Sverige till ledamot. Jag har dock ej kunnat konstatera, att detta varit fallet med alla våra regenter, fast jag ingalunda vill bestrida det. — Ett porträtt i Arkadiens nuvarande vinterbostad* vid S. Carlo al Corso har under ramen en inskription, som uppgifver det föreställa konung Fredrik I af Sverige, men i verkligheten är det en bild af konung Stanislaus I af Polen. — Gustaf III invaldes i Arkadien den 12 april 1784 under namnet Anassandro Cheroneo. Han skickade därefter sällskapet sitt porträtt med inskrift *Gustavus III Arcadum Coetui.* Det är en ganska vacker målning, knästycke i naturlig storlek, visande mot en ljusgrön bakgrund konungen i dräkt af guldbrokad och hvitt siden med serafimerkraschan och svärdsorden om halsen, stående, blickande mot vänster. Taflan, som kanske är en kopia efter ett original af Roslin, saknar signatur. Den är väl bibehållen, hvilken däremot icke är fallet med det andra svenska porträttet i samlingen, själfva drottning Kristinas. Denna bild, af okänd hand och okändt ursprung, kommer snart att ha skattat åt förgängelsen. Då den nyligen togs ned för att undersökas, befanns den så full af sprickor, att färgen på stora ställen lossnat och visade duken bar. Ty värr till och med midt i ansiktet. — Vid Sofia Albertinas

* Arkadierna samlas i *Bosco Parrasio* endast den varma årstiden. Vinterbostaden bär det mera prosaiska namnet *il Serbatoio* (ladan).

besök i Rom invaldes hon den 3 april 1793 i Arkadien under namnet Eufrosina Illissea, och samtidigt kallades hennes broder hertig Karl till ledamot. Han fick heta Areifilo Maratonio. — Gustaf IV Adolf invaldes den 3 mars 1796 under namnet Clistene Mantineo. — Om våra följande konungar har jag ej funnit några andra uppgifter, än att konung Oscar II högtidligen acklamerades som ledamot på sällskapets års-

Arkadiernas emblem.

dag den 5 oktober 1878. — Äfven konungarne af Portugal bruka bli kallade till ledamöter, såsom uttryck af erkänsla för skänken af Bosco Parrasio.

Af andra svenska namn har jag i Arkadiens förteckningar återfunnit följande: senatorn grefve Nils Bielke (Cassanio); riksrådet friherre Karl Sparre (Erminio), och kaptenen friherre Henrik Sparre (Alceo Erimantico), invalda tillsammans med Gustaf III; grefvinnorna Louise Posse och Katarina Sofia Silfversparre, grefvarne Karl Edvard Gyldenstolpe och Gustaf Stenbock och friherre Gustaf Adolf Staël v. Holstein, samtliga såsom medlemmar af Sofia Albertinas svit; friherre Gustaf Adolf Reuterholm (Perimede Naucrazio); friherre Fredrik Sparre, sedermera grefve och Sveriges siste rikskansler (Suecofilo Aganippico), samt den lärde Johan David Åkerblad (Anticarmo Cefisio). — Denna lilla förteckning gör dock icke anspråk på fullständighet. Ett och annat svenskt namn kan möjligen ännu uppletas i de digra luntorna i *il Serbatoios* arkiv, men den, som försöker sig på det, skall finna göromålet ganska tidsödande.

V.

DROTTNINGENS GULDMAKERI.

Ett af Kristinas sigill.

V.

Drottningens guldmakeri.

Piazza Vittorio Emanuele. — Porta Magica. — Alkemien och de vises sten. — Markis Massimiliano Palombara. — Mannen från Majorka. — Alkahest. — J. F. Borri hos Kristina. — P. A. Bandiera alkemist på stat. — Drottningens experiment. — Pilgrimen i Villa Palombara.

La chimie est une belle science, elle est l'anatomie de la nature et la seule veritable clee qui ouvrè tous ses tresors. Cette Royale ou plustost divine science est tombee dans le dernier me-

pris aupres de ceux qui croyent tout savoir et qui ne savent rien, tant de canailles qui s'en meslent l'ayant rendu presque infame.

CHRISTINE: SENTIMENTS HÉROIQUES.

Piazza Vittorio Emanuele i Rom måste ovillkorligen slå an på vänner af »regleringar». Få stadsingeniörer torde kunna betrakta den utan att känna sig slagna af tanken att man här på ett lyckligt sätt löst problemet om hur en öppen plats i en nutida storstad bör ordnas. — Läget är ett bland de härligaste: på Eskvilinens högsta höjd midt emellan basilikorna S. Maria Maggiore och S. Croce in Gerusalemme. Där sträcker den nya piazzan sin snörräta rektangel mellan fyra rader af jättepalats. Tre på hvar långsida, två på hvar kortsida, jämnhöga, strängt harmonierande i dekoreringen, alla med kolonner, som stödja första våningen och bilda fortlöpande portiker, och med balkonger på regelmässigt beräknade afstånd. Ordning, harmoni, stilenhet — det kunde knappt göras bättre i Berlin. — Endast i ett hörn har en liten barock-kyrka, S. Eusebio, fått stå kvar tillsammans med ett obetydligt tvåvåningshus och en anspråkslös trädgård; de stå där som en individualismens och frihetens protest mot det kommunala skönhetssinnets absolutism — och märkvärdigt nog, i all sin hvardagliga fulhet glädja de ögat. — Är det möjligt kanske, att reglering och trefnad ej alltid följas åt?

Byggnadernas stil gör anspråk på att vara senrenässans. Men de ha därtill den egendomliga anstrykning af brack-estetik, som i arkitekturen uppnås genom att klämma ned våningarna och tränga ihop fönstren. Svårare är det ej. Samma resultat erhålles

i skulpturen t. ex. genom att sätta polissonger på antikiserande statyer, och i måleriet när man vill vara florentinsk prerafaelit och lefver fram sitt sekelslut i London eller München. — Dock — varom rättvisa — byggherrarne vid Piazza Vittorio Emanuele ha verkligen lyckats göra något, som tager sig grant ut. Här måste prinsar och rikmän bo, säger man sig, då det första ögonkastet sväfvar öfver doriska kolonner, skulpterade friser och all möjlig prydnad. Men ack, illusionen räcker ej länge. Det är blott på afstånd eller på den skonsamma fotografien, som härligheten tar sig bra ut. Kommer man närmare, är grannlåten puts och stuck och kolonnerna bara leka granit. Tiden och okynnet ha redan knackat teglet och sanningen fram. Under portikerna tarfliga bodar, mellan fönstren spända streck med brokig tvätt och andra fladdrande bevis på invånarnes torftiga villkor. Det är lögn och bedrägeri alltsammans: här finns ej en ärlig sten, ej en hel huggen kolonn, här bo inga prinsar. Det är bara hyreskaserner med stora anspråk och liten trefnad. Sådant tycker romaren ej om, och byggherrarne ha fått nöja sig med fattigt folk till gäster. Kanske är det synd om dem; de begrepo troligen ej bättre.

Platsens midt upptages af en »engelsk» trädgård med slingrande gångar och gröna gräsmattor mellan ännu späda träd och mera frodiga buskar. Äfven den har något officiellt öfver sig, själfva oregelbundenheten i anläggningen något schablonmässigt. Kanske är det järnstaketet rundt omkring, som har skulden; mycket högt, med få ingångar, leder det tanken på fängelsegaller. Det känns väluppfostradt högtidligt

därinnanför, en stämning som alls icke passar för traktens barn. De, som leka på sandgångarna kring trädgårdens lilla damm — en damm hör till en engelsk trädgård, alldeles som en orden till ett kansliråd —, äro också ej många. Majoriteten håller till på gatan utanför; där är det trefligare.

Någon gång kommer det också till Piazza Vittorio Emanuele en främling med Bædeker, och då visar trädgårdens uniformerade vaktare honom en stor ruin just bredvid dammen. Det är lämningarna af ett *nymphæum*, som tillhört Alexandri Severi eller Domitiani vattenledning — man vet ej rätt säkert hvilken. För min del håller jag på Domitianus, ty så sade den lärde man jag sist talade vid. Ruinen bär emellertid ingendera kejsarens namn, utan den kallas *Trofei di Mario*. Detta namn fick den under medeltiden efter två marmortroféer, som då ännu prydde den och som, utan grund likväl, antogos hafva upprests af Marius för att fira hans seger öfver kimbrerna. Troféerna flyttades af Sixtus V till balustraden på Capitolium, men namnet stannade kvar. Ruinen har icke stjärna i Bædeker, den är till och med enligt sagda auktoritet »etwas restauriert», hvilket för en ruin är ungefär lika misskrediterande som för en världsdam. Men den gör godt där den står, ty den hviskar tyst till den, som går förbi, så tyst till och med att inte alla höra det: »Här är ändå Rom!»

Ja, här är verkligen Rom. Här, där nu snörräta gator skära hvarandra vinkelrätt, bildande fyrkanter af tärninglika hus, här har i antikens dagar Mæcenas haft sina trädgårdar, och i senare tider, till dess regleringen kom, var här ett virrvarr af villor och

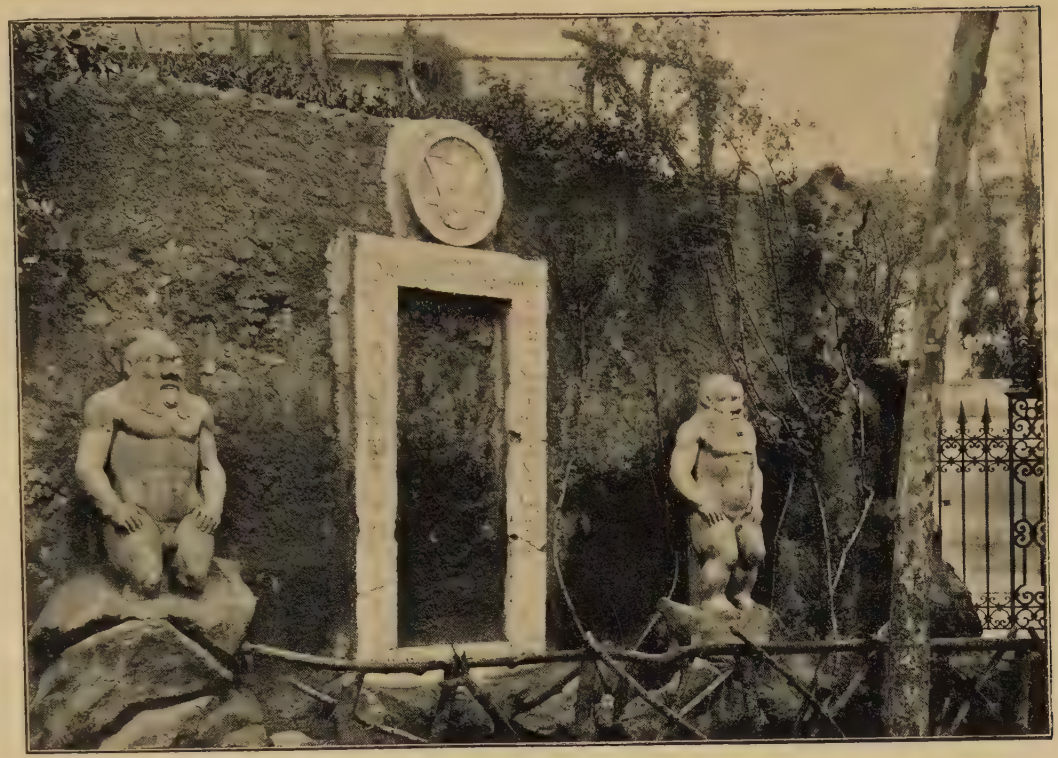

Neg. af förf.

PORTA MAGICA.

vigner, utan spårvägar, telefontrådar och elektriskt ljus. Men förstörelsens dag kom för villor och vigner, och där blef ordning i kvarteret. Rättvisligen bör dock tilläggas, att gamla minnesmärken så mycket som möjligt respekterades, fast de ibland fingo flytta på sig. — Och så kom det sig, att man en vacker dag midt emot Trofei di Mario mot en tegelvägg murade upp en märkvärdig gammal port, som förut ledt in till Villa Palombara, blott få steg därifrån.

Den är af hvit marmor och visar en mängd besynnerliga inskrifter. Vill man ha en förklaring, blir svaret vanligen följande: »I forna dagar, då drottning Kristina af Sverige bodde i Rom, hade hon här uppe på Eskvilinen en villa, där hon brukade komma för att göra guld. Det där är en af portarna, och hon har låtit rista dit inskrifterna, som äro trollformler. Därför kallas den *la Porta Magica*.»

Det stämmer visserligen icke alldeles, men något har dock det besynnerliga monumentet haft att göra med Kristinas guldmakeri. Jag skall nu söka berätta hvad jag vet om bådadera.

Låtom oss ej draga för mycket på smilbandet vid ordet guldmakeri. Den gamla alkemien är dock den moderna kemiens moder, och bland sökarne efter de vises sten träffas många af vetenskapens stora namn. Geber, Albertus Magnus, Roger Bacon, Paracelsus, Glauber m. fl. voro alkemister på samma gång som stora forskare. Under medeltiden och ett godt stycke in på den nyare tiden har »det stora verket» lifligt sysselsatt ej blott de lärde utan äfven kejsare, kungar, furstar och prelater. Hvem kan undra därpå? Vi skulle göra så med, om vi trodde, att det lönade mödan.

Detta trodde man länge. Alkemien utgick från två olika teorier, som nu förefalla många löjliga. Men hvem vet hvad man skall säga om saken t. ex. år 2899? — Den ena var materiens enhet. Allt skapadt, sade man, bestod af ett enda urämne, och de enkla kropparnas grundegenskaper voro blott tillfälliga sådana, som berodde af omständigheterna och kunde förändras med dem. Den andra teorien var, att alla kroppar, äfven metallerna, hade lif och kunde utvecklas från ett lägre till ett högre stadium under inflytande af en viss kraftbärande substans. Denna underbara substans, som ej blott förvandlade metaller utan också botade alla sjukdomar, gaf evigt lif, och skulle göra sin ägare till världens herre, kallades i allmänhet *lapis philosophorum*, de vises sten, men man tänkte sig den också under formen af ett pulver, ett elixir eller en tinktur. Det gällde blott att finna den, men ty värr voro alla skrifter, som lärde därom, omöjliga att förstå, och problemet komplicerades af astronomiska, moraliska och mystiska element, som måste tagas med i räkningen. Himlakropparnas ställning, den opererandes själstillstånd, böner, trollformler, talismaner, ceremonier m. m. ansågos kunna inverka på operationernas resultat.

Guldmakeriet måste naturligtvis blifva ett tacksamt fält för bedragare. Redan 1317 fann sig kyrkan föranlåten att ingripa mot den farliga vetenskapen, och påfven Johan XXII fördömde den högtidligen i bullan *Spondent pariter*. Detta hindrar icke, att alkemisterna räknat honom till de sina. Legenden vill veta, att han i sitt palats i Avignon inrättat ett storartadt laboratorium, om hvilket underliga sägner gå,

och till och med ett stort verk, *Ars transmutatoria*, tillskrifves honom. — Han gjorde väl guld, men det var på det säkrare sättet att sälja stift och prebenden. — Alltnog, alkemiens historia företer under seklernas lopp det brokigaste namnregister af vetenskapsmän, fräcka svindlare, fromma svärmare och penninghungriga ur alla klasser, från fursten till småborgaren.

På Kristinas tid hade guldmakeriet, i trots af många förföljelser, kommit till heders och blifvit en furstlig sport. Det hade bland sina beskyddare räknat kejsarne Rudolf II, Tysklands Hermes Trismegistus, och Ferdinand III, konung Kristian IV af Danmark och en mängd tyska småfurstar. Att ha ett laboratorium och en »hofkemist» hörde nästan till goda tonen, och kostnaderna behöfde ej heller alltid vara bortkastade. Hittade man ej »stenen», kunde den vunna erfarenheten ändå göras lönande: t. ex. till myntförfalskningar.

Att den vetgiriga drottningen skulle intressera sig för alkemien var ju helt naturligt. När hon började därmed, kan jag ej säga. Af de handlingar jag undersökt framgår icke, att hon sysselsatt sig därmed före sin återkomst till Rom 1662 efter den första resan till Sverige, men detta utesluter icke möjligheten af att hennes experiment tagit sin början redan tidigare. Med astrologiska spekulationer sysselsatte hon sig redan 1657, men astrologien var en mindre skrymmande vetenskap, som lättare kunde studeras äfven under det oroliga kringflackandets tid. Åren 1663—1666, en tid som Kristina själf understundom kallat »sina lyckliga år», voro de första efter den fullständiga in-

redningen af hennes palats, och de voro också en studiernas och försökens tid. Det var då hon gjorde bekantskap med Domenico Cassini, som förde henne från stjärntyderiet till den verkliga stjärnkunskapen. Jämte det lilla observatorium, där hon mottog hans undervisning, inrättades äfven i Palazzo Riario ett laboratorium, eller, såsom man då sade, ett »distilleri», där ett ifrigt experimenterande begynte.

Kristina behöfde ej gå långt för att söka själsfränder på den »hermetiska filosofiens» område. Kardinal Azzolino var en högst intresserad guldsökare, och en af drottningens kammarherrar, markis Massimiliano Palombara, ägnade sig med ännu större ifver åt alkemiens mysterier.

Palombara hade tillhört drottningens hof alltsedan hennes första ankomst till Rom. Han medföljde icke på resorna, men vid Kristinas första färd till Frankrike 1656 gjorde han sig nyttig genom en försträckning af 2,200 scudi till reskassan. Mot försvarlig ränta och god säkerhet, väl förståendes, ty han tog fyra stora diamanter i pant. Också ett sätt att göra litet guld! — Han var dessutom känd som en bråkig och grällysten herre, som gärna grep till pliten. En gång utmanade han en markis Ottavio del Bufalo, som förolämpat hans son, och han föreslog då, att enviget skulle äga rum vid Trinità dei Monti, emedan man kunde vara säker om att vara ostörd på denna ensliga plats. Det förefaller underligt nu, men då funnos ännu hvarken Spanska trappan eller promenaden på Monte Pincio. I brefvet med utmaningen skref han: »Handlingar af riddersmän, som hålla på sin ära, måste vägas med samma våg som guldet, och där lägger

man märke till hvarje gram mer eller mindre.»* Alkemisten förnekade sig aldrig. — I Kristinas tjänst stannade Palombara ända till 1677, då drottningens i följd af kriget med Danmark och Brandenburg minskade inkomster tvingade henne att reducera sin hofstat till det minsta möjliga. Att tjäna för blotta äran tyckes icke den guldkäre markisen ha haft lust till. — I sin villa på Eskvilinen hade han inrättat ett laboratorium, och där fick han understundom mottaga drottningens besök. Däraf sägnen, att Kristina själf skulle ägt en villa och ett laboratorium där uppe.

Den förste alkemist af yrket, som synes ha arbetat i drottningens eget distilleri i Palazzo Riario, var endast känd under namnet »mannen från Majorka». Han infördes hos Kristina af en antikvarie, strax före hennes andra resa till Sverige 1666, och tillvann sig genast så väl hennes som Azzolinos förtroende. — Grundvalen för de alkemistiska operationerna var i allmänhet kvicksilfver eller cinnober. Om dessa ämnen rätt behandlades, borde de kunna förvandlas till guld genom tillsättning af någon organisk substans, som ofta var ett af hemlighetsfulla örter beredt pulver eller en tinktur. Vanligen hörde också till processen ett långvarigt kokande af människokroppens fasta och flytande afsöndringar, i synnerhet de senare. Ritningen af det för detta ändamål afsedda kärl finnes ännu kvar bland drottningens papper. — Majorkanen arbetade mest med kvicksilfver, hvartill han blandade ett omsorgsfullt sönderstödt ämne, som upphettades i ett järnkärl. Detta öppnades flera gånger, så att ångorna fingo dunsta ut under så

* Afskrift i Bibl. Casanatense, Ms X. VII. 63. s. 397.

Ur Kristinas alkemistiska papper.
Ritning med egenhändiga anteckningar af drottningen.

läng tid, som behöfdes för att läsa ett *miserere*. Dessutom hade han i en liten glasflaska något, som han kallade »ett merkurium af sex metaller».

Sålunda utrustad lyckades han, säges det, verkligen framställa ett litet stycke rent guld. Men detta

var egentligen en småsak, ty samtidigt höll han på med bearbetningen af något, som var ännu ett strå hvassare än de vises sten. Man behöfde endast fila några smulor af detta — när det blefve färdigt — och blanda det med kvicksilfver, så skulle detta senare genast förvandla sig till en »sten» af det allra kraftigaste slag och som man helt lätt kunde öka på, allt eftersom den förbrukades, enbart genom tillsättning af kvicksilfver.

Olyckan var, att det fattades något litet handgrepp, som majorkanen erkände att han ej ännu hade fullt klart för sig. En vacker dag, sedan han fått en summa pengar af Kristina — hon lånade upp den för tillfället —, tog han afsked för att göra en liten resa men lofvade att komma tillbaka och fullborda experimentet. Detta aktade han sig emellertid att göra utan stannade i Neapel, där han föregaf, att han måst fly från Rom, emedan Kristina ville låta döda honom för att komma åt hans hemligheter.

Drottningen blef väl uppbragt öfver majorkanens beteende, men hon förlorade likväl icke tron på honom. Han hade ju i alla fall gjort guld! — Hon lät omsorgsfullt förvara alla hans efterlämnade redskap och kemikalier, i hopp att de någon gång skulle komma till nytta. Men hon fick finna sig i att höra, att markis Palombara gjorde spektakel af hennes tanklöshet att låta en så dyrbar fågel flyga sig ur handen.

Kort efter denna händelse reste Kristina till Norden (i maj 1666). — Det är väl bekant, hur detta hennes andra besök i Sverige utföll. De svårigheter, förmyndarregeringen gjorde mot att låta henne medtaga sin katolske präst, orsakade, att hon först dröjde i

Hamburg juni 1666 — april 1667 och att hon sedan, på väg till Stockholm, vände om i Norrköping. Efter återkomsten till Hamburg (i juni 1667) dröjde hon där ända till slutet af oktober 1668, då hon anträdde återfärden till Rom. Hon uppehöll sig således öfver två år i Hamburg, men det var ingalunda för sitt nöjes skull utan emedan hon ansåg, att hennes intressen fordrade det. För staden och dess befolkning, liksom för Tyskland och tyskar i allmänhet, hyste hon en djup antipati. Vistelsen i Hamburg var på det hela för henne mycket tråkig och litet guldmakeri således en välkommen förströelse.

Några dagar efter sin ankomst, i juli 1666, hade hon börjat en brefväxling med den ryktbare kemisten Johan Rudolf Glauber, som då var bosatt i Amsterdam. Denne vetenskapsman, en banbrytare för kemiens användning för tekniska ändamål, var på samma gång i högsta grad mystiskt anlagd och skattade sina verkliga upptäckter föga i jämförelse med sina bedrifter på »filosofiens» område. Dit hörde framställandet af den underbara vätskan *alkahest*, som egentligen ej var annat än de vises sten i flytande form. Hans alkemistiska skrifter: *De auro potabili*, *Furni novi philosophici*, *Miraculum mundi*, *De purgatorio philosophorum*, etc., voro Kristina väl bekanta, men hon nöjde sig ej med den lärdom, som lät sig hämtas ur dem eller ur en brefväxling. Hon skickade till honom Josua Abendsur, en medlem af den ansedda portugisiska judekolonien i Hamburg, hvilken hennes bankir Manoel Texeira också tillhörde. Det detaljerade frågoformulär angående egenskaperna hos alkahest han medförde finnes kvar bland drottningens

papper men däremot icke Glaubers svar, ej heller Abendsurs berättelse om sin mission. Förlusten är sannolikt icke stor, ty i trots af allt besvär lyckades Kristina aldrig komma under fund med hvad alkahest egentligen var. När Glauber dog 1668, tog han hemligheten med sig i grafven, och ehuru Kristina under hela sitt lif fortfor att brefväxla med personer, som föregåfvo sig ha reda på mysteriet, förblef detta lika dunkelt.

Kardinal Azzolino fortsatte å sin sida att experimentera nere i Rom, där han hade majorkanens kvarlåtenskap till sin disposition. En gång, det var i mars 1667, var det hart nära, att han funnit »stenen». Kristinas glädje häröfver var stor och hennes lyckönskningar till sin vän de varmaste. Med sitt sangviniska temperament var hon ej sen att bygga luftslott; bland annat skulle man nu få pengar till att värfva soldater mot turken och befria Kreta, en af hennes älsklingsplaner. — Ty värr kom nu, såsom alltid, något på sned i sista minuten, och Azzolino gick miste om stenen.

Hans bref om sina försök hade korsat sig med ett från Kristina (den 23 mars 1667), hvari hon bl. a. berättade följande:

»Det har emellertid inträffat, att en bonde i Holland visat sig vara i besittning af *lapis*. Han har profvat sitt pulver i närvaro af åtta ombud från generalstaterna och har förvandlat fem hundra skålpund bly till lika många skålpund rent 24-karats guld genom att öfver det smälta blyet kasta ett knappnålshufvuds storlek af sitt pulver, omgifvet af litet vax. Jag berättar eder denna historia, emedan den är

mycket sann och synes mig värd att veta. Den bekräftas af flera bref från trovärdiga personer i Holland. Bland andra skrifver svenske ministern därom till riksmarsken Wrangel och talar därom som om en högst säker sanning.» — Mera detaljer fick Azzolino några dagar därefter. Kristina skickade honom då afskrift af en från Holland mottagen redogörelse, som var så mycket mer öfvertygande, som experimentet utförts med tillhjälp af prinsessans af Oranien läkare, Helvetius, hvilken dittills varit en guldmakeriets fiende. Det var ej mycket dyrt att göra »stenen»; materialerna kostade blott tre floriner. Lång tid tog det ej heller; tre dagar var mer än som behöfdes. Två dagar erfordrades visserligen för att bereda »saltet», hvilket uppgafs vara »mycket svårt», men så var det »blott en barnlek» att bereda det nödiga svaflet och kvicksilfret, och det kunde gå på en half dag. Olyckan var bara den där svårigheten med saltet. Den bär troligen skulden för att drottningen och kardinalen ej lyckades upprepa experimentet.

Till tröst för denna missräkning fick Kristina några månader därefter mottaga ett besök af den ryktbare guldmakaren J. F. Borri. Han kom från Holland, som då för tiden var det stora landet, i alkemien så väl som i mycket annat, och där han arbetat alltsedan 1661. Men dessförinnan hade han upplefvat mycket. *

Borri tillhörde en ansedd milanesisk släkt, som hade låtit uppfostra honom hos jesuiterna i Rom, där han flitigt studerat medicin och kemi. Den unge

* Jfr förf:s CHRISTINE ET LE CARDINAL AZZOLINO, s. 386—389, där källorna äro angifna.

Borris uppförande lämnade däremot åtskilligt öfrigt att önska. Redan under sina första år i Rom (1654) höll han på att bli häktad för slagsmål och lättsinnigt lefverne och måste söka sin fristad i en kyrka. Varnad af erfarenheten, slog han sig på gudsfruktan och blef en flitig kyrkogångare, som gärna skröt med sin fromhet och sina intima förbindelser med änglarne. Snart utgaf han sig för att kunna göra guld, tack vare benäget biträde af ärkeängeln Mikael, som hedrade honom med sina förtroenden. Dessa använde han också på flera andra nyttiga sätt; han gjorde underkurer, tillverkade gifter och gaf besked om de hemligaste saker. Så t. ex. föregaf han sig veta allt, som försiggick i den konklav, som valde Alexander VII.

I trots af änglarnes beskydd blef det snart något för hett i Rom för den unge underdoktorn. Den heliga inkvisitionen hade börjat ha ögonen på honom, och han fann det klokast att förflytta sin verksamhet till sin fädernestad, Milano. Där fortsatte han att göra guld och stiftade tillika ett hemligt religiöst sällskap, hvars första dogm var ovillkorlig lydnad mot honom själf. Han kallade sig Pro-Christus och predikade fräckt den galnaste galimatias. Den Högstes rike var snart förestående, sade han, och denne Högste var han själf. Orden i Fader vår »tillkomme ditt rike» syftade på honom, Borri! — Honom hade allt vetande blifvit uppenbaradt, och historien hade lika litet några hemligheter för honom som naturen. Se här ett prof på hvad han fann kunna »gå i» sina trogna:

Under syndafloden blef Noaks hustru Vesta älskad af eldens furste Oromasi Salamander och födde med denne två barn, Soroaster, som lefde tolf sekler,

och nymfen Egeria! Hela lärdomen var af samma värdefulla art.

Det var troligtvis rätt angenämt att stå i spetsen för ett religiöst sällskap, hvars första plikt var blind lydnad, men olyckligtvis för Borri lade sig den klåfingriga inkvisitionen åter igen i saken. Den häktade några af hans troende och stämde honom själf inför sig, den 2 mars 1659, att svara för kätteri. Borri flydde till Schweiz och därifrån till Tyskland, men han blef icke desto mindre, den 2 oktober 1660, dömd *in contumaciam*. Den 3 januari 1661 blef hans bild upphängd af bödeln på Campo de' Fiori i Rom och därpå bränd tillsammans med hans skrifter.

Den landsflyktige ströfvade emellertid ikring i Tyskland och Holland, öfverallt sysslande med medicin och alkemi och görande kurer med mycken framgång. En god läkare synes han verkligen ha varit. Till slut slog han sig ned i Amsterdam, där allt gick honom väl. Han förtjänade pengar, höll vagnar, många tjänare och ett lysande hus och lät kalla sig excellens. Hvarför han icke desto mindre lämnade Holland, är ej bekant. Kanske var det Kristinas rykte för frikostighet, som lockade honom.

I augusti 1667 uppträdde han i Hamburg, men till en början ville drottningen, som drog sig för att göra bekantskap med en bannlyst, ej mottaga honom. Men sedan han lyckats bota hennes kammarherre markis del Monte för en farlig sjukdom och hennes präster försäkrat henne, att hon kunde låta honom komma i huset, blott han ej släpptes in i kapellet, fick Borri »arbeta» hos drottningen och vann snart hennes bevågenhet. Det har berättats mycket om de

stora summor Borri skulle ha narrat till sig af henne, men däri ligger uppenbarligen mycken öfverdrift. Kristina skref själf någon tid därefter till Azzolino, som synes ha förebrått henne att hon gaf ut för mycket för alkemi, att dessa hans misstankar voro alldeles ogrundade, och för öfrigt fick Borri stanna hos henne endast några veckor. Hon hade nämligen strax underrättat kardinalen om hans ankomst, och med omgående post kom det svar från Azzolino, redogörande för Borris mellanhafvande med inkvisitionen. Kristina afskedade därpå genast alkemisten och bad Azzolino utverka påfvens och inkvisitionens förlåtelse för det hon haft med honom att göra.

Borri drog norr ut till Köpenhamn, där han kom i stor gunst hos Fredrik III. Hans äfventyr i Danmark äro roliga nog men kunna ej få plats här. Vare det nog sagdt, att han steg så högt i den danske kungens ynnest, att han till och med författade en liten bok med »politiska instruktioner» för honom. Men efter Fredrik III:s död fann han det rådligast att lämna Danmark och blef till slut häktad i Österrike samt därifrån utlämnad till Rom. Inkvisitionens dödsdom förvandlades till lifstidsfängelse, och den stackars guldmakaren fick i ett fjärdedels sekel, ända till sin död 1695, försmäkta i Castel S. Angelo. Då och då tilläts det honom komma ut för att besöka någon förnäm sjukling,* ty en skicklig läkare var han alltid, men

* Under jubelåret 1675 t. ex. skötte han under månaderna juli—september franske ambassadören hertig d'Estrées, som insjuknat i tyfoidfeber. Den första veckan återvände han hvar afton till Castel S. Angelo »för att ej bryta mot den heliga inkvisitionens ordningar och statuter», men därefter fick han tillstånd att stanna ute om nätterna, tills d'Estrées blefve återställd. — **R. Caetano,** MEMORIE DE L' ANNO SANTO, Rom 1691, s. 280—3, 337, 344.

med Kristina hade han aldrig några vidare förbindelser.

Drottningens intresse för alkemien hade likväl icke lidit något afbräck genom Borris afresa. Hon fortsatte därmed under hela sin återstående vistelse i Hamburg samt efter sin återkomst till Rom ända till sin död.

Det må här vara på sin plats att upprepa, att talet om de stora summor, Kristina skall ha förslösat på guldmakeri, tillhör diktens område. Ingenting fås för intet här i världen, och att experimentera är sällan billigt. Visserligen vet man ej allt, som drottningen offrat på denna käpphäst, men af hvad man vet har man rätt att påstå, att beloppen ej varit orimliga. Och hvad vi veta är följande. Under hela tiden från drottningens återkomst till Rom i november 1668 ända till slutet af 1670 betaldes enligt räkenskaperna i extra utgifter för *la stillaria* 432 romerska *scudi*, motsvarande ungefär lika många riksdaler specie. 1670 hade en alkemist på stat blifvit anställd. Denne, en viss Pietro Antonio Bandiera, uppträder första gången i räkenskaperna den 14 maj samma år med en månadslön af 60 scudi. Han hade dessutom kostnaderna på entreprenad till ett fast pris af 700 scudi om året, hvilket icke hindrade, att han presenterade räkningar för sådana utgifter, som icke voro förutsedda i kontraktet. Sålunda fick han 1684 i extra betalning 283 scudi och 1687, enligt en egenhändig promemoria af drottningen, 80 scudi. — Han hade sin bostad i det under Kristinas förvaltning stående Birgittas hospital, men fast hyran var liten, synes Bandiera, så guldmakare han än var, ej alltid ha kommit sig för med

att betala. — Hos drottningen stod han alltid väl, stannade i sin tjänst till hennes död samt fick genom hennes testamente allt, som fanns i laboratoriet samt sin lön i pension.

Kristina bedref sina alkemistiska forskningar med stor energi. Midt i sommarvärmen kunde hon stå vid smältugnen. En gång, det var i augusti 1671, lyckades det illa, och ett feberanfall blef följden. Hon nöjde sig icke med Bandieras visdom och Palombaras råd utan underhöll en vidlyftig korrespondans med andra guldsökare samt följde ifrigt med alla nyheter på det intressanta området. Bayle hade i uppdrag att inköpa alla nya böcker i kemi, som utkommo i Holland. Ville man ställa sig väl med drottningen, var det ett bra sätt att erbjuda henne ett recept å stenen, å alkahest eller å universalmedicinen, som gaf evig ungdom. Det finnes åtskilliga sådana kvar bland Kristinas papper. Kanske kunna de komma till nytta, när luntorna en gång råka i händerna på någon riktigt duktig forskare. Särskildt skulle jag då vilja rekommendera Giovanni Stefano Caramia,* som studerat »pittura prospettiva, geometria, architettura civile, gnonomia, orografia, oroscopia, altimetria, distantioponticа, animoscopia, automatica, pneumatica ed architettura militare», innan han till slut med tillhjälp af endast åttio volymer upptäckte universalmedicinens fyra hemligheter. Att framställa denna var märkvärdigt billigt; egentligen behöfdes blott plats och eld. — Skada, att denne upptäckare fått dö oförstådd!

---

* Bref från honom till Kristina, dat. Martina 1 jan. 1682; i Montpellier-samlingen V. 236.

Af Kristinas egen hand finnes * ett recept å *Balsamo Mercuriale*, som hade *infinite virtù* och befriade från allt ondt, om den smordes på nafveln. Den kunde också anbringas på näsan eller under fotsulan, fast med olika påföljder. Om drottningen själf uppfunnit den eller endast kopierat receptet, synes ej. Äfven finnes programmet för ett arbete: *Il laboratorio filosofico* eller *Paradossi chimici;* d. v. s. Kristina har nedskrifvit titlarna på aderton af de tjugu kapitel, hvaraf boken skulle bestå. Kapitel 13 var ägnadt åt de olika läkemedel, som kunde hämtas från djur-, växt- och sten-rikena, och kapitel 14 åt universalmedicinen. Denna senare spelar i allmänhet i sextonhundratalets alkemi, och särskildt i Kristinas experiment, en lika stor om ej större roll än själfva framställandet af guld.

Kort före sin död mottog Kristina från Samuel Forberger i Stralsund en af honom den 12 februari 1689 på latin nedskrifven vidlyftig förklaring å beredningen af alkahest ur salpeter, sprit och alun m. m. Hans son Kristoffer, som då vistades i Rom och sedermera kom att spela en ganska tvetydig roll vid utredningen af drottningens kvarlåtenskap, skulle muntligen lämna ytterligare upplysningar om den mycket långvariga och besvärliga processen. När detta dokument kom fram, var Kristina redan för sjuk för att experimentera, men det har tydligen intresserat henne, ty det fanns, enligt en påskrift af kardinal Azzolino, efter hennes död i den portfölj (*borsa*), där hon förvarade viktiga papper.

* Arch. Azzolino.

Men det är tid, att vi återvända till Piazza Vittorio Emanuele och markis Palombaras magiska port. — Ödet hade bestämt, att Kristina skulle få upprättelse för det markisen tillåtit sig skämta öfver hennes missöde med majorkanen. Se här hvad som nu hände honom. En vacker februariafton 1669,* kort efter drottningens återkomst, kom en ung man i pilgrimskläder in genom porten till Villa Palombara och vandrade af och an på gårdsplanen, liksom om han sökte något. Tjänstefolket, som funno hans beteende underligt, förde honom till markisen, som frågade honom, hvad han hade där att göra. Ynglingen visade då en ört, som han höll i handen; den hade underbara egenskaper, sade han, och han sökte efter mera däraf. Han kände dessutom till markisens experiment, och då han själf vore »filosof», bad han markisen visa honom sina arbeten. Palombara, hvars nyfikenhet var väckt, gick gärna in härpå. De båda männen följdes åt till laboratoriet, som låg på nedre botten, och pilgrimen satte genast ett experiment i gång. Smältdegeln fylldes med de vanliga ingredienserna, och när den smälta massan kommit i vederbörlig ordning, stötte pilgrimen sin ört, hvilken han förut torkat öfver elden, till ett pulver, som han kastade i degeln. Nu vore allt färdigt, förklarade han. Elden skulle blott få slockna af sig själf, och nästa morgon skulle man i degeln finna rent guld. Då skulle han också uppenbara hemligheten. Men för att vara säker mot obehörigt intrång begärde han att få låsa laboratoriet och

* Bref från Fra Basilio till hertigen af Parma, Carte Farnesiane n:r 914, Arch. di Stato, Neapel. — **Fr. Cancellieri**: IL DISCOBOLO, Rom 1806, s. 43—49.

att till yttermera säkerhet få sofva öfver natten i rummet bredvid. Detta beviljades också.

Med spänning afvaktade Palombara morgondagen. Redan tidigt klappade han på pilgrimens dörr. Intet svar. Efter flera misslyckade försök bröt han upp dörren — fågeln var bortflugen! Nu bröt han också upp laboratoriet och fann där degeln kullvräkt samt innehållet utrunnet och stelnadt i en smal strimma på golfstenarna. Den lilla tunna strimman glänste gul i morgonsolen. Fram med proberstenen — det var rent guld! — Nu märkte markisen ett fullklottradt pappersark på ett bord. Sannolikt den utlofvade förklaringen! Ja, det var det verkligen, men ty värr så djupsinnig, att ingen kunde tyda den.

Nu var det Kristinas tur att skratta åt markisen. Hade hon kanske ställt till alltsammans? Det är ej osannolikt, men det kan också hända, att pilgrimen satt händelsen i scen för att styrka sin kredit på något större operationsfält. — Palombara funderade emellertid länge på det märkvärdiga papper, pilgrimen lämnat efter sig, och till slut lät han 1680, elfva år senare, hugga alltsammans i marmor och uppsätta inskrifterna dels på villans båda portar, dels på en af yttermurarna. För den händelse detta skulle falla under någon alkemists ögon, skall jag här anföra de två första meningarna af denna senare inskrift, som var den längsta och troligen den viktigaste. De låta så här:

Hoc in Rure, Coeli Rore, fusis Aequis, Physis Aquis, Solum fractum, reddit Fructum, dum cum Sale Nitri, ac Sole, surgunt Fumi, sparsi fimi. Istud Nemus, parvus Numus, tenet forma semper firma, dum sunt ortæ sine arte Vites, Pyra et Poma pura — — —.

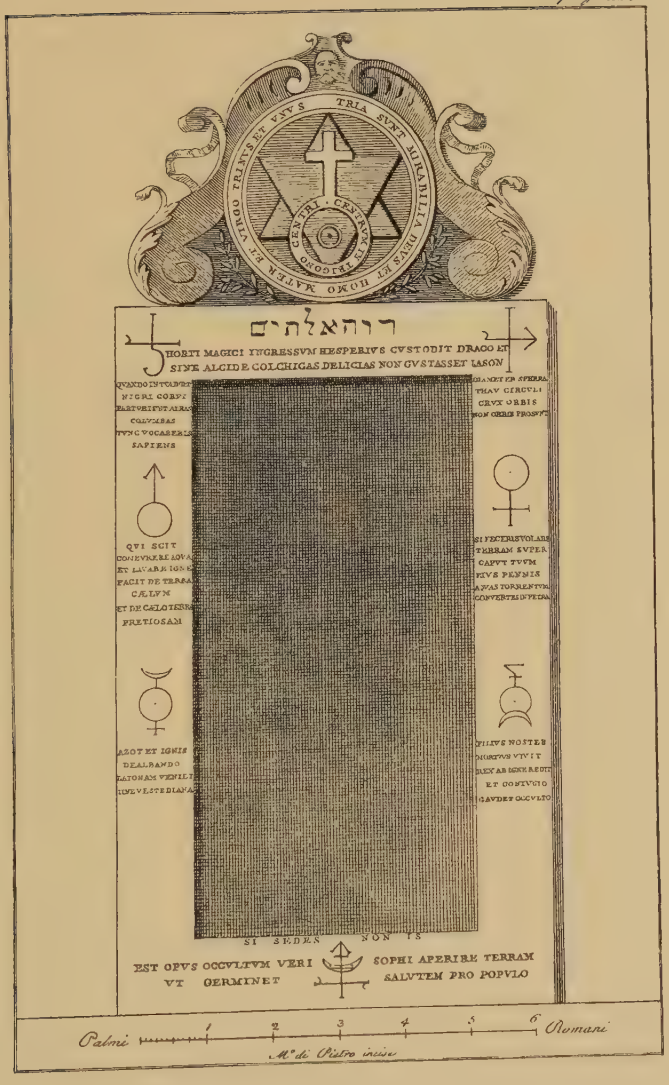

INSKRIFTERNA Å PORTA MAGICA.

ROMERSKT KOPPARSTICK 1806.

Detta är ej fullt en fjärdedel, och den är redan svår att begripa. Något lättfattligare äro, såsom man kan se af gravyren, inskrifterna på den port, som då vette mot kyrkan S. Eusebio och som nu står, degraderad till kuriositet, i Piazza Vittorio Emanuele. Längst upp till höger står där:

När i ditt hus
svarta korpar föda
hvita dufvor,
då skall du kallas vis.

Och det kan ju vara sant.

De två fula dvärgstoderna af lunensisk marmor, som nu hålla vakt på hvar sin sida om Porta Magica, ha intet med Villa Palombara att göra. De ha flyttats hit från en annan del af staden och äro imitationer af romerska imitationer af egyptiska original. De romerska marmorbilderna, som hade den fördelen att vara mycket mindre, funnos i Villa Adriana och stå nu i Vatikanens egyptiska museum.

Och nu, min läsare, vet du ungefär lika mycket som jag om drottning Kristinas guldmakeri.

Ett af Kristinas sigill.

VI.

SPRIDDA KRISTINA-MINNEN.

SPRINGBRUNNEN MED KRISTINAS KANONKULA.

Träsnitt öfver G. Bosellis välkomsthälsning till Kristina, Bologna 1655.

VI.

Spridda Kristina-minnen.

Kanonskottet mot Villa Medici. — Minnestaflan på Capitolium. — Trinità dei Pellegrini. — Kristinas jubelår. — Grafven i Peterskyrkan. — Bysten i Villa Albani.

Utsikten öfver staden från Villa Medici är väl bekant för hvarje romfarare. Ställer man sig litet till vänster om porten, ser man under den i järnekarnas mörka löfmassa skurna arkaden Peterskyrkans kupol blänka fram i fjärran. Midt emellan träden plaskar en springbrunn, hvars stråle stiger rakt upp i luften genom en stor stenkula. — Ja, allt detta

känner jag väl, tänker min läsare, som varit i Rom, — men det hör väl ej till de svenska minnena? — Snarare till märkena kanske men också bara kanske.

Frågar du portvakten i Villa Medici, så får du höra, att det var en gång en främmande drottning, som lät ladda den största kanonen på Castel S. Angelo med den där kulan, som nu ser så oskyldig ut, där den ligger i fontänen, och som själf affyrade skottet mot porten här. Det gjorde lyckligtvis ingen annan skada än den stora bucklan, som ännu synes på högra porthalfvans järnbeslag, men det var tur, att det inte blef värre. Till erinran därom har man tagit vara både på bucklan och på kulan.

Portvakter äro icke alltid historiska auktoriteter. Det kan ibland vara skäl att fråga litet mera beläst folk, hur det hänger ihop med saken. Träffar du då någon, som intresserar sig för drottning Kristina och som tagit reda på hvad som lärda män skrifvit om henne, så visar han dig kanske Gaudenzio Claretas *Cristina di Svezia in Italia** och öfversätter för dig följande:

»Den 5 januari (1656) hade Kristina också besökt Castel Angelo, där hon aflade ett prof på sitt martialiska sinnelag. Hon ville nämligen själf affyra tre skott med den bekanta stora åttkantiga kanonen *la Spinoza*, som vägde 2395 ℔ och som tagits från den beryktade hertigens af Bourbon krigshär. Hon riktade skotten mot den järnbeslagna porten till Villa Medici på Pincio, och märket syntes där ännu flera år efteråt.»

* Turin 1890, s. 58.

Ungefär på samma sätt berättas händelsen af två andra författare, hrr L. Grottanelli* och G. Marchi,** medan en tredje, fru Arvède Barine,*** velat vara litet intressantare:

»En dag», skrifver denna dam, »då kardinal Medici råkat misshaga Kristina, riktade hon kanonen mot porten till hans palats och affyrade själf de skarpa skotten. Ännu i förra seklet såg man märkena efter kanonkulorna. 'Tålamod', sade hon, 'är deras dygd, som sakna mod och kraft.' Hon satte en ära i att sakna tålamod.»

Litet olika berättades händelsen på 1700-talet i Rom. Se här hvad Biörnståhl† skrifver härom den 10 maj 1771:

»Uti den stora Järn-porten till Mediceiska Lust-Slottet, kallat Villa Medici, är et stort iholigt märke eller bula af en Canonkula, med hvilken Drottningen hälsade på Prinsen af Medicis ifrån Slottet St. Angelo, som ligger midt därimot, men ej långt ifrån. Det säges, at hon sjelf rigtat och tänt på Canonerne: hon har skutit Svenska lösen med 2 skarpa skott, och båda två hafva rigtigt träffat porten, men det ena synes icke stort, emedan man bultat ut bulan, och lämnat allenast den ena till åminnelse. Jag har ock set de stora Messings-Canoner på Castellet St. Angelo, som Drottningen pröfvat på detta sättet, utan tvifvel för att roa sig, och se om kulorne kunde hinna så långt, och så rätt fram, samt om hon kunde syfta väl.»

---

* CRISTINA DI SVEZIA IN ROMA. Florens 1890, s. 58.

** CRISTINA ALESSANDRA DI SVEZIA I L' ARCADIA 1895—1896 (Rom) s. 381.

*** PRINCESSES ET GRANDES DAMES, Paris 1890, s. 122.

† RESA, I. s. 178 och 543.

Uppgifterna skifta, som man ser, både hvad skottens och kanonernas antal samt hvad anledningen till skottet beträffar, men de äro eniga däri, att Kristina skjutit skarpt på Villa Medici från Castel S. Angelo och träffat porten. Det är ju i hvarje fall en ganska intressant och för drottningen särdeles karakteristisk episod.

Men är det intressant för eftervärlden, så måste det ha varit ännu intressantare för samtiden och naturligtvis i alldeles särskild grad för husets ägare och för den, som bodde där. — Ägare till Villa Medici var storhertig Ferdinand II af Toscana, och den disponerades af hans broder kardinal Gian Carlo dei Medici, som dock vanligen bodde i sitt palats inne i själfva staden (Palazzo Madama). Båda dessa herrar voro roade af nyheter, till och med af skvaller, och i de bref, toskanska sändebudet i Rom markis Riccardi och kardinalens handsekreterare abbé Montemagni skrefvo till storhertigen i Florens, sysselsatte de sig därför gärna med pikanta detaljer. Om Kristina hade de särskildt mycket att berätta. Det är ej tänkbart, att de skulle undanhållit storhertigen en godbit som historien om kanonskottet mot hans villa. Han var så mycket mera nyfiken på allt, som angick Kristina, som hans bror varit en af de två kardinaler, hvilka redo Kristina till mötes, och som utrustningen af hans cortège för tillfället hade kostat stora summor. Något efter sin ankomst hade däremot drottningen, hvars spanska sympatier vid denna tid började svalna, kommit i tämligen spändt förhållande till kardinalen, som var chef för det spanska partiet i Rom. Detta var ett ytterligare

skäl för toskanska hofvet att med uppmärksamhet följa hennes förehafvanden.

Riccardi har emellertid icke skrifvit någonting alls om saken, och abbé Montemagni berättar helt lugnt förloppet sålunda.*

»Häromdagen** besåg drottningen arsenalen, innan hon begaf sig till kastellet, och hon sade då, att detta vore en förträfflig *Congregazione della Propagande Fide.* Sedan var hon i kastellet, och då man skulle skjuta,*** ville hon själf affyra en kanon men afråddes därifrån. Hon ville dock stå helt nära, när skotten affyrades, visande en manlig oförskräckthet.»

Detta är det lilla fröet, hvarur det stora trädet vuxit upp! Hvarken förr eller senare under hela Kristinas första vistelse i Rom ha kardinalen, hans sekreterare eller toskanska sändebudet skrifvit ett ord om något kanonskott. De voro minsann icke annars lata med sina pennor.

Alltså: Kristina har varit på Castel S. Angelo, hon har velat själf affyra en kanon, då man saluterade, och hon har verkligen stått bredvid, då skotten brunno. Hon har vidare varit i ovänskap med kardinal Medici, som disponerade Villa Medici, midt emot fästningen. Hon har också sagt eller rättare skrifvit: »Tålamod är deras dygd, som sakna mod eller kraft», — men det var tjugufem år senare! † Vill man

---

* Montemagni till storhertigen d. 10 januari 1655 (florentinsk stil); efter nya romerska stilen 10 jan. 1656. Florens, Arch. di Stato, Filza Medic. 3895.

** Det var den 6 januari (ej den 5).

*** Hon hälsades med en salut af 100 kanonskott.

† I OUVRAGE DE LOISIR: X. 16.

nu berätta något pikant, så rör man ihop allt det där, och så får man fru A. Barines lilla »historia».

Ja, men kulan finns ju där, och bulan med! — Ja visst, och jag skall ej åtaga mig att förklara, huru de kommit dit — antagligen genom något vådaskott —, men icke var det vid Kristinas besök på Castel S. Angelo 1656, och icke har det skett för att vara kitslig mot kardinal Gian Carlo dei Medici. — Kanske har något missöde med en kanon någon gång senare inträffat, kanske har det till och med skett i Kristinas närvaro, men något bevis därom har, mig veterligt, aldrig framlagts.

* * *

Scala della Torre, den smala trappa i Senatorns palats på Capitolium (det forna Tabularium), som leder upp i tornet, har strax i början en afsats, som inredts till ett slags skräpkammare för minnesmärken, hvilka kommit ur modet. Det är dock icke bara skräp utan också små stycken världshistoria, som där fått sin plats. På ena långväggen läses en af medeltidens härligaste inskrifter, ett mästerstycke af epigrafisk konst. Den uppsattes på Capitolium 1237 till minne däraf att Fredrik II efter slaget vid Cortenuova skickat till Rom de besegrade milanesarnes fanvagn *il Carroccio*. En annan inskrift talar om Henrik III af Frankrike; ännu en om Lamoricières tappra försvar af Kyrkostaten. Alla tider äro här representerade. — Midt emot Fredrik II:s inskrift skymtar ur en halfmörk vrå fram en tafla af svart marmor, af samma form som de sex bergen i Alexander VII:s (Chigi)

vapensköld. Däröfver en medaljong med Kristinas byst, profil till höger, och däröfver åter den chigiska stjärnan. På den svarta marmorn läses följande inskrift:

CHRISTINÆ
SVECORVM GOTTHORVM
ET VANDALORVM
REGINÆ
QVOD INSTINCTV DIVINITATIS
CATHOLICAM FIDEM REGNO AVITO PRÆFERENS
POST ADORATA S. S. APOSTOLORVM LIMINA
ET SVBMISSAM VENERATIONEM ALEXANDRO VII
SVMMO RELIGIONIS ANTISTITI EXHIBITAM
DE SE IPSA TRIVMPHANS IN CAPITOLIVM ASCENDERIT
MAJESTATISQUE ROMANÆ MONVMENTA
VETVSTIS IN RVDERIBVS ADMIRATA
IIIVIROS CONSVLARI POTESTATE ET SENATVM
TECTO CAPITE CONSIDENTES
REGIO HONORE FVERIT CONSECVTA
VIII EID. QVINCTIL. AN. MDCLVI
S. P. Q. R.
STEPHANO PETRVCCIO
JOSEPHO DE ANNIBALDENSIBUS EX DNIS CASTRI
ZANCATI
FABRITIO DE MAXIMIS EX DNIS CASTRI ARSVLI
CONSERVATORIBVS
JO. CAROLO DE PICCOLOMINIBVS EX DNIS CASTRI
BALZERANI
CAPITVM REGIONVM PRIORE.

I fri öfversättning lyder den: »Då S. Petrucci, J. Annibaldi och F. Massimo voro konservatorer och J.

C. Piccolomini prior för kaporionerna satte romerska folket och senaten detta märke åt Kristina, de Svears, Göters och Vandalers drottning, emedan hon, som efter gudomlig ingifvelse föredragit den katolska religionen framför sitt arfrike, den 7 juli 1656, sedan hon tillbedt apostlarnes boning och betygat religionens öfverstepräst Alexander VII sin ödmjuka vördnad, triumferande öfver sig själf uppstigit till Capitolium och där, sedan hon beundrat de åldriga ruiner, som påminna om Roms majestät, med kungliga hedersbetygelser hälsat de konsulära triumvirerna och senaten, som mottogo henne sittande och med betäckta hufvud.»

Triumferande öfver sig själf! Där ha vi kärnan! Det är likväl snarare åt sig själfva än åt Kristina Roms kommunala fäder velat sätta märket, ty det betecknar deras seger öfver drottningen i en etikettsfråga. Den medeltida romerska stadsrepubliken ansågs nämligen aldrig ha upphört att existera, och det tilläts dess hufvudmän, senatorn, konservatorerna och priorn, hvilka i själfva verket voro anspråkslösa kommunala tjänstemän, att vid ceremonier uppträda, som om de voro hufvud för en oberoende stat. Påfvarne lånade sig gärna till denna lek, som gaf deras goda romare en oskadlig illusion af själfstyrelse, och äfven främmande regenter hade utan svårigheter fogat sig i följderna af denna fiktion. Den yttrade sig gent emot dem i senatorns, konservatorernas och priorns anspråk att få mottaga kungliga besök sittande och med hatten på. Till och med kejsar Karl V hade beredvilligt gått in på detta »den romerska senatens» privilegium. Men Kristina hade i början ej velat höra talas därom, och det var först sedan hon varit öfver sex månader i Rom och

några dagar före hennes afresa till Frankrike den 18 juli, som hon öfvertalades att »triumfera öfver sig själf». — Det var ju ett godt prejudikat, som det kunde löna mödan att taga vara på. Taflan sattes därför upp i den s. k. Horatiernas och Curiatiernas sal i konservatorernas palats, och där satt den ända till 1872, då den flyttades undan till sin nuvarande plats.*

Johan Sobieskis änkedrottning Maria Kasimira följde år 1700 Kristinas exempel. Äfven denna tilldragelse ansågs värd en marmortafla, som sattes upp bredvid Kristinas och nu följt med upp i skräpkammaren. Där erinras uttryckligen om att den polska drottningen tagit Kristina till föredöme: *Christinam Suecorum Reginam Aemulata*, heter det. Så viktig var den saken.

* * *

Trinità dei Pellegrini är ett namn, som mången fattig stackare i forna dagar gömt i sitt hjärta med tacksamhet eller hopp. I det stora hospitalet, som så kallades, i den trånga Via dei Pettinari nära Ponte Sisto, fick den sjuke främlingen vård och den fattige resenären härbärge och kost. Brödraskapet, som ägde det, hade ursprungligen stiftats af den gode S. Filippo Neri och började sin verksamhet med att sörja för pilgrimerna under jubelåret 1550. Sedan dess hade det genom talrika donationer ständigt tillväxt i rikedom, och dess välgörenhet hade hållit jämna steg med de ökade inkomsterna. Vid jubileet 1600 t. ex., då ej mindre än tre millioner pilgrimer sägas ha kommit till Rom, lär Trinità dei Pellegrini ha haft en half

* F. Galuzzi, som var senator 1656, nämnes icke såsom närvarande vid Kristinas mottagande. Anledningen är mig obekant.

million fattiga gäster. Brödraskapets verksamhet var dock ingalunda inskränkt till jubelåren. Hospitalets salar stodo i öfver tre hundra år hvar dag öppna för behöfvande, och dess storartade välgörenhet förtjänar att räknas till det påfliga Roms bästa minnen. Men det goda förgås liksom det onda, och efter det världsliga påfvedömets fall har *la Trinità* liksom andra brödraskap fått afträda sin egendom till staten. Den stora byggnaden, där hospitalet fordom inrymdes, har nu delats mellan ett hem för öfvergifna barn, *Asilo Savoia*, och ett frivilligt sjukvårdssällskap, *Croce Bianca*. Båda dessa äro enbart italienska, och af den internationella karaktären hospitalet hade finnes intet kvar.

Jo, minnena! Träder man innanför gallret i portgången till Asilo Savoia, finner man strax till vänster på nedre botten, blott några trappsteg öfver marken, ett mycket stort rum med hvälfdt tak och åtta stora fönster på hvar sida. På väggarna i denna *salone grande* äro uppsatta taflor med namn å dem, som lämnat anstalten gåfvor. Den fjärde taflan till höger från ingången uppräknar sådana, som gifvit sina bidrag utan några villkor, och där läsa vi på näst nedersta raden, omedelbart efter S. Carlo Borromeos namn:

CRISTINA ALESSANDRA
REGINA DI SVEZIA. 1675. DON. SCUDI 600.

Strax utanför denna *salone* är en annan något mindre sal med kolonner, där de högtidliga fottvagningarna brukade äga rum. Vid båda rummen knyter sig en erinran om Kristinas deltagande i jubileet 1675.

Detta var väl ej lika talrikt besökt som jubileet 1600, men likväl beräknade man, att 200,000 främlingar

funnos i Rom, då den gamle Klemens X den 24 december 1674 invigde jubelåret genom att öppna Peterskyrkans *Porta Santa*. Kristina bevistade ceremonien från en särskild tribun i kyrkans portik. I hennes följe befunno sig flera främlingar, bland dem två engelsmän. En af dem, som var protestant — *miscredente* skrefs det —, ville icke knäböja, då påfven nalkades, men tvangs, enligt hvad en krönikeskrifvare* med tillfredsställelse berättar, af drottningens hotelser därtill. För att bli delaktig af jubileets indulgenser måste de i Rom boende trettio gånger och främlingarne femton gånger besöka de fyra stora basilikorna, S. Pietro, S. Paolo, S. Maria Maggiore och S. Giovanni in Laterano. Kristina ställde sig mycket samvetsgrant dessa föreskrifter till efterrättelse och besökte dessutom såsom öfverloppsgärning flera andra kyrkor, såsom Panteon, Gesù, Le Stimmate samt S. Salvatore in Lauro, hvilken stod under kardinal Azzolinos särskilda beskydd. Hon bevistade äfven det påfliga hofvets andaktsöfningar i Vatikanen och Kvirinalen, då kapucinern fra Bonaventura da Recanati predikade. Inalles besökte hon under året trettiotvå gånger de fyra basilikorna. Indulgensen förtjänade hon således rikligt.

Det var annandag påsk den 8 april hon infann sig i la Trinità dei Pellegrini för att efter påfvens exempel förrätta en fottvagning. Tolf fattiga kvinnor sutto tillreds i salen med kolonnerna. Kristina band ett förkläde af holländskt lärft med venetianska spetsar kring lifvet och gick raskt till verket. Hvarje gumma fick till skänks en gulddublon (i värde lika med sex *scudi* silfver) samt

* **R. Caetano:** Le Memorie de L'Anno Santo MDCLXXV. Rom, 1691, s. 49.

den handduk, hvarmed drottningen torkat hennes fötter. När allt var slut, tog Kristina af sig förklädet och kastade det midt bland gummorna till lön för den tappraste. Det höll på att bli ett slagsmål, värdigt Homerus, men i rättan tid mellankom hospitalets styresman. Han reklamerade förklädet såsom ett minne att bevaras i hospitalet och lofvade att i stället betala hvar gumma dess värde, tre scudi, och därmed stillades vågorna. Kristina skänkte honom då äfven den handduk, hvarmed hon själf torkat sina händer, samt lämnade på samma gång tre *giulii* (ungefär 1 krona) till hvar pilgrim i hospitalet och till detta själft det belopp af 600 scudi, hvarom inskriften på väggen talar. — Detta var så mycket frikostigare af henne, som hon just då började befinna sig i en period af penningknipa.

Jag sade nyss, efter en samtida berättelse, att gummorna voro tolf. Men — märk huru svårt det är att komma åt den historiska sanningen — en annan samtida säger, att de voro tretton! Sannerligen jag vet, hvem man skall tro, men jag lutar nästan mot de tretton. Bruket har varit omväxlande, men på 1600-talet föredrog man merendels tretton. — De tolf representera naturligtvis de tolf apostlarne, men hvem är väl den trettonde? Ja, därom tvista de lärde. Enligt några är det värden, hos hvilken Jesus gästade, enligt andra aposteln Paulus, enligt andra slutligen en ängel, som kom och satte sig vid bordet, då påfven Gregorius den store en gång tvådde tolf fattigas fötter Kanske finnas ännu flera förklaringar.

* *
*

Ceremonierna vid Kristinas begrafning samt hennes sista hvilorum i Peterskyrkan har jag redan på annat* ställe beskrifvit och skall därför nu ej vidlyftigt återkomma till ämnet. Må det blott tillåtas mig erinra den, som betraktar minnesvården öfver Kristina i Peterskyrkan, vid den första stora pelaren ytterst till höger om ingången, att drottningens stoft ej gömmes där utan i midtelskeppet af kryptan under basilikan, de s. k. *Grotte Vecchie*. Den tredubbla kistan står där midt emot Pius VI:s kista, stödd mot väggen, helt och hållet öfverklädd med murbruk, utan några som helst prydnader, med följande på den fria långsidan enkelt målade inskrift:

D. O. M.
CORPUS CHRISTINÆ ALEXANDRÆ
GOTHORUM SVECORUM VANDALORUMQUE REGINÆ
OBIIT DIE XIX APRILIS MDCLXXXIX

I skeppets motsatta ända förvaras hennes inälfvor i en annan sarkofag. Den har formen af en på golfvet hvilande, mot väggen stödd, ungefär 1 m. hög halfkupol, refflad och krönt af ett kors. Däröfver en tafla af hvit marmor, inramad i svarta barocka ristningar omgifvande en inskrift af samma lydelse som den föregående, utom att »Corpus» utbytts mot »Præcordia».

Monumentet uppe i kyrkan har uppförts efter ritningar** af Carlo Fontana. Nederst står som postament en sarkofag af brokig marmor. Dess långsida

* ORD OCH BILD, 1896: KRISTINAS SISTA DAGAR, s. 58—61. — De förnämsta källskrifterna äro Peterskyrkans *Liber Mortuorum* VII. 1665—91, s. 659—669 samt *Diario della Basilica*, båda i Archivio della Basilica Vaticana.

** Dessa förvaras i den nya byggnaden vid inträdet till Villa Albani.

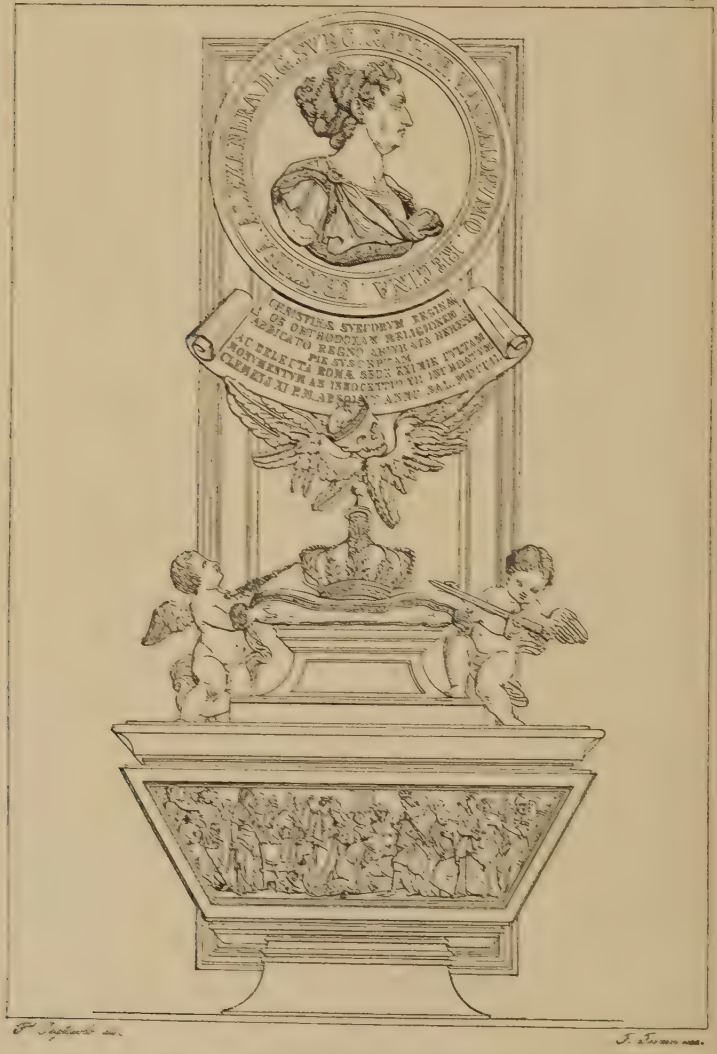

Kristinas grafvård i Peterskyrkan.

Kopparstick af F. Ferrari.

uppbär en ful och smaklös basrelief i hvit marmor, af J. Théodon, föreställande afsvärjelsen i Innsbruck. Öfverst på sarkofagen en kunglig krona mellan två barocka knubbiga keruber, af Lorenzo Ottone. Högre upp synes en krönt och vingad dödskalle, uppbärande ett epitafium med inskriften:

CHRISTINÆ SVECORVM REGINÆ
OB ORTHODOXAM RELIGIONEM
ABDICATO REGNO ABIVRATA HÆRESI
PIE SVSCEPTAM
AC DELECTA ROMÆ SEDE EXIMIE CVLTAM
MONVMENTVM AB INNOCENTIO XII INCHOATVM
CLEMENS XI P. M. ABSOLVIT ANNO SAL. MDCCII.

Den kan öfversättas sålunda: »Klemens XI fullbordade 1702 detta af Innocentius XII påbörjade monument öfver Kristina, Svearnes drottning, som afsade sig riket och afsvor kätteriet för den rätta religionen, hvilken hon fromt antog och i Rom, sin utvalda bostad, värdigt utöfvade». — Allra högst en jättemedaljong af brons med Kristinas starkt idealiserade byst, profil till höger, och däromkring i gyllene bokstäfver orden:

CHRISTINA ALEXANDRA D. G. SVEC. GOTHOR.
VANDALORUMQ. REGINA.

Bronsen är gjuten af Giovanni Giardini från Forli.

Klemens XI, Kristinas forne skyddsling och vän, lät till erinran om monumentets fullbordande slå en medalj,* hvilkens frånsida visar fromheten hållande Kristinas bild med inskriften: MEMORIÆ CHRISTINÆ AUGUSTÆ PIET. PONT. M.

Alessandro Guidi besjöng monumentet i klingande strofer. Men de skrefvos, innan det var färdigt. Hade

* Afbildad hos **Arckenholtz**: II. 313.

han väntat, tills det blef aftäckt, hade han kanske stämt sin lyra mindre högt, ty det lyckades ej väcka samtidens beundran, och eftervärlden har knappast jäfvat samtidens dom.*

* *
*

Släkten Albani har alltid hållit Kristinas minne i vördnad och därjämte visat hennes fädernesland sympatier. I Villa Albani utanför Porta Pia står i den s. k. biljarden en byst af drottningen, i naturlig storlek, af hvit något fläckig marmor. Hon har en lagerkrans öfver håret, bär låghalsad dräkt och blickar till vänster. Bysten är icke något samtidigt porträtt utan utförd 1740 af Francesco Queroli från Genua. Hans namn och årtalet läsas baktill på ena skuldran.

* **A. Guidi**: Rime, Rom 1704, s. 77—82.

Medalj slagen af Kristina i Rom.

VII.

GUSTAF III I ROM.

1783—1784.

Ur Hypomnema Parmense.

VII.

Gustaf III i Rom.

Palazzo Correa. — Augustus' Mausoleum. — Gustaf III:s afresa från Sverige. — Sviten. — Baden i S. Giuliano. — Vistelsen i Florens. — Grefven af Albany. — Josef II. — Ankomsten till Rom. — Kristian I:s romafärd. — Kardinal de Bernis. — Juldagen i S. Peter. — Gustaf III hos Pius VI. — Konungen som turist. — Fester och teatrar. — Den svenska sviten hos påfven. — Konungen i Vatikanska museet. — Kulan på Peterskyrkans kupol. — Marmortaflorna i trappan. — Inskriften på Capitolium. — Besök hos S. Birgitta. — Adlerbeths intryck af Rom. — Gyllene sporren. — Till Neapel. — Ferdinand IV och Maria Karolina. — Sällskapslif och utfärder. — I Caserta. — Palazzo Giraud. — Konstintressen. — I Propagandan. — Påskfesterna. — Den första protestantiska gudstjänsten i Rom. — En nunnevigning. — Gåfvor och dricks pengar. — Åter norr ut. — I Venedig. — Efterskrift.

(Följande skildring är afsedd att vara en berättelse om hvad Gustaf III gjorde i Rom och om de minnen och märken han där lämnat efter sig. Men den gör ej anspråk på att dryfta resans politiska, moraliska eller estetiska innebörd, ej heller de olika omdömen af samtid och eftervärld, hvartill den gifvit anledning. Något bidrag till lösningen af den svårtydda gåta, som ligger i Gustaf III:s karaktär, skall läsaren också knappast finna i detta lilla sammandrag af krönikornas fakta.)

Huset n:r 57 vid Via dei Pontifici, en af de smala gator, som från Corson leder ned till Ripettan, är väl bekant för den äldre generationen af svenska romafarare, ty där har skandinaviska föreningen haft sitt säte åren 1860—1886. Det är en byggnad af anspråkslösa dimensioner: fyra våningar hög, visar den på bredden nio fönster, och djupet är obetydligt. Den prydliga dekoreringen af fasaden i måttfull barock ger den likväl en viss förnämhet, som berättigar den till det i Rom så vanliga namnet palats. Detta missbrukas annars ungefär lika ofta som titeln excellens. Ursprungligen hette huset Palazzo Fioravanti, men omkring midten af 1700-talet kom det i en markis Correas ägo och har sedan dess fört denna släkts namn.

Palazzo Correas förnämhet slutar vid porten. Den rika fasaden motsvaras ej af byggnadens inre. Portgång och trappor äro tarfliga nog, men gården är rent af ruskig. Den afslutas af en rund tegelmur, som kröker sig under ett förfallet glastak och vanprydes af utsprång, balkonger, gluggar och fönster, stuckna här och där utan ordning och utan det minsta sinne för prydlighet. Några träskjul stöda sig mot den besynnerliga muren, i hvilken en port, omsluten

af godtköpsornament i stuck öppnar sig. Snedt emot har en liten täppa, stor som ett sofrum, afstängts från gården och inhägnats af ett enkelt staket. Där har portvakten sin trädgård. Hönsburar, barn och kattor lekande på gårdens med gråsten täckta mark, tvätt och trasor fladdrande från fönstren, blommor, krukor, vattenrör, kärror, allt det virrvarr, som är romerska gårdar eget, allt detta finnes här vid Palazzo Correa.

Ja, här ser allt annat än majestätiskt ut, och ändå har detta varit en kunglig bostad. Det var nämligen i Palazzo Correa, för tillfället inredt till värdshus, som Gustaf III bodde under sin första vistelse i Rom 1783—1784. Huset har således äfven af detta skäl ett visst anspråk på svenskars intresse, men också resande af andra nationer komma ofta hit och blicka nyfiket omkring sig bland skräpet på gården. Ser man ordentligt efter, märker man kanske här och där bland stenläggningens gråa granit några små block af röd porfyr eller röd serpentin och att den fula förfallna rundmurens tegel är muradt i den rutform, som utmärker antikens *opus reticulatum.*

»Vill ni kanske bese mausoleet?» — frågar den gamle portvakten. — »Kejsar Augusti mausoleum. Vänta, jag skall strax öppna.»

Och han öppnar den där hvardagliga porten med godtköpsornamenten i stuck, och vi äro inne. — Men hvad? — Detta är ju en sämre cirkus från våra egna dagar, med stall, klädloger, buffeter och allt möjligt sådant, öfvergifven och förfallen nog men förtvifladt modern. En bildhuggare har inredt sin atelier där inne för att arbeta på den kolossala ryttarstod af

Viktor Emanuel, som en gång skall pryda konungens monument på den kapitolinska kullen. I gångarna kring logeraderna ligga gipsafgjutningar af Trajanusbågen i Benevent magasinerade. Hvad har detta med Augustus att göra? — Se dock efter på väggarna, lägg märke till deras väldiga dimensioner, till kraften hos en och annan hvalfbåge, till det öfverallt återkommande rutmönstret i teglets murning. Så bygger man minsann icke i våra dagar.

Jo, här har verkligen Augusti mausoleum stått. Kejsaren reste det själf ännu många år före sin död i den trädrika lund, som då växte i denna kil af Campus Martius mellan Via Flaminia (den n. v. Corson) och Tibern. Det var en rundbyggnad, beklädd med marmor, innehållande många grafkammare och betäckt af ett hvalf. Ofvanpå detta reste sig en gräsbevuxen kulle, planterad med järnekar och cypresser, och öfverst höjde sig ur grönskans pyramid kejsarens jättestod af brons. Hit fördes hans egen aska, sedan liket bränts å det stora bålet strax bredvid, som brann i fem dygn, och här gömdes också askan af många andra af den kejserliga Juliska släkten. Marcellus var den förste, hvars ben här funno den sista hvilan; därefter kommo Agrippa, Augustus själf, hans gemål Livia med den lilla munnen, ur hvilken sanningen hade så svårt att komma fram, hjälteparet Germanicus och Agrippina samt deras söner, Tiberius, Drusus, Claudius, Britannicus och till slut äfven Nerva. Kejsarne af den Flaviska släkten begagnade ej mausoleet, men en af dem, förmodligen Domitianus, lät till Augusti ära resa två obelisker framför ingången. — Den allmänna förstörelsen skonade ej den store kejsarens

graf, men hur och när förödelsen skedde är svept i dunkel. Under medeltiden var mausoleet liksom så många andra monument länge förvandladt till fästning och tillhörde släkten Colonna, men under ett upplopp stormades fästet (1167) af pöbeln, som anklagade Colonneserna för förräderi. Då föll det stora takhvalfvet, och endast de runda murarna och grafkamrarna stodo kvar. Urnor och stoder hade naturligtvis redan förut försvunnit — hvart, det vet man ej. Om en stor och praktfull alabasterurna vet man dock, att den funnits här, och det förmodas, att det är den, som förvarar själfve Augusti aska.

Än en gång skulle dock ett bål resas vid mausoleet. En oktoberdag 1354 stodo gulklädda judar här och brände på en hög af tistlar ett vanställdt lik. Den döde hade varit frodig och fet, och lågorna närde sig lätt. Förnäm hade han varit. Det syntes på de röda silkestrikåerna. Cola di Rienzo var det, svärmaren, som tänkte stort om Rom århundraden för sent eller århundraden för tidigt.

Under Sixtus V gräfdes en af de kullfallna obeliskerna upp och restes framför S. Maria Maggiore. Han lät också bryta upp de block af porfyr och serpentin, som bildade monumentets golf, och lade dem i väderstrecksbältet, som omger den obelisk, han året förut flyttat till Petersplatsen. Det är blott några få kvarglömda, som nu finnas på gården i Palazzo Correa. — Den andra obelisken fick vara längre i fred. Den hade nyss gräfts upp, då Gustaf III kom till Rom, och den restes först 1786 framför Kvirinalen. — Då var plundringen fullbordad men ej förnedringen.

I våra dagar inreddes Augusti mausoleum till cirkus. Det var ju alltför frestande; ruinen var som enkom byggd därtill. *Amfiteatro Umberto I* har den hetat ända till 1888. — Nu är det åtminstone slut med detta, men hvem vet hvad framtiden ännu kan bära i sitt sköte. *Sic transit* . . . . . mumlar gärna besökaren, när den gamle portvakten i Palazzo Correa för honom in bland allt skräpet där inne. Och till ytterligare bekräftelse af satsen visar gubben ibland med stolthet en grann vapensköld, som han skurit i kork till prydnad för sitt mörka kyffe. Det är hans egen.

Något bättre än nu såg här ut på Gustaf III:s tid, men ej mycket. Vi skola snart se, hvad ett ögonvittne då hade att berätta.

* * *

Den officiella förevändningen för Gustaf III:s resa till Italien var, såsom bekant, att konungen skulle vid baden i S. Giuliano, nära Pisa, söka bot för en armskada, som han ådragit sig under försommaren 1783. Något annat än en förevändning kan detta knappast ha varit, ty senhösten är lika litet i Italien som i det öfriga Europa någon lämplig årstid för varma bad. Det hufvudsakliga skälet, som drog konungen till södern, var hans konstintresse, som just då lifvades i högre grad än vanligt af byggnadsplanerna på Haga. Han hade sedan länge närt en liflig önskan att bese »konsternas hemland», och om hans 1771 företagna utländska resa ej afbrutits af Adolf Fredriks död, hade han redan då utsträckt färden till Italien. Denna önskan skulle nu, tolf år senare, förverkligas.

Konungen reste inkognito, som det hette, under namnet grefve af Haga, men hans följe var talrikt. Främste mannen var öfverståthållaren, riksrådet friherre Karl Sparre, en klassiskt bildad man med sinne för konst och vitterhet. Han hade varit attaché eller ambassadkavaljer, som man då sade, hos Tessin i Paris, 1739—1741, och däreſter tjänat både vid Royal Suédois och i den preussiska hären under Fredrik II. Fast han, om man får tro Ehrensvärds sarkasmer, hade »sura ben» och »sneda ögon», hade han ännu vid sextio års ålder ett lifligt intresse för det täcka könet och därför också för sällskapslifvet. — Därnäst kommo öfverstekammarjunkarne, friherrarne Evert Fredrik Taube och Gustaf Mauritz Armfelt. Taube, som var fyrtiosex år gammal och på den militära banan hunnit till generalmajor, hade sju år förut åtföljt hertig Fredrik Adolf på hans resa i Italien. Kamraten Armfelt var tjugu år yngre; det var hans första resa till Italien men skulle icke bli hans sista. Öfriga uppvaktande voro: friherre Bror Cederström, sedan 1781 hofmarskalk, hofstallmästaren friherre Hans Henrik v. Essen, öfversten grefve Axel v. Fersen, som nyss gjort fälttåget i Amerika med Lafayette, samt kammarjunkaren Karl Peyron, som skulle falla i en duell i Paris 1784. Dessa voro »kavaljererna», som bildade den mera lysande världsmannadelen af sviten.

Medan dessa representerade nöjet, företräddes den anspråkslösare nyttan af de båda »skrifvarne», presidentsekreteraren Franc och expeditionssekreteraren Gudmund Göran Adlerbeth. Denne senare hade, jämte skötandet af konungens förtroligare brefväxling, särskildt uppdrag »att föra anteckningar öfver hvad som

befanns sevärdt af konst och fornlämningar». En bättre man för uppdraget kunde knappast ha funnits i Sverige. Den då trettiotreårige Adlerbeth förenade med grundlig lärdom och stor beläsenhet en fin och vaken iakttagelseförmåga samt stor flit. Han var ock väl förberedd för sitt arbete, ty han var sedan 1778 riksantikvarie. Äfven för de studier af teaterförhållandena i utlandet, Gustaf III ville låta verkställa, var Adlerbeth, såsom dramatisk författare samt medlem af musikaliska akademien och *Utile Dulci*, en synnerligen lämplig man. Med förhållandena vid den året förut invigda operan i Stockholm var han också förtrogen och således i stånd att göra nyttiga jämförelser. Hos konungen, som 1778 gjort honom till sin handsekreterare, var han personligen väl anskrifven. — De anteckningar, Adlerbeth gjorde under resan och åt hvilka han gaf formen af bref till sin vän d. v. ceremonimästaren Fredenheim, äro af högt värde, icke blott för deras noggranna uppgifter om Gustaf III:s förehafvanden utan äfven för den mångsidiga skildringen af det dåtida Italien. Adlerbeth saknade visserligen den gnista af humor, som behöfs för att jaga bort pedanteriet, och han öfverlämnade sig gärna till en litet högtrafvande sentimentalitet; men i trots af dessa brister, som äro tidens lika mycket som mannens, är hans arbete allt igenom underhållande, och det är att beklaga, att det aldrig blifvit tryckt. Vår allmänhet har där gjort en verklig förlust. Jag skall längre fram meddela några exempel på Adlerbeths beskrifningar af Rom.*

* I Kungl. Biblioteket finnas så väl konceptet som ett mycket prydligt renskrifvet exemplar af dessa Adlerbeths **Bref af en Svensk**

Till den arbetande delen af sviten hörde också lifkirurgen assessor Elias Salomon, en vacker karl på tre och trettio år. I trots af sina klingande titlar ansågs han af sina medbröder som en äfventyrlig plåsterprins, ty han hade icke någon akademisk bildning utan hade arbetat sig upp från fältskärselev. Han hade likväl konungens förtroende och lyckades behålla det till hans död.

Som biträde åt Franc medföljde vidare kopisten vid inrikescivilexpeditionen Nils Gustaf Palin, då en yngling om aderton år. Många år senare skulle han som pensionerad diplomat bosätta sig i Rom, där han 1842 fann en våldsam död.

Jag har sparat till sist en af Gustaf III:s följeslagare, som kanske var den intressantaste af dem alla. Han hade ingen plats vare sig bland hofstaten eller bland skrifvarne och förekom icke på rangskalan — men han hette Johan Tobias Sergel. Gustaf hade fem år förut hemkallat Sergel från Rom, där han arbetat sedan 1767. Han skulle nu vara sin kunglige beskyddares ledare bland den eviga stadens konstskatter samt hans rådgifvare vid beställningar och inköp.

Dessutom medföljde två pager, Rung och Stiernwall, samt elfva tjänare.

Ett talrikt, lifligt och ungdomligt sällskap. Endast Sparre och Taube voro äldre än Gustaf, som då var i sitt trettioåttonde år. Världsvana, språkkunskap,

---

om dess resa i Italien åren 1783 och 1784. Renskriften, som 1801 öfverlämnades till Gustaf IV Adolf, har uteslutit några stycken, som det ej ansetts lämpligt att bringa under konungens ögon. — Jag har i denna berättelse till allra största delen följt Adlerbeth.

lärdom, konstintresse, allt som fordrades för ett värdigt uppträdande, fanns där i förbindelse med godt humör och lefnadslust. Med enigheten var det däremot ej så väl beställdt, men detta var icke att undra på med så många män af olika vanor och olika intressen.*

Gustaf lämnade Drottningholm den 27 september 1783. Resan gick öfver Ystad till Rostock, dit konungen ankom den 3 oktober; vidare öfver Braunschweig, Nürnberg, Augsburg och Innsbruck till Verona, dit ankomsten skedde den 28. Det var efter dåvarande förhållanden en ganska rask resa. Hela sviten hade icke varit samlad under färden: Fersen tillstötte i Tyskland, medan Sparre och Sergel, som gjorde sällskap, först i Verona sällade sig till de öfriga.

Konungen stannade tre dagar i den sköna gamla staden vid Adige,** där han bevistade bl. a. en operaföreställning*** samt en *conversazione* med musik hos podestàn Savorgnano. Här hörde han för första gången en manlig sopran.† En annan nyhet var en »tjurfäktning» på den härliga romerska amfiteatern, Arenan, men det var ett tamt, oblodigt och ofarligt skådespel. »Inom skranket», berättar Adlerbeth, »insläpptes en oxe i sänder, mot hvilken hundar hetsades af slaktardrängar, klädda i hvita tröjor.» — Liknande upptåg brukas ännu i Rom under karnevalen.

* Jfr i FR. A. VON FERSENS SKRIFTER, utg. af **R. M. Klinckowström**, Stockholm 1870, V., s. 301—317, H. Axel v. Fersens bref till sin far under resan. — F. förebrår sina kamrater deras brist på intresse för hvad de sågo och låter förstå, att han endast umgicks förtroligt med Taube.

** Konungen bodde på Albergo delle Due Torre.

*** I Accademia Filarmonica.

† Kastraten Salzi.

Konungen fortsatte den 30 oktober sin färd öfver Mantua, Modena, Bologna och Florens till San Giuliano utanför Pisa, dit han ankom den 2 november. Baden i San Giuliano, som inrättats 1744 af dåvarande storhertigen, voro visserligen under säsongen juni—september högt fashionabla, men nu i november voro de alldeles öfvergifna, och Gustaf och hans svit blefvo de enda badgästerna. Lyckligtvis vistades storhertigen af Toscana, ärkehertig Leopold, med sin familj i Pisa, dit också hans syster, hertiginnan Maria Amalia af Parma ankom på genomresa till Rom. Den enformiga badsejouren — den räckte de traditionella tre veckorna — afbröts af visiter, växlade med det storhertigliga paret, af ett par middagsbjudningar på slottet i Pisa, därvid Gustaf hade nöjet att uppvisa sina kavaljerer i den nya svenska dräkten, samt af små lustresor till Livorno och Lucca. Men på det hela taget hade konungen förmodligen tråkigt nog. — Vid det första besöket i Pisa spelade Gustafs smak för öfverraskningar honom ett elakt spratt. Han ville ej låta veta, hvem han var, utan anmälde sig blott som en främling, hvilken önskade tala vid storhertigen. Följden var, att när Leopold, som ej höll på någon etikett och klädde sig mycket enkelt, själf kom ut i förmaket, tog konungen honom för en kammartjänare och tilltalade honom såsom sådan.*

Äfven sviten gjorde utfärder till Livorno och Pisa. Livorno var redan då en betydande handelsstad, som underhöll förbindelser med Sverige, mycket lifligare än de äro nu för tiden. Dess hamn besöktes

* Fersen till sin far, Pisa 8 nov. 1783; a. arb. s. 302.

årligen af omkring 50 svenska fartyg;* konsuln, som hette Törngren, hade två svenska kontorister, Gadd och Grabin, och till en middag, som Sparre gaf på värdshuset »Croce di Malta», lyckades han bjuda ihop icke mindre än nio svenskar. Det vore nog ej så lätt att samla nio landsmän kring ett bord i Livorno nu ett sekel senare.

Adlerbeth besåg Pisa, men det slog ej riktigt an på honom. Medeltidens primitiva konst var alldeles icke på modet då. Hör hvad han skrifver efter att ha sett dômen, tornet och baptisteriet: »Pisa kan berömma sig af några byggnader, som, ehuru de bära stämpel af medelålderns felaktiga smak, likväl genom sin storlek och prakt förtjäna uppmärksamhet!» — Stackars Adlerbeth! Han tycks ha känt med sig, att här var ändå något vackert, men icke torts säga det rent ut. — Målningarna i Campo Santo få icke ens något sådant Ba i betyg. »Muren i Galleriet är målad *al fresco*, mest med andliga historier. Man igenkänner där medelålderns ofullkomliga konst.» — Det blef bara Bc för Orcagna och Benozzo Gozzoli.

Konungen hade ämnat besöka Genua för att bevista dogen Gio. B. Airolis kröning den 22 november men hindrades af motvind och dåligt väder och gjorde i stället en kort utflykt till marmorbrotten vid Carrara. Den 24 lämnade han S. Giuliano med hela sviten, som ökats med den som kurir med depescher från Paris anlände löjtnanten de la Grange, och begaf sig till Florens, där ett lysande mottagande väntade honom.

* 1899 voro de svenska fartygen i Livorno 11.

Det var dock ej den florentinska aristokratien, som firade den höge resenären, ty den italienska »societeten» har af ålder brukat att om hösten vistas så länge som möjligt på landet och begynner sitt sällskapslif i städerna först på nyåret. Nu var det hufvudsakligen den engelska kolonien, redan då talrik, som ställde till fester för Gustaf. Den engelske ministern sir W. Mann samt lord och lady Cowper gjorde supéer för konungen, och en annan engelsman gaf tre stora middagar för honom och bjöd dessutom dagligen tre eller fyra herrar af sviten till sitt bord. Denne gästfrie värd var ingen mindre än grefven af Albany, den siste stuartske pretendenten, som slagit sig ned i Florens, sedan påfven gjort honom Rom odrägligt genom att gifva hans yngre broder, kardinalen af York, försteget framför honom. Det hade varit för mycket för den, som trodde sig ha rätt till Englands krona. — Mycket, som han hade bättre rätt till, måste han också försaka. Hans gemål, den sköna Louise Maximiliana Stolberg, trettio år yngre än han själf, hade efter fem års äktenskap rymt med skalden Alfieri och fyllt hela Italien med skandal. — Inkomsterna hade smält ihop, och ibland sades han ha svårt att få kredit hos slaktare och bagare. Själf var han, vid sextiotre års ålder, en afsigkommen stackare, som såg utlefvad ut, hade svårt att gå och blifvit slö till minnet. Det är lätt att tänka sig, att den artighet han visade Gustaf kostade honom åtskilliga svårigheter, men han hoppades på den svenske konungens goda mellankomst i Rom och i Versailles för hans inkrånglade affärer, och hvad gör man ej för hoppet?

En intressantare bekantskap skulle Gustaf göra i en annan monark, en verklig denna gång. — Josef II, denne egendomlige Habsburgare, som fått i sitt hufvud, att det i hans rike fanns för många präster och munkar och att kyrkan hade för mycket pengar och för mycket att säga, var icke blott Tysklands kejsare utan äfven Italiens härskare och styresman. Lombardiet var hans, i Toscana regerade hans broder Leopold, på Neapels och Parmas troner sutto hans systrar Maria Karolina och Maria Amalia, båda kvinnor, som kände konsten att styra sina män, och i hela det öfriga Italien var hans inflytande bestämmande, icke minst i Kyrkostaten. Pius VI, som trott sig genom den utomordentliga äran af ett besök i Wien kunna bringa kejsaren att afstå från sina reformplaner, hade måst vända åter med oförrättadt ärende och var nu Josefs ödmjuke tjänare. — Men af all denna makt syntes i det yttre uppträdandet föga. Josef, som reste inkognito under namnet grefve af Falkenstein, hade med sig en enda kavaljer, en grefve Kinsky, och iakttog i allt, icke minst i dräkten, den största enkelhet. Endast i de frikostiga allmosor och dickspengar han lät utdela röjde sig kejsaren.

Storhertig Leopold kom till Florens den 17 december för att mottaga sin bror, som anlände på aftonen följande dag. Morgonen därpå, kl. 9—10, gjorde Josef visit hos grefven af Haga, som han tog på sängen. De två suveränerna åto senare middag tillsammans i Palazzo Pitti hos storhertigen. Sammanvaron blef dock ej lång, ty redan den 20 december på natten reste Josef vidare till Rom, där de efter några dagar åter skulle råkas.

Gustaf III förlorade icke sin tid i Florens. Han var en samvetsgrann *sightseer*, som icke ville förbigå några af de märkliga konstskatterna, men fann därjämte äfven tid att låta måla sitt miniatyrporträtt i svenska dräkten af tysken Gutenbrunn och att bivista en sammankomst i *Accademia della Crusca*, hvars ledamot han blef.

Äfven Adlerbeth såg sig noga omkring. Att Palazzo della Signoria med sin storslagna, nästan gripande enkelhet skulle falla honom i smaken var knappast att vänta. Därtill var det för mycket från »medeltiden.» Han nämner det också ej. Men dess mera blef han intagen af två andra den florentinska byggnadskonstens pärlor. »Palazzo Riccardi och Palazzo Strozzi kunna», skrifver han, »tjäna till mönster genom en dristig, simpel och majestätisk stil. De öfverträffa i ädelt anseende de flesta byggnader i den nymodiga smaken belastade med grannlåt.» — I Uffizierna beundrade han den mediceiska Venus, »denna första kvinnostaty i världen», ett omdöme hvari ej många nu för tiden torde instämma. I tafvelsamlingen fann han Roslins självporträtt; det var då ännu det enda svenska.

Tidigt på morgonen den 22 december, i kallt väder med frost, reste Gustaf från Florens på den gamla vägen till Rom öfver Siena och Viterbo. Det första nattlägret togs i Torrenieri, då som nu en ytterst anspråkslös liten by. Kvarteret var tarfligt, och uppgången till rummen ledde genom stallet. »Aftonmåltiden bestod i en oätlig soppa och sega höns i tre förändringar, kokta, stufvade och stekta.» Kylan väckte en viss förvåning hos dem, som förut ej varit i Italien; det märkes flera gånger i Adlerbeths berättelse. Vi

nordbor föreställa oss gärna Italien såsom ett land, där det alltid är varmt, men det är en illusion man snart mister, om man reser där i december.

Äfven i S. Lorenzo hvilade Gustaf några timmar natten den 23—24 december, men redan kl. 2 på morgonen fortsatte han färden öfver Bolsena och Viterbo, och sent på julaftonen rullade hans resvagn ändtligen genom Porta Angelica in i den eviga staden. Den vanliga vägen ledde genom Porta del Popolo, men denna port var för tillfället spärrad för någon reparation. — Konungen for genast till den för honom beställda bostaden i Palazzo Correa, där äfven hela sviten, utom Sparre och Sergel, inkvarterades. De flesta hunno dock fram först följande dag. — Palazzo Correas historia intresserade naturligtvis Adlerbeth, men hans reflexioner röja ej uteslutande beundran. »Tomten innefattar ruinerna af Augusti Mausolé, numera inrättad till en trädgårdsterrass, men inrättningen och inredningen gjorde en särdeles kontrast. Rummens storlek, dörrar à deux battants och förgyllda lister voro värdiga ett palats. Däremot gåfvo tegelgolf, tjocka dunkla fönsterglas och smutsiga sittstapeter ett nog värdshuslikt anseende. Vi hade möda att få ett skrifbord.» — Äkta romerskt.

* *
*

Det var ej första gången en konung af Sverige kom till Rom. Den 6 april 1474 hade Kristian I högtidligen ridit in genom Porta del Popolo och gjort knäfall först vid apostlagrafven i S. Peter och sedan inför apostelns efterträdare. Det var Sixtus IV, som då höll de heliga nycklarna, och han visade konungen

från norden stora hedersbetygelser. Kristian och hela hans följe, omkring 150 man med 200 hästar, inkvarterades och underhöllos på påfvens bekostnad. Värdskapet utöfvades af kardinal Gonzaga, konungens frände, samt af kardinal Julian della Rovere, påfvens brorson (sedan Julius II). — Konungen själf bodde i Vatikanen med tjugu sina män och deras hästar. Den öfriga sviten fördelades på stadens värdshus. — Hade påfven väntat sig något förtroligare umgänge med sin gäst, blef han dock bedragen, ty han fann till sin förvåning, att Kristian ej kunde ett ord latin eller italienska. Att den då fyrtioåttaårige konungen, i trots af sitt långa gråa skägg, ännu var en mycket ståtlig man, var en klen tröst. *Pulchra bestia si non careret loquela* (Vackert djur — bara synd han inte talar), anmärkte Sixtus IV torrt.

Detta hindrade honom dock ej att på det älskvärdaste sätt utöfva gästfrihetens plikter. Påskdagen fingo konungen och hans män mottaga sakramentet af påfvens egen hand, och följande dag förärade Sixtus sin gäst ett sällsynt äretecken, den gyllene rosen. I våra dagar gifves denna endast åt kvinnor; det starkare könet får ordnar i stället. Åtskilliga gåfvor växlades mellan de höga herrarne, men här fick påfven erfara, att det ej var utan skäl, som Kristian af sina undersåtar kallats »den bottenlösa tommataskan». Han tog med god smak emot dyrbarheter af påfven, men hans gengåfvor bestodo af hermelinsskinn — och fiskvaror. Till ersättning visade han sig så mycket mer undergifven. Han uppträdde hela tiden som en from och lydig kyrkans son, hvilken räknade som en ära att få bära påfvens släp, hålla hans tvättfat och i processio-

nerna gå efter alla kardinalerna. Det gällde att stå väl vid uppgörandet af affärerna, ty Kristian hade viktiga saker i sikte. Han önskade bland annat skaffa sig presentationsrätten till många af kyrkans högre ämbeten i Danmark och Sverige, och det lyckades verkligen.

Den 27 april lät Kristian inskrifva sig i det tyska brödraskapet *S. Maria de Anima* samt lämnade samma dag efter välförrättadt ärende Rom och drog åter norr ut. Han följdes af hela kardinalkollegiet till stadsporten, och två kardinaler ledsagade honom vidare till Kyrkostatens gräns. — Till minne af hans besök lät påfven i den serie af fresker, som löpa kring salarna i det af honom återställda hospitalet S. Spirito och som föreställa de viktigaste händelserna under hans regering, äfven afbilda Kristians mottagande af den gyllene rosen. Det var så mycket mer på sin plats, som Kristian till hospitalet lämnat en penninggåfva. Målningen sitter mycket högt, och den har med åren blifvit så dunkel, att det är svårt att nedifrån urskilja annat än ett virrvarr af ben och hufvud.* Därunder läses följande inskrift:

CHRISTIANUM I
DANIAE SVECIAE ET NORVEGIAE REGEM
APOSTOLORUM LIMINA
MIRAE PIETATIS AFFECTU VISENTEM
MAGNIFICE

* Till höger synes påfven på sin tron, omgifven af kardinalerna. Han lyfter välsignande handen öfver den vid hans fötter knäböjande konungen, som i högra handen håller den nyss mottagna rosen. Till vänster konungens följe; en väpnare, ytterst i skaran, håller konungens sköld, å hvilkens öfversta vänstra fält synas Sveriges tre kronor.

EX PONTIFICIO SUMPTU
IN SUAS AEDES RECIPIT.*

Denna inskrift är dock ej den ursprungliga, hvilken till författare hade påfvens bibliotekarie, den namnkunnige Platina. Vid de reparationer, som byggnaden undergått efter öfversvämningar, ha inskrifterna två gånger ersatts af nya sådana, men förändringen är obetydlig.

Hur många hundratal sjuka stackare ha väl under seklernas lopp stirrat på den besynnerliga inskriften, som de ej kunde tyda, ens då de kunde läsa den, hvilket nog sällan var fallet? När den, som skrifver detta, var i San Spirito, lågo två malaria-patienter under bilden med Kristian I. Deras ögon lifvades litet, när besökaren närmade sig. — Var den främmande herrn kanske skickad till dem af sindacon i deras lilla by? Man tänkte således ännu på dem uppe i Sgurgola! — Men nej, han kom bara för att kopiera den där inskriften, och han lyckades ej ens förklara riktigt för dem hvad den betydde. Hvad hade väl kungen från länderna med de besynnerliga namnen med de sjuka att göra? — Rätt så godt, att alltsammans stod på latin och att man föga kunde se af taflan! De nyfikna kunna fara till Fredriksborgs slott i Danmark, ty där skall det finnas en kopia, och där störa de inga sjuka.

Sixtus lät äfven slå en medalj till Kristians ära. Sannolikt har det varit ett praktstycke, ty det var just medaljkonstens guldålder, och påfvens gravör, venetianaren Vittorio Cameli, var väl värd sitt stora

* Såsom subjekt i satsen underförstås Sixtus IV.

rykte. Hur han uppfattade Kristian I lära vi emellertid ej så lätt få veta, ty blott ett exemplar af medaljen har på senare tider varit kändt, och detta enda lär ha försvunnit 1805 från den kungliga samlingen i Köpenhamn.*

Det var som bekant icke mycket svenskt med Kristian I, allraminst vid tiden för hans romresa. Titeln, det var egentligen allt. — Gustaf III kan därför, äfven om han blott är den andre bland de konungar af Sverige, som varit i Rom, likväl i själfva verket räknas som den förste svenske konungen där. Att han därjämte var den förste konung af Sverige den eviga staden sett efter reformationen, ökar vårt intresse, liksom det väckte hans samtids. — När jag det oaktadt uppehållit läsaren vid Kristians besök, har det varit för att belysa skillnaden i det sätt, hvarpå en nordisk monark uppträdde vid den heliga stolen före och efter reformationen.**

* *
*

Gustafs ankomst var för det påfliga hofvet en betydelsefull händelse, och om Pius VI ej utöfvade en lika storartad gästfrihet som på sin tid Sixtus IV, så

* Sixtus IV använde äfven andra gravörer, bland dem den berömde Andrea Guaccialotti. Medaljen kan möjligen också ha varit af honom.

** För detaljer om Kristians romfärd se **Paludan-Müllers** afhandling i DANSK HIST. TIDSKR. 1880—81, s. 241—347; **Pastor,** GESCHICHTE DER PÄPSTE, II, s. 470—472, och **L. Bygdén:** PETER COHORN, i PERSONHIST. TIDSKR. 1899, s. 155—160. — I slottet Malpaga nära Bergamo finnes en serie fresker, föreställande Kristinas besök därstädes hos den venetianske fältherren Bartolomeo Colleoni. De tidigaste krönikorna om tiden för besöket äro motsägande i frågan, huruvida detta ägt rum på resan till eller från Rom; det förra synes mig sannolikast. — Konungen rönte ett lika hjärtligt som praktfullt mottagande af Colleoni, som till hans ära gaf en tornering och en falkjakt samt vid afresan rikligt begåfvade

skyndade han dock att visa Gustaf alla de artigheter, som omständigheterna tillåto.

»Genast efter Herr Grefvens af Haga ankomst», skrifver Adlerbeth, »infunno sig fyra Romerska Prinsar att på Påfvens vägnar complimentera honom, samt tillbjuda vakt och de äre-bevisningar, som hans rang tillkommo, hvilka dock Herr Grefven Sig undanbad. Påfven lät tillika förklara, det han i egen person önskat besöka Herr Grefven i Dess hotell, om han ej därifrån blifvit athållen af fruktan att falla Herr Grefven besvärlig.»

Ännu en förnäm besökare hade i den sena julaftonen infunnit sig i Palazzo Correa och genast mottagits af konungen. Det var Ludvig XVI:s sändebud, kardinal de Bernis, hvilken kom för att erbjuda sina tjänster och anmäla, att han af sitt hof fått befallning att uppbjuda hela sin förmåga för att göra konungens

konungen och hans följe. Kristian själf erhöll bl. a. en af Colleonis rustningar och hvarje väpnare en dräkt i fältherrens färger, rödt och hvitt. — Den italienska krönikan omtalar med välbehag, att vid en brottning på torneringsdagen en dansk jätte, med hvilkens krafter kung Kristian gärna skröt, blifvit besegrad af en ung kolare från Bergamo.

Freskerna äro utförda omkring sjuttio år senare af Girolamo Romanino från Brescia. De kunna således ej göra anspråk på vitsord som samtida vittnesbörd, men traditionen bör då ännu ha varit tillräcklig stark för att möjliggöra trohet i kostymer o. s. v. Det synes äfven troligt, att de beställts för att ersätta äldre skadade målningar, som utförts strax efter besöket och hvilka kunnat tjäna till mönster. I alla händelser äro de väl värda skandinaviska resandes uppmärksamhet. Målningarna äro sex, alla i bottenvåningens stora sal, samt föreställa: ankomsten, falkjakten, festmåltiden, torneringen, afresan samt Colleoni utdelande dräkter till väpnarne. Några tro sig i denna sista tafla se Colleoni belönande kolaren från Bergamo. Jfr för detaljer: **Carlo Fumagalli:** IL CASTELLO DI MALPAGA, Milano 1893 samt **Oscar Browning:** THE LIFE OF BARTOLOMEO COLLEONI, London 1891. — Jag har för anvisningen härom att tacka H. M. Änkedrottningen af Italien.

Kardinal de Bernis.
Kopparstick af D. Cunego.

vistelse i Rom så angenäm som möjligt. Detta uppdrag skulle han utföra på ett lysande sätt, och han blef från första ögonblicket *persona gratissima* hos Gustaf. — Trots sina sextionio år var kardinalen alltjämt en liflig, munter och fryntlig herre, som var road af sällskapslifvet och tyckte om att utöfva en verkligt furstlig gästfrihet. I Rom, där han representerat Frankrike sedan 1769, var Bernis ytterst populär, och han underhöll sedan länge en öm vänskapsförbindelse med en af den romerska societetens mest intagande damer, den mycket yngre prinsessan Santa Croce, född donna Giuliana Falconieri. Elaka tungor sade på skämt, att Bernis var den frommaste af alla kardinaler, emedan han hvar dag kysste *la Santa Croce*.

Tidigt på juldagen var Gustaf uppe och aflade ett besök hos Josef II, som tagit in hos sin ambassadör, kardinal Herzan. Båda suveränerna bevistade därpå gudstjänsten i S. Peter, där påfven själf läste mässan, såsom brukligt var på jul-, påsk- och pingstdagarna. En särskild tribun var inredd för dem, hvilken de dock vägrade att begagna sig af på grund af sitt inkognito. Till minne af detta sitt första besök i S. Peter beställde Gustaf någon tid därefter af Jean-Louis Desprez den stora figurrika taflan, som nu hänger i Nationalmuseum. — Efter gudstjänsten begaf sig konungen till Vatikanen.

»Så snart Herr Grefven bivistat messan», berättar Adlerbeth, »aflade han utan ceremoni sitt första besök i Vatikanen, och emottogs där af Hans Helighet i dess cabinett med utmärktaste aktning. Då Herr Grefven, efter en half timmes förlopp, förfogade sig ifrån honom, beledsagades han af Påfven till midt i

nästa rummet utanföre cabinettet, vid hvilket tillfälle Påfven lämnade honom högra sidan.»

Gustaf begaf sig därefter till S. Maria Maggiore, där han, jämte Josef, besåg frälsarens vagga, som juldagen där bäres ikring i stor procession. Han höll senare på dagen i Palazzo Correa stor mottagning för den romerska adeln samt *corps diplomatique*. Aftonen tillbringade han i stillhet och mottog endast ett besök af Bernis.

Följande dag var det slut med stillheten. Bernis gaf på aftonen i sitt palats vid Corson (nu Pal. Simonetti) en stor fest till Gustafs ära. Den bevistades, utom af kejsar Josef, som dock blott stannade en timme, af hela den romerska och utländska societeten. Prinsessan Santa Croce gjorde, såsom vanligt hos Bernis, *les honneurs*. Festen började med en konsert och slutade med en sittande supé för sextio personer.

Det skulle bli tröttande att dag för dag följa Gustafs lif i Rom. I all sin omväxling verkar krönikan öfver hans utfärder och nöjen ändå enformigt. — Förmiddagarna användes att bese märkvärdigheterna, och det gjorde konungen verkligen grundligt. Ingen af de berömda kyrkorna, palatsen, villorna, ruinerna eller museerna gick han förbi, och han hade förträffliga ledsagare i Sergel och i sin »konstagent», gravören Francesco Piranesi. Äfven de förnämsta konstnärernas atelierer besökte Gustaf gärna; bildhuggarne Valadier och Cavaceppi, gravören Volpato, den lucchesiske målaren Battoni samt fransmännen Gagnereaux, Desprez och Taraval nämnas bland dem, som han uppmärksammade.*

* Fransiskan-patern **Guglielmo della Valle** lät 1794 i

Men ett gick Gustaf miste om — fröjden att få drömma ensam inför ett konstens eller naturens

Prinsessan Santa Croce.
Oljemålning af R. Mengs.

mästerverk. Det är blott sällan kungliga personer

Rom trycka ett loftal öfver Gustaf III, hvilket han den 17 juni s. å. hållit i Accademia degli Arcadi. Han uppger där (s. 35—36, not), att Piranesi låtit den 21 februari 1784 på muren bredvid sitt hus uppsätta en marmortafla till erinran om det besök, Gustaf där aflagt för att bese hans samlingar. Taflan finnes numera icke kvar i Piranesis hus (n:r 121 Via Sistina) eller i dess trädgård, och ingen därstädes kan påminna sig att ha sett den eller hört talas därom. — Den 21 februari, då taflan uppsattes, var Gustaf i Neapel. — (ELOGIO DI GUSTAVO III, RE DI SVEZIA, Rom 1794.)

förunnadt att frigöra sig från påhänget af uppvaktning och ledsagare och ett ögonblick få vara för sig själfva. Och vanligen är det svårast, just då det skulle kännas bäst. — Hvem af oss har ej plågats af någon påflugen vaktmästare eller annat banalt sällskap, då man tyst och ensam ville njuta af en tafla eller en utsikt? Det är retfullt, men det kan undgås af vanliga dödliga. Stackars kungliga turister, för dem är det ej lika lätt! De måste merendels finna sig i att mottaga sina skönhetsintryck på bestämd tid, efter uppgjord plan och i likgiltigt sällskap. — Gustaf III kände dock antagligen ej, att han förlorade något. Fin konstkännare var han visserligen men på samma gång för mycket etikettsman för att ej villigt bära de gyllene bojor, kungligheten pålade honom.

Aftnarna ägnades åt sällskapslifvet och teatern. Gustaf bevistade ofta s. k. *conversazioni*, d. v. s. mottagningar utan dans, musik eller supé, hos Roms förnäma damer, prinsessorna Santa Croce, Barberini, Altieri, Falconieri, Doria och Giustiniani, hertiginnan af Bracciano samt påfvens nièce hertiginnan Braschi. En annan dam, som han ibland besökte, var grefvinnan af Albany, pretendentens flyktiga maka, som för tillfället uppehöll sig i Rom. Vanligen medhann han ännu ett besök på teatern samt slutade flera gånger i veckan med att supera hos Bernis. Kardinalen hade dessutom hvarje fredag en stor mottagning med musik och supé. — På teatrar var det då för tiden ingen brist. Gustaf besökte helst teatrarna Alibert och Argentina, där man gaf opera och baletter, men äfven de mindre teatrarna, Valle, Capranica och Pallacorda, där man spelade komedi. Den romerska seden att

låta kvinnorollerna utföras af män föll dock icke svenskarne i smaken. Goethe skref tre år senare mycket vackra saker om kastraterna — men månne den olympiske var uppriktig? — Längre fram, under karnevalen, aflöstes operorna på Alibert och Argentina af maskerader, som dock synas ha beredt de svenska gästerna en desillusion. Åtminstone säger Adlerbeth: »Jag tyckte mig märka lika liten liflighet vid denna som vid våra Svenska maskerader.»

I början af januari återkom hertiginnan af Parma, som Gustaf redan råkat i Pisa, från Neapel, där hon varit på besök hos sin syster drottningen, och stannade nio dagar i Rom, under hvilka hon ständigt deltog i Gustafs förlustelser och utflykter. — Hennes bror, kejsar Josef, fick han däremot se mindre af. Kejsaren hade afrest till Neapel redan den 29 december, och på sin återresa stannade han i Rom blott ett par dagar, 18—21 januari, utan att då träffa konungen. Josef hade affärer att göra upp med påfven; han utverkade med sin vanliga raskhet, att påfven mot en summa af 25,000 scudi till honom afstod rätten till de lombardiska stiftens besättande. Pius IV var ej riktigt belåten med uppgörelsen, ty han yttrade några dagar därefter till konungen om Josef, att denne »*se disait seulement catholique et se croyait tout permis*». — Någon sympati rådde för öfrigt icke mellan Josef och Gustaf, två vidt skilda naturer, som föga gemensamt hade. Detta förklarar ock, att de denna gång nöjde sig med att utbyta visiter utan att råkas.*

* »La grande simplicité de ses manières, de ses discours et de son habillement contrastait beaucoup avec l'élégance et la frivolité des nôtres. Il avait l'air solide et nous léger.» — H. A. v. Fer-

Pius VI.
Kopparstick af Fr. Piranesi, 1782.

Däremot tyckas Gustaf och Pius VI ha kommit särdeles väl öfverens. — Pius VI har lämnat efter sig minnet af en god välmenande man med många älskvärda egenskaper. Han föddes år 1717 i Cesena af den förnäma släkten Braschi och stod således nu i sitt sextiosjunde år. Reslig till växten, litet fetlagd, hade han i sina ädla regelbundna drag något på en gång intagande och imponerande, som ovillkorligen slog an. »Gubben var charmant», skref Armfelt i sin familjära stil om honom. Ty värr fanns just ej mycket mer att säga om honom. From, anspråkslös, renhjärtad och osjälfvisk — allt detta var Pius, att döma efter hans samtidas vittnesmål, men han hade kommit på tronen i ett ögonblick, som skulle fordrat helt andra egenskaper hos Petri vikarie. — Dock, ännu skulle det dröja flera år, innan revolutionens storm bröt lös, och hittills hade Pius under de nio år, som förflutit sedan han grep de heliga nycklarna, hufvudsakligen blott haft att kämpa med dåliga finanser och med Josef II:s reformer. Bara vindpustar! — Ett fel, som romarne gärna förebrådde sin påfve, var hans nepotism. Sina båda systersöner Luigi och Romualdo Onesti hade han sörjt rikligen för. Båda hade antagit namnet Braschi, men den äldste, don Luigi, hade dessutom gjorts till hertig, förmälts med den vackra prinsessan Costanza Falconieri och öfverhopats med skänker. Hans hus var ett bland de mest lysande i Rom och naturligtvis också bland dem Gustaf besökte. — Den yngre brodern, Romualdo, var

sen till sin far, Rom 24 jan. 1784. Anf. arb. V. 307. — Fersen, som i allmänhet yttrar sig kritiskt om konungens uppträdande, beklagar sig i samma bref att dagligen nödgas bevittna »de nouvelles folies, de nouvelles extravagances et de nouveaux ridicules.»

påfvens *maggiordomo maggiore* eller öfverhofmarskalk. Han skulle längre fram bli kardinal och förde bland sina öfriga värdigheter äfven den af protektor för S. Birgittas kyrka, en titel hvaraf understundom gjordes den litet ståtligare af *Protector Regni Sveciæ.*

Den 29 december mottog påfven i särskild audiens hela den svenska sviten. Monsignor Doria, påfvens *maestro di camera*, införde först riksrådet Sparre.

»Detta enskilda företräde», skrifver Adlerbeth, »varade en half timme, hvarvid Herr Riksrådet åtnjöt alla de hedersbevisningar, som Tyska Riksfurstar pläga tilldelas, och jemväl fick sitta. Sedan öppnades dörren, då alla de öfriga Svenske Cavaliererne inträdde. Vi frikallades från den vanliga etiketten att aflägga hatt och värja. Så fort vi, hvar efter annan, inkommo, uppnämndes vi af Riksrådet Sparre och gjorde en djup reverents för Påfven, som stod midt på golfvet, i stället för den vanliga knäböjningen och fotkyssningen.»

Baron Taube hade sju år förut, då han medföljde hertig Fredrik Adolf, blifvit föreställd för påfven, men det kom Pius, ursäktligt nog, ej ihåg. — Den svenska dräkten, som samtliga buro, berömde påfven, men annars gick hans konversation ej utom det vanliga. Berömmet öfver dräkten föll nog icke i god jord hos alla. Fersen åtminstone uttalar ett par gånger i sina bref sitt missnöje med densamma. »Den förefaller», skrifver han till sin far,* »alla ny, några vacker, men de flesta ful och löjlig.» Adlerbeth fann Pius »belefvad men på snillets vägnar, att säga san-

* Från Neapel d. 3 febr. 1784.

ningen, samme påfve, som gjort resan till Wien». — Nåja, något snille var Pius VI visst icke, men en kvart var ändå bra knappt tilltaget för att döma om en monarks begåfning. Längre räckte audiensen ej. — »Efter en fjerdedels timme affärdades vi och togo afsked på lika sätt, som vi helsat, med en enda djup bugning.»

Tre dagar därefter voro svenskarne åter i Vatikanen. — Nyårsdagen 1784 bevistade Gustaf med hela sitt följe, alla i svenska dräkten, mässan i Sixtinska kapellet, hvarvid kardinal Conti celebrerade. »Herr grefven af Haga med sin svit följde äfven med knäböjning den kyrkas sed han besökte.» — Omedelbart efter gudstjänstens slut begaf sig konungen till Museum Pio-Clementinum. »Knappt hade Han tagit det i ögonsikte, förrän Han vid bortgåendet i den långa dit ledande korridoren möttes af Påfven. Denne Herre hade fått höra, att Herr Grefven ärnade honom ett nyårsbesök, det han ville förekomma.»

Påfven, som var företrädd af sin korsbärare och omgifven af sitt hof och schweizergardet, förde nu konungen, som gick vid hans högra sida, tillbaka till museet, hvars förnämsta skatter han själf utpekade. »Påfven beledsagade vidare Herr Grefven genom en ny, präktig, men ej fullbyggd trappa till Vatikanska Biblioteket. Han uppvisade där i egen person flera dess raraste böcker och handskrifter, och en svensk jordbok på Drottning Christinas Gothländska räntor.»

Två målningar bevara minnet af denna episod. Den ena, väl känd af många af mina läsare, är den stora duk af B. Gagnereaux, som nu hänger i Nationalmuseum efter att förut hafva prydt konungens sa-

long i Operahuset. Den beställdes af Gustaf i Rom och blef färdig följande år. Konstnären utförde äfven för Pius VI en reproduktion, som till slut hamnat i Prag. Taflan är intressant för de många porträttens skull och är, om än icke något skönhetsverk i högre mening, dock ett godt och aktningsvärdt arbete. Detsamma kan tyvärr ej sägas om den andra målningen, en fresk af de Angelis, utförd omkring trettio år senare. Den sitter i Vatikanska biblioteket i Pius VI:s galleri öfver skåpet N:r CI och bredvid den minnestafla, som berättar, att Alexander VIII inköpt Kristinas handskriftsamling för biblioteket. Konstnären har framställt Pius VI och Gustaf III åtföljda af två *monsignori* och en svensk hofman framför torson i Belvederen, eller rättare, han har velat framställa dem, ty taflans betydelse skulle ingen kunna gissa, om ej därunder lästes inskriften:

PIUS VI GUSTAVUM III REGEM SUECORUM IN MUSÆUM CONVENIT
DE ARTIUM BONARUM INCREMENTO GRATULATUM
MDCCLXXXIV.

Gustaf III är afbildad i blå och gul dräkt med rödt ordensband om halsen, stort halskrås samt svart opudradt hår. Kavaljeren har blondt helskägg och är ganska barbariskt hållen.

Ännu från två andra händelser af denna Gustafs första vistelse i Rom äro minnesmärken bevarade. Den 28 december hade konungen, åtföljd af Cederström och Essen samt ledsagad af Peterskyrkans *economo*, mgr Albizi, stigit upp i basilikans kupol ända till den förgyllda kulan, å hvilken korset är fästadt.

Än i dag är utsikten från kupolen hänförande, och än skönare måste den ha varit för hundra år sedan, innan de moderna vandalerna hunnit hugga ned så många parker och bygga så många kaserner rundt kring S. Peter. Redan från själfva det platta taket är utsikten storartad, och när man hunnit till den stora lanternan öfver kupolen, vidgar den sig ofantligt. Därifrån åter leder en trång och obekväm trappa och slutligen en mycket smal järnstege upp till själfva kulan. Det lönar knappast mödan att sträfva dit upp, ty man ser ingenting alls inne i den stängda kulan, men det hör nu en gång till sporten att komma så långt som möjligt. Annars är man ej värd att räknas till dem, som varit *fino dentro la palla.**

Gustaf och hans följeslagare trängde tappert på i den milda scirocco-mättade luften ända upp i kulan. Väl där, kände man behofvet att föreviga minnet af händelsen. En sax fanns tillhands, och med denna ristade Gustaf och hans båda herrar i en af kulans kopparplåtar sina namn. Gustaf ristade på latin, men Cederström och Essen funno det rådligare att hålla sig till modersmålet. Inskriften, som mgr Albizi sedan lät »perfektionera med större bokstäfver» och omgifva med en ram, lyder som följer:

GUSTAVUS III REX SV.
DIE XXVIII DECEMBRIS MDCCLXXXIII
FRIHERRE HANS ESSEN KONGL. MAITS
TIL SVERGE HOFSTALMÄSTARE
FRIHERRE BROR CEDERSTRÖM

* Ända upp i kulan.

KONGL MAITS TIL SWERGE
HOFMARSKALK RIDDARE AF SVÄRDS ORDEN.

Om det är någon, som har lust att kritisera inskriften, ber jag honom gå upp i kulan och försöka åstadkomma något bättre. Det är minsann inte godt att skrifva där uppe, och att rista med sax gör ej saken lättare. Denna svenska ristning är, tror jag, den enda verkliga inskrift kulan bär, men jag törs ej påstå det bestämdt, ty där är ganska skumt och svårt att se, äfven på ljusa dagar. Vanligt tjufpojksklätter är det naturligtvis godt om.

Den 10 januari steg konungen ännu en gång upp i kulan för att se på sin ristning, som redan hunnit »perfektioneras». Denna gång hade han sällskap af hertiginnan af Parma. Till minne häraf har en marmortafla uppsatts i den stora vindeltrappan, som leder upp till platta taket. Det är den sjette i ordningen från början och har följande inskrift:

IL DI X DI GENNARO L'ANNO MDCCLXXXIV
GUSTAVO RE DI SVEZIA E MARIA AMALIA
ARCHIDUCHESSA D'AUSTRIA DUCHESSA DI PARMA
SALIRONO ED ENTRARONO FINO DENTRO LA PALLA
— — — — — — — — — — — — — — — —
ADI VI FEBRARO MDCCXCIII
LA PRINCIPESSA REALE DI SVEZIA SOFIA ALBERTINA
ABBADESSA DI QUEDLINBURGO SALI FIN'ALLA PALLA

De sista tre raderna tillades af kyrkans kapitel, sedan Sofia Albertina vid sitt besök i Rom nio år senare följt Gustafs exempel och stigit upp i kulan.

Där fick hon nöjet läsa sin broders inskrift.* Damerna och herrarne i hennes svit skrefvo också sina namn *sur les murs dans le plan appelé le repos, qui est dans la lanterne.*** De finnas kanske där ännu, om man har tålamod att leta, men jag har ej sett dem. De ha tydligen ej blifvit »perfektionerade».***

Det var ännu brukligt att genom någon inskrift på Capitolium bevara minnet af framstående personers besök. Så skedde nu också med Gustaf III:s, men resultatet är icke riktigt lyckadt. På en marmortafla i tredje salen i *Palazzo dei Conservatori* läses tillsammans med inskrifter om hertiginnans af Parma besök på Capitolium den 13 novenber 1783 och om kejsar Josefs den 25 december s. å. äfven denna:

---

* Enligt den i biblioteket på Tullgarns slott förvarade »Journal des visites faites par S. A. R. la Princesse Sophie Albertine de Suède dans les différents endroits de la ville de Rome» skulle hon där också ha sett Sparres, Armfelts och andra medlemmars af sviten namn. Inskriften nämner likväl blott Gustaf, Essen och Cederström.

** Ibidem.

*** Längre ner i trappan finnas ännu två taflor till minne af svenska kungliga personers besök. Den femte från slutet berättar:

IL DI VII GIUGNO MDCCCLXXV
SUA MAESTÀ GIUSEPPINA REGINA DI SVEZIA
VEDOVA DI OSCAR I
ASCESE ALLA CUPOLA VATICANA

Och den näst sista har inskriften:

IL GIORNO XXIV APRILE MDCCCLXXXVIII
SUA MAESTÀ OSCAR II
RE DI SVEZIA E NORVEGIA
VISITÒ LA CUPOLA VATICANA
E MONTÒ FINO ALLA CUSPIDE.

Den första af trappans taflor uppsattes 1769 till minne af kejsar Josef II; den sista 1897 till minne af konung Chulalonkorn af Siam.

ANNO MDCCLXXXIV IDUS JANUAR.
REX GUSTAVUS REGIS FEDERICI FILIUS
SUECICUS VANDALICUS GOTHICUS
— — — — — — — — — —
IN CURIAM DEDUCTUS EST

Det är litet futtigt, att konungen ej fått sig en egen marmortafla, och jag misstänker dessutom, att datum, den 13 januari, är oriktigt. Gustaf aflade den 2 januari besök hos Roms senator, prins Rezzonico, i hans ämbetsbostad på Capitolium, och den 6 besåg han kapitolinska museet och konservatorernas palats, hvarvid han bland annat uppmärksammade Kristinas porträttmedaljong, som då ännu fanns i Horatiernas och Curiatiernas sal. Han var slutligen på stor supé hos prins Rezzonico den 12. Men att han skulle varit på Capitolium den 13 har jag icke funnit antecknadt och håller det för otroligt, då denna dag var strängt upptagen ändå. Äfven marmortaflor kunna narras ibland; — så vida ej inskriften skall anspela på att festen hos Rezzonico slutade sent efter midnatt, ty det gjorde den verkligen.

Den 13 januari var nämligen ägnad åt den bekanta kapplöpningen af lösa hästar, den s. k. *corso dei barberi*. Detta folknöje hörde egentligen till karnevalens slut, men för att bereda Gustaf och hertiginnan af Parma tillfälle att se det egendomliga skådespelet, lät påfven framflytta dagen. Konungen åsåg löpningen från Bernis' balkong i Palazzo Simonetti. På aftonen bevistade han en af säsongens ståtligaste fester hos Venedigs ambassadör, prokuratorn Memmo. En furstlig prakt utvecklades vid detta tillfälle i Pa-

lazzo Venezia, som var på det rikaste upplyst. Adlerbeth kunde dock ej låta bli att anmärka om själfva palatset, att »dess byggnadsart är ej ren ifrån Göthiska stylen». Den hade han alltid ett godt öga till.

Ambassadören passade på tillfället att intressera Gustaf för sin älsklingsidé att på en stor plan i sin födelsestad Padua resa stoder af de berömda män, som där studerat. Hertig Fredrik Adolf hade redan på sin tid lofvat att bekosta en staty. Gustaf, för hvilken Memmo nu uppvisade sina ritningar och förslag, lät också förleda sig till samma löfte. Vi skola återkomma till detta ämne.

Bland alla Roms sevärdheter glömde Gustaf icke bort vårt nationella minnesmärke, Birgittakyrkan. Gudstjänsten där och vården om Birgittas kammare upprätthölls alltsedan 1692 af fäder från birgittinklostret Altomünster i Bäjern. Klemens XI hade låtit reparera kyrkan och huset »och sätta det i dess n. v. skick, som är snyggt och anständigt, fastän icke präktigt». Vid sitt besök, som ägde rum den 4 januari, mottogs Gustaf af de två bäjerska munkarne, som residerade där, och fördes omkring både i kyrkan och i Birgittas rum samt gjorde sig med lifligt intresse underrättad om helgedomen. Ty värr brydde han sig ej om att taga reda på huru den ännu var fästad vid Sverige.

Någon talrik svensk koloni fanns icke då i Rom. Majoriteten bildades af konungens svit, som förstärkts med kaptenen vid lifgardet friherre Henrik Sparre, hvilken kommit från Sverige som kurir med depescher. Strax efter konungen hade också danske ministern i

Stockholm, grefve Reventlow, ankommit till Rom med sin fru och ökat hans nordiska umgängeskrets.*

Af »svenska för egen del resande» uppräknar Adlerbeth endast bildhuggaren Morén, målarne Holst och Lang, medaljören Grandel och gravören Schürer. Grandel sysselsatte sig, enligt Adlerbeth, utom med sin konst också med gissningar om tydningen af obeliskernas hieroglyfer. Han trodde sig ha funnit, att de voro tecken för tidräkningen och obeliskerna »stenkalendrar».

Adlerbeth själf försummade icke sitt uppdrag att föra anteckningar. Han har tydligen skrifvit dem *con amore*, och det gör, att man än i dag läser dem med nöje. Smak, vetande, uppriktighet i omdömet, allt detta ägde Adlerbeth. Man må endast komma ihåg, att hans tid såg genom andra glasögon än vår. Jag har redan anfört ett par exempel på den förnäma köld, hvarmed han betraktade medeltidens konst. Det kan vara intressant att till jämförelse se, hvilka taflor som då ansågos som de förnämsta i Rom. Den första, »den yppersta i världen», var Rafaels Transfiguration, nu i Vatikanen, då ännu i S. Pietro in Montorio.** Daniele di Volterras Nedtagning från Korset i Trinità de' Monti »räknades för den andra till godhet i Rom». Den tredje var Domenichinos S. Hieronymus, nu i Vatikanen, då i S. Girolamo della Carità,

* Den äldre Fersen skrifver om grefvinnan R.: »H. M. fann detta fruntimmer lika aimabelt i Italien som obehagligt i Stockholm.» — F:s anmärkningar om allt, som äger sammanhang med resan (V. 171—215), äro vanligen föga välvilliga mot Gustaf.

** Den moderna kritiken anser, som bekant, att Rafael själf haft mindre att göra med denna målnings utförande än Giulio Romano.

och den fjärde Guercinos S. Petronilla, nu på Capitolium, då i Kvirinalen. Mycket få män af Adlerbeths bildning skulle nu upprätthålla denna rangordning. Däremot omnämner han icke Sodomas fresker vid sin beskrifning af Farnesinan.

Äfven i fråga om arkitektur är Adlerbeth sin tids sanna barn. Han berättar oss t. ex. såsom en naturlig sak, att den högst barocka fasaden af kyrkan S. Agnese »anses för en af de vackra i Rom». Å andra sidan synes han oväntadt sträng, då han om de romerska palatsen skrifver: »Man öfverskrider där stundom den goda smakens regler endast genom öfverlastade prydnader och blandning af antik och modern stil.» Väl funnet är hans omdöme om Peterskyrkan: »Dess fel, af flera kännare anmärkta, kunna jämföras med Iliadens. De betaga icke det hela dess värde, som dem oaktade förblifver det första i sitt slag.» Och hur träffande skrifver han ej om kyrkan S. Paolo fuori le Mura: »Jag har aldrig funnit så mycken prakt se så fattig ut.» Ett karakteristiskt prof på den gustavianska stilen är A:s beskrifning af den rika växtlighet, som då täckte Coliseum: »Naturens lefvande behag syntes blandade med konstens praktfulla öfverlefvor.»

Men för att gifva läsaren en noggrannare bekantskap med Adlerbeths skildringar, tillåter jag mig här återgifva några längre utdrag. Redan en vecka efter sin ankomst, den 31 december 1783, sammanfattade han sitt hufvudintryck af Rom i följande rader:

»Jag ville kunna beskrifva hvad jag sett dessa dagar med en Popes eller Deliles penna. Jag har öfverögnat Roms största minnesmärken. Det är icke blott ögat och begreppet, det är ock känslan och

hjärtat, som däraf emottaga kraftiga intryck. Ingenstädes finnes en mera talande bild af en bräcklig och vördig ålderdom, af mänsklighetens storhet och förgänglighet. De öfverlefvor Tiden här skonat, vittna starkare om dess allhärjande hand, än om allt vore förstördt. En sublim beundran, minnet af Augusti och Trajani tidehvarf, och en dyster betraktelse, huru allt är fåfängt under solen, fördjupa en uppmärksam åskådare i ett eget slags sinnesrörelse, som lättare kännes än uttryckes.»

En månad senare, den 28 januari 1784, skrifver han:

»En främling har i Rom en dubbel surprise att erfara. Uppfylld af dess stora namn, af världens behärskares minne, af inbildningen om dess förundransvärda qvarlefvor, deras herrlighet, storhet och prakt, finner han dessa vid första åsynen under sin väntan. Tiden har så illa medfarit dem; vårdslösheten tillåtit dem omgifvas med så mycken ostädning och osnygghet, att det forskande ögat i de flesta röjer flera spår af Roms förgängelse än af Roms majestät. Rörd af en hemlig bedröfvelse är åskådaren färdig att säga som grefve Gyllenborg om lifvet:

»Ack var det icke mer?» (Menniskans Elände.)

Stadens öfriga utseende ökar dessa känslor. Stora, obebyggda, knappt odlade trakter inom dess murar; en del gator, trånga, omgifna med oansenliga hus; en ringa folkmängd och däribland många som bära uselhetens stämpel; allt underhåller misstanken, att man i denna stad sökt mera än där finnes. Men när man begynner undersöka: när man studerat Pantheon och Coliséen; när man blifvit hemmastadd i S. Peters kyrka; när man besökt några gallerier och

muséer, riktade med gamla och nya världens mästerstycken, med Grekiska statyer och Raphaels taflor; när man i mångfaldiga palats sett konst och prakt täfla med hvarannan, utan att segern kan sägas afgjord, så öfvertygas man, att Rom är Rom och i denna stund ett värdigt ämne till förundran.

Af den vidsträckta area Rom innehåller, är en knapp tredjedel bebodd. Det öfriga består af vin- eller trädgårdar, ja ock ängsmark, nämligen de så kallade Prati del Popolo Romano i sydvästra ändan af Rione della Ripa.

I andra städer uppräknar man publika monumenter, fontäner, ärestoder. I Rom förlorar man sig i deras myckenhet. Ingen stad kan mer imponera med sin anblick än Rom, när man inträder genom Porta del Popolo. Man ser framför sig ett stort torg; en några och 50 alnar hög granit-obelisk; trenne breda och raka gator, hvilka från en gemensam medelpunkt såsom radier öppna för ögat långa utsikter mellan en myckenhet ansenliga hus; tvenne kyrkor af lika och prydlig arkitektur, som symmetriskt omfatta gatu-munnarna. Dessa gator äro Strada del Corso medlerst, Strada di Ripetta till höger och Strada del Babuino till venster. Jag har redan nämnt, att Strada del Corso är den vackraste gatan i Rom. Hon är där hvad Drottninggatan är i Stockholm. Men den längsta gata i Rom är Strada Felice, som är inemot dubbelt längre än Strada del Corso. Dess omgifvande byggnader äro däremot ej så prydliga. Strada del Spirito Santo eller Longara, väster om Tibern, är ock nästan 2,000 alnar lång i rak linie. Men jämte dessa och några

andra ansenliga gator, jämte vissa af ofanteliga palats omgifna torg, finner man många små, trånga, oordentliga både gator och platser, med låga och dåliga hus. Alla äro dock byggda af sten. Taken äro af tegel med den kupiga sidan uppåt vänd, skorstenarne försedda med draghål på sidorna och öfverbyggda, förmodeligen för att afhålla regns inslående.

I Rom råder en osnygghet, som uppväcker vämjelse. Större delen af gatorna äro väl belagda med utmed hvarandra på kant ställda stenar, såsom i större Tyska städer, och jämväl försedda med trottoirs; hvilka äro ansenligen höjda öfver gatorna; men i aflägsnare och mindre bebyggda qvarter äger ingen stenläggning rum, utan gatorna likna i regnväder de djupaste landsvägar. Men äfven de bättre gatorna äro smutsiga, sopas sällan och renhållas aldrig. Torg och gator tjena till afträden. De präktigaste byggnader och monumenter äro omgifna med stinkande träcksamlingar. De käril, som i andra stora städer aldrig få uttömmas på gatan, utslås på Roms midt på dagen, utan att man bekymrar sig om de förbigående, som däraf kunna träffas. Man slaktar på gatan; och om åskådaren fägnas att sjelfva vintertiden se torg och bodar framte ymniga förråd af frukter och grönsaker, af drufvor och oranger, vämjes han ock att se rått kött hänga som skyltar utpå husen eller att känna stanken af rå fisk, som i rågade korgar lika offentligen utbjudes till salu. När man härtill lägger os af härsken olja, hvarmed menigheten under bar himmel lagar sin mat, tiggare i ohyggliga slarfvor, som kasta sig för ens fötter och med kroppslyten ofta uppväcka afsky, samt skockar af åsnor lastade med puz-

zuolana, hvilka tätt och ofta mötas, så finnes lätt, att sinnena, i flera afseenden, äro föga belåtna med promenaderna i Rom.

Gatorna äro om nätterna oupplysta. En lampa för någon Mariabild, eller så kallad Madonna, gifver blott här och där ett tillfälligt och otillräckligt sken. De åkande (utländningar likväl undantagna) bruka ej facklor utan blott lyktor, hvilka allenast lysa på ena sidan. Romaren älskar mörkret; och när en, som icke vill blifva känd, vid mötet af en vagn ropar: *Volti la lanterna*, fordrar bruket, att lakejen verkställer befallningen.»

— — — — — — — — — — — — —

Adlerbeth var, såsom läsaren kunnat finna, stark både i syntes och analys.

Rom har förändrat sig mycket sedan dess; det har nu en nära tredubbel folkmängd, elektricitet, telefoner, automobiler o. s. v. — men ett och annat känner man ändå igen. Detsamma gäller om följande af Adlerbeth samtidigt nedskrifna anteckning: »I Rom ramlade ett hus af sig sjelf, medan vi voro där, så att fastheten är icke en förtjenst af den allmänna italienska byggnadskonsten.»

Vid slutet af Gustafs vistelse i Rom inträffade en för sviten högst betydelsefull händelse. Jag kan ej neka mig nöjet att uppehålla läsaren vid densamma, ty det hvilar däröfver ett så äkta rococo-skimmer. — Seglifvadt skimmer, för resten! — »Påfven har nyligen gjort en märkelig befordran», skrifver Adlerbeth därom den 26 januari. Hans helighet hade nämligen utnämnt konungens hofmästare Griel och kammartjänarne Des Vouges och Robert, alla tre frans-

man och katoliker, till riddare af Gyllene sporren. Det var just ingen vidare fin orden, och A. tillägger: »Borris' hofmästare skulle ej velat mottaga denna orden» — men det smakade nog ändå fågel. »I går», heter det vidare, »undfingo de svenska (*sic*) riddarne den af påfvens egen hand, som fästade dess tecken, ett emaljeradt kors i rödt band, i deras knapphål.» Diplomet, på latin, tillade de nya riddarne rätt att nyttja *torques, ense et calcaribus* (halskedja, svärd och sporrar). Gustaf, som ej ville, att den påfliga dekorationen skulle förblandas med den kungliga franska S. Louis, hvilkens band också var rödt, förbjöd visserligen »dessa sina tre betjente» att bära bandet utan kors i knapphålet, såsom i hvardagslag brukades, men det är att hoppas, att de hade roligt af det ändå. Senare, vid återkomsten från Neapel, vederfors en annan af den franska tjänstepersonalen, »Monsieur Bousse», såsom de romerska tidningarna kalla honom, samma ära. — Det är med ordnar som med personer. Ha de en gång råkat i misskredit, är det ej så lätt att repa sig. Gyllene sporren, eller S. Sylvester, såsom den numera heter, har i långa tider haft liksom en anstrykning af löjlighet öfver sig. Jag omnämner detta såsom ett bevis på världens otacksamhet och orättvisa, ty den har säkert som få andra bidragit till att sprida glädje och tillfredsställelse i vida kretsar, och att döma af dess alltid talrika förekomst gör den detta ännu.

Vädret hade alltsedan jultiden varit det för årstiden vanliga, d. v. s. ombytligt. Den första tiden efter svenskarnes ankomst var det regnigt och blåsigt men så mildt, att man i Palazzo Correa spisade vid

öppna fönster. Strax efter nyåret började en kall torr *tramontana*, som framkallade åtskilliga reflexioner öfver dåliga inredningar och hurusom man inom hus frös värre än hemma i Sverige. Efter den 16 januari föll det mycket regn, men den 26 hade vädret ändtligen stadgat sig, med ren och kylig luft. Det kom väl till pass, ty man höll just på med att bryta upp till Neapel, där Gustaf ville tillbringa några veckor för att sedan vid påsken afsluta sin vistelse i Rom. Taube och Fersen afreste den 24 för att ordna mottagandet i Neapel; två dagar därefter Sparre, Armfelt, Cederström och Peyron.

Gustaf gjorde den 28 en afskedsvisit hos påfven samt afreste följande dagen på aftonen. Han hade förut ätit middag hos Bernis och steg i resvagnen direkt från kardinalens bostad. Till Palazzo Correa skulle han ej mer återkomma. Han hade redan för sin blifvande vistelse låtit förhyra det vida större och ståtligare Palazzo Giraud (nu Torlonia) vid Piazza Scossacavalli i Borgo Nuovo.

I det härligaste månsken gick färden ut genom Porta S. Giovanni, öfver campagnans böljande slätter, uppför den långa stigningen till Albano och fram till Velletri. Där togs nattläger — uselt och fullt af rök. Tidigt följande morgon for man vidare den långa raka vägen genom Pontinska träsken till Terracina. Nu hade man solsken och värme, så att Adlerbeth kunde skrifva: »Terracina är gränsen för ett nytt klimat». Vägen därifrån till Fondi syntes de resande ett paradis. — Ja, far efter, käre läsare, och se om de ej hade rätt! — Efter gränstornet mellan Kyrkostaten och Neapel, strax utanför Terracina, funno de

Drottning Maria Karolina.
Kopparstick af J. Mansfeld.

präktiga vägar »och ett prof af monarkens gästfrihet, som låtit betala skjutsen för oss». Det bar vidare öfver Gaeta och åter igen i det strålande månskenet öfver Capua och Aversa. Kl. 4 på morgonen den 31 januari var Gustaf framme i Neapel och tog in på Albergo Reale nere vid hafvet. Hotellet finnes ännu kvar under samma namn, fast kanske något förbättradt. På Gustafs tid voro rummen präktiga men eldstäderna nästan obrukbara, fönster och dörrar otäta samt golfven af sten — äfven i dag är nog detta som oftast fallet med de allra flesta värdshus söder om Rom.

Det unga konungaparet, som då regerade i Neapel, Ferdinand IV och Maria Karolina af Österrike, tyckte om att roa sig. Gustafs besök kunde icke vara dem annat än välkommet, och de hade nyss af drottningens syster, hertiginnan af Parma, fått bekräftelse på hvilken intagande sällskapsman den svenske kungen var. Dessutom skulle han ju strax efteråt besöka drottningens andra syster i Paris. Ännu ett skäl att visa honom älskvärdhet. Konungar från Norden voro för öfrigt sällsynta gäster i Syditalien. Efter Sigurd Jorsalafares besök hos Roger af Sicilien 1102 var Gustafs det första. Också uppbjöd det neapolitanska hofvet hela sin förmåga för att roa och förströ honom. Det erhöll därvid ett verksamt biträde i ryske ministern Rasumovsky, hvilken af Katarina II fått befallning »att bidraga till Herr Grefvens af Haga nöje med lika mycket nit, som om det varit hans egen Öfverhet».

Det i Rom afbrutna festlifvet fortsattes nu med ny fart i Neapel. Middagar, visiter, presentationer, baler och maskerader följde på hvarandra i rask fart,

på hofvet, hos Rasumovsky, hofmarskalken prins Belmonte, maltesordens minister Balì Gaetani, premierministern markis della Sambucca m. fl. — Några gånger bevistade Gustaf äfven »akademier», men detta ord betydde i Neapel icke några lärda samkväm utan helt enkelt subskriberade baler, som emellanåt höllos i Albergo Reale.

Mellan Gustaf och drottning Maria Karolina utvecklade sig snart en verklig sympati. Liksom de andra Maria Teresias gifta döttrar var hon sin man öfverlägsen i viljekraft och intelligens. Hon deltog i konseljerna och intresserade sig för politik på samma gång som för vitterhet, konst och sällskapslif, hvaremot Ferdinand mera koncentrerade sin verksamhet kring jakt och exercis. Drottningen blef därför af de två företrädesvis Gustafs sällskap. — Det är bekant, hur Maria Karolina äfven fäste sig vid Armfelts käcka manliga väsen och af hvilket värde hennes beskydd tio år senare skulle blifva för honom.

Adlerbeth, som den 23 februari under en bal på slottet såg Maria Karolina dansa en menuett med Gustaf, skildrar henne sålunda: »Hon har ljust hår, blå ögon, fylligt ansikte, låg panna och nog syskontycke af kejsaren. Hon är väl växt och kan hvarken sägas vara lång eller liten.» Konungen beskrifver han såsom mycket lång, axelbred och väl växt, med ett fritt och okonstladt väsen.

I detta angenäma sällskap glömde Gustaf likväl icke att se sig om. De första dagarna hade han otur med vädret. Det slog om till kyla och rusk, ja, till och med till snö. Neapolitanarne sade på skämt, att det följt med konungen från Norden. Detsamma hade

man i Venedig sagt 1707 vid Fredrik IV:s af Danmark besök och 1782, då storfurst Paul af Ryssland var där. Men kylan räckte ej länge. Den 12 februari kunde Gustaf i äkta neapolitanskt vårväder fara ut till »Pompeia». Gräfningarna bedrefvos då för tiden särdeles lamt och utan vetenskapligt system, ty det ansågs som hufvudsaken att göra fynd af föremål, som kunde taga sig bra ut i museerna eller »kabinetten», såsom det ännu hette. — Vid konungens besök »upphämtades några lerkrukor utur jorden, föga sällsynta och kan hända ditlagda för att gifva Herr Grefven af Haga det nöjet att se en lycklig gräfning». Adlerbeth hade redan hunnit bli misstänksam. — Man frukosterade »af kall mat i en af Pompeias gamla kamrar», men på återvägen gaf Rasumovsky i Portici, där han hade en villa, middag för Gustaf och sviten.

Vesuvius bestegs den 21 februari. Man red upp på åsnor från Portici, men Gustaf, drottningen och hennes damer läto bära upp sig »på träbårar» sista sträckan. Den, som stretat upp till fots i det tjocka svafveldammet, tycker nog, att Gustaf gjorde klokt. Sedan åt hela sällskapet, omkring trettio personer, middag i det fria i Atrio dei Cavallo »af medförd kallmat».

Till Pozzuoli och dess omgifningar gjordes flera utfärder. Jupiter Serapis' tempel, som enligt Biörnståhls utsago 1751 upptäckts af dåvarande svenske konsuln i Neapel Carl Fredman, hade naturligtvis därigenom ett särskildt anspråk på konungens intresse. För öfrigt besågos Solfataran, sjön Avernus, Cumæs amfiteater, Ciceros villa och i allmänhet allt, som skulle haft stjärna i Bædeker, om den då funnits till.

Under en af dessa utflykter öfverraskades Gustaf af att hälsas med flaggning och svensk lösen af ett skepp från Gäfle, som låg i Pozzuoli för att reparera.

Ett afbrott i turistfärderna gjorde en klappjakt, som konung Ferdinand envisades att ställa till vid Astrumi. Först exercerades med Liparotiska gardet, arméens elitkår; sedan fingo gardisterna göra tjänst som drefkarlar. I den gamla goda tiden förstod man sig på att förena nytta och nöje. *Utile dulci!* Gustaf nöjde sig emellertid med att tillsammans med drottningen vara åskådare. Sport var, som bekant, icke hans starka sida.*

Konungen medhann till och med ett besök i Pæstum. Det gick i flygande fart, ty han bröt upp från Eboli, där nattläger tagits, kl. 7 på morgonen, hade slutat i Pæstum redan kl. 11, frukosterade därefter hos kung Ferdinand på lustslottet Persano och var redan på aftonen tillbaka i Neapel. Man körde fort, 110 kilometer på sju timmar. — Först år 1752 hade man börjat uppmärksamma ruinerna i Pæstum, och ännu betraktades de af neapolitanarne själfva med tämlig likgiltighet. Ferdinand IV, som alla år vistades på det närbelägna Persano, berättade för en af de svenska kavaljererna, att han aldrig varit där, och tillade: »*Che mi fà un tempio antico di più o di meno?*»**

Den 1 mars var Gustafs sista dag i Neapel. På aftonen gaf Rasumovsky en stor konsert, som inleddes med en till Gustafs ära författad prolog af en herr

* Fersen skrifver (Rom den 13 mars 1784), att konungen icke kunde handtera ett gevär och efter sitt fall var rädd att sitta till häst.

** Hvad gör mig ett antikt tempel mer eller mindre?

Calsabigi. Däri infördes Kristinas skugga, som komplimenterade Gustaf. — Dagen därpå reste konungen och hans svit tillsammans med det neapolitanska hofvet ut till Caserta, där man tillbringade åtta dagar på det ståtliga slottet, Vanvitellis skapelse. Vädret var varmt och vackert, men det tyckes ej, som om Gustaf skulle ha trifts synnerligen väl. »Konungen af bägge Sicilierna», skrifver Adlerbeth, »befordrar Sitt nöje och, änskönt i bästa välmening, Herr Grefvens af Haga ledsnad genom dagelig jagt.» Lyckligtvis var drottningen alltid med, och Adlerbeth kunde tilllägga: »Hennes umgänge är det enda, som förkortar Herr Grefvens stunder.»*

Adlerbeth däremot fördref tiden i Caserta på det angenämaste med att skrifva utförliga skildringar, ej blott af Caserta själft men af hela riket. Hans flitiga penna sysslade med landets natur, folkets karaktär, styrelsen, ekonomien, konst, historia o. s. v. En hel liten encyklopedi och en förtjusande liten sådan trängde han ihop i sina bref till Fredenheim. Stor skada verkligen att ej kunna trycka af alltsammans. Ett par citat blott — hvad han skref då håller streck ännu efter hundra år. »Man kan ej lära känna Neapel utan ett hänryckande nöje.» Detta är grundtemat. Senare preciserar han sin synpunkt: »Det gör en stor kontrast att komma från Rom till Neapel. Rom är allvarsamt och majestätiskt, Neapel glädtigt och lysande.» Kritiken slumrar dock icke: »Om smaken i

* Om man får tro Fersen, skulle Gustaf III ej ha njutit mycket af sin resa i Italien. «Il s'y ennuie beaucoup, et ce qu'il voit ne le dédommage pas entièrement de la privation de la société et des plaisirs auxquels il est accoutumé.» Fersen till sin far, Neapel d. 3 febr. 1784. Anf. arb. V. 308.

Neapel får man ej bästa begrepp, då man besett ett eller annat publikt monument.» Han glömmer ej heller bort, att då tillfälle gifves, här i fråga om klosterkyrkan S. Chiara, gifva en snärt åt »den s. k. Göthiska eller medelålderns plumpa styl». — Och mot slutet af hans vistelse liksom springer det fram ur hans hjärta: »Om folkets frejd är tvetydig, är landets härlighet otvifvelaktig.» — Hela Neapel i två rader!*

Den 10 mars på morgonen tog Gustaf i Caserta afsked af sitt kungliga värdfolk och reste öfver Terracina till Rom, dit han ankom tämligen sent följande natt i genomträngande kyla. Sviten reste ej så fort, och Adlerbeth, som blef efter med Essen, passade på att se sig om i Terracina. Han gjorde där i två punkter samma erfarenhet som den, som nu skrifver dessa rader: att vägen upp till Teodoriks palats är mycket längre än den synes,** och att man ej kan få mjölk till sitt kaffe. Kanske går det för sig om hundra år till, och kanske blir det då också hiss upp till Teodorik. Ja kanske! Bägge delarna komma nog på samma gång.

Palazzo Giraud, där Gustaf nu tog in, hade icke, liksom Palazzo Correa, anor, som sträckte sig tillbaka ända till Augusti dagar, men var likväl en både gammal och vacker byggnad, vida ståtligare än Palazzo Correa så väl till det yttre som till inredningen. Det byggdes i början af 1500-talet för den rike kardinal

* Det skulle glädja mig, om de små utdrag jag gifvit skulle locka någon af mina läsare att i Kungl. Biblioteket göra bekantskap med Adlerbeths manuskript. Den, som läser t. ex. hans berättelse om bestigningen af Vesuvius, II 296 ff., skall ej ångra besväret.

** Jfr mina »Anteckningar från Italien» I, 27.

Hadrian af Corneto — i förbigående sagdt en af den tidens värsta intriganter, hvilket vill säga mycket. —, och det var i dess trädgård, som den fest ägde rum, där Alexander VI och Cesar Borgia sägas ha smakat sitt eget gift. Ritningen till fasaden påstås ha varit af Bramante; i själfva verket företer byggnaden ett visst syskontycke med Cancelleria-palatset, hvilket, som bekant, likaledes tillskrifves denne mästare. Den enkla vackra garden och fönstrens infattningar ha också ett starkt tycke af Bramante. Men någon visshet, att han varit upphofsmannen, har man ej. — Redan innan palatset hunnit fullbordas, skänkte kardinal Hadrian det till Henrik VII af England, att tjäna till bostad för hans sändebud. Henrik VIII skänkte det i sin ordning 1519 till den påflige legaten Campezzi. 1650 såldes det af dennes släkt till huset Colonna, som dock ej gjorde det till familjens residens. Palatset hyrdes ut och bytte ofta om händer. I december 1669 hyrdes det för 600 scudi af drottning Kristina, som för att vara närmare Vatikanen flyttade dit på några månader under den långa konklaven, då Klemens X valdes. 1699 hade det inköpts af påfven, som där inrättade ett hospital för fattiga präster, men 1720 hade det åter sålts till den grefliga släkten Giraud. Det hade senast bebotts af en medlem af denna släkt, kardinal Giraud, men stod tomt efter dennes död 1782. — Dess läge i Vatikanens och Peterskyrkans omedelbara närhet och dess äfven för Rom mycket rymliga inredning gjorde det till en i alla afseenden för Gustaf särdeles passande bostad.*

* Palatset inköptes 1820 af furst Torlonia och bär sedan dess namnet Giraud-Torlonia.

Det Rom, till hvilket Gustaf återkom, var ej längre karnevalens uppsluppna, glädjelystna Rom. Fastan hade kommit med sitt allvar och sina botöfningar, och den heliga veckan skulle följa med sina storslagna kyrkoceremonier. Bernis, som uppvaktade konungen genast efter hans ankomst, inbjöd honom att supera hos sig alla aftnar, dock icke senare än kl. 10 för att icke väcka anstöt hos de fromma. — Gustaf gjorde väl äfven denna gång visiter, först naturligtvis hos påfven, och tog till och med emot en middagsbjudning hos maltesordens ambassadör, men världslifvet spelade vid detta hans andra besök en mer underordnad roll än vid det första. I stället ägnade han sig med så mycket större ifver åt att bese staden samt konstnärernas atelierer. — Den 16 mars besökte han franska konstakademien, som då ägde det n. v. Palazzo Salviati vid Corson. Han intresserade sig likaledes för den romerska konstakademien, *Accademia di S. Luca*, till hvilken han skänkte en samling af 56 svenska silfvermedaljer. Denna sitter nu uppsatt i en väggmonter i en af akademiens salar. Däröfver synes mellan två gyllene ymnighetshorn på blå botten en medaljongbyst af Gustaf, profil till höger, med följande inskrift:

HONORI ET MEMORIAE GUSTAVI III SUECORUM REGIS OB ACADEMIAM CUJUS FASTOS NOMINE SUO HONESTAVERAT
REGIIS DONIS ORNATAM.

Konungen lät inskrifva sig bland akademiens hedersledamöter.* Sergel tillhörde de arbetande medlemmarne.

* Förteckningen öfver dessa upptager dessutom följande svenska namn: hertig Karl af Södermanland, Sofia Albertina, frih.

Angelica Kauffmann, Gavin Hamilton och schweizaren Ducros hörde äfven till dem, hvilkas arbeten konungen beså̊g. — Bekant är, att Gustafs romvistelse medförde mera varaktiga resultat än blott stundens flyktiga intryck. Desprez blef kallad till Sverige såsom dekorationsmålare för operan, och de svenska

Palazzo Giraud-Torlonia.

samlingarna riktades genom konungens inköp af flera antika bildstoder. Af Volpato inköptes tolf statyer: Apollo, Muserna, Diana och en Prästinna, och genom Piranesi inleddes de underhandlingar, som följande året slutade med inköpet af Endymion. Gustaf såg denna staty, som funnits i Villa Adriana året förut, i Villa

Fredrik Sparre (rikskanslern), frih. J. H. Tawast, Fredenheim, Reuterholm samt J. D. Åkerblad.

Marefoschi utanför Porta Pia.* — Äfven i fråga om antiker dömer vår tid annorlunda än den gustavianska, men efter dess sätt att se voro inköpen utan tvifvel särdeles lyckliga. Man erinre sig, att den mediceiska Venus då räknades till konstens förnämsta skapelser. Nu ser man hetärtypen i den. — Det länder Sergels blygsamhet men ej hans omdöme till heder, att han kunnat tillråda konungen att inköpa dessa statyer, som äro hans egna ofantligt underlägsna. Jämför t. ex. i Nationalmuseum Endymion och Sergels liggande Faun! Endymion är ändå det bästa af Gustafs inköp. De öfriga, i synnerhet Museerna, äro ej annat än medelmåttiga, för att ej säga tarfliga, senromerska arbeten, och därtill kommer, att de ej äro hela ursprungliga konstverk utan skickligt utförda sammansättningar och kompletteringar af antika delar. En god tredjedel af marmormassan är modern.

Något, som icke beredde konungen ett oblandadt nöje, var, när han hos furst Odescalchi besåg den samling af omkring sex tusen medaljer och kameer, som en gång tillhört drottning Kristina och som efter hennes död tillsammans med hennes taflor och tapetzerier inköpts af huset Odescalchi från markis Pompeo Azzolino, kardinalens brorson. »Herr Grefven af Haga medgaf», skrifver Adlerbeth, »att han såg dessa saker med lika ögon, som han trodde, att Chur Försten af Pfaltz Bejern under sitt vistande i Rom betraktat Heidelbergska Bibliotheket i Vatikanen. ** — I Palazzo Odescalchi funnos då ännu också fyra präktiga sviter

* För detaljer om Gustafs konstintressen i Rom se **G. Göthe**: Johan Tobias Sergel, s. 171—177.

** Det s. k. Palatinska biblioteket röfvades under trettioåriga kriget af hertigen af Bäjern och skänktes 1622 till Gregorius XV.

af Kristinas tapetzerier, men det omnämnes icke, att Gustaf ägnat dem någon uppmärksamhet.*

En mager ersättning fingo de svenska samlingarna därigenom, att Gustaf nu inköpte stämplarna till de medaljer, som Kristina latit slå i Rom. Enligt Arckenholtz' förteckning äro de tjugutre, hvartill komma två slagna efter hennes död.

Kom så april, denna hänryckningens tid, då Rom blir ett litet paradis för alla älskare af ögats fröjder. Ty värr hade Gustaf otur med sin första utfärd. Den dag han ägnade åt Frascati och dess härliga villor var mulen och töcknig. Men så var det också själfva första april. Bättre lycka hade han fem dagar senare i Villa Adriana och Tivoli. Under konungens besök i Villa d'Este uppvaktades han af Tivolis biskop, en blek ung prelat af förnämt utseende och värdig hållning, monsignor Gregorio Barnaba Chiaramonte, som sexton år senare skulle blifva påfven Pius VII.

Den 2 april besåg konungen Propagandans stora institut vid Piazza di Spagna, *Collegium Urbanum de Propaganda Fide*, såsom dess officiella titel lyder. Redan i januari hade han bevistat en gudstjänst i dess kyrka, då mässan samtidigt firades vid fem altaren på fem sprak och efter fem riter, syriska, koptiska, armeniska, abyssiniska och grekiska. Denna gång skulle han få ett ännu påtagligare prof på den katolska kyrkans världsomfattande verksamhet. Först lät prefekten, kardinal Antonelli, de främmande lärjungar-

* Furst Balthazar Odescalchi har för mig uppgifvit, att Kristinas medaljer och kaméer blifvit sålda i slutet af förra århundradet och till största delen stannat i de kejserliga samlingarna i Wien och Petersburg. — Tapetzerierna såldes ungefär samtidigt till judar i Rom.

ne komplimentera Gustaf hvar på sitt språk. Någon svensk fanns ej bland dem men väl en kines och en tonkines. »Herr Grefven lät sedermera hvar och en nämna Gud på dess tungomål.» — I boktryckeriet afdrogs under konungens ögon »ett blad med en till hans heder författad Latinsk compliment i form af Sten-Styl, som tillika var prydt med hans porträtt i graverad medaljong». Inskriften därtill lydde:

ALTER ULYSSES QUI MORES HOMINUM MULTORUM VIDIT ET URBES.

Författaren till komplimenten, Biörnståhls vän, den lärde forskaren abate Francesco Cancellieri mottog i belöning af Gustaf två guldmedaljer. Bladet tjänade som frontisspis till ett för tillfället tryckt häfte, som nu öfverlämnades till Gustaf såsom minnesgåfva.

»Första sidan», skrifver Adlerbeth, »företedde en Svensk vers, den jag på anmodan författat, så lydande:

Om Rom har Kungar sett ur Nordens kalla Rike,
Som krossat all dess prakt och gjutit strömmar blod,
Det ser ur samma land i dag Augusti like
Ge vittra konster lif och snillen eld och mod.

Hvarefter följde öfversättningar af samma vers på 45 olika språk.»

I gengåfva förärade Gustaf kardinal Antonelli Dahlbergs *Suecia Antiqua et Hodierna* i praktband. Ett annat exemplar fick kardinal Zelada.

Påskveckan hade emellertid kommit. Dag efter dag bevistade Gustaf och hans följeslagare »funktionerna», dessa af århundradens traditioner formade fester, där konsten i hvarje ögonblick räcker religionen handen och som gifva ett öfverväldigande intryck af skönhet och andakt i förening. För estetiskt anlagda naturer som gustavianernas måste dessa ceremonier

sätta alla hjärtats strängar i dallring. Än i dag verka de kraftigt äfven på prosaiskt nyktra temperament. Döm då, huru de kunde gripa, innan skådespelets ram trängts ihop innanför kyrkomurarna, då ännu hela staden och hela folket handlade med, såsom t. ex. då påfven skärtorsdagen från S. Peters loggia gaf välsignelsen *urbi et orbi!* Intet under, att främlingarne voro trägna gäster i Sixtinska kapellet och i Peterskyrkan. — Gustaf hade dessutom en stor sympati för Peterskyrkan såsom byggnad, och han försummade knappt någon dag att gå dit. Palazzo Giraud låg också, såsom redan sagdt, blott två minuters väg därifrån.

Det hände då hvad stundom händer äfven nu. Den beundran, som ägnas den katolska kultens skönhet, anses lätt beteckna sympati för kyrkan såsom institution. Äfven Gustaf undgick icke denna misstanke, som dock var fullkomligt oförtjänt. Midt i den katolska prakten glömde han aldrig, att han var ett protestantiskt lands konung, och just i påskveckan gaf han därpå ett ojäfaktigt bevis. På hans kallelse inträffade nämligen i Rom två svenska andliga, ordensbiskopen friherre Carl Edvard Taube, en yngre bror till öfverstekammarjunkaren, samt hofpredikanten Norberg. Taube hade med sig en ny dyrbar mässhake, rikt broderad med guld och pärlor, som — o ödets ironi — tagits från Gustaf II Adolfs schabraker och sadelmunderingar. Han medförde dessutom en dyrbar kalk från Upsala domkyrka för att användas vid den första protestantiska gudstjänst, som skulle offentligt firas i Rom. Den ägde rum påskdagen den 11 april 1784 i Palazzo Girauds stora högtidssal. Men

för att beskrifva den lämnar jag åter ordet åt Adlerbeth:

»Denna dag (påskdagen den 11 april) blef äfven i kyrkans häfder märkelig genom den första offentliga Protestantiska Gudstjänst i Rom. Herr Grefven af Haga lät förrätta den i sitt palats genom ordensbiskopen Baron Taube, biträdd af hofpredikanten Norberg. Herr Grefven lät äfven meddela sig den heliga nattvarden, hvaraf bland närvarande Svenska, Assessor Salomon och Medaljören Grandel, samt bland andra Lutherska Trosförvanter, Danska Grefven Reventlau med dess fru och betjening sedermera blefvo delaktiga. Med Herr Grefvens af Haga tillstånd bivistade många främmande både af Catholska och Reformerta församlingen denna sällsynta Gudstjenst och funno uppbyggelse af den enfald och värdighet, hvaraf den var utmärkt.»

Tre dagar därefter skrifver Gustaf själf:*

»Min öfverhofpredikant har i dag uppvaktat Påfven, som bemött honom fullkomligt väl. Alla de Cardinaler, hos hvilka han varit, nämligen Statssekreteraren, Bibliothekarien för Vatikanen och Protecteuren för Propagandan, ha återgifvit honom sin visit. Man betraktar honom här som ett besynnerligt djur och mera än man betraktade mig första dagen jag kom till Rom.»

I Sverige misstänkte man, att konungens böjelse för dekorationer och ceremonier kunde föra honom till att vidtaga förändringar i gudstjänsten. Man hviskade, att Taube skulle återkomma från Rom med »en

* Gustav. Papperen III. 134, cit. efter Biogr. Lexicon, C. E. Taube, 17, 28.

katolicerad liturgi.» Ryktet trängde ända ned till Rom, hvarifrån Gustaf svarade:

»Sådant kan ej falla någon förnuftig in, och kunde det, behöfver man blott komma hit för att cureras. Påfvedömet sjunger på sista versen.»*

En påfvisk behållning fick dock Sverige af Gustafs romresa: den n. v. svenska biskopsdräkten med mitra och krumstaf.

Äfven Adlerbeth hade ögonen öppna för att det i Rom ej stod synnerligen säkert till. »Af det lilla jag haft tillfälle förmärka», skrifver han mot slutet af sin vistelse, »slutar jag sannolikt, att Rom liksom väntar på en Statsförändring.» — Men han formulerade sin spådom noggrannare än konungen, och den slog därför också bättre in. Få år efteråt svepte franska revolutionens stormflod öfver Petri patrimonium och gaf *påfvestaten* det första dödshugget. Men *påfvedömet* har sjungit många verser sedan dess, och slutet på sången spörjes icke än.

Gustaf bevistade under påsken ännu en kyrklig ceremoni, och däraf finnes ett märke bevaradt. I sakristian till kyrkan S. Lorenzo in Panisperna, densamma där Birgitta bisattes, är en marmortafla murad med följande inskrift:

D. O. M.
GUSTAVO III
SUECORUM GOTHORUM VANDALORUM
REGE
IDIB. APRIL. MDCCLXXXIV
HIC ADSTANTE

* Anf. st. III. 134 och IV. 95, cit. som ofvan.

AB ARCHIEP. MYREN. EX COM. A GUIDO BALNEO
RELIG. HABIT. SUMPSIT
NOB. VIRGO
M. ANGELA CAVALLI SENOGALLIEN.
EODEM ANNO
SOR. M. CLEMENTIA EX COM. PAPI ABBAT.
UNA CUM MONIALIB.
AD POSTER. MEMORIAM.
M. P.

Hvad den betyder berättar Adlerbeth sålunda: »Den 13 eller Tredjedag Påsk firades, såsom i Romerska kyrkan vanligt är, lika högtidligen som de båda första dagarna i helgen, hvaremot fjerdedagen är söckne-dag. Ofvannämnda dag, som var i går, antog en fröken af Grefveliga familjen Castelli* doket i ett franciskanerkloster. Flere Svenske herrar åskådade genom gallret denna heliga förrättning, men Herr Grefven nyttjade den smorda Konungar förbehållna rättighet, att ingå i sjelfva klostret och på nära håll den bivista.

Antagningen har gått för sig på följande sätt. Sedan Abbedissan och Nunnorna i procession inträdt med ljus i händerna, infördes den tillkommande Systren, som blott var 17 år gammal, af tvenne hvitklädda barn, hvilka ock buro vaxljus, under musik af orgelverk. Hon var präktigt klädd med krans och krona såsom en brud; och intog sitt ställe vid en taburett, midt före gallret, hvarest hennes dok låg på ett fat. Derefter höll en Capuciner-munk utanföre gallret en kort predikan och en prelat ett slags messa; allt för

* Misskrifning för Cavalli.

att uppmuntra den unga systren att blifva en värdig Christi brud. Sedermera framträdde Abbedissan, afskar hennes hår öfver hjässen, kastade en halsduk öfver hennes bröst och biträdd af flera nunnor, hvilka omgåfvo henne, på det hon måtte betäckas för profana ögon, afklädde henne den verldsliga och iklädde henne i stället den andliga dräkten. Betäckt af den svarta klädesmantlen med ett rep omkring lifvet, helsades hon då med omfamnande af alla nunnorna. Hennes ungdom, fägring och tårar uppväckte åskådarnes medlidande. Hos mig har det lifligen blifvit upprördt af blotta berättelsen. Den har med starkare färgor än alla deklamationer för mig målat det förhatliga af klosterinrättningarna, det orimliga af en religion, som kräfver sådana offer.»

Vi kunna förbigå Gustafs öfriga tidsfördrif, hans utfärder till häst, supéer, Petersplatsens illumination till hans ära o. s. v. Det förtjänar dock ännu nämnas, att konungen den 12 april intogs i *Accademia degli Arcadi*. Sammankomsten var mycket högtidlig, men jag tviflar på att Gustaf hade hvad man kallar roligt. Han måste lyssna till ej mindre än fyra sånger och nio sonetter till sin egen ära. Bra mycket blommor! Såsom medlem af akademien fick han det klingande namnet Anassandro Cheroneo. Direktören abate Pizzi fick i gengäld en gulddosa. Gustaf lofvade vid detta tillfälle akademien sitt porträtt, hvilket nu pryder en af salarna i dess våning vid S. Carlo al Corso.

Sviten hade ökats med dåvarande ambassadsekreteraren i Paris Nils v. Rosenstein, som ankommit till Rom den 16 mars, samt med den som kurir

från Stockholm anlände fänriken vid lifgardet Möllersvärd. De la Grange hade i stället skickats hem med depescher. Från Paris hade också ankommit den nyutnämnde ryske envoyéen i Stockholm, Markoff, hvilken i Rom gjorde Gustaf sin första uppvaktning. Han hade i sitt följe två unga officerare, Bakunin och Bobrinski, af hvilka den senare sades vara en son af Katarina II och Orloff.

Enligt gammal sed växlades någon tid före afresan från Rom gåfvor mellan suveränerna. Konungen skickade på långfredagen till påfven tre dyrbart arbetade lådor, innehållande öfver svenska konungar slagna medaljer i guld. Dagen därpå sände Pius VI till Gustaf två mosaiker, återgifvande Guercino's Sibylla Persica och Domenichino's Dianas jakt. Vidare två i den påfliga verkstaden vid San Michele väfda savonnerier, föreställande Sibylla Persica och Lucretias död. Dessa stycken, 0,91 m. höga och 0,76 m. breda, voro innefattade i förgyllda ramar med de påfliga emblemen.* Slutligen tre kopparstickssamlingar.** Öfverbringaren, grefve Petrignani, erhöll i föräring af konungen en gulddosa.

Till kardinal Bernis gaf konungen sitt porträtt, omgifvet af tre rader briljanter, värderade till 8,000 scudi.*** Påfvens systerson och hofmarskalk, monsignor Braschi, fick en gulddosa med konungens porträtt

* De finnas nu på Drottningholm.

** Den ena af dessa var G. B. Piranesis arbeten, till hvilka sonen Francesco Piranesi nu graverade ett praktfullt dedikationsblad.

*** Jag anför här de värden, som uppgåfvos i den romerska tidningen *Diario Ordinario*, men det synes mig sannolikt, att de äro öfverdrifna. Tidningen innehåller en detaljerad förteckning öfver alla af Gustaf utdelade gåfvor och dickspengar. Man räknade i Rom dels i *scudi* (omkring 4 kronor) om 100 *baiocchi*, dels i

och briljanter till ett värde af 3,000 scudi. Grefve Giraud, palatsets ägare, erhöll konungens porträtt i olja, hvilket skulle upphängas i det rum, där konungen sofvit. Dessutom utdelades ännu fem gulddosor. Men därtill kommo dricks pengarna i kontanter. Hvar och en vet, hvilken roll de spela vid resor och hur svårt det därvidlag är att träffa det rätta. Problemet är lika kinkigt för hög som för låg och tyckes ha varit det i alla tider. I Rom var det rätt invecklad, emedan bruket fordrade, att man gaf dricks penningar till betjäningen i alla hus, där man åtnjutit någon gästfrihet. Gustaf hade redan låtit utdela 290 zecchiner, hvaraf 100 till Bernis' hofmästare. Vid afresan lät han genom Piranesi ytterligare utdela 1,036 scudi i 34 olika poster. Bernis' folk fingo däraf 600, betjäningen i Vatikanen 100, och tjänarne i 22 olika hus, som Gustaf besökt, 12 scudi för hvart och ett. Utgifvaren af tidningen *Diario Ordinario* blef också ihågkommen men fick bara sex scudi. Ännu var pressen ej den tredje statsmakten. Vid jämförelse med de belopp, som kejsar Josef och hertiginnan af Parma gåfvo, synes Gustaf ha gifvit ungefär lika mycket som de.

Den 18 april gjorde Gustaf sin afskedsvisit hos påfven, och följande dag lämnade han Rom. På morgonen före afresan gjorde han ännu ett sista besök i S. Peter och i Panteon. Affärden skedde genom Porta Angelica längs högra Tiberstranden till Ponte

zecchini = 2 scudi, 5 baiocchi. I rörelsen löpte nästan uteslutande sedlar, utgifna af Banco di S. Spirito eller Monte di Pietà. De inlöstes visserligen i silfver, dock ej mer än 10 scudi i sänder, och drogo ett agio af $2^{1}/_{2}$ %.

Molle, och vägen togs öfver Terni, Loreto* och Ancona till Bologna, dit konungen ankom den 23 april på morgonen.** »Till förekommande af brist på hästar» hade en del af sviten, däribland Adlerbeth och de öfriga »skrifvarne», rest öfver Siena och Florens.

Bologna har alltid varit en glad stad, och den dåvarande legaten, kardinal Buoncampagni, var en ungdomlig, munter herre. Gustaf mottogs med en på teatern tillställd maskeradbal och superade hos legaten de två dagar han var i Bologna. Var vistelsen kort, så var den åtminstone treflig.

Något längre uppehöll konungen sig i Parma, från den 25 april till den 2 maj.*** Fyra svenska poster lågo där och väntade. Där måste således regeras något. Bland annat utfärdades i Parma diplom för Piranesi såsom »general-agent» för Kyrkostaten.† Piranesi, som mottog det i Rom den 7 maj, erhöll följande dag företräde hos påfven för att uppvisa det och öfverlämnade samtidigt å konungens vägnar hans porträtt i kroppsstorlek i svenska dräkten, måladt i Stockholm. — Den egentliga magneten, som höll konungen kvar i Parma, var naturligtvis hertiginnan. På sitt stora porträtt i galleriet i Parma ser Maria Amalia litet torr ut, med spetsig näsa och bleka ögon, men enligt samtidens beskrifningar tyckes hon ha varit en ganska lefnadslustig dam, som icke aktade för rof att spela sin bigotte herre och man några små spratt.

* De stannade där och besågo kyrkan och skatten.

** Han tog in på värdshuset *Il Pellegrino.*

*** Han bodde där på *Il Pavone.*

† Piranesi blef 1794 utnämnd till svensk minister i Rom med 12,000 kr. i lön. Påfven vägrade dock att mottaga honom i denna egenskap. Han återkallades 1798. Jfr **Fr. Sander,** Francesco Piranesi, 42, 57.

Gustavo III. *Gustave III.*

Re di Suezia etc etc etc *Roi de Suede etc. etc. etc*

arrivo in Venezia nel giorno di 3. Maggio 1784.

VENETIANSKT KOPPARSTICK 1784.

Nu ställde hon till middagar, spektakel, supéer, en kapplöpning och »kontradans till häst», hvari hon själf deltog, i slottets vackra trädgård.*

Den 2 maj begaf sig Gustaf till Venedig, dit det hertigliga paret tre dagar senare följde efter. Konungen, som tog in i Albergo Reale vid Canal Grande, hälsades vid ankomsten af prokuratorerna Zuliani och Foscarini å dogen Paolo Reniers vägnar.

La Serenissima Repubblica ville icke stå efter påfven och konungen af Neapel i att fira den höge främlingen, och hans vistelse blef äfven i Venedig en kedja af fester, hvarunder han likväl icke försummade att se sig om. »Ingen dag förbigick, då han icke såg och återsåg denna hufvudstads märkvärdigheter af alla slag.» På Gustafs tid visste man ännu icke, att ett af marmorlejonen från Piræus vid ingången till arsenalen bar slingor af svenska runor. Det upptäckte först diplomaten-forskaren Åkerblad omkring tjugu år senare. Runlejonet uppmärksammades därför ej af Gustaf och hans följeslagare. Det enda svenska märke de funno i Venedig var Otto Vilhelm Königsmarks minnesvård i arsenalen.**

* Till minne af Gustafs besök utgaf den hertiglige boktryckaren J. B. Bodoni en festskrift, *ΤΙΘΟΜΝΗΜΑ* PARMENSE IN ADVENTU GUSTAVI III SVECIÆ REGIS, skildrande 1772 års revolution, om XII, 30 sidor stor folio. Bodoni, Italiens Daniel Elzevier, var sin tids förnämste stilgjutare och boktryckare, och festskriften till Gustafs ära är ett praktstycke. Bodoni hyllade den principen, att typografien icke för att åstadkomma något skönt behöfde anlita andra hjälpmedel än sina egna, och var därför ingen vän af gravyren. För ΤΙΘΟΜΝΗΜΑ lät han dock sticka i koppar fyra vignetter, hvilka återgifvas här, sid. 205, 276, 279 och 291.

** Königsmarks monument synes på vänstra fasaden af museet i Venedigs arsenal. Under ett draperi, som uppbäres af Ryktet och af en vingad kerub, med Markuslejonet högst däröfver, står fältherrens barhufvade harneskklädda bröstbild på en sockel. Därunder läses på en

Vid konungens besök i arsenalen den 7 maj lät man Bucentauren utlöpa, fast detta enligt bruket skulle ha ägt rum först den 20. Man föranstaltade kapprodder på Canal Grande och Giudeccan till hans förlustelse, tog högtidligen emot honom i Stora rådet och underlät intet, för att han skulle hemföra ett lika godt intryck af Venedigs gästfrihet som af dess konstskatter.

Från Venedig skref konungen till prinsessan Santa Croce ett bref, som här återgifves* såsom ett karakteristiskt exempel på Gustaf III:s franska brefstil. Den dåliga stafningen lyckas ej förringa dess lediga elegans och förbindliga älskvärdhet.

»Madame la Princesse St Crocie. J'ai ressu avec bien du plaisir de Vos nouvelles que le senateur Sparre m'a aportte et encorre avec plus de plaisir les assurense des sentimens que vous m'avees temoignees me porter a Rome et pour les quelle je vous conserveerey une tendre attachement que ni l'absense ni l'imensitee des distanses qui vont nous separer ne pourra affaiblir. J'ai ete bien affligee d'apprendre que vous avees ete si malade c'est une suitte de la fatige que les fonctions de la confirmation des enfants de l'ambassadeur de Venise** vous a cause c'est encorre

barock medaljong, flankerad till höger af hans vapensköld och till vänster af hans krönta namnchiffer, följande inskrift:

Othoni Wilelmo Co. A. Konixmarch
In Suprema Terrestrium Copiarum Contra Turcos Præfectura
Semper Victori
MDCLXXXVIII
S. C.

* Originalet i Archivio Santa Croce, Rom.

** Äfven Gustaf III hade bevistat denna ceremoni, hvilken förrättades af påfven själf och var ganska långvarig.

votre bon coeur et l'enviee d'obliger qui vous caractterise qui vous a pensee etre funeste mais cela vous rent encore plus interessent aux yeux de seuse qui savent aprescier votre caractere. je vous prie de me conter dans ce nombre et d'etre persuade que je suis partie penetre de la plus grande estime pour votre bon coeur, pour la suretee de votre comerse et pour la sagassitee avec laquelle vous saissises le vrai. Ce que vous me marques en faveur de votre ami serra executtee et avec la dellicattesse nessesaire.* Comme je suis un peu du mestier je sais coment si prendre et que souvent en voullent trop faire on nuit plus au personne qu'on ne les serve. Je ne dirrois que se qu'il faut et dans le vrai moment. Je vous prie de presenter mes complumens a madame la Comtesse d'Albanie et d'etre persuade de tous les sentimens avec lesquelles je suis madame la Princesse de S:t Crocie votre tres affectionne.

Venise ce 8 Avrill 1784.

Gustave.

(Utanskrift:)

A Madame la Princesse de S:t Crocee
Grande d'Espagnie de la Premiere
Classe

Rome.

Venedig blef slutpunkten i Gustaf III:s italienska resa. En del af sviten hemförlofvades här: Adler-

* Detta afser antagligen någon fördel att i Versailles utverkas för Bernis.

beth, biskop Taube och Norberg reste redan den 10 öfver Triest. Sparre och Sergel, hvilka dröjt kvar ett par veckor i Rom och först den 7 maj kommit till Venedig, togo vägen öfver Verona. Gustaf själf afreste den 15 från Venedig* åtföljd af Taube, Armfelt, Fersen, Franc, Peyron, Möllersvärd och Salomon, tagande vägen öfver Turin, Genua och Antibes till Versailles. Från Frankrike anträdde han den 20 juli hemresan till Sverige, var den 29 i Warnemünde och återkom till Stockholm på Amadis den 2 augusti 1784.

Efterskrift.

De visitkort, som begagnades i Rom vid tiden för Gustaf III:s besök, voro mycket olika de nu brukliga — och mycket vackrare. Vanligen visade de kring namnet en tämligen bred ram med antikiserande ornament, eller också visade hela kortet ett litet landskap med arkitektoniska element, företrädesvis antika, där namnet var anbringadt såsom inskrift. Dessa voro de förnämare korten, till hvilka hvar och en hade sin särskilda plåt i kopparstick, men dessutom såldes till den stora allmänheten små gravyrer i kortformat, visande något monument eller någon utsikt med därunder ett par rader, där vederbörande kunde skrifva sitt namn m. m. Förelöpare således till våra nutida utsiktskort!

* Gustaf fick de sista dagarna i Venedig ett anfall af frossa, som dock snart vek för en stark dos kinin. Febern följde honom ända till Verona.

Det har icke lyckats mig att i Rom återfinna något af grefvens af Haga eller hans följeslagares visitkort, men i den italienska statens gravyrsamling i Palazzo Corsini har jag anträffat det här nedan afbildade svenska kortet. Det har tillhört generallöjtnanten friherre Georg Gustaf Wrangel, vanligen känd som Brännvins-Wrangel, hvilken 1789—92 var svensk

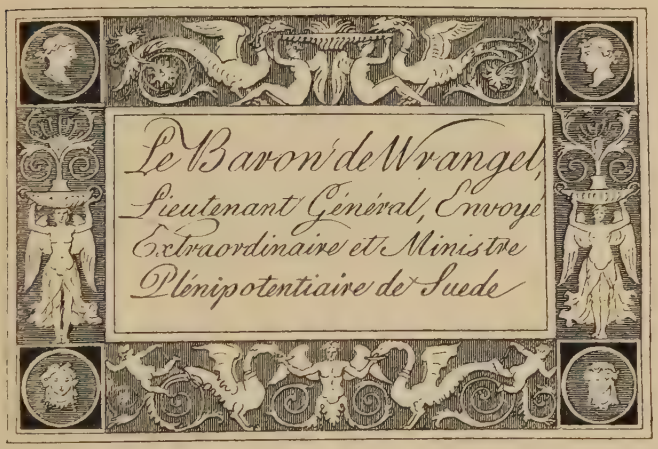

En svensk diplomats visitkort omkr. 1790.

minister i Italien. Wrangel, som afrest till Italien för att sköta sin hälsa och sedan kvarstannade där på Gustaf III:s befallning, befann sig vid sin utnämning i Genua, som också blef hans residensstad. Han utnämndes 1793 till minister i England, hvilken beskickning han dock ej mottog, samt afled i Livorno 1795. Han erkände mottagandet af sina kreditivbref i skrif-

velse från Genua den 24 februari 1789. Kortet har således antagligen tillkommit i Genua efter nämnda datum.

Ur Hypomnema Parmense.

VIII.

TVÅ KONTRASTER.

Ur Hypomnema Parmense.

VIII.

Två kontraster.

Padua. — Prato della Valle. — Gustaf II Adolf och Dulle Banér. — Gustafs förmenta besök i Padua. — En seglifvad legend. — Memmo och Adlerbeth.

Padua slår icke an på det stora flertalet af turister. Det ligger för nära Venedig, och för den, som har lagunstadens färgprakt och de venetianska palatsens rikedomar i friskt minne, synas Paduas trånga, gråa gator med deras tarfliga arkader och obetydliga hus dystra och fattiga. Staden äger visserligen några af Norditaliens förnämsta konstskatter, målningar af Giotto, Mantegna och Tizian, samt Donatellos storverk, Gattamelatas ryttarstod, men ramen däromkring faller sällan i smaken på den bortskämde, som nyss lämnat Venedig eller det majestätiska Bologna.

Jag var lyckligare än de flesta, ty mig tjusade Padua genast, fast jag kom dit efter tre veckor i Venedig. Eller kanske just därför. Ty det var vinter, och i slask och kyla nötes intrycket af Venedigs egendomliga fägring lätt bort. Man blir led på att fara i gondol, när man måste krypa in i dess svarta bur, och kanalernas plaskande är ej lika poetiskt i februari som i september. Det kändes så torrt och trefligt att trampa Paduas fasta mark och att få fara på spårväg, och att se hästar och vagnar igen var en ljuflig omväxling från gondoler, ångslupar och hala bryggor. Jag var således redan intagen till Paduas förmån, när jag efter några timmars vandring fram och tillbaka från den ena kyrkan och samlingen till den andra till slut fann mig i stadens sydligaste del på en stor öppen plats med planteringar, bildstoder och vackra byggnader i krans kring breda vägar. Glad och ljus var anblicken, som mötte ögat. Det var vid slutet af karnevalen, och i den milda vinterdagens solsken rörde sig grupper af brokiga masker. Där sprangs, dansades och sjöngs på Paduas stora torg. Där var lif, ett ystert muntert lif, och ett nutidslif, som hörde ihop med omgifningen. Det var ej som i Venedig, där det alltid synts mig, som om nutidsmänniskan bara är en oförskämd inkräktare, hvilken egentligen borde bli bortkörd af skuggor i peruk och sammetsmantlar. Dem tillhör staden, ej oss barn af elektricitetens tid. Men Paduas små syflickor i pierrettens korta kjolar och deras mörka gossar med luggen långt ned i pannan, som stojade och kurtiserade midt bland vagnar och marknadsstånd, de hade god rätt till sin stora dansbana. Där låg

intet förtryck af en forntids oupphinneliga storhet öfver dem.

Och ändå, detta trefliga gemytliga torg, *il Prato*, var just ämnadt att för kommande släkten vittna om Paduas gångna glans. Det var ej anlagdt för de lefvandes lust men för de dödas berömmelse. Och jag som stod där och gladdes åt den lekande ungdomens fröjd, hade kommit dit för att söka minnen af namn, som hörde andra tider till. Det var ej karnevalen och de dansande svartögda paren under de hvita marmorstoderna, som lockat mig, utan de bleka stenmännen själfva. Ty de åttiotvå statyerna, som i en dubbel krets omslöto ovalen i torgets midt, voro bilder af de märkliga män, som studerat vid Paduas fordom namnkunniga universitet, och bland dem voro två svenskar.

Långsamt gick jag kring ovalen, läsande det ena namnet efter det andra på piedestalerna. Att se på statyerna var ej mycket värdt. Dussinarbete och fuskverk, det allra mesta, utan anspråk på porträttlikhet eller ens tidstrohet. Ungefär som det mesta af hvad man behagar kalla historiemåleri. — Till slut fann jag mina svenskar. Där stodo de, i den vida ringen, n:r 59 och n:r 60, med verkliga svenska namn: Gustaf II Adolf och — Dulle Banér! Från det sublima till det löjliga blott några meter.

Ja, så märkvärdigt kan det låta, Gustaf Adam Banér, Dulle Banér, den store fältherrens ynklige, halfgalne son, har verkligen sin bildstod. Här står han. Det är den där hjälteynglingen i grekisk fältherredräkt. Inskriften på fotställningen lyder:

Gustaf Adam Banér.
Marmorstaty af Giovanni Ferrari på Prato della Valle i Padua.
Neg. Fiorentini.

GUSTAVO ADAMO CO. BANNER
PATAVINAE UNIVERSITATIS SYND.
A — — — DC—LIX*
INDE
MAGNO REGI SVECIAE SCUTIFERO
NEC NON
INGRIAE PRESIDI CELEBERRIMO
FRIDERICUS ADULPHUS
PR. SVECIAE HAERES
OSTROGOTHIAE DUX
GENIO LOCI FAVENS
P. C.
AN. MDCCLXXVIII.

Hvad vill nu detta säga? Jo — Dulle Banér har studerat i Padua 1649—1650 och blef, såsom det då brukades i fråga om förnäma studenter, under en del af sin studietid beklädd med hederstiteln syndicus eller rektor. Och stoden har också blifvit rest, om icke på anstiftan af hertig Fredrik Adolf, så åtminstone med anledning af hans italienska resa 1778. Vi skola strax se huru.

Men hvad i all världen gör Gustaf Adolf här?** — Han har ju aldrig varit i Padua. Hvilken oblid ödets nyck har väl ställt honom här som pendant till

* Skall vara A. D. MDCXLIX. På sockeln läsas de två första raderna af samma inskrift med årtalet MDCL.

** Konungen är afbildad i sin tids dräkt eller snarare hvad bildhuggaren trott vara hans tids dräkt. På sockeln läses endast orden: *Gustavo Adulpho.*

Dulle Banér? — Läs noga inskriften på piedestalen — den är ganska märkvärdig:

GUSTAVO ADULPHO
QUOD PATAVII EX FIDE ITALIC. SCRIPT.
GALILEUM AUDIVISSE PUTATUR
INDE
MAGNO GENTIS SVEC. REGI
GUSTAVUS III
SVEC. GOTH. VANDALORUMQUE REX
EJUSDEM SUCCESSOR
GENIO LOCI OBSECUNDANS
P. C.
MDCCLXXXIV.

Således: »Eftersom Gustaf Adolf på grund af italienska skriftställares vittnesbörd anses hafva i Padua åhört Galilei föreläsningar, så har hans efterträdare Gustaf III låtit resa stoden.» Det är ju försiktigt sagdt. Stoden är rest, icke emedan Gustaf Adolf varit i Padua utan emedan det blifvit sagdt, att han varit där. Inskriften har åtminstone den förtjänsten att ej säga mera, än hvad man kan stå för.

Det vore emellertid orättvist att göra Fredrik Adolf och Gustaf III ansvariga för den besynnerliga idéen. Denna har upprunnit i Padua självt, och en italiensk man bär skulden för de två kontrasterna. Prokuratorn Andrea Memmo, som vi i föregående kapitel lärt känna som Venedigs ambassadör i Rom, hade förut varit ståthållare i Padua och då fattat

planen om anläggningarna på *Prato della Valle* och om deras prydande med bildstoder af de förnämsta *Auditores Patavini*. Vid Fredrik Adolfs resa hade han begagnat tillfället att intressera prinsen därför och äfven öfvertalat honom att bekosta en staty. Gustaf Adam Banér valdes antagligen som föremål, emedan han, af de svenskar som studerat i Padua, var den enda, som både bar ett historiskt namn och varit »syndicus». Den andre svensken, som varit »syndicus», heter Johan Hallen, och om honom visste man intet. Antagligen visste Memmo och prinsen heller ingenting om Dulle Banér, annars hade de väl aktat sig för att hedra honom i marmor, men det vackra namnet drog — och bedrog.

Vid Gustaf III:s besök hos Memmo i Palazzo Venezia glömde ambassadören ej sin älsklingstanke. Ritningar och planer togos fram, Fredrik Adolfs exempel åberopades, och utan synnerlig svårighet gick konungen in på att i sin ordning bidraga till en staty på Prato. Denna gång skulle det blifva ingen mindre än Gustaf II Adolf, ty Memmo påstod sig äga bevis för att hjältekonungen år 1611 studerat i Padua.

Härom utspann sig nu en diskussion mellan Memmo och Adlerbeth. Det visade sig genast, att Memmos bevis ej voro mycket starka. Han kunde endast åberopa Nicolai Papadopolis *Historia Gymnasii Patavini* (tr. 1726), hvari med stöd af två äldre författare, Salomoni och Tomasini, anfördes, att Gustaf, grefve af Södermanland, härstammande från Jagelloniska huset i Polen, varit i Padua 1611. Tomasini, som var född 1593, hade själf studerat i Padua och

således kunnat med egna ögon där se den svenske prinsen.

Adlerbeth genmälde, att Gustaf Adolf 1611 ej varit utom Sverige, att han ej härstammade från Jagelloniska huset och ej fört titeln grefve af Södermanland, men Memmo ville likväl ej gifva vika. Han medgaf dock, att i universitetets matrikel intet spår af den store främlingen kunde uppletas. Det öfverenskoms, att Adlerbeth skulle skrifva ett betänkande i ämnet, som skulle underställas den kände litteraturhistorikern Tiraboschi i Modena. Vid Adlerbeths återkomst från Neapel skulle diskussionen å nyo upptagas.

Så skedde också. Tiraboschi gillade de argument Adlerbeth anfört mot Papadapoli, Salamoni och Tomasini, hvilka han erkände vara mindre pålitliga, men han framlade andra bevis, hufvudsaken till styrka, hämtade ur Vivianis *Vita Galilæi* (Padua 1744) samt ur ett Galileis bref af 1633 till pater Renieri, hvilket då förvarades i Florens hos senatorn Nelli och fanns intaget i Tiraboschis egen *Historia Litteraria.** Viviani sade dock endast, att han påminde sig ha hört sägas, att Gustaf Adolf varit i Padua och dels bevistat Galileis föreläsningar, dels tagit privata lektioner af honom i hans eget hus, för att på samma gång öfva sig i *la lingua toscana.* Enligt Viviani var Galilei lärare i Padua 1592—1610. Prinsens besök måste således ha infallit under dessa år.

Adlerbeth genmälde nu, att Gustaf Adolf var född 1594, således blott sexton år 1610; att han ej

* Vol. IX, IV, 383, not.

varit utom Sverige som prins; att Karl IX som ifrig protestant icke gärna kunnat sända sin son till ett katolskt universitet; att Galilei kallade prinsen blott Gustaf, ej Gustaf Adolf, samt att han, ehuru hans bref var af år 1633, ej kallade honom konung och ej anspelade på hans senare ryktbarhet.

Adlerbeth höll i stället troligt, att denne Gustaf varit Erik den XIV:s och Karin Månsdotters son, född 1568. Han skrifver härom: »Landsflykting ifrån barndomen uppehöll han sig 1588—1596 i kejsar Rudolf II:s land, af hvilken han rönte mycken välvilja. Denne Gustaf var katolik. Som han ägde mycken smak för studier och jämväl insikter, särdeles i kemin, så är det sannolikt, att han sökt förkofran vid universitetet i Padoua, som ansågs för ett af de yppersta och till hvilket han ej hade lång väg. Ett sådant uppsåt torde han ha verkställt mellan åren 1592—1596, då han var några och tjugu år. En annan öfverensstämmelse mellan Galilei berättelse och denne förstes kända historia, är att han mycket tyckte om italienska språket, hvilket han färdigt skall ha talat, liksom latinska, tyska, franska, polska och ryska. Kejsar Rudolfs frikostighet torde ha satt honom i stånd att göra någon figur och uppföra sig sin börd värdigt, änskönt under antaget incognito.»

Han gissade också, att främlingen möjligen kunnat vara den i Sverige födde och uppfostrade Gustaf af Sachsen-Lauenburg, son af Gustaf I:s dotter Sofia och hertig Magnus af Sachsen-Lauenburg, född på Ekolsund 1574. Enligt Dalin skulle denne, då han bevistade Johan III:s begrafning 1594, nyss ha återkommit från en resa till Italien. Han ansåg dock, att den svenske prinsen

i Padua varit Gustaf Eriksson, dels emedan han kallades »Principe di Svezia», dels emedan lauenburgaren var luteran.

Adlerbeths skäl syntes nu öfvertyga Memmo, att historien om Gustaf Adolf var ogrundad. »Men icke dess mindre», skrifver Adlerbeth, »framhärdar han i sin föresats att låta på det ofvannämnda torget uppsätta hans bildstod: *Ex fide Auctorum Patavinorum.*» Och detta har han också gjort.

Jag är dock ingalunda säker på att stoderna, som utfördes af bildhuggaren Giovanni Ferrari, i själfva verket blifvit bekostade af Gustaf III och hans bror. Kungliga personer äro mer än andra utsatta för att löften läggas dem i munnen. Ett uttryck af sympati eller en höflighetsbetygelse blir lätt i de intresserades öron och i deras berättelser ett löfte om bistånd. Den enda auktoritetèn för de svenska furstarnes löfte är Memmo, och han var alltför ifrig för saken för att kunna anses fullt ojäfvig och vederhäftig.

Gustaf Adolf står där emellertid, och i trots af den försiktiga inskriften lär det numera bli svårt att utrota legenden om hans studier i Padua. Ännu 1881 upprepades den af en venetiansk författare i ett med anledning af den i Venedig hållna geografiska kongressen utgifvet arbete.* — Dumheter i marmor äro förtvifladt seglifvade.

På resan upp till Venedig stannade Adlerbeth, i sällskap med Taube, Essen, Franc och Möllersvärd, den 2 maj 1784 i Padua. Han ville naturligtvis se den plats, som föranledt hans långa utläggningar med Memmo.

* **C. Bullo**: Il viaggio di Piero Querini, Venezia 1881.

Neg. Fiorentini.

GUSTAF ADOLF.

MARMORSTATY AF GIOVANNI FERRARI PÅ PRATO DELLA VALLE I PADUA.

Se här hvad han skrifvit därom:

»Padoua universitet är ett af de äldsta och ryktbaraste i Europa. Under medeláldrens förmörkelse spridde kunskaperna därifrån ett matt sken. Studenter samlades dit ifrån alla Europas länder ännu till slutet af 17:e århundradet. Deras antal skall stundom gått till 18,000. Nu räknar man der knappt 500. Padouas lärda bibehålla dock ännu sitt anseende.

Padoua har, som på sitt ställe anfördt blifvit, förgäfves sökt tillegna sig den äran att hafva bidragit till konung Gustaf II Adolphs undervisning. Men följande svenska namn finnas i universitetets matrikel. De meddelades mig redan i Rom af ambassadören Memmo men finna här sitt lämpligaste rum.

Johan Hallen, Syndicus 1621.
Gustaf Adam Banér, Syndicus 1650.
Sten Bielke, friherre, riddare af gyllene Sporren, Råd (Consigliere) 1621.
Thure Bielke, friherre till Salestad, Consigliere 1629.
Per Sparre, alumnus 1618.
Per Brahe, Grefve till Visingsborg, alumnus 1623.
Henric Hoghusen } Alumni 1651.
Giona Goos (Jon Bååt?) }
Per Sparre, friherre till Croneberg. }
Nils Brahe, Grefve till Visingsborg. } Alumni 1653.
Fredric de la Gardie, Grefve till Leckö och Arensborg. }
Henric Ampelius. } Alumni 1653.
Nils Tungel. }

Petrus Jonae.
Abel Koch. } Alumni 1654.
Sven Rusenius.

Carl Gustaf Oxenstierna, Grefve till Södermöre. } Alumni 1675.
Fredric Stenbock, Grefve till Bogesund.

Fabian Vrede, friherre till Elimä.
Sven Gustaf Karlström.
Robert Kinninmundt. } Alumni 1675.
Petrus Brandtberg.

Jag gifver min lista, sådan jag fått den, utan att ingå i någon kritisk undersökning. Herr Biörnståhl har antecknat (I. pag. 458), att herr Georg Gyllenstierna, friherre till Undholm (Lundholm), varit prorektor i Padoua, fast man ej vet årtalet. Han saknas likväl i matrikeln.

Padoua ligger på en fruktbar slätt vid floden Brenta. Husen äro gamla och i allmänhet illa byggda, omgifna åt gatan med breda och mörka portiker. Gatorna äro trånga och illa stenlagda. Icke långt ifrån denna port, hvarifrån man inkommer ifrån Este, ligger ett stort torg, *il Prato* kalladt. Midt därpå är en oval plan, på en sida omgifven med en portik till marknadsstånd. Rundt omkring denna plan går en kanal. Det är på dess bädd, som det af ambassadören Memmo påbegynta Pinakothek har sitt ställe. Den är redan prydd med bildstoder af gips, hvilka framdeles skola huggas i marmor, föreställande namnkunniga män, hvilka dels såsom lärare, dels såsom åhörare gjort universitetet heder. Ambassadören Memmo har äfven gifvit plan till promenader och en ränn-

bana på detta vidsträckta torg, genom hvilket allt det kunde blifva ett af de vackraste, om tillika de omgifvande släta husen kunde förvandlas till palats. — Men för det närvarande har det knappast föga mer än sin storlek att prunka med. Statyerna torde icke heller blifva de intressantaste, åtminstone för artister, ty arbetet röjer ingen fullkomlighet.»

Ur Hypomnema Parmense.

IX.

RESURRECTURIS.

Ingången till den nya protestantiska kyrkogården i Rom.
Neg. af förf.

IX.

Resurrecturis.

Kättares begrafning. — Protestantiska kyrkogårdarna. — Svenska grafvar. — En svensk prelat.

Bruket att begrafva i kyrkorna behöll sig länge i Rom, och det var först under Napoleons herravälde, som det afskaffades. Men i kyrkorna fingo natur-

ligtvis endast de rättrogna hvila. De, som dött utan bikt och sakrament, jordades vid den s. k. Muro Torto mellan Monte Pincio och Villa Borghese. Förbrytare begrofvos af de särskildt för detta ändamål inrättade brödraskapen i deras kyrkor och kapell. Kättare och de, som dött i smittosamma sjukdomar, jordades på fälten utanför stadsmuren mellan Monte Testaccio och S. Paolo. Först i slutet af 1700-talet, 1765 har man sagt mig, afskildes ett litet område under muren, vid Cestii pyramid, till särskild begrafningsplats för icke-katolska kristna. Men därmed var det icke slut med de svårigheter, som mötte, när en kättare skulle få en anständig begrafning. Till slut riktade engelska och preussiska regeringarna 1822 en formlig klagan till statssekreteraren kardinal Consalvi. Utrymmet var otillräckligt, anförde de, grafvarna voro ej skyddade, och begrafningarna måste ske om natten för att ej vara utsatta för förolämpningar från folket. Consalvi svarade genast, att klagomålen voro ogrundade: påfven hade nyss upplåtit ett nytt större område alldeles bredvid det gamla, det hade inhägnats med skyddande murar, och en aflönad vaktare var tillsatt. Intet af allt detta fanns, då Consalvis bref skrefs, men det fanns ej heller någon telegraf eller några protestantiska beskickningar för att kontrollera, och kardinalen hade beslutat, att hans bref skulle bli sanning, innan svar hunno ankomma från London och Berlin med de långsamma posthästarna. Han skred omedelbart till verket, planerade, planterade och murade, och på kort tid var nya kyrkogården färdig. Den dag nycklarna till stora porten aflämnades till Consalvi, for han själf med dem till den närbelägna accis-

DEN ÄLDRE PROTESTANTISKA KYRKOGÅRDEN I ROM

stationen vid Monte Testaccio, kallade ut den af de tre uppbördsmännen, som för tillfället var på vakt, gaf honom nycklarna och utnämnde honom till *custode*. Genom detta slumpens val fick den nya kyrkogården i Giovanni Trucchi en utmärkt föreståndare, och den goda traditionen har sedan fortsatts af hans son och efterträdare.*

Den protestantiska grafplatsens egendomliga skönhet har haft flera skildrare på vers och prosa och på olika tungomål. Ingen skildring synes mig vackrare än den en svensk skrifvit. Visserligen på prosa, men det är mer poesi i hans obundna ord än i många konstrika verser. Vill du känna ditt hjärta gripas, vill du se såsom i laterna magica, så läs hvad Axel Munthe skrifvit i »Små skizzer». Nöjer du dig med att veta hvilka de äro, som sofva här under de svarta cypresserna, och hvilka ord ristats på deras grafvar, så följ med mig och läs dessa de sista svenska minnestecknen i Rom.

På den gamla protestantiska kyrkogården vid Cestii pyramid hvilar blott en svensk, diplomaten, arkeologen och orientalisten Johan David Åkerblad, född i Stockholm 1763, död i Rom 1819. Han hade kommit till Rom första gången 1783 på resan ut till Konstantinopel, där han tog sina första steg på den diplomatiska banan, och han bosatte sig här, sedan han tjugu år senare lämnat statens tjänst för att ägna sig åt vetenskapen. Hans graf är belägen längst bort till vänster om ingången bredvid den engelske skalden

* Ofvanstående upplysningar ha meddelats mig af denne, Cav. Achille Trucchi.

Keats'. Vården är liten och enkel. På den lafbelupna marmorhällen läses:

MEMORIÆ
JOANN. DAVID. ACKERBLAD
SVECI
QUI
OBIIT ROMAE A. D. VI. KAL. FEBR.
CIↃIↃCCCXIX
NE VIRI INTER EXTEROS
VARIA DOCTRINA ILLUSTRIS
SEPULCRUM SUORUM INCURIA
TITULO CARERET
POSITUM MDCCCXXIV.*

Grafskriften röjer en viss bitterhet mot fosterlandet, som glömde sin sträfsamme son, och den återspeglar förmodligen den dödes egen sinnesstämning. Åkerblad lär nämligen ha ansett sig tillbakasatt och försummad i hemlandet, och samtida vittnesbörd skildra honom såsom föga vänligt stämd mot detsamma.

Ett af de betydligaste monumenten på den lilla kyrkogården är verket af en svensk konstnär, Sergels lärjunge Erik Gustaf Göthe, densamme som utfört Karl XIII:s bronsstod i Kungsträdgården i Stockholm. Han kom till Rom 1803 såsom akademisk stipendiat och återvände hem 1810.** Strax före sin

* Till minne af Johan David Åkerblad från Sverige, hvilken dog i Rom den 27 januari 1819, restes 1824 denna vård, på det grafven af en man, som i utlandet varit känd för mångsidig lärdom, icke måtte i följd af hans egnas försummelse sakna sitt märke.

Det är hårdt för en så lärd man att ha råkat ut för en så underhaltig epigrafi. Ödet har dylika nycker.

** Benäget meddeladt mig af d:r Georg Göthe.

hemresa utförde han den nyssnämnda minnesvården, som gömmer stoftet af en berömd skönhet, Sir Grenville Temples gemål, Lady Temple, född Elisa Watson. På ett högt postament af travertin står en kvadratisk sarkofag af hvit marmor, till formen närmast erinrande om en latinsk *ara*. Den ena sidan har en basrelief föreställande Dödens ängel, som för en i rika draperier höljd kvinna bort från hennes sörjande make och barn, alla i antika dräkter. Kompositionen är harmonisk och ängelns och kvinnans figurer väl hållna, men utförandet, särskildt af barnens grupp, lämnar annars mycket öfrigt att önska. Intrycket skämmes dessutom däraf, att marmorn är ovanligt flackig. Öfverst till höger läses: G. GOTHE FEC. ROMAE MDCCCX.

* * *

Den nya kyrkogården längs den Aurelianska muren har tretton svenska grafvar. Den äldsta vården, en enkelt huggen, slät carrarahäll, restes här* 1823 öfver stoftet af målaren Alexander Lauréus. Den italienska inskriften tyder:

QVI RIPOSA
ALESSANDRO LAVREVS
PITTORE SVEDESE
MORTO LI XXI OTTOBRE MDCCCXXIII
NELL' ETÀ DI XXXIX ANNI.

Lauréus, som var en af sin tids mest ansedda målare i Sverige, var sedan 1817 ute på en stipendieresa,

* I tredje raden. Man räknar uppifrån.

åtföljd af sin fru. Han hade länge uppehållit sig i Tyskland och Paris, innan han slutade i Rom. Nationalmuseum äger sex taflor af Lauréus, däribland två med italienska motiv. Den ena af dessa, »Röfvare hos en herdefamilj i en grotta», bär dödsårets datum, 1823.

Ej långt från Lauréus* hvilar målarinnan Evelina Stading. Om henne vet jag endast hvad konsulatets dödsbok och grafven själf berätta, att hon dog i Rom 1829 blott 26 år gammal samt att vården restes af hennes tant. Den äldres sorg har tagit sig ett rörande uttryck i marmorns konstlösa ord:

A EVELINA STÅDING
PITTRICE SVEDESE
MORTA IN ROMA
NELL' ANNO 1829
E NELL' ETÀ DI 26
QUESTA MEMORIA LA ZIA
CHE PUR NE SPERAVA
DALLA MAN PIETOSA
TAL ESTREMO OFFICIO
CON LACRIME POSE.**

Detta är den sista italienska grafskriften. Den nästa är latinsk, såsom det höfves en lärd man af gamla stammen. Monumentet är en slät men pryd-

* I fjärde raden.

** Till minne af Evelina Stading, svensk målarinna, död i Rom 1829, 26 år gammal, restes denna vård med tårar af hennes tant, som själf hoppats få af hennes ömma hand mottaga samma sista tjänst.

lig carrarasten,* och den döde är Åkerblads lyckligare medtäflare, diplomaten, orientalisten och egyptologen Nils Gustaf Palin.

Äfven han hade i sin tidiga ungdom kommit till Rom. Aderton år gammal medföljde han 1783 Gustaf III på den italienska resan i egenskap af biträde åt Franc. Sedan hade han genomgått diplomatiens olika grader och till slut 1824 tagit afsked såsom ministerresident i Konstantinopel samt bosatt sig i Rom för att uteslutande ägna sig åt vetenskapen. Liksom Åkerblad hade han funnit sitt egentliga verksamhetsfält, både som diplomat och forskare, i Orienten, men olik honom bevarade han städse för fäderneslandet en varm tillgifvenhet och för sina landsmän en lika varm välvilja. Han tillbringade sina sista år i ett litet hus på Aventinen i den nuvarande Villa Maltas trädgård, en vackert belägen men sparsamt bebodd trakt. De uppköp af fornsaker Palin esomoftast gjorde mot kontant betalning hade förskaffat honom det farliga ryktet att ha godt om pengar i huset, och detta vållade slutligen hans ofärd. Den 16 mars 1842 bröt sig en frigifven galerslaf in i det ensliga huset och mördade den gamle. — Minnesstenen bär följande inskrift:

H. S. E.
NIC. GUSTAVUS PALIN
NOB. SVECUS EQUES AURATUS
S. R. M. SVECANAE
QVONDAM LEGATUS
AD FULGIDAM PORTAM OTTOMANAM

* I åttonde raden.

RESURRECTURIS.

NATUS HOLMIAE CIↃIↃCCLXV
OBIIT ROMÆ
GRASSATORIS GLADIO DOMI JUGULATUS
XVII KAL. APR.*

Egendomligt nog omnämnes ej dödsåret. — Tre hieroglyfer på stenens baksida påminna om Palins verksamhet som egyptolog.

Därnäst i de långa raderna af hvita stenar under de svarta cypresserna komma tre konstnärsgrafvar. Mycket har Rom gifvit, mycket har det också tagit. Ett stolt namn är det, som synes under det antikiserande vallmoornamentet på den stora carrarastenen,** som fukten och lafvarna snart färgat grön. Där läses:

I. N. BYSTRÖM
STATY BILDHUGGARE
FÖDD I PHILIPSTAD D. 18 DEC. 1783
DÖD I ROM D. 11 MARS 1848.

Strax bredvid*** står en hög travertinhäll omfattande en marmormedaljong med bilden af en man med lugna, något sorgbundna drag. Inskriften lyder:

N. J. OLSSON BLOMMER
HISTORIEMÅLARE
FRÅN SVERIGE
FÖDD 1816 DÖD 1853
HANS SÖRJANDE MAKA
RESTE VÅRDEN.

* Här ligger begrafven Nils Gustaf Palin, svensk adelsman och riddare, f. d. sändebud från Kungl. Maj:t af Sverige vid den Höga Ottomaniska Porten. Född i Stockholm 1765 dog han i Rom den 16 mars, dräpt i sitt hem af en missdådares svärd.

** I trettonde raden.

*** I sextonde raden.

Samma historia som med Lauréus! Efter långa sträfvanden kommer statsstipendiet; så ett par förhoppningsrika år i Paris och Rom, så döden midt i den fullaste kraften, och en sörjande kvinna far ensam hem med namnet Rom med blödande bokstäfver ristadt i hjärtat. — Det är Blommér, som målat »Freja sökande sin make» i Nationalmuseum; det skedde i Rom året före hans död.

Ett år efter Blommér jordades vid hans sida en annan svensk målare och stipendiat. På en liggande, af mossa mörknande marmorhäll i samma rad som Byströms graf äro ristade orden:

L. A. LINDHOLM
GENREMÅLARE
FÖDD I STOCKHOLM 1819
DÖD I ROM 1854.

De flesta besökare i Nationalmuseum minnas nog Lorenz August Lindholms älskliga lilla tafla »Den trassliga härfvan», målad i Paris 1851. Den berättar bäst af alla, hvilka goda krafter jordades med honom i den tarfliga glömda grafven vid Aureliani mur.

Dödsängeln har sedan gått förbi den svenska kolonien ända till 1871. Då öppnades här en graf för en svensk kvinna, gift med en italienare, fru Anna Stina Peccenini, född Kewenter, från Göteborg. Inskriften å grafven är på svenska och italienska. — Efter henne kommer 1876 åter en kvinna, fröken Nanna Wendelburg från Stockholm, en nittonåring. —

En kolonn af hvit marmor, dorisk med några enkla ornament, uppbär porträttbysten af en ung man.* Det är bildhuggaren Alexis Carlsson, född 1846, död 1878. Inskriften säger ej mer. — Därnäst komma fröken Valborg Brandt från Gäfle, född 1866, död 1887, löjtnant Philip Laurenius från Linköping, född 1837, död 1887, den klassiske filologen d:r Karl Engelbert Sandström från Stockholm, död 1888, 45 år gammal, samt änkefru Louise Stuart från Stockholm, född 1819, död 1893. Jag skrifver här dessa namn utan några tillägg. Deras minnen höra blott deras kära till.**

* *
*

I kyrkan S. Pietro in Vincoli ligger infälld i golfvet framför första altaret till vänster om ingången en stor grafhäll af hvit marmor i omfattning af gul, röd och svart marmor. Den prydes öfverst af en vapensköld af brons mellan bokstäfverna A. och Ω. Vapnet visar en på längden klufven gyllene sköld: i högra fältet en falk hållande en mindre sköld med ett kors, i det vänstra öfverst bokstäfverna N: O: och därunder en stjärna. Det krönes af en abbotsmitra, och därunder ligga korslagda en kräkla och en korsprydd staf. Följer så under vapnet inskriften:

---

* I tolfte raden.

** På den nya kyrkogården ha äfven varit begrafna: Carl F. Nordström, död 1878, 48 år gammal, Maria Anna Lanner, död 1882, 26 år gammal, samt ett tre månader gammalt barn, men deras ben äro flyttade till ossuariet.

RESURRECTURIS.

HEIC PROPE TVMVLVM
NICOLAI DE CVSA CARD.*
EXSVVIÆ ADQVIESCVNT
FRIDERICI MAYER SVECI HOLMIEN.
QVI
ABBAS CANONICOR. REG. LATERAN.
S. FLORIANI IN AVSTRIA SVPER.
A CONSIL. ET A SACRARIO IMP. CAES. AVG.
IDEMQ. PIVS PROPOSITI CONSTANS
VET. DISCIPLINAE DILIGENS
IVRIB. COENOBII TVENDIS STRENVVS
ROMAN DVM PETERET
VT PRONAM VOLVNTATEM AC STVDIVM
ERGA APOSTOLIC. SEDEM
ATQ. ORDINEM SVVM TESTARETVR
ANCIPITI FEBRE CORREPTVS
XI AB ADVENTV IN VRBEM DIE
QVI FVIT IV CAL. JAN. AN. MDCCCLVIII
MORTE INTERCEPTVS EST ANNOS NAT. LXV.
CANONICI REG. LATERAN. AD S. FLORIANVM
INOPINO ICTV PERCVLSI
VIRVM VENERABILEM PARENTEM AMANTISS.
TITVLO AC LACRIMIS
SVNT PROSEQVVTI.

Fredrik Gottlieb Mayer** föddes i Stockholm 1793. Föräldrarne, musikanten i hofkapellet Joh. Gottlieb

* Kardinal Nicolaus af Cusa, som dog 1464, ligger begrafven strax bredvid.

** Följande uppgifter ha benäget meddelats mig af den n. v. prosten och abboten i S. Florian, prelaten Ferdinand Moser. D:r K. A. Karlsson fäste först min uppmärksamhet vid Mayers graf.

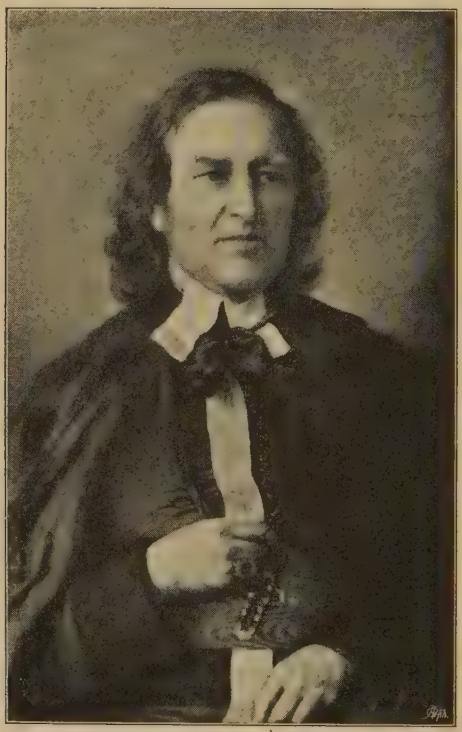

Neg.

Prelaten F. G. Mayer.

Mayer från Ober-Pfalz och modern Christina Magdalena Reiss från Stockholm, voro båda lutheraner men läto dock döpa sonen efter katolsk ritus af d. v. apostoliske vikarien J. B. Gridaine. 1806 erhöll gossen ett »nordiskt stipendium för skandinaviska ynglingar» samt intogs i benediktinstiftelsen Kremsmünster i Öfre Österrike, hvarest han åren 1806—1813 verkställde sina förberedande studier. Efter dessas fullbordande upptogs han som novis i de s. k. augustinkorherrarnes stift S. Florian i Öfre Österrike samt aflade tre år senare i samma kloster ordenslöftet. Han vistades dock icke under hela denna tid i S. Florian utan studerade teologi i Linz och Wien samt blef därefter prästvigd.

Åren 1818—1825 verkade han som själasörjare dels i Mauthhausen dels i S. Florian samt trädde sistnämnda år såsom »Kanzley Direktor» i spetsen för förvaltningen af stiftets vidlyftiga ekonomi. Han kvarstod i denna befattning till 1848, då han mottog pastoratet Wösendorf vid Donau. Därifrån kallades han 1854 genom nästan enhälligt val till prost och abbot i S. Florian. Han sändes 1858 till Rom såsom representant för det österrikiska prelatståndet men angreps under resan af tyfus och dog strax efter ankomsten den 28 december.

Mayer, som hos sina ordensbröder efterlämnat ett älskadt och äradt minne, beskrifves såsom en man af ståtligt och imponerande yttre, hvilkens mest framstående karaktärsdrag var ordningssinne. Han hade rikt tillfälle att göra detta gällande vid förvaltningen af S. Florian, under hvilket bland annat ej mindre än 33 pastorat (Pfarreyen) lydde. I sina

yngre dagar önskade han återvända till Sverige, och förhandlingar därom lära ha förts med d. v. apostoliske vikarien, men han synes ha afstått därifrån, sedan det blef klart, att hans ordensbröder började i honom se sin tillkommande abbot.

Finis coronat opus.

Libro completo
Saltat scriptor pede læto.

PERSONREGISTER.

Abendsur, Josua, 172—3.
Adlerbeth, Gudm. Göran, 211—12, 214, 216, 219—20, 225, 227, 231, 234—5, 241—7, 249, 252—3, 255—6, 260—2, 264—7, 269, 273—4, 285—91.
Adolf Fredrik, konung, 210.
Adolf Johan, hertig, 126.
S. Agnes, 61.
Agricola, Luigi, gravör, 87.
Agrippa, M. Vipsanius, 208.
Agrippina d. ä., 208.
Airoli, G. B., doge i Genua, 216.
Albani, släkten, 202.
» don Alessandro, 119.
» kardinal Alessandro, 38.
» kard. Annibale, 38.
» don Carlo, 119.
» Francesco, målaren, 116.
» kard. G. Francesco, 38.
» monsignor G. F., se Klemens XI.
Albany, grefven af (C. E. Stuart), 217.
» grefvinnan af (Louise Maxim. Stolberg), 217.
Albizi, monsignor, 236—7.
Albertus Magnus, 165.
Alexander V, 9.
Alexander VI, 257.
Alexander VII, 93—6, 99, 100, 175, 192, 194.
Alexander VIII, 119 not, 153, 236.
Alexander Severus, 164.
Alfieri, V., skalden, 217.
Alfonso, biskop af Jaen, 67—8.
Ampelius, H., stud. i Padua, 289.
P. Anacleto da Velletri, 75—6.
P. Andrea di Rocca di Papa, 71 not, 76.
de Angelis, mål., 236.
S. Anna, 61.
Annibaldi, J., konservator, 193.
Anselmi, monsignor, 76.
Antonelli, kard., 261—2.
Armfelt, Gust. Maur., 211, 233, 239 not, 249, 252, 274.
Asgot Svensson, 14.
Augustus, kejsar, 207—9.
Azzolino, kardinal Decio d. y., 100, 112, 121, 124, 126, 142, 168—9, 173—4, 177, 180, 197.
Azzolino, markis Pompeo, 112, 119 not, 260.

Bacon, Roger, 165.
Bakunin, rysk officer, 268.
Bandiera, P. Ant., alkemist, 178—9.
Banér, Gust. Adam, 281—5, 289.
Barbadori, Camilla, 108 not.
Barberini, kard. Francesco, 101.
» donna Maria, 108 not.
» Maffeo, se Urban VIII.
» släkten, 230.
Barine, fru Arvède, 189, 192.
Bartoldus, birg.-munk, 18.
Bassano, G. Ponte da, mål., 115.
Battoni, mål., 228.
Bayle, förf., 179.

Bergius, Carl F. N. fil. 4.
Berg, adjunct, 27.
Bergius, Carl, adj., 226.
» matematisk., 253.
Bergmann, prins. textprof. hof-
matematik, 252.
Benedikt XIV, 46.
Benedictus Gammalsloetre, 27.
Bennerhielm, Hermann, 72.
Bernard, G. Lars, 90—7, 107, 108
111, 112 113, 118, 228.
de Besche, Karl, 225—8, 230,
240, 246, 253, 256—9, 273 not.
Bertrand de Born, grevinnan, 1
Fransyska 68, 78.
Bielke, grefvinnan H. [ ], se H.
[ ] Bielke.
» N. G., envoyé, presen-
ter, 66.
» Nils Gustafsson, 30—48,
54, 140.
» Sten, amd. i Finland, 280.
» Wm., justitie-råds sonar-
sonr i Finland, 90.
» Wm., amd. i Finska, 280.
Bergenhielm, Gustaf, 72, 73.
Bergen, Carl Olsson, 6—7.
S. Birgitta, 1—8, 11, 23, 24—3,
28, 30, 33, 37, 47—8, 51—4,
57, 59—62, 65—80, 241, 265.
S. Birgitta de Suecia, 80.
Birger Jarl, 1 [ ], 40—1, 48, 49 not,
153, 180, 200, 260.
Blommer, N. J. Olsson, mill., 202—3.
Bobrinsky, rysk officer, 208.
Bodoni, J. B., boktryckare, 271 not.
Bonnarte, Jean', 198.
Bonnier, Jacob, 78.
S. Bonaventura, 78.
[ ] Bonnierstierna, se Nordenstierna, Carl
Fredrik [ ], 5.
Bonifacius IX, 8, 70.
Bonnier, Carl, mill., 202.
Borell, Johan, fänr., 190—1.
Borgström, Carl Sofrin, 86.
Borgia, Cæsar, 257.
Borrell, J. Franz., akvarist, 274—8.
Borromeo, S. Carlo, 250.
Bouvalli, Simon, 117.
S. Botvid, 6.
Boström, Kommerseråd m. fl., 188.
Bourgeois, 220.
Bouvier, Nikan., målare, 220.
Brage, Vendelsö, 304.
Brandberg, T., amd. i Finland 280.
Brahe, Anna Sommelius, enkan
Karl, 38—9, 253—4,
258.
» Beata Leijo, 253.
» Margareta Cruse, grefvinnan
253.
» Nikolaus, 253.
Brask, Thos., 13, 17.
Brill, E., målare, 218.
Brinkmann, 208.
» Bernhagens bröderna, 55.
Broogren, jur. o. Adm. mill., 1 S.
Brunius, Anders Otto, 256.
Brygger, Nord., 78.
Bruhn, C. Chr., 188 not.
Brunnstedt, Christina, 107 not.
Brunswingarna, kons. lagm. i Bo-
rgå, 272.
Bruno, professor, 11, 164.
Brunow, J. N., målare, 302.

Calonius, Gust., 233.
Canella, Giuseppe, målare, 213—6.
Canella, Vincenzo, grafvör, 223.
Canevali, Francesco, arkitekt, 249—6.
Canuti, Carl, 257.
Canzoffieri, Conte Francesco, 206,
212.
Capodistria, Santa Maria in, 79.
Capua, Leonardo di, matematik., 163.
Carabelli, G. Sofi, arkeolog, 179.

Caravaggio, mål., 115.
Carraccio, Annibale, mål., 57, 116.
Carrera, Rosalba, mål., 43 not.
Casale, Ludovico, förf., 145—6.
Casali, monsignor Ant., 39, 40, 47—8.
Cassini, Domenico, astronom, 168.
Cattaneo, Girolamo, förf., 144, 146.
Cavaceppi, bildh., 228.
Cavalli, Suor M. Angela, 266.
Cavallini, Pietro, mål. o. bildh., 83.
Cederström, Bror, hofmarskalk, 211, 236—7, 239 not, 249.
Chanut, P., diplomaten, 126.
Chigi, Agostino, 102.
» Fabio, se Alexander VII.
Chulalonkorn, kon. af Siam, 239 not.
Cianti, Suor Ippolita, 73.
Clareta, Gaudenzio, förf., 188.
Clary, Désirée, 128.
» Mme, 128.
Claudius, kejsar, 208.
Colleoni, Bartolomeo, fälth., 224—5 not.
Colonna, släkten, 209, 257.
Consalvi, kard., 296—7.
Contessa, Agnes de, 66.
Conti, kard., 235.
Correa, markis, 206.
Correggio, 114—15.
Corsini, släkten, 127—8.
» Lorenzo, se Klemens XII.
» kard. Neri, 43, 127.
Cortona, Pietro da, mål., 118.
S. Constanza, 73.
Cottone, abbé, 147.
Crescimbeni, Gio. M., förf., 143, 147, 150.
della Croce, Suor M. Edw., 50—1, 75—6.
Cromwell, Oliver, 126.
Cowper, lord o. lady, 217
Cusa, Nic. af, kard., 305.

De la Gardie, Fr., stud. i Padua, 289.
De la Gardie, M. G., rikskanslären, 126.
De la Grange, löjtnant, kurir, 216, 268.
Dembinski, grefve L., 50—1.
Descartes, René, 126.
Desprez, Louis, mål., 227—8, 259.
Des Vouges, kammartjänare, 247.
Domenichino, mål., 242, 268.
Domitianus, 164, 208.
Donatello, bildh., 279.
Doria, monsignor, 234.
Drusus, 208.
Ducros, mål., 259.
Duphot, general, 128.
Dürer, Albr., mål., 116.
Dyovetur, 78 not.

Ehrensvärd, Carl Aug., 211.
S. Elisabet, 83.
Ekemberg, fröken v., 31 not.
S. Erik, 48.
Erik XIV, 111—12, 287.
Erik Fasteson, 14.
Essen, H. H. v., hofstallm., 211, 236—7, 239 not, 256, 288.
d'Estrées, hert., fransk ambassadör, 177 not.
Eugenius IV, 12.

Faenza, ciselör, 117.
Falconieri, mgr Ottavio, 143.
Fariat, B., gravör, 36 not.
Farinetti, Suor Teresa, 79, 80.
Farnese, kard. Odoardo, 19 not, 29, 54.
» Ranuccio, hert. af Parma, 98—9.
Fasteson, Erik, 14.
Favoriti, mgr Agostino, 95.
Ferdinand II, storhert. af Toscana, 190.
Ferdinand III, kejs., 167.
Ferdinand IV, kon. af Neapel, 251—5.
Ferrari, Gio., bildh., 288.
» Suor Rosa Maria, 79.

Ferrata, Ercole, bildh., 107—8.
Fersen, Fr. A. v., 214 not, 231—3 not, 234.
» H. Axel v., 211, 214 not, 234, 242 not, 248, 254 not, 255 not, 274.
Filicaia, Vinc., förf., 143, 151.
Filip IV, kon. af Spanien, 126.
Fontana, Carlo, arkit. o. bildh., 199.
Forberger, Kristoffer, 180.
» Samuel, 180.
Foscarini, prokurator i Venedig, 271.
Franc, president-sekret., 211, 213, 274, 288, 301.
S. Francesco af Assici, 61.
Fra Francesco dello Spirito Santo, 41 not.
Frangipani, markis Mario, 45.
Fredenheim, ceremoni-mäst., 212, 255, 259 not.
Fredman, Karl, konsul i Neapel, 253.
Fredrik I, kon. af Sverige, 155.
Fredrik II, kejs., 192.
Fredrik III, kon. af Danmark, 177.
Fredrik IV, kon. af Danmark, 119, 127, 253.
Fredrik Adolf, hert. af Östergötland, 211, 234, 241, 283—5, 288.
Fuga, arkit., 127.

Gadd, kontorist i Livorno, 216.
Gade, Ermengild, kanik, 71, 72 not.
Gadh, Heming, 15—17.
Gaetani, maltesordens minister i Neapel, 252.
Gagnereaux, mål., 228, 235.
Galdenblad, Andreas, 33—4.
Galilei, 284, 286—7.
Galuzzi, F., senator, 195 not.
Gammal, Johan, 33.
Geber, alkemist, 165.
Georg, hert. af Bayern, 70.
Germanicus, 208.
Giardini, Gio., bronsgjutare, 201.
Giotto, 279.
Giraud, kardinal, 257.
» grefve, 269.
» släkten, 257.
Glauber, Joh. Rud., kemist, 165, 172—3.
Goethe, Wolfgang, 231.
Gonzaga, kard., 221.
Goos, G., stud. i Padua, 289.
Gozzoli, Benozzo, mål., 216.
Grabin, kontorist i Livorno, 216.
Gradi, abbé Stefano, 144, 147.
Grandel, medaljör, 242, 264.
Gregorius I, 198.
Gregorius XI, 67.
Gregorius XIV, 26.
Gregorius XV, 260 not.
Gridaine, J. B., apostol. vikarie, 305.
Griel, hofmästare, 247.
Grimani, Vinc., kard., 127.
Grotanelli, L., förf., 189.
Grotius, Hugo, 126.
Guaccialotti, And., gravör, 224 not.
Guercino, mål., 118, 243, 268.
Guidi, Alessandro, skalden, 143, 147, 149—51, 154, 202.
Guidi, Domenico, bildh., 108.
Gustaf II Adolf, 111, 126, 155, 263, 281, 283—8.
Gustaf III, 38, 117, 156, 206—75, 284—5, 288, 301.
Gustaf IV Adolf, 156.
Gustaf Eriksson, prins, 287—8.
Gustaf, prins af Sachsen-Lauenburg, 287.
Gutenbrunn, miniatyr-mål., 219.
Gyldenstolpe, Karl Edw., 157.
Gyllenborg, grefve, skalden, 244.
Gyllenstjerna, Georg, stud. i Padua, 290.
Göthe, Erik Gust., bildh., 298—9.

Hadrian, kard. af Corneto, 257.
Hallen, Joh., stud. i Padua, 285, 289.
Hamilton, Gavin, mål., 259.
Hedvig Eleonora, drottning, 126.

Heliga Korset, fäderna af det, 48—51.
Heliga Sakramentet, systrarna af det, 50—1, 75.
Helvetius, holländsk läkare, 174.
Henrik III, kon. af Frankrike, 192.
Henrik VII, kon. af England, 257.
Henrik VIII, kon. af England, 257.
Herzan, kard., 227.
Hien, J., mål., 41 not.
Hoghusen, Henrik, stud. i Padua, 289.
Holbein, H., mål., 116.
Holmsten Jonsson, 21—3.
Holst, mål., 242.
Honthorst, mål., 118.
Horn, Brita Sofia, 41.
Hosius, kard., 26.
Hörmann, Simon, prior, 34.

Innocentius VIII, 70, 94.
Innocentius XII, 201.

Johan III, kon. af Sverige, 26, 287.
Johan V, kon. af Portugal, 151.
Johan XXII, påfven, 166—7.
Johan Kasimir, kon. af Polen, 30—1.
Johannes från Gotland, 10.
Johannes Magnus, 22, 24.
Johannes S. Mariæ, 72.
Johannes Mathæi, birg.-munk, 70 not.
Jonæ, Petrus, stud. i Padua, 290.
Josef II, kejs., 218, 227—8, 231, 233, 239, 269.
Josefina, änkedrottning, 239 not.
Julius II, 18, 94, 221.
Julius III, 96.
Jönis Nicolai, birg.-munk, 18.

Karin Månsdotter, 287.
Karl II, kon. af Spanien, 126.
Karl V, kejsare, 194.
Karl VI, kejsare, 43.
Karl VIII, kon. af Sverige, 14.
Karl IX, » » » 286.
Karl X, » » » 126.
Karl XI, » » » 126.
Karl XIII, » » » 155, 258 not.
Karlsson, Alexis, bildh., 304.
Karlström, S. G., stud. i Padua, 290.
Katarina II, kejs. af Ryssland, 251, 268.
S. Katarina af Alexandria, 85.
Katarina Ulfsdotter, 6 not, 8, 15, 16, 19, 28, 37, 56, 61, 67, 86.
Kauffman, Angelica, mål., 259.
Keats, skalden, 298.
Kettil Karlsson (Vase), 15.
Kewenter, Anna S., gift Peccenini, 303.
Kinninmundt, Rob., stud. i Padua, 290.
Kinsky, grefve, Josef II:s adjutant, 218.
S. Klara, 61.
Klarisser-systrarna i Rom, 65, 69—71, 76—7, 79.
Klemens VI, 3.
Klemens VIII, 142.
Klemens IX, 142.
Klemens X, 30, 142, 197, 257.
Klemens XI, 32, 34, 36—8, 51, 54, 127, 143, 154, 201, 241.
Klemens XII, 43—46.
Klemens Petri, birg.-munk, 70 not.
Koch, Abel, stud. i Padua, 290.
Konrad, biskop i Åbo, 15.
Kristian I, konung, 14, 220—4.
Kristian IV, konung af Danmark, 167.
Kristina, drottning, 30—4, 93—202, 235—6, 240, 255, 257, 260—1.
Königsmark, Hans Krist., 112, 126.
» Otto Vilh., 271, 272 not.

Lamoricière, general, 192.
Lancisi, naturforskare, 153.

Lanfranco, mål., 118.
Lang, mål., 242.
Lanner, Maria Anna, 304 not.
Laurenius, Filip, löjtnant, 304.
Laurentius Benedicti, 18, 56.
S. Laurentius, martyr, 69.
Laurentius Vestinii, 20 not.
Laureus, Alex., mål., 299—300.
Lemene, Fr. de, förf., 143, 151.
Leo XII, 38, 82.
Leo XIII, 76.
Leonio, Vincenzo, förf., 150.
Leopold I, storhert. af Toscana, 215, 218.
Lindholm, L. A., mål., 303.
Linné, Karl v., 6.
Livia, Augusti gemål, 208.
Ludovisi, prins, 109.
Ludvig XIV, 126.
Ludvig XV, 43—4, 46.
Luti, B., mål., 36 not.
Luzi, Suor Felice Teresa, 74.

Maculano, abbé Vincenzo, 143.
Maderno, Carlo, arkitekt, 83, 84 not.
Maderno, Stefano, bildh., 84 not.
Magalotti, Lorenzo, förf., 143, 151.
Magnus Petri, 6 not, 8, 66 not, 68, 78 not.
Magnus Laurentius, 25.
»Majorkanen», alkemist, 169—71, 173, 181.
Malpighi, naturforsk., 153.
Mann, Sir W., engelsk minister i Florens, 217.
Mantegna, 116, 126, 279.
Margit, 12.
Marchetti, naturforsk., 153.
Marchi, G., förf., 188.
Maria Amalia, hertiginna af Parma, 215, 218, 231, 238—40, 251, 269—71.
Maria Eleonora, drottn. af Sverige, 126.
Maria Eleonora, drottn. af England, 142 not.
Maria Kasimira, drottn. af Polen, 195.
Maria Karolina, drottn. af Neapel, 218, 231, 250—5.
Maria-Magdalenasystrarna, 25—6.
S. Maria in Trastevere, kapitlet i, 38, 48, 51.
Markoff, rysk minister i Stockholm, 268.
Martin V, 10.
Massiis, Latinus de, 17 not, 20 not.
Massimo, F., konservator, 193.
Massini, kard., 108.
Mayer, F. G., prelat, 305—8.
Mayer, J. G., musikus, 305.
Mazarin, Giulio, kard., 99.
Medici, Gian Carlo dei, kard., 189—92.
Memmo, venet. ambassadör, 240—1, 284—90.
Menocchio, fra G. B., 74, 76.
Menzini, skalden, 143, 147, 151.
Michel Angelo, 96, 115.
Mino da Fiesole, bildh., 19.
Miseron, intendent i Prag, 115.
Mocchi, Francesco, bildh., 96.
Monaco La Valetta, kard., 75.
del Monte, markis Orazio, 176.
Monaldesco, markis G. R., 135.
Montanari, Giuseppe, mål., 74.
Montemagni, abbé, 190—1.
Morén, bildh., 242.
Munthe, d:r Axel, 297.
Möllersvärd, fänrik, kurir, 268, 288.

Naudé, förf., 126.
Nelli, senator, 286.
Neri, S. Filippo, 195.
Nerva, kejsar, 208.
Nicolaus Gothus, 25—6.
Nicolaus Hermanni, 57.
Nocchieri, J. M., bildh., 107.
della Noce, Angelo, ärkebiskop, 144, 146—7, 151.
Nolli, Carlo, gravör, 41 not, 42.
Norberg, hofpredikant, 263—4, 274.

Nordström, Carl F., 304 not.
Noris, Enrico de, kard., 143, 151.

Odescalchi, prins Balth., 261 not.
Odescalchi, släkten, 112, 260.
Olaus Laurentii, 13.
Olaus Laurentius, 25.
Olaus Magnus, 21, 24—5, 86.
Orcagna, mål., 216.
Orléans, hertig Ludvig af, 116.
Orléans, hertig Gaston af, 126.
Orsini, Latinus, 66.
Orsini, Virginio, kard., 29—31, 33.
Oscar II, 57, 156, 239 not.
Ottoboni, Pietro, kard., 127.
Ottoboni, släkten, 119 not.
Ottone, Lorenzo, bildh., 201.
Ovens, J., mål., 126.
Oxenstierna, Axel, rikskansler, 126.
Oxenstierna, C. G., stud. i Padua, 290.

Palin, Nils Gustaf, diplomat, 213, 301—2.
Pallavicini, N. M., jesuit, 145, 147. 151.
Palma d. ä., mål.. 116.
Palombara, markis Massimiliano, 168—9, 171, 179, 181—2.
Palumbi, mål., 61.
Papadopoli, Nic., förf., 285—6.
Papazuri, Francesca, 4, 6, 8.
Papi, Suor M. Clementia, 266.
Paracelsus, 165.
Parma, Ranuccio Farnese, hertig af, 98—9.
» hertiginnan af, se Maria Amalia.
Parocchi, kard., 60, 76.
Paul, storf. af Ryssland (sedan kejs.), 253.
Paulus III, 22, 24.
Peder Månsson, 18—21, 51, 56.
Pereyra de la Cerda, kard., 127.
Peruzzi, Bald., mål. o. arkitekt, 85, 102.
Petrignani, grefve, påflig kammarh., 268.
Petrucci, S., konservator, 193.
Petrus Henrici, 14—18, 48.
Petrus Ingemari, 18.
Petrus Ispanus, 72.
Petrus, magister, 67.
Petrus, biskop af Nisa, 71.
Petrus, prior (i Alvastra), 67.
Peyron, Karl, kammarjunk., 211, 249, 274.
Piccolomini, J. C., prior, 193—4.
Pietro di Venaco, 79.
Pignatelli, Stefano, förf., 143 not, 145—7.
Piranesi, Francesco, 228, 229 not, 259, 268 not, 269—70.
Pius IV, 25—6, 96.
Pius VI, 199, 218, 227—8, 231—6, 268, 270.
Pius VII, 261.
Pizzi, abbé, custode i Arcadia, 267.
Platina, bibliotekarie hos Sixtus IV, 223.
Polignac, de, kard., 43.
Ponzetti, Ferdinando, 85.
Posse, Louise, grefvinna, 157.
Possevinus, Ant., jesuit, 26.
v. Prenner, Caspar G., mål., 41 not.
Puccini, Biagio, mål., 54.

Queroli, Francesco, bildh., 202.

Rafael (Sanzio), 116—17, 242.
Rasumovsky, rysk minister i Neapel, 251—4.
Redi, Francesco, förf., 144, 151.
Reiss, Kristina Magd., gift Mayer, 305.
Reni, Guido, 115, 118.
Renier, Paolo, doge i Venedig, 271.
Renieri, pater, förf., 286.
Reuterholm, frih. G. A., 157, 259 not.
Reventlow, grefve, dansk minister i Stockholm, 242, 264.

Reventlow, grefvinnan, 242, 264.
Rezzonico, prins, senator, 240.
Riario, kard., 4 not.
Riario, Girolamo, 101—2.
Riario, markis Ferd., 100.
Riccardi, markis, florentinsk diplomat, 190—1.
Richi, Tommaso, bildh., 40.
Rienzo, Cola di, 209.
Robert, kammartjänare, 247.
Rodolovic, kard., 143.
Roger, kon. af Sicilien, 251.
Romanino, Girolamo, mål., 225 not.
Romano, Giulio, mål., 115, 117—18, 126, 242 not.
Rosenstein, Nils v., 267.
Rosinus, P., 26.
Roslin, mål., 155, 219.
Rubens, P. P., 118.
Rudolf II, kejsar, 167, 287.
Rung, page hos Gustaf III, 213.
Rusenius, Sven, stud. i Padua, 290.

Sachsen-Lauenburg, hertig Magnus af, 287.
Sachsen-Lauenburg, prins Gustaf af, 287.
Sack, Hedvig Elisabet, gift Bielke, 41—3, 46—7.
Salomon, Elias, lifkirurg, 213, 264, 274.
Salomoni, förf., 285—6.
Salomoni, Generoso, N. Bielkes biograf, 41 not.
Salviati, mål., 116.
Salzi, sopran, 214 not.
Sambucca, markis della, neap. minister, 252.
Sandizeller, Wolfgang, 70—2.
Sandström, d:r Karl E., 304.
Sangallo, Giuliano, da, arkit., 101.
Santa Croce, kard., 29.
Santa Croce, prinsessan Giuliana, 227—30, 272—3.
Santinelli, grefve F. M., 120, 135, 139.
Santinelli, grefve L., 135—6, 139.
Santini, abbé, 140, 144 not.
Sarto, Andrea del, mål., 116.
Savelli, Francesca, 66—7.
Savelli, Stefana, 66—7, 73—4.
Savorgnano, podestà i Verona, 214.
Schürer, gravör, 242.
Seghers, mål., 118.
Sergel, Joh. Tob., bildh., 213—14, 220, 228, 258, 260, 274.
Sforza, Caterina, 101.
Sforza, släkten, 102.
Sigismund, kon. af Sverige o. Polen, 26—7, 30.
Sigurd Jorsalafar, 251.
Silfversparre, Katarina Sofia, grefvinna, 157.
Silla da Vigiù, bildh., 84 not.
Sillano Sillani, bildh., 84 not.
Sixtus IV, 15, 101, 103, 220—4.
Sixtus V, 26, 164, 209.
Sodoma, mål., 243.
Sofia, Gustaf I:s dotter, 287.
Sofia Albertina, prinsessan, 38, 155, 157, 238, 239 not, 258 not.
Sparre, Ebba, hoffröken, 126.
Sparre, gr. Fredrik, rikskanslern, 157, 258 not.
Sparre, frih. Henrik, kapten, 157, 241.
Sparre, frih. Karl, riksråd, 156, 211, 213—14, 216, 220, 234, 239 not, 249, 272, 274.
Sparre, Per, stud. i Padua, 289.
Sparre, frih. Per (till Croneberg), stud. i Padua, 289.
Spinola, J. B., 22.
Stading, Evelina, mål., 300.
Stael v. Holstein, frih. G. A., 157.
Stanislaus I, kon. af Polen, 155.
Starhemberg, grefve Franz v., 38.
Stenbock, grefve Fred., stud. i Padua, 290.
Stenbock, grefve Gustaf, 157.
Stiernwall, page hos Gustaf III, 213.
Stuart, änkefru Louise, 304.
Sture, Sten d. ä., 15—16.

Suarez, monsignor, 146.
Svensson, Anders, 33.
Svensson, Asgot, 14.

Taraval, mål., 228.
Taube, frih. Carl Edv., biskop, 263—4, 274.
Taube, frih. Evert Fr., öfverstekammarj., 211, 213, 214 not, 234, 249, 274, 288.
Tawast, frih. J. H., 259 not.
Temple, sir Grenville o. lady, 299.
Tessin, Karl Gust., 44, 211.
Tessin, Nikod. d. y., 104 not, 105—7, 109, 115—17, 125 not.
Texeira, Manoel, 172.
Théodon, J., bildh., 201.
Tiberius, kejsar, 208.
Tintoretto, 116.
Tiraboschi, förf., 286.
Tizian, 114—16, 279.
Tomasini, förf., 285—6.
Torlonia, prins A., 257 not.
Torres, de, kard., 29.
Trolle, Gust., ärkebiskop, 20.
Trucchi, A. och G., förest. för protest. kyrkogården i Rom, 297.
Tungel, Nils, stud. i Padua, 289.
Törngren, konsul i Livorno, 216.

Ulfelt, Korfits, 126.
Ulfsson, Jakob, ärkebiskop, 15.
Urban VIII, 23, 73, 82.

Valadier, bildh., 228.
la Vallière, de, hertiginnan, 126.
Van Dijk, 115.
Vanvitelli, arkitekt, 255.
Vasenau, grefven af, 31—3, 36, 125 not.
Vebri, Suor Maria Vittoria, 79.
Veronese, Paolo, 113—15.
Viviani, förf., 286.
Vladislav IV, kon. af Polen, 31, 126.
Volpato, gravör, 228, 259.
Volterra, Daniele di, mål., 242.
Vouet, J. F., mål., 113, 126.

Watson, Elisa (lady Temple), 299.
Wendelburg, Nanna, 303.
Wielhorska, H., grefvinna, 50—1.
Wrangel, frih. G. G., minister i Italien, 275—6.
Wrangel, K. G., riksmarsken, 126, 176.
Wrede, Fabian, stud. i Padua, 290.

York, kard. af, 217.

Zaballi, Antonio, gravör, 41 not.
Zelada, kard., 262.
Zuliani, venet. prokurator, 271.

Åkerblad, Johan David, 157, 259 not, 271, 297—8, 301.